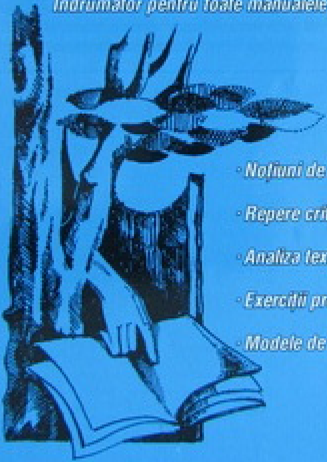
Carmen Iordăchescu

Să dezlegăm tainele textelor literare

• clasa a VII-a •

Îndrumător pentru toate manualele alternative

- *Noțiuni de teorie literară*
- *Repere critice*
- *Analiza textului*
- *Exerciții propuse și rezolvate*
- *Modele de subiecte*

Editura CARMINIS

SĂ DEZLEGĂM

TAINELE TEXTELOR LITERARE

• Clasa a VII-a •

Îndrumător pentru toate manualele alternative

- Noțiuni de teorie literară
- Repere critice
- Analiza textului
- Exerciții propuse și rezolvate
- Modele de subiecte

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrarea a fost elaborată în conformitate cu **noul curriculum** școlar de limba și literatura română, urmărind **toate textele literare de bază din cele trei manuale alternative**. S-a ținut cont de asemenea de **Programa pentru Tezele cu subiect unic** la limba și literatura română aprobată de M.E.C.T.

Cartea și-a propus să abordeze toate operele literare studiate, pornind de la noțiunile de teorie literară, tratate clar și concis.

La fiecare gen literar sunt prevăzute câteva etape:

- explicarea succintă a noțiunilor de teorie literară;
- repere critice (citate din critici renumiți) pentru fiecare autor tratat;
- planul simplu de idei și rezumatul textelor epice și dramatice;
- exerciții propuse vizând capacitatea de receptare a mesajului scris (C I) și capacitatea de exprimare scrisă (C II);
- exerciții rezolvate reprezentând aplicații pe textele studiate, interpretarea selectivă a elementelor de fonetică și de vocabular, morfologie, sintaxă, topică, punctuație și stilistică;
- înfățișarea atractivă a unor aspecte mai puțin cunoscute din viața autorilor;
- alegerea unor maxime și proverbe din înțelepciunea popoarelor, în funcție de tematica fiecărei lecții;
- prezentarea caracteristicilor textului în mod secvențial și aplicativ (temă, titlu, universul operei, personaje, realizare artistică).

Această modalitate cu caracter profund aplicativ oferă elevilor în studiul la clasă niște repere clare pentru învățarea logică și conștientă a literaturii, pentru înțelegerea profundă a conținutului textului literar, ajutându-i să-și formeze deprinderi sigure în explicarea și interpretarea textului, în formularea într-un mod personal și creativ de răspunsuri, în argumentarea unui punct de vedere.

Lucrarea își propune să asigure și pregătirea elevilor în vederea susținerii cu succes a Tezelor cu subiect unic. *Exercițiile pentru autoevaluare* din ultima parte a lucrării, îmbrățișează toată tematica din programa școlară și vin să fixeze cunoștințele dobândite și competențele de comunicare formate, familiarizându-i în același timp pe elevi cu cerințele și exigențele acestei evaluări la nivel național.

Autoarea

GENUL LITERAR

■ Definiție

Genul literar este un mod de reflectare a vieții umane care grupează opere asemănătoare prin felul în care subiectul creator se raportează la realitatea înconjurătoare, prin structurarea conținutului, prin procedeele estetice comune și prin modalitatea de exprimare.

■ Tipuri de genuri literare

a) **liric** b) **epic** c) **dramatic**	*fundamentale*
d) **aforistic** e) **oratoric**	*proverbe, zicători, aforisme*
f) **didactic** (tendința de a instrui sau de a moraliza)	*poem didactic, artă poetică, ghicitoare*

Genul liric

• GLOSAR DE TEORIE LITERARĂ •

Denumirea provine din grecescul *lirikos = liră* (desemna instrumentul muzical care acompania realizarea unor creații literare).

Genul liric cuprinde operele literare în care autorul își exprimă direct sentimentele, gândurile și ideile.

Eul liric
- își dezvăluie sensibilitatea, sentimentele intime
- scrierea are un profund caracter subiectiv

■ Specii ale liricii populare

a) doina
b) cântecul (de dragoste, de leagăn, satiric, romanță)
c) strigătura
d) bocetul

• DOINA •

■ Definiție

Doina este o specie a liricii populare, specifică poporului nostru, în care sunt exprimate direct cele mai variate sentimente: dor, iubire, tristețe, înstrăinare, ură împotriva asupritorilor, regret etc.

■ Clasificarea doinelor (după sentimentele dezvăluite)

a) de dor
b) de dragoste
c) de jale
d) de înstrăinare
e) de haiducie
f) de ciobănie
g) de cătănie

■ Trăsăturile doinelor

a_1) exprimă direct, profund și intens o varietate de sentimente, idei, aspirații;
a_2) se inspiră din viața poporului nostru, reflectă comuniunea omului cu natura, atitudinea omului față de viață, de moarte, față de scurgerea timpului;
a_3) au o tematică variată;
a_4) au o prozodie specifică (rimă împerecheată, ritm trohaic, măsura de 8 silabe);
a_5) pot avea formule specifice;
a_6) sunt însoțite de o melodie specifică, cu formă liberă, bogat ornamentată;
a_7) exprimă o mare bogăție expresivă;
a_8) sunt caracterizate prin simplitatea formei;
a_9) circulă în multe variante pe o arie extinsă.

Termenul *"doină"* apare și în poezia cultă, în creația de inspirație folclorică a lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Șt. O. Iosif etc.

Repere critice

■ "În lumea culturii românești, doina e specia cea mai cunoscută din lirica populară, încât a ajuns să constituie pentru foarte mulți un sinonim al cântecului popular însuși. În popor însă numele doinei este puțin cunoscut astăzi în vorbirea locală.

În Moldova se pare că numirea nu are alt termen concurent, diminutivul *doiniță* fiind doar o alintare poetică. În Muntenia aflăm cele mai diferite denumiri perifrastice: cântec *de codru, de frunză* etc.; la fel și în Oltenia: *cântec lung* sau *prelungat, de coastă, oltenesc, haiducesc, ca pe vale* ș.a. În Banat, doina este denumită în general *cântec*, alăturându-se termenului diferite atribute similare, precum: *dă pre dial, d-ăl fetesc* etc. În părțile Sibiului vechea denumire se aplică doar unor melodii pur instrumentale, pentru rest folosindu-se termenul general de *cântec*. În Bihor e cunoscută sub numele de *hore*; în învecinata țară a Oașului, ca și la Ugocea, e curent termenul de *horie*, care în părțile Năsăudului e precizat și ca *horie de jele*, iar în Maramureș ca *horie lungă*, alături de vechiul *duină*."

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 137-138)

■ "[...] odinioară numele *doinii* era mult mai răspândit în patria noastră. Dimitrie Cantemir îl cunoaște și-l citează, în *Descrierea Moldovei*, printre numele de «zei cunoscuți», considerându-l un echivalent dacic al Belonei sau chiar al lui Marte. E surprinzător pentru noi cei de azi, că D. Cantemir își întemeiază această ipoteză pe faptul că prin invocarea doinei moldovenii «încep toate cântecele în care se cântă faptele războinice». [...] Cu timpul și mai ales în secolul precedent, se pare că *doina* ca denumire și-a restrâns mult aria de circulație în popor. O mărturie în acest sens a fost culeasă în Banat: «Bătrânii mai dzâșiau și *doină*, însă cinierii numai *cântarie*». Cealaltă denumire ardelenească frecventă, aceea de *horie, hore*, nu se poate preciza cât este de veche. În orice caz, ea apare [...] puțin după trecerea primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, iar Sulzer o cunoaște tot ca o numire a cântecelor de jale.

Atât mărturiile istorice, cât și cercetările folcloriștilor muzicali împing spre concluzia că doina s-a constituit originar ca o specie melodică strâns legată de viața păstorească și de instrumentele ei muzicale tipice: fluierul și cimpoiul. De gama minoră a acestor instrumente primitive și ușor de confecționat se leagă și modulațiile ei tânguioase, atât de tipice."

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 138)

■ "Cadrul cosmic al liricii noastre populare are cu totul alte dimensiuni decât acelea pe care i le dă poezia romanticilor, cu vastitatea lui de perspective și profundele ecouri pe care le capătă ideea în imensitățile lui. S-a vorbit adesea în trecut despre dragostea de natură care ar caracteriza poezia noastră populară. Lucrurile erau văzute întrucâtva orășenește, de către oameni din afara naturii, din afara folclorului nostru. Mai adecvat se poate vorbi de familiaritatea cu natura."

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 141)

■ "În trecut, când țara noastră era aproape în întregime acoperită de păduri, împletirea vieții omului cu cea a naturii sub ipostaza codrului era un atribut aproape al vieții cotidiene:

Codrule, codruțule,
Deschide-ți cărările,
Să-mi duc supărările.

N-avem însă aici de a face întru nimic cu izolarea romantică. Omul în lirica populară e o ființă socială prin excelență, și îndepărtarea vremelnică de mediul său uman apropiat aduce *dorul*, sentiment complex și indefinisabil, specific limbii și liricii noastre populare:

Foaie verde-a plopului,
Unde-i miez de-al codrului
Îi și puntea dorului."

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 142)

CODRULE, CODRUȚULE

Caracteristicile textului

TEMA Această doină culeasă și inclusă în *"Antologia de poezie populară"* alcătuită de Lucian Blaga este o doină de dor, mărturie a bogăției și frumuseții folclorului românesc.

Eul liric își caută consolarea în sânul codrului căruia i se destăinuie pentru a-și alina sufletul mistuit de dor.

UNIVERSUL POETIC Poezia debutează cu o adresare directă, prin care codrul este implorat să-l ajute pe cel ce-și simte sufletul răvășit de dorul arzător al iubitei. Substantivele și adjectivele în vocativ, într-o expresie diminutivală accentuat afectivă (*"Codrule, codruțule,/ Bunule, drăguțule"*) subliniază lirismul profund al textului, comuniunea omului cu natura și personificarea codrului.

Îndrăgostitul este copleșit de tumultul său sufletesc, fiind într-o zbatere permanentă care oscilează între dor și tristețe, între încredere și deznădejde. Sub forma unei rugăminți tulburătoare, îndrăgostitul i se adresează codrului pentru a-și găsi alinarea sufletului său ars de dor: *"Ian desfă-ți cărările, / Să-mi duc supărările."* Despărțirea de ființa iubită a sporit *"dorul mândrei arzător"* și *"supărările"* pe care îndrăgostitul ar vrea să le aline pierzându-se pe cărările codrului. Se remarcă utilizarea interjecției *"ian"* și a imperativului *"desfă"* care marchează apropierea sufletească dintre eul liric și codru.

Neliniștea și neastâmpărul acestui suflet însetat de dragoste, care rătăcește aspirând la împlinirea iubirii, sunt copleșitoare. Sinceritatea sentimentului este amplificată de epitetul *"arzător"*: *"Dorul mândrei arzător / Că mă face călător"*.

Asociată cu schimbările din natură, intensitatea acestui dor mistuitor sporește. Ploaia devine un simbol al împlinirii și al rodniciei, ca un semn al aspirației îndrăgostitului de contopire cu puterea miraculoasă a iubirii. Repetițiile și enumerațiile sugestive subliniază binefacerile ploii și amplificarea chinuitoare a dragostei:

> *"Plouă, plouă, iarba crește,*
> *Dorul mândrei mă topește;*
> *Plouă, plouă, iarba-nspică,*
> *Dorul mândrei rău mă strică,*
> *Inima mi se despică."*

Intensitatea și gradarea sunt rezultate atât ale paralelismului eu – natură, cât și ale prezenței unor verbe de o mare forță de sugestie (*"topește"*, *"strică"*, *"despică"*), a epitetului verbal *"rău mă strică"* și a repetițiilor (*"dorul mândrei"*). Caracterul sfâșietor al dorului (*"inima mi se despică"*), revărsându-se din inima celui care aspiră la împlinirea prin dragoste, este impresionant pentru această doină de dor.

REALIZAREA ARTISTICĂ Simplitatea formei poetice accentuează sinceritatea expresiei. Cuvintele purtând pecetea şlefuirii în timp a versului aparţin limbii autentic româneşti. Se disting câteva motive folclorice specifice: motivul codrului, al dorului, al comuniunii omului cu natura.

La nivel stilistic, se remarcă personificarea codrului, transformat într-un confident şi prieten al îndrăgostitului, repetiţiile *("iarba", "dorul mândrei", "plouă, plouă")* enumeraţiile *("Plouă, plouă, iarba creşte")* epitetele *("arzător, rău")* şi paralelismul eu – natură.

Lirismul este potenţat şi prin mijloace expresive de natură morfologică: vocativele diminutivale *("codruţule", "drăguţule")*, succesiunea graduală a verbelor utilizate în sens figurat *("topeşte", "strică", "despică")*, prezenţa pronumelor personale şi reflexive la persoana întâi singular, în dativul posesiv sau acuzativ *("Să-mi duc supărările", "mă strică")* asociate eului liric corelate cu pronumele la persoana a doua singular *("ţi")* sugerând comuniunea eu – codru.

Prozodia se pliază simplităţii versului popular. Se observă o evoluţie a elementelor prozodice pe măsura creşterii în intensitate a sentimentelor, a dorului. Astfel, rima împerecheată lasă locul monorimei în ultimele trei versuri, măsura de 7 silabe se amplifică la 8 silabe în ultimele cinci versuri. Ritmul trohaic desăvârşeşte armonia versului.

Forma armonioasă a versului popular exprimă sincer tumultul sentimentelor pe care le trăieşte eul liric, care ne emoţionează adânc.

VOI BRAZI, -NALȚI ÎNCETINAȚI

Caracteristicile textului

TEMA Doina este o creație specific românească în care poetul popular și-a exprimat cu sinceritate cele mai profunde sentimente legate de viață, de preocupările sale pe care le-a transfigurat artistic.

Această doină păstorească [*"Voi brazi, -nalți, încetinați"*] dă glas sentimentelor de tristețe și însingurare la coborârea turmelor din munți pentru iernat, o dată cu venirea toamnei. Ea trimite la o veche îndeletnicire a românilor, păstoritul asociat cu fenomenul transhumanței, reprezentând coborârea turmelor la câmpie la începutul toamnei.

Doina este realizată sub forma unui dialog liric între codru și eul liric, în acest dialog împletindu-se mai multe motive populare: motivul codrului, al coborârii turmelor (transhumanței), al stânei părăsite.

UNIVERSUL POETIC Poezia debutează cu o interogație retorică: *"Voi brazi, –nalți încetinați / De ce foc vă legănați?"* adresată codrului. Adresarea directă marcată prin vocative și utilizarea persoanei a doua plural subliniază prin dublul epitet *"-nalți încetinați"* neobișnuita legănare a brazilor, simboluri ale măreției și eternității naturii. Întrebarea determină confesiunea tulburătoare a codrului.

Confesiunea codrului personificat ne dezvăluie teama de singurătate și tristețea legate de plecarea turmelor. Efectele apar vizibile în decorul dezolant al muntelui, pustiu și trist: *"Că p-aici pustiu rămâne"*. Printr-o amplă serie de enumerații este conturat decorul pastoral, pustiu, lipsit de viață și mișcare (*"stâni"*, *"strunghițe"*, *"scaune"*, *"țarcuri"*, *"lăsători"*) lipsit de prezența turmelor și a oamenilor, ciobani și băcițe: *"Rămân stâni / fără stăpâni, / Strunghițe / fără oițe, / Scaune făr' de băcițe."* Elementele decorului pastoral subliniază dureros absența turmelor și a păstorilor exprimată sugestiv prin repetiția prepoziției *"fără"*.

Atmosfera tristă și dezolantă a cadrului pastoral pustiu se extinde și asupra întregului tablou de natură care dobândește o largă deschidere de la *"țancurile"* de stâncă, până la depresiunile solitare, lipsite de prezența păstorilor: *"Țancuri mari făr' de ciobani / Lăsători / fără păstori."*. Întreaga natură simte astfel lipsa vieții pastorale de care este indestructibil legată printr-o comuniune om – natură, caracterizând însăși existența poporului român de-a lungul veacurilor.

Natura poartă pecetea tristă a singurătății. Chiar dacă iarba și troscotul cresc din abundență, vegetația aceasta bogată nu mai atrage turmele de păstori și rămâne neatinsă. Locurile apar într-o dezolantă pustietate, iar frumusețea vegetației devine inutilă în absența turmelor, fiind privită cu dureroasă indiferență: *"Pe drum de la șipoțel / Poate crește troscoțel. / Și pe drumul de la strungă / Poate crește iarbă lungă, / Iarbă lungă, iarbă lată, / Că de noi nu se mai calcă."*.

Finalul doinei aduce în prim-plan motivul stânei părăsite. Sentimentul de tristețe și însingurare este accentuat printr-o dublă interogație retorică și o interjecție: *"Dară stâna, săraca? O! / Cine foc a mătura-o?"*. Singurele martore ale cadrului pustiu de natură sunt păsările. O dată cu plecarea lor spre alte ținuturi, ele fac să dispară ultimele urme de viață care animă natura, imagine sugerată plastic printr-o enumerație: *"Ciocârlia cu coada / Și sturzul cu aripa"*.

REALIZAREA ARTISTICĂ Această doină împletește într-o armonioasă alcătuire motivele populare care accentuează dureros sentimentele de tristețe și singurătate. Creșterea în intensitate a trăirilor sufletești se realizează totodată prin utilizarea echilibrată a mijloacelor stilistice, a personificării asociate cu epitete, enumerații și repetiții.

Imaginea maiestuoasă a brazilor subliniată prin epitete sugestive (*"brazi, -nalti, încetinați"*) este integrată în universul naturii conturat prin detalii sugestive uneori marcate tot prin **epitete** (*"iarbă lungă, iarbă lată"*), reunite pe baza **enumerației** (*"țancuri", "lăsători", "șipoțel", "troscoțel", "iarbă", "ciocârlia", "sturzul"*).

Personificarea subliniază comuniunea omului cu natura: brazii simt durere și singurătate omenească, la fel și pășunile.

Diminutivele evocă afectiv comuniunea omului cu natura, iar utilizarea frecventă a acestora amplifică durerea și solitudinea naturii la plecarea păstorilor cu turmele (*"strunghițe", "șipoțel", "troscoțel"*).

Repetițiile accentuează absența dureroasă a ambianței pastorale prin repetiția prepoziției *"fără"*: *"stâni fără stăpâni", "strunghițe fără oițe", "scaune făr' de băcițe", "țancuri mari făr' de ciobani", "lăsători fără păstori"*.

Utilizarea **interjecțiilor** în interiorul interogațiilor și invocației retorice amplifică expresiv sentimentul de durere și solitudine. *"De ce foc vă legănați?", "Dară stâna, săraca, o!", "Cine foc a mătura-o?"*.

Într-un limbaj simplu și sugestiv conținând cuvinte populare din universul pastoral (stână, strunghițe, scaune, băcițe, ciobani, păstori, troscoțel) este redat un univers bogat în trăiri, emoționant prin sinceritatea exprimării.

Elementele de prozodie imprimă o anumită cadență și muzicalitate versului, specifică poeziei populare: rima împerecheată, ritmul trohaic și măsura de șapte silabe. Ca notă particulară se observă în câteva versuri rima interioară (*"Rămân stâni fără stăpâni / Strunghițe fără oițe", "Țancuri mari făr' de ciobani / Lăsători făr' de păstori"*). Aceasta conferă un ritm mai rapid versului, transpunând zbuciumul sufletesc care crește în intensitate.

Lirismul textului este marcat de profunzimea sentimentelor triste și exprimate direct de eul liric și de atmosfera de copleșitoare tristețe și singurătate creată de sensibilitatea creatorului popular. Acesta a transfigurat cu o inegalabilă artă durerosul sentiment de despărțire, de însingurare pe care îl resimte codrul la plecarea păstorilor și a turmelor, în virtutea comuniunii omului cu natura.

Exerciții propuse

❑ **1.** Ce sentimente sunt exprimate de eul liric în cadrul versurilor:

"Codrule, codruțule,
Bunule, drăguțule..."

Comentați mijloacele expresive utilizate de creatorul popular .

❑ **2.** Ce trăsături dobândește codrul în doină?
Alegeți trei dintre ele și argumentați-le utilizând versuri din doina studiată.

❑ **3.** Ilustrați rolul expresiv al diminutivelor în doină și exemplificați-l prin exemple.

❑ **4.** Arătați că sentimentele exprimate în doină cresc în intensitate.
Motivați utilizând citate din opera studiată.

❑ **5.** Extrageți câte două exemple de repetiții și enumerații din doina studiată și interpretați rolul lor expresiv.

❑ **6.** Ce simbolizează ploaia în doina *"Codrule, codruțule"*?

❑ **7.** Cum se realizează paralelismul dintre sentimentele eului liric și natură în doina studiată? Motivați.

❑ **8.** Precizați elementele de prozodie caracteristice doinei studiate la clasă.

❑ **9.** Citiți cu atenție versurile și rezolvați următoarele cerințe:

"Plouă, plouă, iarba crește,
Dorul mândrei mă topește;
Plouă, plouă, iarba-nspică,
Dorul mândrei rău mă strică,
Inima mi se despică."

a_1) Construiți câte un enunț prin care să ilustrați sensul propriu și sensul figurat al cuvintelor: *a topi, a strica, a despica.*
Precizați care dintre cele două sensuri apare în poezie.
a_2) Comentați efectul *"ploii"* asupra naturii.
a_3) Ce rol dobândește paralelismul eu liric – natură?
a_4) Arătați că sentimentele eului liric cresc în intensitate. Interpretați sensul verbelor care sugerează dorul mistuitor al eului liric.
a_5) Extrageți din text un exemplu de repetiție și de enumerație și comentați-le în context.
a_6) Interpretați versurile în câteva fraze.
a_7) Precizați elementele de prozodie.

❑ **10.** Descrieți decorul pastoral integrat în tabloul mai larg al naturii surprins în doina *"Voi brazi, -nalți încetinați"*.

Citește și află mai mult !

"În timp ce poezia epică e îndeosebi obiectul atenției oamenilor mai în vârstă – de aici și «cântecul bătrânesc» – iar cea de ceremonial e păstrată și îndrumată în viața ei tot de aceștia, poezia lirică este expresia, aproape cu exclusivitate, a vieții sufletești a tineretului și a femeilor măritate. Tinerii o creează și o poartă mai departe, împinși de preocupările lor de viață, în care cea erotică ocupă un loc de seamă. Femeile măritate în condițiile vieții sociale din trecut – în care traiul lor se desfășura sub semnul dependenței față de bărbat – vedeau în iubire condiția însăși a existenței lor în căsnicie, fie că dragostea o cimenta, fie că multele căsătorii întemeiate pe socoteli de avere făceau să i se simtă dureros lipsa. Dacă în Banat, în Oltenia și Muntenia îndeosebi, funcțiunile cântecului liric popular au fost preluate în parte de lăutari, care de cele mai multe ori nu fac decât să circule mai larg bogatul fond liric țărănesc, – în schimb în Transilvania fenomenul apare mult mai clar și astăzi încă. Aici lirica populară e creată și purtată mai mult de femei, și îndeosebi cântecul de dragoste. T. Cipariu, în fragmentul său autobiografic, își amintește că maică-sa, având copii mari, cânta cu plăcere cântece bătrânești, iar «cântece lumești ca ale fetelor» spunea că nu i se cade să le zică.

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 143-144)

Exerciții rezolvate

☑ 1. Formulați trei enunțuri în care să demonstrați polisemantismul cuvântului *"foc"*:

R. *Focul* a cuprins clădirea.
Fata a privit uimită *focul* din privirea lui.
I-a mărturisit într-o scrisoare *focul* ce-i mistuia inima.

☑ 2. Identificați în textul dat un cuvânt cu sens figurat și precizați rolul lui expresiv în context:

"Dară stâna, săraca? O!
Cine foc a mătura-o?
Ciocârlia cu coada
Și sturzul cu aripa."

R. Cuvântul *"a mătura"* are sens figurat, acela de *"a șterge, a face să dispară"*. Păsările cerului, ciocârlia și sturzul, sunt ultimele martore ale pustietății naturii. O dată cu plecarea lor spre alte meleaguri, ele șterg ultimele urme de viață și de animație din natură.

Tabloul rămâne trist și solitar, neclintit și lipsit de viață.

☑ 3. Explicați rolul apostrofului în versurile:

"Scaune făr' de băcițe,
Țancuri mari făr' de ciobani."

R. Apostroful marchează lipsa vocalei *"ă"* și în plan prozodic ajută la menținerea măsurii și ritmului versurilor.

☑ 4. Puteți enumera patru caracteristici ale doinei populare?

R. Doina este o specie a liricii populare care exprimă o varietate de sentimente: de dor, de jale, de dragoste, de înstrăinare, de regret, de revoltă etc. Versurile sunt însoțite de obicei de o melodie cu tempo larg, prelungit. Prozodia este specifică: rimă împerecheată, ritm trohaic, măsură de șapte – opt silabe. Doinele reflectă o mare bogăție expresivă, deși forma acestora se caracterizează prin concizie și simplitate.

• STRIGĂTURILE •

■ Definiție

Strigăturile sunt o specie a liricii populare de dimensiuni reduse care însoțesc, de obicei, dansurile și care comunică îndemnuri la joc, mesaje de dragoste, reflecții morale, atitudini satirice.

Ele reprezintă expresia concentrată și poetică a unei reacții umane referitoare la un fapt de viață față de care se exprimă în mod direct o anumită atitudine și sentimente variate.

■ Trăsături

a) au dimensiuni reduse;

b) aparțin genului liric, alături de doină, cântecul propriu-zis, cântecul de leagăn;

c) reprezintă expresia poetică a unei reacții umane față de un fapt de viață și apar la horă, la nuntă și în alte împrejurări din viața satului;

d) *comunică*:
- îndemnuri la joc;
- mesaje de dragoste;
- reflecții morale;
- atitudini satirice (critică lenea, prostia, îngâmfarea etc.)

e) *funcții:*
- transmit mesaje variate;
- sincronizează mișcările dansatorilor, fiind scandate pe ritmul dansului;
- creează comuniunea sufletească a participanților la joc.

f) *au valoare literară:*
- utilizează mijloace de expresivitate variate;
- conțin procedee artistice specifice liricii populare;
- în ele apar imagini poetice frecvente în lirica populară;
- prozodia este populară
  (ritm trohaic, rimă împerecheată, măsura de 7 – 8 silabe).

Repere critice

■ "Grupul cel mai compact, în interiorul acestei specii a liricii noastre populare, îl constituie strigăturile la joc, adică acelea care însoțesc dansul. Unele dintre acestea sunt strigături de comandă, indicând mișcările jocului. [...]

În dansurile de mai mare complexitate, comenzile prin strigături se succed una după alta, se leagă între ele și alcătuiesc serii poetice care se apropie de cântecele de joc. În dansurile mai puțin complicate apare în schimb o altă funcțiune a strigăturii – care i-a definit și fizionomia ca specie aparte a liricii populare – aceea de a anima jocul, împlinind efectul muzicii și al dansului."

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 155-156)

■ "Forma concisă, redusă la câteva versuri, apropie strigătura de epigrama cultă, lipsindu-i însă cu desăvârșire «poanta», efectul final, adesea de surpriză care constituie specificul epigramei. Strigătura satirică își împarte egal accentele în arhitectura ei. La o analiză mai profundă însă, se descoperă o întreagă diversitate de mijloace artistice cu care operează umoristul popular, de multe ori cu un mare rafinament, în aparenta ingenuitate. Unul din aceste procedee – foarte frecvent și în epigrama cultă – e adresarea directă, drastică [...].

În strigături, aceasta se întâlnește destul de rar. Predomină procedeul opus, mult mai subtil, întâlnit de altfel și în epigrama cultă, și anume relatarea calmă, impersonală, portretul moral schițat din câteva linii sobre, ca într-un referat."

(ibidem, p. 158)

■ "Alături de cântecul propriu-zis, strigăturile se impun astfel ca a doua specie mai importantă, mai diversă ca tematică, a liricii noastre populare. Datorită faptului că nu e atât de legată de melodia ce o poartă – care de multe ori se simplifică până la o rostire modulată în tactul jocului – strigătura e mai direct expresivă decât cântecul, bucurându-se de o libertate de improvizație mult mai mare. Cu deosebire în chiuiturile cu caracter satiric, improvizațiile se referă adesea fățiș la oameni și la împrejurări ale locului și au în consecință o circulație limitată."

(ibidem, p. 156)

■ "Fenomenul strigăturii nu se limitează la jocul de duminici și sărbători. Se «strigă» și la șezători și la petreceri, iar în trecut se striga și la lăsata secului – când fetele rămase nemăritate erau obiectul unor «hăulituri» foarte drastice din partea flăcăilor – și la «bărbunc», adică la recrutare. Frecvența unor astfel de strigături era în funcție de specificul local. [...] o a doua împrejurare în care strigăturile abundă, pe lângă cea a petrecerilor cu «joc» amintite, este nunta. Strigăturile la nunți constituie o grupă specifică, deosebindu-se clar de celelalte. Ele însoțesc, cu teme specifice, aproape fiecare dintre momentele ceremonialului atât de spectaculos al nunții, mai ales în Transilvania."

(ibidem, p. 161)

Tot cu ochii la oglindă,
Și gunoiul până-n grindă;
Pe sub masă, pe sub pat,
De trei luni n-ai măturat.

Numai lin și lin și lin,
Ca soarele prin senin,
Ca luna prin nourele
Ca dorul mândruții mele.

Măgheran crescut în iarbă,
Să iubești omul de treabă
Măgheran crescut în fân,
Să cinstești omul bătrân.

Săraca cureaua mea,
Trei cuțite zac în ea
Unu râde, unu plânge
Unu zâce c-ar bea sânge!

Exerciții propuse

❑ **1.** Comentați următoarea strigătură din punctul de vedere al mesajului transmis și al modalităților artistice utilizate:

"De urât te poți ascunde
Dar de dragoste n-ai unde;
Că oriunde
Te-ai ascunde
Tot în suflet te pătrunde!"

❑ **2.** Precizați cu ce specie a genului liric se aseamănă textul anterior în ceea ce privește profunzimea sentimentelor exprimate.

❑ **3.** Încercuiți variantele corecte pornind de la strigătura:

"Vai de mine, ce să fac,
Care-mi place, eu nu-i plac;
Vai de mine, ce să fie,
Cui plac eu, nu-mi place mie."

A. Exprimă sentimente de:
- ❑ a) bucurie și încredere;
- ❑ b) incertitudine și nemulțumire;
- ❑ c) teamă și nesiguranță.

B. Se bazează pe:
- ❑ a) epitet și repetiție;
- ❑ b) repetiție și metaforă;
- ❑ c) repetiție și antiteză.

❑ **4.** Arătați care este mesajul transmis și precizați modalitățile expresive utilizate în următoarele strigături:

a) *"Săracii boi cornuți*
Cum însoară niște sluți!
Săracele sutele
Cum mărită slutele!"

b) *"- Hai, nevastă la prășit.*
- Bărbate, m-am bolnăvit.
- Hai nevastă la băut.
- Bogdaproste, mi-a trecut.
- Fă-nainte că te-ajung."

Citește și află mai mult !

"Ceea ce deosebește strigăturile de cântecele de joc, e pe de o parte diferențierea, mai mult sau mai puțin vizibilă, a tonalității lor muzicale față de melodia specifică a cântecului de joc; iar pe de alta, forma lor de artă sever limitată, apropiată de cea a epigramei culte, cu care însă nu au nici o contingență, nici ca origini, nici ca structură. Înseși denumirile lor locale indică raportul dintre strigături și cântecele de joc pe de o parte și cântecele propriu-zise de alta. Strigăturile se mai numesc și *chiuituri*, ceea ce le indică tot ca niște izbucniri elementare ale sentimentelor de euforie provocate de dansul popular. Denumirile ardelenești locale – *țipături, țipurituri, iuituri, ciote, strigete*, – se îndreaptă în același sens. Denumirea bihoreană: *descântece*, în aparență surprinzătoare – prin similitudinea cu numele dat versurilor ce însoțesc practicile farmacopeii populare – în realitate spune același lucru, *descântec* fiind opusul termenului *cântec*, adică poezie fără însoțire muzicală."

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 155)

Exerciții rezolvate

☑ **1. Citiți următoarele strigături:**

"Cine joacă și nu strigă
Facă-i-se gura strâmbă,
C-așa-i jocul românesc,
Obiceiul bătrânesc,
Să strigăm de veselie,
Chiuind de bucurie."

a) Desprindeți mesajul transmis.
b) Identificați figurile de stil utilizate.
c) Precizați elementele de prozodie.

R. a) Textul reprezintă un îndemn la jocul însoțit de strigături, după obiceiul străbun, pentru a spori veselia și animația dansatorilor, accentuând plăcerea dansului popular în virtutea obiceiurilor poporului nostru.

b) Strigătura conține o structură imperativă ce trebuie urmată de toți dansatorii (*"Facă-i-se gura strâmbă"*). Se subliniază datoria de a păstra tradiția populară prin intermediul a două epitete sugestive: *"C-așa-i jocul românesc / Obiceiul bătrânesc"*.

Mesajul optimist pe care îl degajă acest text liric îndeamnă dansatorii la veselie în ritmul impus de scandarea strigăturilor și chiuiturilor specifice. Enumerația este elocventă în acest sens: *"Să strigăm de veselie / Chiuind de bucurie."*.

c) Putem identifica următoarele elemente de prozodie: măsura de 8 silabe, ritmul trohaic și rima împerecheată.

☑ **2. Se dă textul:**

"Unde șede urâtul
Se-nnegrește pământul,
Unde șede dragostea
Se-nverzește pajiștea."

a) Indicați printr-un sinonim sensul cuvântului *"urâtul"*.
b) Construiți un enunț în care cuvântul să aibă alt înțeles.
c) Precizați valoarea morfologică în text a cuvântului *"urâtul"* și alcătuiți două enunțuri în care cuvântul să aibă valori gramaticale diferite de cea din text.
d) Identificați în text două mijloace stilistice și precizați rolul lor expresiv.
e) Desprindeți mesajul strigăturii.
f) Indicați sentimentele care se desprind din text.

R. a) urâtul - tristețea, ura.

b) Resping urâtul, ca trăsătură a vieții. (ceea ce nu este frumos)

c) în text – substantiv

Este un băiat *urât*, dar simpatic.

El se comportă *urât* cu colegii săi.

d) Antiteza delimitează noțiunile moral-estetice de urât și frumos dintre ură și dragoste, dintre tristețea de a nu iubi și bucuria iubirii și este redată plastic prin intermediul unor efecte din natură. *"Urâtul"* are un efect distructiv, arde totul, *"înnegrește pământul"*, nu lasă ca viața să-și arate binefacerile. Dragostea, în schimb, aduce bucurie și încredere în viață, are o forță miraculoasă făcând pământul să prindă viață, să rodească (*"se-nverzește pajiștea"*). Repetiția *"unde șede"* subliniază mesajul strigăturii.

e) Strigătura îndeamnă la dragoste și încredere în efectul miraculos al iubirii. Mesajul de dragoste este profund, îndemnând la dragoste și frumos.

f) Sentimentele sunt de bucurie și optimism.

Genul aforistic

• GLOSAR DE TEORIE LITERARĂ •

Genul aforistic cuprinde totalitatea proverbelor, zicătorilor (numite și expresii paremiologice) și aforismelor (aparținând literaturii culte), apărute din necesitatea de a transmite constatări, concluzii, îndemnuri și sfaturi izvorâte din experiența de viață.

• PROVERBELE ȘI ZICĂTORILE •

■ Definiție

Proverbele și **zicătorile** (expresii paremiologice) sunt creații populare care exprimă într-o formă expresivă concisă, uneori versificată, experiența și înțelepciunea populară.

Observații:

- Proverbele și zicătorile nu aparțin nici genului epic, nici genului liric, ci genului aforistic.
- Au trăsăturile literaturii populare: oralitate, caracter anonim, colectiv și sincretic.

Vorbe despre... proverbe

- "Proverbele sunt cuvinte înaripate."
- "Întregul bun-simț al omenirii se află în proverbe."
- "Proverbele sunt lămpile cuvintelor."
- "Proverbele sunt medaliile pe care popoarele gravează înțelepciunea lor."
- "Proverbul este spiritul uman și înțelepciunea tuturor."
- "Proverbele sunt cărțile de aur ale popoarelor."
- "Proverbele sunt copiii experienței."

■ Trăsături

♦ oglindesc viața și experiența umană: *"Fapta bună nu moare niciodată"*;

♦ exprimă:
- constatări: *"Cine se scoală de dimineață, / Departe ajunge."*
- concluzii: *"Voinic tânăr, cal bătrân, / Greu se-ngăduie la drum."*
- sfaturi: *"Cine sapă groapa altuia, / Cade singur în ea."*
- îndemnuri: *"Pe plugar să-l cinstești / Că de la el hrană dobândești."*

♦ au valoare moral-filozofică, alcătuind adevărate coduri de conduită morală și socială;

♦ adevărul comunicat îmbracă uneori o formă satirică pentru corectarea unor defecte;

♦ pot fi grupate tematic (muncă, hărnicie, lene, prostie etc.): *"Prostul care nu-i fudul / Nu e prost destul."*;

♦ pot folosi perechi de antonime: *"Sàtulul nu crede flàmândului."*;

♦ au caracter literar, aflându-se pe trepte valorice diferite din punct de vedere literar;

♦ sunt structurate pe:
- sensul propriu și sensul figurat al cuvintelor: *"Țàranca e albina casei."*
- metafore: *"Gurà rea, / inimà rea."*
- alegorii: *"Banu e micà roatà / Ce-nvârte lumea toatà."*
- comparații: *"Mila de la stràin / E ca umbra de la spin."*
- repetiții: *"Ràu cu ràu, dar mai ràu e fàrà ràu."*
- antiteze: *"Strâmbii mànâncà țara, cà drepții nu mai apucà."*

♦ sunt incluse în opere
- populare narative: pentru a caracteriza acțiunile sau atitudinea unora dintre personaje;
- culte: ca o componentă a oralității și a umorului.

■ Funcții

a$_1$) fixează experiența de viață într-o formă lapidară:
"După poamă se cunoaște pomul / Și după faptă omul.";
a$_2$) transmit experiența de la o generație la alta;
a$_3$) alcătuiesc un cod de conduită socială și morală.

■ Asemănări și deosebiri între proverbe și zicători

	Proverb	**Zicătoare**
CONȚINUT	• pornește de la o experiență de viață; • se referă la un adevăr de mare generalitate; • emite o constatare și o concluzie *"Boala din fire / N-are lecuire."* • transmite sfaturi și îndemnuri: *"Nu làsa pe mâine ce poți face azi."*	• pornește de la o situație, o împrejurare din viață; • se referă la un adevăr concret; • caracterizează printr-o simplă constatare o situație, o împrejurare: *"A strica orzul pe gâște."*
STRUCTURĂ	• propoziție sau frază cu structură completă; • conține: <u>expozițiune</u> (*"Cine se scoală de dimineață"*) + <u>o concluzie</u> (*"departe ajunge"*).	• formulă incompletă : expresie, sintagmă, parte de propoziție, expresie verbală; • grupată în jurul unui verb sau al unui substantiv; • completată cu situația (contextul) la care se referă: *"A se culca pe-o ureche."* (Cineva n-a valorificat o anumită împrejurare.)
EXPRESIVITATE	• sensul propriu: *"Ce ție nu-ți place / Altuia nu face."*; • sensul figurat (metaforic): *"La pomul làudat sà nu te duci cu sacul."*; • uneori versificate (au ritm, rimă).	• Numai sensul figurat: *"A intrat ca Ieremia cu oiștea-n gard."* (Nu e vorba despre un anume Ieremia, ci despre oricine care, din cauza nepriceperii, a avut un eșec.)

■ Definiție

Proverbul - o propoziție sau o frază, adeseori metaforică, uneori cu ritm și rimă, prin care se transmite o povață, un îndemn ca rezultat al unei experiențe de viață.

__Exemplu:__ "La plăcinte înainte; / La război înapoi."

■ Clasificarea proverbelor

a) după modul de transmitere a conținutului:

- **enunțiative** (exprimă o judecată):
  - *"În casa trândavului e sărăcie lucie".*
- **imperative afirmative sau negative** (predicatul exprimat prin verbe la modul imperativ sau conjunctiv cu valoare de imperativ):
  - *"Lasă lumea să cam treacă
Să vedem ce-o să se-aleagă."*
  - *"Întinde-te cât ți-e plapuma."*
- **interogative** (sub formă de întrebare):
  - *"Ce folos că tatăl tău a fost domn,
Dacă tu nu ești om?"*
  - *"Ce folosește bolnavului patul de aur?"*

b) După gradul de expresivitate:

- **nemetaforice** (conțin cuvinte antonime și repetiții)
  - *"Bine faci, bine găsești."*
  - *"Cine se aseamănă, se adună."*
- **metaforice sau alegorice** (conțin figuri de stil)
  - *"Făgăduiala dată / E datorie curată."*

c) după modul de expunere:

- **nedialogate** (narative)
  - *"Cine fură azi un ac / Mâine fură un gânsac."*
- **dialogate** (se utilizează dialogul cu rol satiric)
  - *" – Ce-i mai bun pe-acest pământ?
– Ce-i mai bun ca calul bun?
Că te duce
Și te-aduce,
Când gândești
Atunci sosești."*
  - *" – De ce te-ai nădușit prietene?
– Am vorbit cu un nerod."*

■ Definiție

__Zicătorile__ - o expresie populară, o propoziție sau o parte de propoziție, o expresie verbală ce caracterizează, cu precădere metaforic, o situație sau surprind o atitudine.

__Exemple:__ "a strica orzul pe gâște", "Face haz / De necaz", "La Paștele cailor", "A umbla cu capu-n traistă", "Sare din lac în puț", "trage mâța de coadă".

■ Definiție

Aforismul (maxima, sentința, adagiul) – este o cugetare exprimată într-o formă concisă de o personalitate reprezentativă pentru un anumit domeniu.

<u>*Exemplu:*</u> *"Cuvântul e începutul faptei."* (G. Călinescu)

RC Repere critice

■ "Proverbele și zicătorile sunt vorbe cu tâlc, forme poetice de manifestare a înțelepciunii populare. Pentru a putea fi înțelese, este necesară cunoașterea unui anumit mod de a se exprima al poporului, cunoașterea felului specific în care interpretează el viața, cu toate fenomenele ei complexe.

Ele sunt formulări succinte și plastice, relativ stereotipe, care exprimă concentrat adevăruri cu valabilitate generală, îmbinând o largă și bogată experiență de viață, generalizată și aprofundată de fiecare generație, cu observația practică, concretă, a fenomenelor și lucrurilor înconjurătoare, de la cele mai mici și neînsemnate, ca «buturuga mică», până la cele mai mari și permanente, ca soarele, luna și viața însăși. Poporul le recunoaște global ca «vorbe înțelepte din bătrâni», zicale; sau individualizat ca «vorba âluia», «vorba lui tata-mare» etc., fără să facă în mod conștient vreo deosebire între ele."

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 193-194)

■ "Pe plan universal proverbele și zicătorile își au originea în timpurile cele mai vechi și au fost, probabil, primele încercări de legislație, înțelegând prin aceasta formularea orală a primelor reguli de conduită socială și individuală a omului primitiv, referitoare la toate aspectele vieții lui. Ele au constituit, de asemenea, alături de alte manifestări artistice vechi, o modalitate de transmitere orală a experiențelor și cunoștințelor acumulate. Herodot le semnalează în *Istoriile* lui ca pe niște «învățăminte înțelepte», pe care oamenii le-au găsit «încă din vechime» și pe care generațiile următoare le foloseau în conduita lor." (ibidem, p. 194)

■ "Bogăția de conținut a proverbelor și zicătorilor rezultă nu numai din numărul mare de creații de acest gen existente în popor, ci și din bogăția de sensuri pe care o poate avea unul și același proverb. Cu cât ideea exprimată de proverb este mai generală, cu atât semnificațiile lui practice sunt mai numeroase și mai variate, lucru care se întâmplă mai ales cu acele proverbe care pornesc de la observații concrete și le depășesc, precum: «Buturuga mică răstoarnă carul mare». [...]

Concepția de viață exprimată în proverbe și zicători nu este unitară, ci bogată în contradicții care reflectă, în speță, evoluția istorică a mentalității populare și strădiunța de a surprinde realitatea în toată diversitatea manifestărilor ei contradictorii." (ibidem, p. 196-197)

■ "Ca forme de limbaj, proverbele și zicătorile constituie un mod curent de expresie, dând greutate și plasticitate limbii vorbite, subliniind concis și categoric adevăruri care ar cere explicații lungi și diluate. Folosind cele mai variate posibilități artistice și gramaticale ale limbii, un vocabular inepuizabil și mereu inventiv, proverbele se caracterizează în același timp printr-o mare precizie și concentrație lingvistică. [...]

Proverbele și zicătorile sunt expresia laconică a înțelepciunii poporului, a felului adânc de a cugeta, a calităților și moravurilor lui, a întregii lui experiențe istorice. De aceea, scriitorii le-au folosit din cele mai vechi timpuri în operele lor, nu numai pentru a-și crea un stil mai frumos și mai popular, ci și pentru forța lor deosebită de înrâurire. Cronicarii, în special Neculce, le-au cunoscut și – folosindu-le – le-au mărit popularitatea. Anton Pann le-a surprins în existența lor vie, folclorică, publicându-le alături de snoavele care le deslușesc înțelesul. Marii povestitori le-au încorporat țesăturii stilului lor original. Eminescu le-a acordat o mare prețuire, căutând în ele imagini pentru poezie și ghimpi pentru articolele politice. Însuși poporul, în afară de faptul că le folosește în viața de fiecare zi, le dă și o întrebuințare normativă, mai ales în basme, povestiri și snoave." (ibidem, p. 199)

IARĂȘI DESPRE NEROZIE

de *Anton Pann*

Despre autor

Anton Pann a avut o activitate variată: a fost profesor și cântăreț de muzică bisericească, a compus cântece, a tipărit cărți. Cea mai importantă latură a activității sale a fost aceea legată de adunarea și prelucrarea creațiilor populare: snoave, fabule, istorioare, ghicitori, strigături, proverbe și zicători.

Opera sa reprezentativă este intitulată *"Culegere de proverburi sau Povestea vorbei"* care prelucrează în mod original proverbe, fiind o cuprinzătoare antologie a înțelepciunii populare românești. Creația sa este definită prin povestirea cu tâlc și prin umor.

Repere critice

■ "De obicei lui Anton Pann i se rezervă un loc de folclorist, ceea ce e cu mult prea puțin. Erudiția lui în materie de tradiție orală și populară este enormă. Ochiul distinge pe loc elementul țărănesc și cel universal. [...] Literatura paremiologică e veche de când lumea, *Proverbele* lui Solomon fiind specimenul ilustru. *Mahâbhârata* indiană, cărțile clasice chineze colcăie de parimii, școala medievală folosea curent culegerile de proverbe [...], spaniolii în general [...] sunt foarte sentențioși. [...] Anton Pann, lucrul pare paradoxal, reface tardiv și în stil grotesc pentru uz local tematica Renașterii. [...] Pann n-are noțiunea de folclor, nu respectă autenticul țărănesc, ci împestrițează graiul popular cu cel cult, uneori grotesc, foarte adeseori însă cu un efect cromatic uluitor, având o limbuție, un dar de a versifica extraordinare [...]"

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Minerva, 1982, p. 221)

■ "Printr-o ingenioasă aglomerare de proverbe urmată de nimerite povestiri exemplificatoare în versuri, Anton Pann realizează în *Povestea vorbei* (1847-1853) o adevărată comedie umană, asemeni moralistului clasic, preocupat de tipologie. Vorbind de cusururi, minciuni, flecării, năravuri rele, prostie, nerozie, beție, hoții, neînțelegere, mânie, posăcie, pizmă, vrăjmășie, ceartă, nerușinare, obrăznicie, frică, viclenie, ipocrizie, lăcomie și zgârcenie, despre vorbire, mâncare, nenorocire, lucrare, învățătură, virtute, negoț, amor, dragoste, ură, vizite, căsătorie, conversații, amicie, economie, laude, făgăduieli și daruri, sănătate și boale, autorul ne oferă adevărate portrete morale într-un limbaj pitoresc, amestecând observația cu aluzia fină, vorbirea pe șleau cu antifraza, gingășia cu vulgaritatea."

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981, p.69-70)

■ "O primă ediție a cărții [*Culegere de proverburi* sau *Povestea vorbii*] a fost tipărită în 1847. În numai câțiva ani, autorul a reluat-o, îmbogățind-o până la dimensiunile a trei tomuri. Materialul paremiologic este imens. De astă dată Anton Pann a procedat la o clasificare tematică: defecte fizice și morale, acțiuni și profesii, împrejurări din viață, sentimente etc. Întrucât clasificarea nu se supune vreunei rigori științifice, iar spiritul asociativ al autorului funcționează liber, linia tematică e pe alocuri sinuoasă, prin digresiuni, nu însă frântă, sau părăsită. Sunt, printre proverbe și

zicale, unele de proveniență cărturărească, un grup aparte îl reprezintă maximele turcești, dar imensa majoritate decurge din înțelepciunea și experiența de viață a poporului nostru. Cum era de așteptat, Pann arată un interes special materialului în legătură cu meșteșugurile, comerțul, tovărășiile în afaceri, creditul, banii. Mai ales în această serie iese la iveală, ici-colo, conformismul său, exprimat în îndemnurile la supunere a celor umili față de cei mari și puternici. Scriitorul nu ocolește însă vorbele populare care-i împung pe bogați, pe slujitorii statului samavolnic, pe preoții fățarnici și așa mai departe.

Lucrând cu o materie primă dată, Pann depășește, ca întotdeauna, sarcina culegătorului. În dese cazuri, el versifică proverbele și zicalele, dându-le un preț nou."

(***, *Istoria literaturii române*, vol II, coord. Em. Petrovici ș.a., București, Ed. Academiei, 1968, p. 350)

> *"Patru lucruri sunt scumpe pe lume: mintea, banii, sănătatea și norocul, dar ce folos dacă nu se găsesc de vânzare."*
>
> (Cilibi Moise)

■ "Aflat la temelia balcanismului literar românesc, continuând «linia filosofilor populari ai antichității, rămași multă vreme ca un tip viu în Orient, în întinsa arie a Bizanțului» (Tudor Vianu), **P.** este un adevărat Esop al literaturii noastre, chintesențiind înțelepciunea milenarei umanități răsăritene. [...]

Dotat cu vocația sud-dunăreană a epicului, mai exact cu aceea a alegoricului centrat pe «tâlcul» moralizator, atât de răspândit în apologurile orientale, P. surprinde trăsături morale și îngroașă cu bună știință, provocând râsul aproape rebelaisian. Hohotul este punctat cu ironia ce pregătește morala sau o justifică [...]"

(Mircea Muthu, articol în *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 346 – 347)

C7 Caracteristicile textului

OPERA Anton Pann, pe care Eminescu îl caracteriza magistral prin versul *"finul Pepelei cel isteț ca un proverb"*, a cules și prelucrat în *"Culegere de proverburi sau povestea vorbei"* (1847) fabule, snoave, istorioare, strigături și proverbe, realizând una dintre cele mai bogate antologii de proverbe românești.

Raportându-se la aspectul moral al omului, cu însușirile și defectele acestuia, în *"Povestea vorbei"* de A. Pann se observă o anumită organizare a materialului paremiologic în funcție de aspectele fundamentale ale existenței umane, clasificate tematic: *"cusururi"* sau *"urâciuni"*, *"minciuni"* și *"flecării"*, năravuri, nerozie.

Autorul nu consemnează numai proverbele, ci le asociază între ele, le versifică, din aceasta rezultând un gen de poem satiric. Aceste grupuri de proverbe își găsesc ilustrarea în diverse snoave, povești, istorioare alegorice, fabule etc.

TEMA Fragmentul intitulat *"Iarăși despre nerozie"* sugerează, începând chiar cu titlul, o revenire a autorului asupra acestui subiect, tratat și în alte satire ale sale. Scriitorul intervine în acest caz mai accentuat asupra proverbelor, pentru ca acestea să se supună rigorilor versificației. Deși contribuția autorului nu poate fi neglijată, dând un plus de valoare artistică înțelepciunii populare, cititorul poate încă desluși ușor sensul acestora și descoperi forma inițială a proverbelor.

Amintim astfel proverbele care se pot desprinde: *"Nerozia este moșie (moștenire) de la părinți"*, *"Prostul nu se lasă învățat"*, *"Gură multă și minte puțină"*, *"Prostul se crede totdeauna deștept"*, *"Prostul până nu-i fudul, / Parcă nu e prost destul"*, *"Prost să fii, noroc să ai"*.

Prostia nu apare singură, ea se asociază cu alte defecte omenești: orgoliul, flecăreala, incapacitatea omului de a-și vedea și recunoaște defectele.

Se poate remarca originea populară a versurilor, dovedită la nivel lexical prin cuvinte și expresii populare: *"țărână"*, *"nărod"*, a (nu) avea cap, a învăța de bine pe cineva.

Versurile lui Anton Pann, scrise parcă anume pentru public, sub formă de cuplet, au vioiciune, umor și un tâlc adânc pe care cititorul îl descoperă și astăzi cu plăcere, ca pe ilustrarea artistică a experienței milenare a poporului nostru:

"Nărodul când e-ntrebat
«Cine e mai mare-n sat?»
El pe loc răspunde: «Eu!
Că-ntărât câinii mereu.»
Dar de multe ori
Se găsește câte-o mână
Să-l scuture de țărână."

Exerciții propuse

❑ **1.** Grupați proverbele următoare după ceea ce exprimă, completând tabelul:

constatare	*concluzie*	*sfat*	*îndemn*

- *"Strângeți voi / C-om mânca noi."*
- *"Munca e brățară de aur."*
- *"Vorba multă / Sărăcia omului."*
- *"Uită-te în fața / și judecă-i de viață."*
- *"Și broasca e mică, dar gură mare face."*
- *"Vorba bună / Mult adună."*
- *"Unge osia ca să nu scârțâie carul."*
- *"Ungurean cu două oi / mută-ți târla lângă noi."*
- *"Un prieten face mai mult decât o pungă cu galbeni."*

❑ **2.** Delimitați proverbele de zicători și aliniați-le comparativ în funcție de: conținut, structură, expresivitate.

- *"Mai mulți mărăcini / decât trandafiri."*
- *"Omul care-i prost / N-are nici un rost."*
- *"Trai pe vătrai."*
- *"Unii vorbesc ce știu și alții o poartă."*
- *"Parcă mănâncă numai răbdări prăjite."*
- *"Umblă gură-cască, pierde-vară."*
- *"Vai, vai, vai / De cin' n-are mălai."*
- *"Ușor a porunci / greu a împlini."*
- *"Spânul lesne se bărbierește."*

❑ 3. Uniți următoarele provebe și zicători cu explicațiile potrivite:

- *"Parcă se bat calicii la gura lui."*
- *"Păcat e de mărgăritar*
  Că e la gât de măgar."
- *"Stă ca ou-n cui."*
- *"Spune-mi cu cine te însoțești*
  Ca să-ți spun cine ești."
- *"Șchiopu / Sare plopu."*

- nu este apreciat la justa valoare
- acțiune imposibilă
- nu are astâmpăr
- prietenii se aseamănă
- mănâncă lacom

❑ 4. Indicați figura de stil pe baza căreia este structurat proverbul sau zicătoarea:

- *"Stomacul ca moara, când n-are ce măcina, atunci se strică."*
- *"Sumanul alb se poate negri, cel negru nu se poate albi."*
- *"Tâlhar pe tâlhar nu fură."*
- *"Spicu-ncărcat e aplecat / ăl gol e ridicat."*
- *"Toată pasărea pe limba ei piere."*

❑ 5. Marcați proverbele care au conținut satiric și explicați-le:

☐ *"Subțirică, subțirea,*
Potrivă cu putina
Și de 'naltă cât crucea."

☐ *"La cântare e vestită*
Însă nu ști face pită."

☐ *"Toate lucrurile trebuie să vină la vremea lor."*

☐ *"Învață oul pe găină."*

☐ *"Unul adună, altul risipește."*

☐ *"Râde ciob de oală spartă."*

❑ 6. Explicați proverbele:

a) *"La mâncare lup*
la treabă vulpe
și la somn butuc."

b) *"Prietenul la nevoie*
se cunoaște"

c) *"Învață la tinerețe*
Ca să ai la bătrânețe."

d) *"Omul inimos*
ca un pom frumos;
el te umbrește
el te hrănește
el te încălzește."

❑ 7. Povestiți o întâmplare pentru a ilustra un proverb.

Nota bene !

- "Oamenii cu judecată primesc sfaturi de la toată lumea și nu sunt conduși de nimeni; nătărăii nu se sfătuiesc cu nimeni, temându-se să nu dea de înțeles că sunt conduși de cineva."
  (A. Aparisi Y Guyarro)
- "Gravitatea este scutul proștilor."
  (Montesquieu)
- "Opinia publică este regina lumii, pentru că prostia este regina proștilor."
  (Chamfort)
- "Un prost găsește întotdeauna pe unul și mai prost care să-l admire."
  (Boileau)
- "Prostul are un mare avantaj față de omul deștept: este întotdeauna mulțumit de el însuși."
  (Napoléon I)

❑ **8.** Legați între ele zece proverbe sau zicători printr-o scurtă relatare.
<u>*Exemplu:*</u> Țăranul plecă spre târg dis-de-dimineață pentru că *"cine se scoală de dimineață, departe ajunge."*. Pe drum el se întâlni ....

❑ **9.** Extrageți din opera lui Ion Creangă *"Amintiri din copilărie"* două exemple de proverbe și zicători. Arătați rolul lor în context.

Citește și află mai mult !

"După o farsă făcută unui pâlc de țigani, aflat la scaldă în Dâmbovița, Ioniță (popa de care am amintit) și Nae [scriitorul Nicolae Filimon, în copilărie] sunt urmăriți de liota acestora și se ascund în niște bozii, fără să mai fie descoperiți.

După plecarea lor, cei doi au trecut podul de la Mihai-Vodă și urma să se despartă. Dar cum era s-o facă de vreme ce au întâlnit niște oameni care țineau în mâini un borcan cu pești vii? S-au luat după ei și au ajuns până la urmă la pescărie. Aci, ce să vezi? «Ne-am sucit noi ce ne-am sucit printre bărcile pescarilor – scrie viitorul slujitor al altarului –, până am ajuns în fața uneia acoperită cu clești. Aci, un boier înalt și gros, cu favorite scurte și cu mustățile tunse, stătea cu mâinile la spate, ținându-și tichia și se tocmea cu pescarul pentru doi crapi mari. Nae, după ce dădu roată de vreo două ori boierului și pescarului, se apropie binișor pe la spate de boier și când îi dădu un pumn în tichie, i-o repezi tocmai sub taraba cu pește. Și pe urmă să te ții fugă pe malul gârlii în jos! După el fugeam și eu. Dar cât ai clipi din ochi, se luară după noi câțiva băieți de prăvălie și, ajutați de lume, ne-au prins. Acuma, hai înapoi la boier! Când am ajuns acolo și eu și Nae tremuram ca varga. Boierul, care era acum cu tichie pe cap, îl întreabă pe Nae, pe care pescarii îl arătau ca vinovat:

– Ce-ai avut, mă țâncule, cu tichia mea?

Bietul Nae, de frică și cum era și bâlbâit începu să zică:

– Sărut mâna, cucoane, tichia e făcută să stea în cap, nu la...

Pesemne că la acest răspuns nimeni nu s-aștepta, că pufniră toți în râs. De hazul lui râdea boierul, râdeau și pescarii, râdeam și eu, numai bietul Nae se uita țaglă la ochii boierului, așteptând ca un vinovat osânda. Boierul, potolindu-se din râs, porunci vlăjganilor acelora de pescari să ne dea drumul și în loc de chelfăneală, băgă mâna în buzunar și scoțând doi icușari, îi dădu lui Nae, zicând:

– Ia, bre țâncule! că tu ai dreptate; tichia se ține pe cap, nu la...

Acel boier a fost Anton Pann, care mai pe urmă a fost bun prieten cu Nae.»"

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române,* București, Ed. Saeculum I.O. / Ed. Vestala, 1999, p. 124)

Exerciții rezolvate

☑ **1. a) Explicați printr-un sinonim înțelesul pe care îl are cuvântul** *"moșie"* **în următorul citat:**

"Nerodul
Toată a lui nerozie
E de la părinți moșie."

b) Construiți propoziții în care acest cuvânt polisemantic să fie folosit cu alte două sensuri ale sale, diferite de cel din text și diferite între ele.

R. a) moștenire
b) Boierul avea o <u>moșie</u> întinsă. (*"proprietate"*)
Pentru moșii și strămoșii noștri, dragostea de <u>moșie</u> era o datorie sfântă. (*"țară"*)

☑ 2. Indicați opt sinonime ale cuvântului *"nerod"*.

R. prost, prostănac, netot, neghiob, nătărău, idiot, tâmpit, tont.

☑ 3. Explicați înțelesul următoarelor expresii în structura cărora intră cuvântul *"cap"*:

cu noaptea-n cap
fără cap și fără coadă
cu capul plecat
a umbla cu capul în traistă
a se da cu capul de toți pereții
a fi greu de cap.
din cap până-n picioare
a-și pierde capul
a i se urca la cap
a se da peste cap
a-și lua lumea în cap

R. cu noaptea-n cap – foarte devreme, dis-de-dimineață
din cap până-n picioare – în întregime
fără cap și fără coadă – lipsit de sens, dezlânat
a-și pierde capul – a se zăpăci
cu capul plecat - rușinat
a i se urca la cap – a se iluziona
a umbla cu capul în traistă – a fi distrat, neatent
a se da peste cap – a face eforturi deosebite pentru a realiza ceva
a se da cu capul de toți pereții – a regreta o greșeală, a fi cuprins de disperare
a-și lua lumea în cap – a pleca departe
a fi greu de cap – a pricepe cu greutate

☑ 4. Construiți câte un enunț în care expresia *"a se da peste cap"* să fie folosită cu sens propriu și cu sens figurat.

R. Ursuleții <u>*se dădeau peste cap*</u> în arena circului.
(sens propriu – *se rostogoleau*)
Băieții <u>*s-au dat peste cap*</u> să obțină bilete la concertul rock.
(sens figurat – *au făcut eforturi deosebite*)

☑ 5. Explicați versurile:

"Gură are de vorbit
Și cap n-are de gândit."

R. Vorbește mult, fără să gândească ce spune.

Nota bene!

- "A tăcut de o mie de ori și a vorbit o dată, dar prost." *(proverb arab)*
- "Prostul își este și sieși dușman, cum să mai fie și altora prieten?" *(proverb arab)*
- "Sprijinul acordat prostului este lucru în zadar." *(proverb arab)*
- "Prostia și vanitatea sunt tovarășe nedespărțite." *(Beaumarchais)*
- "Aprobarea unui prost face mai mult rău decât critica sa." *(Florian)*

• PARABOLA •

■ Definiție

Parabola sau **pilda** este o scurtă narațiune fictivă, dar verosimilă, prin care se exprimă adevăruri și învățături cu caracter religios sau moral.

■ Trăsături

a_1) reprezintă o narațiune independentă, care a fost utilizată mai întâi în religie, apoi în istorie sau literatură;

a_2) dezvăluie un adevăr cu caracter de generalitate prin analogie cu o situație relatată;

a_3) are un dublu înțeles: un înțeles direct (sens propriu, religios) și un înțeles ascuns, neexprimat (sens figurat); sensul figurat are un caracter moral și se referă la modul în care trebuie să se comporte oamenii;

a_4) are semnificații morale și religioase și transmite învățăminte, având un scop didactic;

a_5) utilizează o exprimare alegorică, asemănându-se astfel cu fabula sau cu alegoria.

■ Parabola biblică

Parabola biblică are o semnificație morală și religioasă.

Pentru ca predicile Sale despre Dumnezeu și despre Împărăția Cerurilor să fie înțelese cu mai multă ușurință, Iisus Hristos s-a folosit de exemple din natura înconjurătoare și de fapte din viața de zi cu zi a oamenilor.

Noul Testament cuprinde în cadrul celor patru Evanghelii douăzeci și opt de parabole rostite de Iisus Hristos, prin care Mântuitorul își transmite învățăturile. Se regăsesc diverse exemple de viață, acțiuni umane simple, imagini plastice cu valoare de simbol: *Parabola semănătorului, Vameșul și fariseul, Bogatul nemilos și săracul Lazăr* etc.

PARABOLA FIULUI RISIPITOR

C7 Caracteristicile textului

TEMA Parabola fiului risipitor face parte din *Noul Testament* (Evanghelia după Luca, 15, 1 – 32), reprezentând una dintre cele douăzeci și opt de pilde rostite de Iisus Hristos prin care Mântuitorul își transmite învățăturile.

Fiul risipitor este un simbol pentru cei atrași de huzur și de desfrâu, cei păcătoși, chiar cei necredincioși, pe care Dumnezeu este oricând gata să-i primească în rândurile credincioșilor, dacă își doresc cu adevărat. Fiul risipitor este iertat și primit cu bucurie de tatăl său, după ce s-a căit pentru faptele sale, recunoscându-și greșelile.

UNIVERSUL OPEREI

Împrejurările

Mântuitorul rostește această pildă în fața vameșilor și păcătoșilor – a celor necredincioși – care s-au apropiat să-l asculte. Cărturarii și fariseii se arată nemulțumiți văzând că Mântuitorul îi primește cu blândețe pe cei necredincioși, considerând acest fapt ca pe o jignire adusă oamenilor cu credință.

Mântuitorul, observând atitudinea fariseilor și a cărturarilor, povestește o întâmplare simplă prin care urmărește să-i atragă pe cei păcătoși spre credința în Dumnezeu, iar pe ceilalți să-i facă să înțeleagă că prin blândețe și milostenie pot ajuta orice rătăcit să găsească drumul credinței.

Povestirea întâmplării

În parabolă ni se povestește că un om avea doi fii. Cel tânăr i-a cerut tatălui partea lui de avere și atunci acesta le-a împărțit moștenirea. Peste puțin timp, fiul cel mic și-a strâns tot ce avea și a plecat într-o țară depărtată unde și-a risipit averea ducând o viață de lux și desfrâu. Foametea s-a abătut asupra ținutului și el a început să simtă lipsurile fiindcă nu mai avea ce cheltui. Plecând să-și caute de lucru, a fost trimis să păzească porcii într-o țarină. Văzând cum mâncau roșcove, ar fi vrut și el să-și potolească foamea cu roșcove, dar nimeni nu-i dădea. Gândindu-se că argații tatălui său erau îndestulați cu pâine, s-a hotărât să se întoarcă acasă, să-și recunoască greșelile și să-l roage să-l angajeze ca argat.

Când s-a apropiat de casa părintească tatăl l-a zărit de la distanță și, făcându-i-se milă de el, a alergat și l-a îmbrățișat. Fiul rușinat s-a căit pentru greșelile sale, considerând că nu este vrednic să se numească fiul lui. Tatăl a chemat atunci un servitor, cerându-i să aducă pentru fiul lui haine, încălțăminte și inelul purtat înainte. El a poruncit totodată să fie sacrificat vițelul cel gras pentru a se pregăti o masă îmbelșugată și să se veselească, bucuros de reîntoarcerea fiului său.

Fiul cel mare, întorcându-se de la țarină, a auzit cântece și jocuri. Întrebând pe unul dintre servitori, a aflat despre hotărârea tatălui său și s-a mâniat, nevoind să ia parte la petrecere. Tatăl a ieșit ca să-l roage. Atunci fiul cel mare i-a reproșat

că l-a ascultat și l-a slujit cu credință atâția ani, și nu i-a dat nici măcar un ied ca să petreacă împreună cu prietenii lui. Fiul a continuat să-l învinuiască, cu supărare, că l-a primit pe fiul care i-a risipit averea în desfrâu, tăind vițelul cel gras.

Mesajul

Tatăl i-a răspuns fiului cel mare că ei sunt totdeauna împreună, iar tot ceea ce are îi aparține și lui. Trebuia să se bucure că fiul cel mic s-a întors pe calea cea bună, căci *"mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat."*

Întâmplarea relatată are o semnificație adâncă: izbânda credinței asupra necredinței, a binelui asupra răului. Tatăl s-a bucurat în primul rând de întoarcerea fiului rătăcit în păcat spre credință și apoi, de păstrarea fiului celui mare, stăruitor în credință. Prin asumarea învățăturii creștine, a credinței în Dumnezeu, oamenii vor deveni mai buni, mai toleranți, gata să-și ajute aproapele. Gestul tatălui este pilduitor pentru fiul cel mare, care simbolizează oamenii buni și credincioși.

Deși este în alt plan, la altă scară, atitudinea tatălui este aceeași cu iubirea egală a lui Dumnezeu față de toții fiii Săi, credincioși sau necredincioși. Această iubire se va revărsa mai mult asupra celor care se căiesc de faptele lor, renunțând la o viață de păcate și care aleg calea cea dreaptă a credinței.

Parabola împletește măiestrit narațiunea cu adresarea directă, însă nu lasă impresia de "artizanal", de "construit", ci este de o puternică naturalețe și autenticitate. Simplitatea și claritatea expresiei atrag și favorizează înțelegerea sensurilor adânci ale parabolei.

Se observă că narațiunea sau dialogul reflectă trăirile personajelor, dobândind un ritm mai alert sau mai lent, dezvăluind bucuria sau tristețea, nemulțumirea sau satisfacția.

Modurile și timpurile verbului dobândesc o anumită semnificație în context. Perfectul compus este utilizat cu precădere în narațiune, sugerând o acțiune trecută și terminată de mult. În dialog se folosește imperativul sau conjunctivul cu valoare de imperativ pentru a sublinia îndemnul sau posibilitatea schimbării. Se remarcă și o schimbare a topicii – comparativ cu cea actuală – care subliniază expresiv caracterul vechi și sacru, intangibil, al textului biblic, amplificând emoția ascultătorului: *"...căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat."*

Întreaga parabolă degajă într-un stil simplu și echilibrat o atmosferă de liniște sufletească, de bunătate divină care trebuie să-i călăuzească pe toți credincioșii pe calea cea dreaptă a credinței. Pornind de la o întâmplare obișnuită din viața de zi cu zi, se ajunge la descoperirea unui adevăr adânc, acela că prin pocăință și renunțarea la o viață plină de păcate se poate ajunge la credința în Dumnezeu.

Aceeași semnificație o putem regăsi în pilda cu oaia rătăcită, unde păstorul s-a bucurat mai mult de regăsirea oii rătăcite decât de pierderea celorlalte nouăzeci și nouă.

Exerciții propuse

❑ **1.** Arătați ce sentimente încearcă tatăl atunci când fiul cel mic revine. Argumentați.

- ☐ bucurie
- ☐ satisfacție
- ☐ tristețe
- ☐ milă
- ☐ indiferență
- ☐ supărare

❑ **2.** Spuneți-vă părerea!

Ce credeți că l-a bucurat mai mult pe tată, întoarcerea fiului mai mic sau atitudinea plină de căință a acestuia?

❑ **3.** a_1) Extrageți și motivați trei trăsături ale tatălui desprinse din următorul citat:
"Și a zis tatăl către slugile sale: Aduceți degrabă haina lui cea dintâi și-l îmbrăcați, și dați inelul în mâna lui și încălțăminte în picioarele lui."

a_2) Ce semnificație are porunca tatălui?

a_3) De ce a spus Iisus Hristos această parabolă în fața cărturarilor și fariseilor?

❑ **4.** Comentați explicația pe care i-o dă tatăl fiului cel mare:
"Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sunt.
Trebuia însă să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat."

❑ **5.** Prin ce se aseamănă această pildă cu alegoria ?

Citește și află mai mult !

"O particularitate esențială a creației biblice este caracterul ei didactic și alegoric. Pilda instructivă reprezintă latura cea mai evoluată a artei literare vechi ebraice, exprimată cel mai frecvent în parabole și fabule.

Parabola și fabula biblică se caracterizează prin faptul că autorii lor apelează la elemente ale florei. Astfel, Iotam, pentru a discredita puterea monarhică, povestește pilda despre copacii care au hotărât să-și aleagă un împărat (*Cartea Judecătorilor*, cap. 9, 8 – 15). Isaia, vrând să arate nerecunoștința iudeilor față de Iahve, povestește parabola despre via neroditoare care a înșelat așteptările stăpânului ei, ce o cultivase cu grijă deosebită (*Isaia*, cap. 5, 1 – 6). [...].

În fabulele și pildele din Agada predomină *animalele*: ele sunt reprezentate sub denumirea generală – «fabule despre vulpe». Genului alegoric îi aparțin și «fabulele spălătorilor». Este vorba de niște povestiri scurte despre palavragii și glumeți abili și isteți. Eroii acestor povestiri sunt niște ghiduși din popor, iar râsul lor este îndreptat împotriva aerului grav și posac al clerului și al oficialităților. Biblia conține un număr mare de pilde-aforisme, în plasticitatea cărora se exprimă trăsăturile caracteristice și tipice ale activității estetice a omului. Iată câteva exemple de asemenea aforisme din cartea *Pildele lui Solomon*. Estetica lor este construită pe baza principiului antinomiei: înțelepciunea este opusă prostiei («Omul bogat este înțelept în ochii lui, iar cel sărac și priceput îl cercetează.»); principiul moral, celui amoral («Adună adevăr și nu-l vinde, înțelepciune și învățătură și bună chibzuială»); veselia, tristeții («Chiar când râdem inima găsește durerea, bucuria se sfârșește prin plângere»); măreția este opusă nimicniciei («Cel ce umblă fără prihană va fi mântuit, iar cel care apucă pe căi strâmbe va cădea într-o groapă»), modestia, îngâmfării («Să te laude altul și nu gura ta, un străin și nu buzele tale»); munca, trândăvelii («Cel ce lucrează pământul lui se va îndestula de pâine, iar cel ce umblă după lucruri de nimic se va sătura de sărăcie»), etc.

Semnificația pildelor și a aforismelor este mai cuprinzătoare și mai profundă decât sensul lor aparent. Informațiile estetice, didactice conținute în aforisme sugerează unele aprecieri cu privire la existența socială și spirituală a individului."

(M. S. Belenki, *Parabola și fabula* în "Despre mitologia și filozofia Bibliei", București, Ed. Politică, 1982, p. 171 – 172)

• IMNUL •

■ Definiție

Imnul este o specie solemnă a genului liric, aparținând liricii cetățenești, în care este exprimată prețuirea față de divinitate, față de eroi, față de o idee sau de un eveniment important.

Observație: Denumirea provine din grecescul *hymnos* care înseamnă *"cântec de biruință, de slavă"*.

■ Evoluția imnului ca specie lirică

În antichitate - era un cântec solemn de preamărire a zeilor sau a eroilor legendari. Imnurile puteau fi mistice, populare, erotice, filozofice.

Ulterior - și-a lărgit conținutul și tematica, slăvind divinitatea, patria, o personalitate, o idee sau un eveniment important.

În secolul al XIX-lea – au apărut imnurile naționale, o dată cu formarea națiunilor.

■ Imnul național

Imnul național este un cântec patriotic solemn, adoptat de o țară pentru a o reprezenta, și care exprimă idealurile sale de unitate națională, de libertate și suveranitate.

Exemple: "Deșteaptă-te române!", "La Marseillaise" la francezi.

Este intonat în cadrul unor ceremonii publice, naționale și internaționale.

Imnurile sunt expresia idealurilor unei colectivități naționale (imnurile naționale) sau ale unor colectivități sociale cu deschidere internațională: imnul tineretului (*Gaudeamus igitur*), imnul olimpic (intonat în cadrul olimpiadelor sportive) etc.

Imnul este o specie literară înrudită cu oda, marșul sau psalmul. Spre deosebire de odă, imnul este creat spre a fi cântat.

■ Trăsături ale imnului

a_1) începe cu o invocație retorică;
a_2) conține numeroase îndemnuri;
a_3) apelează la evocarea unor personaje legendare;
a_4) exprimă patosul și participarea afectivă a autorului;
a_5) conține cuvinte cu valoare de simbol;
a_6) cuprinde o paletă variată de figuri de stil.

■ Stilul retoric

Stil retoric – conține diferite tehnici ale vorbirii în fața publicului și are ca scop influențarea părerii auditoriului respectiv.

■ Invocația

Invocația este o formulă de adresare către o persoană absentă sau imaginară, de la care nu se așteaptă de fapt nici o intervenție. Prin prestigiul de care se bucură persoana respectivă, poate constitui un model pentru contemporani.

- este specifică stilului retoric;
- așezată de obicei la începutul operei;
- realizată prin substantive la vocativ, însoțite sau nu de interjecții.

■ Evocarea

Evocarea este un procedeu literar prin care se aduce în fața cititorului imaginea unei persoane sau a unui loc, a unui eveniment sau a unei epoci din trecut. Acest procedeu pune în evidență sentimentele celui care face evocarea.

DEȘTEAPTĂ-TE ROMÂNE

de *Andrei Mureșanu*

Despre autor

Andrei Mureșanu (1816 – 1863), poet și publicist ardelean, a aparținut generației de la 1848, fiind un apărător înfocat al idealurilor revoluției. Este cunoscut mai ales ca autor al poeziei *"Un răsunet"* (*"Deșteaptă-te române!"*), creată într-un moment istoric deosebit. Aceasta a devenit marșul revoluționarilor români de la 1848, fiind considerată de Nicolae Bălcescu o adevărată *"Marseilleză"* a românilor.

Repere critice

■ "Titu Maiorescu striga «în lături» la toate poeziile lui Mureșanu, afară de *Un răsunet*, la toate, «fără excepție». Aron Densușianu socotea dimpotrivă că nimeni «n-a atins înălțimea» lui. Exagerare și într-o parte și în alta. Mureșanu are un aer profetic așa de grav și de sincer în tristețea lui că Densușianu l-a și crezut «om inspirat de divinitate»."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Minerva, 1982, p. 255)

■ "Depășind faza oscilărilor din anii de debut, Mureșanu devine în scurt timp un poet aproape exclusiv social și național, problematica poeziei sale fiind, în bună parte, aceea a poeților contemporani din Principate. Poetul cultivă cu deosebire meditația patriotică, în care sentimentul de răzvrătire față de asupritorii poporului său capătă accente deosebit de violente. Asperitățile de limbă, frecvente, stângăcia unor versuri și imagini, asupra cărora a stăruit Maiorescu, sunt, fără îndoială, nu mici neajunsuri ale poeziei lui Mureșanu. Există însă în exprimarea frustă și stângace a poetului un patos și o vigoare patriotică impresionante.[...]

Lirica patriotică a lui Mureșanu culminează cu *Un răsunet*. Creată în focul evenimentelor revoluționare de la 1848 și cântată pe melodia lui Anton Pann, poezia a devenit marșul revoluționarilor ardeleni, o adevărată marseilleză românească (cum a numit-o Bălcescu), care a mobilizat poporul la luptă și a asigurat autorului gloria de poet al revoluției și de bard național, umbrind aproape total restul poeziilor sale. Fără a reprezenta o realizare artistică deosebită, *Răsunetul* lui Mureșanu se detașează totuși în cadrul poeziei patriotice prin tonul ei mobilizator, prin patosul chemării la luptă, așa cum nu întâlnim în nici una din celelalte poezii ale scriitorului. Ea exprimă aspirația poporului spre libertate, hotărârea de a se ridica la lupta împotriva tiranilor care-l asupresc [...]

Chemarea la luptă nu e adresată doar națiunii române din Transilvania, ci întregului popor român asuprit din toate cele trei mari provincii. Ideea unirii tuturor românilor în lupta pentru libertate, împotriva despotismului, frecventă printre revoluționarii de la 1848, străbate întregul poem. Invocând momente înălțătoare ale istoriei naționale, pentru a-i îmbărbăta pe revoluționari, poezia se referă, semnificativ, la Mihai, Ștefan și Corvin, ei ilustrând în fața lumii eroismul poporului român în fiecare din cele trei provincii. [...]

Poezia respiră vigoare patriotică și revoluționară, ceea ce explică succesul ei imens nu numai în momentul când a fost scrisă, ci și după aceea, devenind un marș aproape popular."

(*** – *Istoria literaturii române*, coord. Em. Petrovici ș.a., vol. II, București, Ed. Academiei, 1968, p 569-570)

C7 Caracteristicile textului

TEMA Andrei Mureşanu, creatorul poeziei *"Un răsunet"* ce avea să devină în scurt timp marşul revoluţionarilor români de la 1848 a fost, după cum susţinea Aron Pumnul, *"poetul filozof al românilor ardeleni. El a făcut să se deştepte în români conştiinţa despre demnitatea lor naţională şi datoria de a şi-o apăra chiar cu viaţa."*

Poezia *"Deşteaptă-te române"*, intitulată anterior *"Un răsunet"*, a fost publicată în iunie 1848 în revista *"Foaie pentru minte, inimă şi literatură"* ca un ecou la poezia lui V. Alecsandri *"Deşteptarea României"*, publicată în 1840 în aceeaşi revistă.

Poezia conţine îndemnul adresat tuturor românilor la deşteptare naţională, la luptă împotriva tiraniei, pentru libertate socială şi unitate naţională.

Melodia imnului îi aparţine, se pare, lui G. Ucenescu, cântăreţ de strană din Braşov, care a adaptat textului poetic un cântec al fostului său dascăl de muzică bisericească, Anton Pann.

După Revoluţia din 1989, *"Deşteaptă-te române!"* a devenit imnul naţional al României.

TITLUL Titlul conţine mesajul întregii poezii. Alcătuit dintr-un verb la imperativ (*"deşteaptă-te"*) şi substantivul în vocativ (*"române"*) titlul îi cheamă la luptă pe toţi românii. Poezia exprimă îndemnul la deşteptare naţională, pentru apărarea idealurilor de libertate şi unitate naţională ale poporului român.

UNIVERSUL POEZIEI Poezia impresionează prin patosul chemării la luptă. Creaţia se constituie într-o serie de îndemnuri mobilizatoare la luptă şi unitate.

În prima strofă poetul se adresează direct românilor. El încearcă să trezească dorinţa de libertate prin îndemnuri hotărâte: *"deşteaptă-te"*, *"croieşte-ţi"*. Poetul crede că a venit momentul luptei hotărâtoare: *"Acum ori niciodată"*. Poporul are dreptul la un viitor strălucit pe care să-l recunoască chiar şi duşmanii.

În strofa a doua, Andrei Mureşanu repetă că a sosit momentul afirmării românilor, urmaşi demni ai marelui împărat Traian. Originea lor nobilă le dă dreptul să lupte pentru un viitor glorios aşa cum au făcut-o şi strămoşii lor, romanii.

În strofa a treia conţine îndemnul de a ridica la luptă poporul, de la cei tineri la cei bătrâni, care aşteaptă doar un semn ca să lupte uniţi pentru libertate.

În strofa a patra, poetul cheamă din negura istoriei umbrele legendare ale marilor voievozi români: Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, Iancu Corvin de Hunedoara. Ei pot admira hotărârea şi curajul strănepoţilor. Aceştia sunt dornici să ducă lupta pentru libertate până la capăt: *"Viaţă-n libertate ori moarte, strigă toţi."*

În strofa a cincea poetul arată că *"pizma"* şi dezbinarea au reprezentat cauzele menţinerii separate a celor trei state româneşti. Tânăra generaţie animată de idealul sfânt al libertăţii jură să se unească pentru apărarea unităţii naţionale: *"Jurăm că vom da mâna, să fim pururea fraţi!"*

În strofa a șasea, patria simbolizată prin chipul *"mamei văduvite, de la Mihai cel Mare"* cere ajutor fiilor pentru împlinirea unirii, ideal pentru care luptase Mihai Viteazul.

Strofa a șaptea lansează un blestem la adresa celor care nu vor răspunde și nu vor lupta la chemarea patriei – mamă:

"De fulgere să piară, de trăsnet și pucioasă,
Oricare s-ar retrage din gloriosul loc."

Strofa a opta evocă alături de robia turcească, ale cărei răni mai sunt resimțite, și celelalte primejdii îndurate de poporul român, printre care aceea a pierderii identității naționale. Este afirmat totodată refuzul categoric de a îndura tirania: *"Dar martor ne e Domnul că vii nu o primim!"*

Strofa a noua reafirmă poziția poporului față de despotismul străin purtat de atâtea secole, împotriva căruia se ridică ferm tânăra generație în lupta pentru apărarea ființei naționale și a limbii române:

"Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba, dar morți numai o dăm!".

Strofa a zecea conține vibrantul îndemn lansat de poet tuturor românilor la unitate națională, pentru triumful libertății și al adevărului:

"Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniți-vă-n cuget, uniți-vă-n simțiri!".

Ultima strofă se adresează preoților de a se alătura oștirii, sprijinind idealurile scumpe ale poporului. Poetul reafirmă cu hotărâre că românii preferă moartea eroică în lupta pentru libertate în locul robiei rușinoase:

"Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!"

Poezia este construită pe baza antitezei trecut – prezent, asociată cu două motive poetice de mare vibrație patriotică, al luptei și al jertfei.

Îndemnurile repetate la luptă exprimate prin formele de imperativ sau de conjunctiv cu valoare imperativă ale verbelor (*"Deșteaptă-te!"*, *"Înalță"*, *"să piară"*, *"priviți"*, *"Uniți-vă"*, *"Strigați"*) imprimă caracterul mobilizator al versurilor.

Lupta este concepută ca alegere definitivă a libertății, ca asumare a jertfei supreme în slujba patriei, sugerată prin construcții solemne: *"viață-n libertate ori moarte"*, *"sar ca lupii-n stâne"*, *"murim mai bine-n luptă"*. Refuzul robiei și al asupririi este afirmat cu tărie de către poet ca apanaj al jertfei supreme: *"Dar martor ne e Domnul că vii nu o primim!"* Viața fără libertate devine lipsită de sens și rușinoasă, de aceea este respinsă în favoarea morții eroice în slujba idealurilor supreme ale patriei:

"Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!".

PORTRETUL MORAL AL POPORULUI ROMÂN

Îndemnurile repetate la luptă sunt argumentate de către poet cu trăsături ale poporului român pe care acesta le privește cu mândrie. Românii reprezintă un popor neînfricat și demn, mândru de numele ilustru al strămoșilor lui, simbolizat de împăratul Traian: *"Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume / Triumfător în lupte, un nume de Traian!"*. Ei sunt uniți și statornici în credință, gata să se jertfească pentru dobândirea libertății.

Comparațiile *"stau ca brazi în munte"*, *"sar ca lupi în stâne"*, alături de enumerația *"Bătrâni, bărbați, juni, tineri din munți și din câmpii"* exprimă plastic ideea de solidaritate a românilor. Poetul adaugă acestui portret moral al poporului român dragostea de libertate ce arde în inimile acestor bravi urmași ai unor mari voievozi. Această dorință ei o afirmă cu tărie, alegând sacrificiul în slujba libertății:

"Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine
«Vieață-n libertate ori moarte!» strigă toți".

Dragostea de libertate este sugerată prin antiteza *"libertate"* – *"moarte"* și prin metafora *"focul"* cu sensul de *"ideal suprem"*, *"dragoste pătimașă"*.

Românii, purtând în suflet idealul sfânt de libertate, jură să înfăptuiască unirea la care au visat înaintașii:

"Dar noi pătrunși la suflet de sfânta libertate,
Jurăm că vom da mâna să fim pururea frați!"

Ideea este subliniată de antiteza *"noi"* – *"voi"*, susținută de epitetele evidențiate prin inversiune *"sfânta libertate"* - *"oarba neunire"* exprimând dorința arzătoare de libertate pusă în slujba unirii în comparație cu dezbinarea care a determinat neîmplinirea visului național.

Românii sunt gata să se sacrifice apărându-și limba națională care înseamnă însăși identitatea națională: *"vii nu o primim"*, *"dar morți numai o dăm"*. Simțind dragostea de patrie vibrând în sufletul lor, românii preferă moartea încununată de glorie unei robii rușinoase; crez care le călăuzește faptele și lupta:

"Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ".

Demnitatea în înfruntarea vitregiilor istoriei, în apărarea patriei străbune, mândria de a rămâne neîngenunchiați pe pământul scump al patriei reprezintă alte virtuți ale acestui neam eroic.

REALIZAREA ARTISTICĂ Mesajul înflăcărat al poetului plin de patetism și solemnitate exprimă totodată sentimentele de dragoste și prețuire față de țară. Poetul vorbește în numele poporului, simțind cu toată ființa că este o parte din acesta și că idealurile de libertate și unitate națională sunt și idealurile sale. Utilizarea persoanei întâi plural a verbelor și a pronumelor personale și a adjectivelor posesive subliniază unitatea dintre poet și popor: *"noi"*, *"să dăm"*, *"ne"*, *"a noastre piepturi"*, *"păstrăm"*, *"să trecem"*, *"nu prindem"*, *"dăm"*, *"murim"*, *"vechiul nost' pământ"* etc.

Discursul liric al poetului se adresează românilor și acesta dorește să-i convingă și să-i mobilizeze la luptă pentru înlăturarea tiraniei, de aici prezența persoanei a doua singular și plural în discursul liric: *"deșteaptă-te"*, *"croiește-ți"*, *"înalță-ți"*, *"cată-n giur de tine"*, *"strigați"*, *"focul vostru"*, *"priviți"*, *"ai voștri strănepoți"*, etc.

Adresarea directă atrage utilizarea multor verbe la imperativ sau la conjunctiv prezent cu valoare de imperativ asociate cu numeroase vocative: *"române"*, *"mărețe umbre"*, *"Mihai, Ștefan, Corvine"*, *"preoți"* etc.

Trebuie remarcat rolul figurilor de stil în sublinierea ideilor conținute în discursul liric, în sporirea patosului mobilizator al versului. Întreaga poezie este construită pe baza unor **antiteze** sugestive: trecut – prezent (*"niciodată"* – *"acum"*),

moarte – viață liberă (*"moarte" – "viață-n libertate"*), noi – voi (*"vii" – "morți"*) care exprimă solemn dorința românilor de a lupta până la jertfă pentru libertate.

Comparațiile evidențiază trăsăturile românilor, măreția și vitejia lor (*"stau ca brazi", "sar ca lupi în stâne"*) sau asuprirea îndurată (*"ca vitele-l purtăm"*).

Enumerațiile subliniază unitatea de acțiune și solidaritatea poporului: *"Bătrâni, bărbați, juni, tineri din munți și din câmpii"; "cu brațele armate, cu focul vostru-n vine"* sau blestemele ce s-ar abate asupra celor lași și trădători: *"De fulgere să piară, de foc și de pucioasă", "prin intrigă și silă, viclene uneltiri"*.

Repetițiile marchează expresiv îndemnurile exprimate și creează o anumită simetrie și unitate a discursului liric: *"deșteaptă-te", "acum ori niciodată", "uniți-vă"*.

Epitetele evidențiate adesea prin **inversiune** scot în evidență însușirile deosebite ale românilor, caracterizând totodată o situație sau exprimând atitudinea autorului: *"mărețe umbre", "brațele armate", "sânta libertate", "barbarei semilune", "viclene uneltiri"*.

Metaforele sugerează expresiv virtuțile strămoșești sau vitregiile istoriei: *"focul nostru", "somnul cel de moarte", "plăgi", "jug"*.

Inversiunile scot în evidență idei și trăsături conținute în mesajul liric: *"Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume, / Triumfător în lupte, un nume de Traian!", "Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii", "dar morți numai o dăm"* etc.

Personificarea țării ca *"mamă văduvită"* accentuează sentimentul de respect și adorație al românilor față de patrie.

Invocațiile și interogațiile retorice, subliniate adesea prin repetiție, sporesc patetismul adresării, caracterul mobilizator al discursului liric: *"Deșteaptă-te române!", "Priviți, mărețe umbre", "N(e)-ajunse iataganul", "N(e)-ajunse despotismul"*.

Acest imn intonat de revoluționarii de la 1848, care a fost cântat apoi pe Câmpia Libertății la Marea Unire de la 1918, a fost apreciat de Nicolae Bălcescu drept *"Marseilleza românilor"*. Această poezie și-a demonstrat virtuțile până în zilele noastre, devenind o dată cu revoluția din decembrie 1989 imnul nostru național. Autorul acestui imn, Andrei Mureșanu a intrat definitiv în istoria și cultura română, arătându-se – în momente de răscruce ale zbuciumatei noastre istorii, – așa cum afirma Mihai Eminescu în poezia *"Epigonii"*:

"Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet".

Exerciții propuse

❑ **1.** Alcătuiți două enunțuri în care cuvintele: *barbar* și *a se închina* să aibă sensuri diferite.

❑ **2.** Indicați sinonimele următoarelor cuvinte;
soartă, pizmă, vânzător, viclean, uneltire, silă, plagă, dușman, trufie.

❑ **3.** Extrageți din poezie versurile care sugerează trăsăturile poporului român și precizați care sunt acestea.

❑ 4. Identificați cuvintele care sugerează vitregiile istoriei pe care poporul a trebuit să le îndure.

❑ 5. Dați câte un exemplu de invocație și interogație retorică extrase din poezie și precizați rolul lor expresiv.

❑ 6. Numiți patru figuri de stil utilizate în imn și ilustrați-le prin câte un exemplu. Precizați valoarea lor artistică.

❑ 7. Precizați două trăsături ale imnului ca specie lirică și argumentați-le.

❑ 8. Ce semnificație dobândește evocarea celor trei figuri legendare de voievozi în cuprinsul imnului? Dar evocarea lui Traian?

❑ 9. Comentați în contextul poeziei expresia *"acum ori niciodată"*.

❑10. Extrageți din poezie și apoi comentați versurile care exprimă refuzul hotărât al tiraniei și al robiei pe care îl afirmă românii.

❑11. Arătați într-o scurtă compunere care sunt valorile scumpe pentru care luptă românii mobilizați de glasul profetic al poetului.

❑12. Interpretați într-o scurtă redactare, din perspectiva prezentului, următoarele versuri:

"Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian."

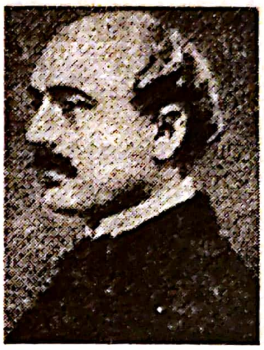
Rămân actuale îndemnurile poetului? Argumentați!

IMN LUI ȘTEFAN CEL MARE

de *Vasile Alecsandri*

Despre autor

Pe **Vasile Alecsandri**, Mihai Eminescu îl caracteriza în poezia *"Epigonii"* drept:

Acel rege-al poeziei vecinic tânăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește – veselul Alecsandri,
[...]
Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte,
Visul apelor adânce și a stâncelor cărunte,
Visul salbelor bătrâne de pe umerii de deal,
El deșteaptă-n sânul nostru dorul țării cei străbune,
El revocă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbrul sombru și regal.

Vasile Alecsandri este scriitorul care s-a impus în literatura română pașoptistă ca un deschizător de drumuri. El a publicat prima culegere de poezii populare (*"Poezii populare ale românilor"*) cuprinzând baladele *"Miorița"* și *"Monastirea Argeșului"*, a considerat folclorul ca fiind o importantă sursă de inspirație în ciclurile *"Doine"*, *"Lăcrămioare"* și *"Legende"*, a cântat istoria poporului în volumul *"Ostașii noștri"* și frumusețile peisajului românesc în ciclul *"Pasteluri"*. În domeniul prozei, are o contribuție importantă în dezvoltarea nuvelei (*"Buchetiera din Florența"*) și a memorialului de călătorie (*"Călătorie în Africa"*). Pe tărâmul teatrului, are un rol esențial în impunerea dramaturgiei naționale (comediile din ciclul *"Chirițelor"*, *"Iașii în carnaval"*), fiind considerat părintele dramei moderne (*"Despot-Vodă"*, *"Ovidiu"*).

> *"Limba este tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile ce-l primesc. Ea este cartea de noblețe, testimoniul de naționalitate al unui neam; semnul caracteristic prin care membrii aceleiași familii se recunosc în marea diversitate a popoarelor din lume, lanțul tainic ce-i leagă împreună și-i face a se numi frați, altarul împrejurul căruia toți se adună cu inimi iubitoare și cu simțirea de devotament unii către alții."*
>
> (Vasile Alecsandri)

Repere critice

■ "Autor dramatic, prozator, culegător de folclor, cu merite deosebite în fiecare din aceste domenii, deschizător de drumuri, înnoitor de modalități expresive, contribuind în mod decisiv la rafinarea expresiei, la fixarea și îmbogățirea limbii literare, Alecsandri a rămas în conștiința publică, printr-un fel de consens al contemporanilor, mai cu seamă ca poet."

(*Istoria literaturii române*, vol II, coord. Em. Petrovici ș.a., București, Ed. Academiei, 1968, p. 457)

■ "Pe bună dreptate Mihail Sadoveanu a scris despre el: «...Începând din preajma anului 1840, vreme de jumătate de veac, Vasile Alecsandri a întrupat în sufletu-i generos și a exteriorizat cu marele-i talent toate aspirațiile neamului nostru. Alecsandri a fost primul din elita românismului, luptător, interpret și cântăreț. A fost unul din creatorii României moderne și prin prestigiul și strălucirea talentului său a simbolizat întreaga epocă.»"

(*Istoria literaturii române*, vol II, coord. Em. Petrovici ș.a., București, Ed. Academiei, 1968, p. 487)

■ "Adept convins al principiului fonetic în ortografie, Vasile Alecsandri a contribuit prin ideile și scrisul său la respingerea tuturor exagerărilor [...]. În această privință, sunt ilustrative cuvintele pe care i le adresează lui Ion Ghica într-o scrisoare din 1862: «În cazul când oferta mea ar fi acceptată, cer să mi se acorde o simplă favoare, aceea de a publica manuscrisele mele așa cum sunt scrise de mine, cu ortografia pe care am adoptat-o. Sunt contra consoanelor duble și contra ortografiei etimologice. Acestea sunt numai pedanterii zadarnice și tot atâtea greutăți care se creează pentru studierea limbii noastre de către străini și mai cu seamă de către popor. Deoarece am dovedit deja Europei că suntem de rasă latină, ar fi drept să-i procurăm toate înlesnirile ca să ne cunoască mai îndeaproape și pentru aceasta, trebuie să ne înfățișăm ochilor săi cu o ortografie simplă și limpede.» [...]

Reprezentant al graiului moldovenesc și, în același timp, al limbii literare ce se definitiva, Alecsandri folosește fonetisme regionale, uneori arhaice, alături de cele literare – chiar pentru aceleași cuvinte. Socotind că aceste trăsături pot coexista, poetul nu se simte deranjat de prezența lor, chiar când acestea se găsesc la mică distanță una de alta."

(Aurel Nicolescu, *Observații asupra limbii scriitorilor români*, București, Ed. Albatros, 1971, p. 162-163)

■ "Cea mai importantă și, în același timp, cea mai generală observație în legătură cu limba și stilul versurilor lui Alecsandri privește apropierea poetului de versul și limba populară, care-i conferă poeziei acestuia o largă accesibilitate. Limba simplă și curată face ca exprimarea poetului să fie naturală și ușor de urmărit de către vorbitorii limbii române. Această trăsătură stilistică principală a fost remarcată și de unii dintre contemporanii poetului. Astfel D. Bolintineanu a caracterizat astfel contribuția lui Alecsandri la dezvoltarea caracterului național al limbii literare: «De atunci poezia se români.»"

(Aurel Nicolescu, *Observații asupra limbii scriitorilor români*, București, Ed. Albatros, 1971, p. 173)

■ "Alecsandri are o altă însemnătate. În Alecsandri vibrează toată inima, toată mișcarea compatrioților săi, câtă s-a putut întrupa într-o formă poetică în starea relativă a poporului nostru de astăzi. Farmecul limbei române în poezia populară *el* ni l-a descris; iubirea omenească și dorul de patrie în limitele celor mai mulți dintre noi *el* le-a întrupat; frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru *el* a descris-o; [...] când societatea mai cultă a putut avea un teatru în Iași și București, *el* a răspuns la această dorință, scriindu-i comedii și drame; când a fost chemat poporul să-și jertfească viața în războiul din urmă, *el* singur a încălzit ostașii noștri cu raza poeziei.

A *lui* liră multicordă a răsunat la orce adiere ce s-a putut deștepta din mișcarea poporului nostru în mijlocia lui.

În ce stă valoarea unică a lui Alecsandri?

În această *totalitate* a acțiunii sale literare.

(Titu Maiorescu, *Poeți și critici (1886)*, în "Critice", II, București, Ed. pentru Literatură, p. 291)

PS Planul simplu de idei

1. Ștefan cel Mare, erou sfânt al românilor.
2. Raportat la trecut, Ștefan, luptător viteaz și înțelept.
3. Raportat la prezent, Ștefan, simbol al libertății.
4. Visul de unire al lui Ștefan.
5. Legământul de credință al românilor față de patrie.

C7 Caracteristicile textului

V. Alecsandri rămâne prin bogata sa operă un deschizător de drumuri în literatura română, pe tărâmul poeziei, al prozei și al dramaturgiei. Volumele sale de versuri (*"Doine și Lăcrămioare"*, *"Pasteluri"*, *"Ostașii noștri"*), de nuvele (*"Buchetiera din Florența"*), de piese de teatru (Ciclul *"Chirițelor"*, *"Despot-Vodă"*) atestă incontestabil valoarea operei sale.

TEMA Pe un ton avântat și solemn, poetul înalță un imn de slavă lui Ștefan cel Mare, cu ocazia împlinirii a patru sute de ani (1871) de la construirea mănăstirii Putna, ctitoria marelui voievod. Marea sărbătoare fusese organizată de studențimea română de la Viena, în fruntea căreia se aflau Ioan Slavici și Mihai Eminescu. În momente de sărbătoare entuziastă a fost cântat acest imn închinat marelui voievod, care devenise simbolul libertății și unității naționale pentru toți românii despărțiți în state românești diferite.

UNIVERSUL POEZIEI **<u>În prima strofă</u>**, folosind invocația și evocarea, V. Alecsandri realizează un portret memorabil al voievodului moldovean.

Poezia începe și se încheie simetric cu imaginea mormântului lui Ștefan cel Mare, străjuit de culmile Carpaților:

"La poalele Carpaților,
Sub vechiul tău mormânt,
Dormi, erou al românilor".

În fața ochilor cititorului se deschide o priveliște măreață, dominată de înălțimile munților, demnă de locul veșnic de odihnă al marelui domn român. Poetul continuă printr-o invocație retorică adresată lui Ștefan cel Mare:

"Dormi, erou al românilor,
O! Ștefan, erou sfânt!"

Invocația se realizează prin folosirea vocativului, a apoziției dezvoltate și a interjecției. Admirația și respectul nemărginit ale lui Alecsandri reies din construcția exclamativă, precum și din apozițiile dezvoltate *"erou al românilor"* și *"erou sfânt"*. Un rol important în acest sens îl au repetiția substantivului *"erou"* și epitetul adjectival *"sfânt"*. Acesta din urmă exprimă înălțimea morală a domnitorului, dar și importanța și rolul său în istoria românilor, faptele sale transformându-l într-un erou venerat de tot poporul. Comparația *"Ca sentinele falnice / Carpații te păzesc"* sugerează înfrățirea românului cu natura și sprijinul pe care aceasta l-a oferit în luptele cu dușmanii, ajutându-i pe românii conduși de marele domnitor să învingă. Coloșii de stâncă, personificați prin intermediul verbelor *"păzesc"* și *"șoptesc"*, preamăresc amintirea lui Ștefan cel Mare:

"Și de sublima-ți glorie
Cu seculii șoptesc".

Ei stau neclintiți într-o postură solemnă, demnă de măreția eroului pe care îl străjuiesc și care nu și-a lăsat poporul îngenuncheat în fața dușmanilor. Epitetul adjectival antepus *"sublima"* se referă la viața sa glorioasă, într-o luptă îndârjită,

continuă, pentru apărarea pământului sfânt al patriei, ce l-a transformat într-un *"erou sfânt"*, desemnând totodată desăvârșirea morală a acestui voievod. Amintirea voievodului s-a păstrat în inimile tuturor românilor de-a lungul timpului, transformându-l într-o legendă vie, într-un simbol al românismului ce dăinuie peste veacuri. Această idee este sugerată de epitetul adjectival antepus *"vechiul"* și de substantivul la plural *"seculii"*.

Strofa a doua

Mijlocul stilistic utilizat de Alecsandri în cea de-a doua strofă este antiteza constituită de unele adjective, verbe și substantive antitetice: a tremura – a apăra, aprig – viteaz, cu drag – cu dispreț, luptă – pace. Acest procedeu îi permite autorului să sublinieze vitejia și dragostea de țară a voievodului care și-a apărat glia și poporul în timp ce alte popoare tremurau înspăimântate în fața turcilor, a păgânilor. Una dintre marile realizări ale lui Ștefan cel Mare, pe care o amintește poetul, este transformarea țării într-o *"poartă a creștinătății"*:

"Când tremurau popoarele
Sub aprigii păgâni
Tu le-apărai cu brațele
Vitejilor români".

Tot de aici reies și solidaritatea, mărinimia marelui domnitor, care nu s-a limitat numai la apărarea meleagurilor românești, ajutând și alte popoare aflate sub jug străin. Sunt preamărite și disprețul față de moarte, implicarea în luptă atunci când patria este în primejdie; patriotismul domnitorului reiese pregnant din versurile: *"Cu drag privindu-ți patria / Și moartea cu dispreț"*, în care poetul apelează din nou la antiteză. Repetiția epitetului adjectival *"măreț"* accentuează meritele marelui domnitor: *"Măreț în sânul luptelor, / Și-n pace-ai fost măreț"*. Deci Ștefan cel Mare a fost nu numai un comandant de oști excepțional, ci și diplomat abil care a luptat pentru pacea în lume. Calitățile lui sunt cu atât mai admirabile cu cât sunt puse în evidență prin antiteza război – pace, de o puternică forță de sugestie.

În cea de-**a treia strofă** domnitorul devine, printr-o paralelă de rezonanță universală, un *"soare-nvingător"*. Această metaforă este suport pentru ideea că, așa cum soarele dă viață naturii, Ștefan cel Mare îi însuflețește pe români, dându-le curaj și putere. Epitetul adjectival *"-nvingător"* atașat metaforei îl înfățișează pe domnul român ca pe un simbol al neatârnării și al invincibilității. Prin comparație și antiteză cu însuși soarele, marele erou național se dovedește a fi deasupra astrului, se dovedește a-i fi superior, căci în timp ce *"În cer apune soarele / Stingând razele lui / Dar într-a noastre suflete / În veci tu nu apui!"*, după cum mărturisește însuși poetul. Rolul metaforei *"soare-nvingător"* este accentuat de interjecția *"O!"* care o precedă. Substantivele *"(în) veci"*, *"trecut"*, *"prezent"* și *"viitor"* sugerează existența permanentă, pentru eternitate, a amintirii domnitorului în sufletele tuturor românilor. Această idee este subliniată și de antiteza dintre metaforele *"negura trecutului"* și *"lumini cu raze splendide"*. Ștefan cel Mare învinge și în lupta cu timpul, datorită dragostei poporului din care face parte, care nu vrea să-l dea uitării.

În cea de-a patra strofă, poetul insistă asupra ideii de unitate națională, unul dintre ambițioasele țeluri ale domnitorului român. El urmărește evoluția în timp a românilor spre atingerea acestui mare ideal. Importanța unificării este marcată și prin epitetul *"sacru dor"*, care sugerează de asemenea aureolarea idealului, a visului pentru Ștefan cel Mare, lupta sa vizând unirea tuturor românilor sub un singur conducător: *"Visai unirea Daciei / Cu-o turmă ș-un păstor"*. Poetul vrea parcă să-i arate domnitorului că, mergând pe urmele pașilor săi, urmașii i-au împlinit dorința de-o viață: *"Privește visul tău: / Uniți suntem în cugete, / Uniți în Dumnezeu"*. Ca să-i sporească bucuria, Alecsandri insistă asupra unirii, în primul rând spirituale, prin repetiția epitetului adjectival *"uniți"*. Apare din nou construcția interjecție–metaforă, domnitorul fiind considerat de această dată *"mare umbră-eroică"*. Prin substantivul *"umbră"*, care conține în el însuși subtile semnificații, este exprimată ideea că influența eroului se răsfrânge în continuare asupra noastră, peste care veghează încă, neostenit. De asemenea, epitetul *"eroică"*, care ne duce din nou cu gândul la vitejeștile sale fapte care au marcat istoria, rezervându-i un loc aparte în trecutul, prezentul, dar și în viitorul țării.

Sfârșitul poeziei oferă o recunoaștere finală a lui Ștefan cel Mare, care dobândește dimensiunile unui simbol al credinței și neatârnării, în fața sa îngenunchind cu toții pentru a depune jurământ de loialitate pentru apărarea a tot ceea ce este românesc, a unirii: *"Un gând s-avem în numele / Românului popor, / Aprinși de-amorul gloriei / Ș-al patriei amor!"* Această construcție exclamativă și imperativă este un adevărat îndemn adresat contemporanilor, de a călca pe urmele glorioșilor strămoși, din dragoste de patrie și glorie (*"[...] de-amorul gloriei / Ș-al patriei amor!"*) Ștefan cel Mare este considerat cel mai în drept să consimtă și să binecuvânteze cu harul său hotărârea luată de români, legămintele lor *"Toți în genunchi, o! Ștefane"*. În același timp sunt sugerate și respectul, admirația și mândria oricărui român de a face parte din același popor cu marele domnitor.

Rima este în cea mai mare parte încrucișată imperfectă, măsura 8/6, ritmul iambic, iar strofa conține opt versuri. Prozodia conferă poeziei o muzicalitate solemnă, de mare vibrație spirituală.

Poezia cu rezonanță imnică, preamărește personalitatea lui Ștefan cel Mare, devenită simbol al demnității și al unității tuturor românilor, simbol al însușirilor fără egal ale acestui popor.

Nota Bene !

- "Un popor este mare atunci când produce oameni mari."
  (G. Duhamel)
- "Să stați nedespărțiți, căci lupul prinde oile răzlețe."
  (Hadis)
- "Pământul este povara cerului."
  (proverb arab)
- "Un viteaz face cât o mie de fricoși, dar două mii de fricoși nu fac cât un viteaz."
  (N. Iorga)

Exerciții propuse

❑ **1.** Indicați sinonimele cuvintelor:

falnic, glorie, păgân, viteaz, sacru, cuget, jurământ, amor.

❑ **2.** Arătați că Ștefan cel Mare reprezintă prin prestigiul de care se bucură un model pentru urmași. Extrageți din poezie secvențele prin care este caracterizat marele voievod. Explicați sentimentele care-l animă pe poet.

❑ **3.** a) Alegeți cele două figuri de stil prin care se realizează situarea personajului în timp și spațiu în versurile următoare:

"Ca sentinele falnice	a) metaforă
Carpații te păzesc,	b) personificare
Și de sublima-ți glorie	c) comparație
Cu seculii șoptesc."	d) hiperbolă

b) Interpretați rolul expresiv al celor două figuri de stil sugerând dăinuirea lui Ștefan peste veacuri și aura legendară cu care este învăluit voievodul.

❑ **4.** Încercuiți procedeul prin care faptele trecute ale lui Ștefan sunt aduse în fața viitorului:

❑ a) invocație; ❑ b) interogație; ❑ c) evocare.

❑ **5.** Extrageți din poezie câte un exemplu de comparație, epitet, personificare și metaforă.

❑ **6.** Se dau versurile:

"Cu drag privindu-ți patria
Și moartea cu dispreț,
Măreț în sânul luptelor,
Și-n pace-ai fost măreț."

a) Explicați ideea de măreție a voievodului în vreme de pace și de război.

b) Extrageți din versuri un exemplu de antiteză, de epitet și de repetiție.

c) Arătați valoarea morfologică a sintagmei *"cu drag"*. Alcătuiți un enunț în care cuvântul *"drag"* să aibă altă valoare gramaticală.

d) Precizați trei însușiri ale marelui voievod care se desprind din aceste versuri.

Nota Bene !

- "După părerea mea și după înțelepciunea dobândită prin experiență, conducătorii se califică prin ei înșiși prin rezultatele pe care le obțin."

  (A. Pérez)

- "Cel ce-și îmbogățește supușii are tot atâtea comori câți sunt aceștia."

  (F. de Quevedo)

- "Istoria e emulul timpului, depozit al acțiunilor, martor al trecutului, exemplu și înștiințare a prezentului, avertisment al viitorului."

  (din înțelepciunea spaniolă)

- "Vitejia desăvârșită stă în a săvârși fără martori ceea ce ai fi în stare să săvârșești în fața lumii întregi."

  (La Rochefoucauld)

- "Personalitatea nu se capătă: se cucerește!"

  (Dimitrie Gusti)

- "Unu, ca nici unu, doi, ca douăzeci."

  (proverb românesc)

❑ **7.** Interpretați în câteva rânduri semnificația jurământului făcut la mormântul marelui voievod:

"Toți în genunchi, o! Ștefane,
Depunem jurământ:
«Un gând s-avem în numele
Românului popor,
Aprinși de-amorul gloriei
Ș-al patriei amor!»"

❑ **8.** Comentați versurile:

"O! mare umbră eroică,
Privește visul tău:
Uniți suntem în cugete,
Uniți în Dumnezeu!"

❑ **9.** Argumentați apartenența poeziei la specia imn, ca fiind un elogiu prin care se preamărește personalitatea lui Ștefan cel Mare.

Citește și află mai mult !

"Om rafinat, cu gusturi alese, poetul nostru se interesa la Veneția, ca și în alte locuri de altfel, de istorie, de literatură, de artă, dar și de unicate, pe care și le dorea în «paradisul» lui de la Mircești. Așadar, într-o zi, pe când era la Veneția, s-a oprit în fața unei vitrine spre a admira un foarte frumos vas de Murano. În cele din urmă, nerezistând tentației de a-l cumpăra, intră în magazin și întrebă de preț. Negustorul să grăbi să-i răspundă:

– Este un Murano veritabil, are o lucrătură cu totul aparte, costă 10 000 de lire, dar pentru dumneavoastră voi face un preț mai rezonabil. E o onoare că ne-ați intrat în magazin...

Încântat peste măsură că până și acest negustor a auzit de numele lui, Alecsandri își spuse în sinea lui: «Nu-i rău să fii un om cunoscut». După ce au convenit asupra prețului și s-a încheiat târgul, poetul l-a rugat pe negustor să-i trimită vasul la *Hotel Danielli*.

– Pe ce nume? întrebă cu un aer de nevinovăție negustorul italian."

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, vol. II, Ed Saeculum I. O. / Ed. Vestala, 1999, p. 130)

• ODA •

■ Definiție

Oda este o specie a genului liric formată din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică, prin care sunt exprimate sentimente de admirație, de venerație, de preamărire față de divinitate, față de patrie, față de un ideal, fapte eroice sau persoane etc.

■ Istoric

Termenul este de origine greacă (*oide*, “cântec”) și are înțelesul de cântec, poem recitat sau cântat cu acompaniament de liră, sau interpretat de cor. Inițial, avea o formă fixă.

Astăzi, prin *odă* se mai înțelege și *compoziție muzicală cu caracter eroic, solemn.*

În antichitate, epoca de glorie a odei este legată de numele poetului latin Pindar (sec. V î.Hr.), care a scris *Odele triumfale*, sau de Anacreon, în Grecia antică. Au scris ode mulți scriitori talentați, atât în literatura universală (P. de Ronsard, A. Manzoni, P. B. Shelley, V. Hugo, M. Lermontov), cât și în literatura română (V. Alecsandri, V. Cârlova, M. Eminescu, T. Arghezi, L. Blaga ș.a.)

■ Tipuri de ode

a) religioase
b) eroice
c) patriotice
d) erotice
e) triumfale
f) ocazionale

■ Trăsături ale odei

a_1) are o tematică mai diversificată în comparație cu imnul, putând fi închinată divinității, patriei, unui ideal, unei fapte eroice, unei personalități etc.
a_2) utilizează un ton solemn;
a_3) are o formă mai concentrată de exprimare a sentimentelor;
a_4) exprimă sentimente de admirație, de venerație, de preamărire etc.

PATRIA ROMÂNĂ

de *George Coşbuc*

Despre autor

George Coşbuc (1860 – 1919) este primul mare poet român pe care l-a dat Ardealul. După o bogată activitate publicistică, debutează cu volumul *"Balade şi idile"* (1893).

În creaţia sa poetică apar teme fundamentale precum iubirea şi natura, evenimente din lumea satului, cu credinţe şi obiceiuri, sau oglindind istoria, lupta poporului pentru dreptate socială şi naţională, oraşul în volumele: *"Fire de tort"*, *"Cântece de vitejie"*, *"Ziarul unui pierde-vară"*.

Repere critice

■ "Coşbuc este nu numai un desăvârşit tehnician, dar nu rareori şi un poet mare, profund original, un vizionar al mişcărilor sufleteşti sempiterne cu un accent ardelean numaidecât evident, inimitabil şi tocmai pentru aceea aşa de des imitat. El a izbutit, ca şi Eminescu de altfel, să facă poezie înaltă care să fie sau măcar să pară pricepută poporului şi să educe astfel la marele lirism o categorie de oameni străini în chip obişnuit de literatură."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Fundaţia regală pentru literatură şi artă, 1941, p. 523)

■ "Coşbuc condamnă pe poeţii contemporani care nu fac poezii bune pentru că nu scriu nici frumos, nici adevărat. «Cred ei că frumuseţea poeziei stă în rime, în ritm, în vorbe alese, şi în strofe măiestrite? Că adevărul poeziei stă în spunerea oricăror lucruri care corespund realităţii? Atunci matematicile ar fi suprema poezie a omenirii.»"

(***, *Istoria literaturii române*, III, *Epoca marilor clasici*, coord. Al. Philippide ş.a., Bucureşti, Ed. Academiei, 1973, p. 773)

■ "Deşi talent caracterizat prin spontaneitate, Coşbuc nu şi-a considerat niciodată pe deplin încheiată o poezie şi, nu o dată, a intervenit chiar în pagina gata pentru bun de tipar, schimbând strofe întregi. [...]

Poetul a ştiut să alterneze lexicul în funcţie de conţinutul şi tonalitatea fundamentală a poeziei. Există, apoi, un stil propriu, adecvat lexical conţinutului. Coşbuc a utilizat cuvintele în diferite sensuri figurate, acordându-le noi semnificaţii artistice. Epitetul, metonimia, metafora, comparaţia, hiperbola, antiteza, invocaţia retorică, interogaţia retorică, repetiţia, principale figuri de stil, sunt detectabile în poezia lui Coşbuc fără un efort deosebit. [...]

Dar Coşbuc este neîntrecut în realizarea perfecţiunii versurilor, în prozodie şi-n acusticitate; aici rezidă contribuţia cu totul proprie şi originală prin care Coşbuc a revoluţionat şi dezvoltat versificaţia românească, pregătind-o pentru acceptarea versului liber."

(***, *Istoria literaturii române*, III, *Epoca marilor clasici*, coord. Al. Philippide ş.a., Bucureşti, Ed. Academiei, 1973, p. 807 - 808)

■ "Coşbuc scrie o adevărată şi curată limbă românească; în privinţa aceasta, e cel mai român dintre poeţii noştri. Dar tot această limbă îi creează o dificultate deosebită, pentru că limba poporului e mai săracă decât a claselor culte. [...]

Coşbuc nu întrebuinţează acest instrument, el cântă din instrumentul unui sărac, dar de multe ori mai frumos, al poporului de la ţară şi lipsa de bogăţie a acestuia o compensează printr-o măiastră mânuire. [...]

Dar puterea cu adevărat uimitoare în mânuirea limbii româneşti o arată Coşbuc în construcţia strofei. Strofa lui e variată, capricioasă – câteodată un adevărat mozaic. Nici un poet român nu poate să se compare în această privinţă cu Coşbuc. Simţind sărăcia limbii, el o mlădiază, o torturează aproape în strofă, compensând prin această mlădiere lipsa ei de bogăţie."

(C. Dobrogeanu-Gherea, *Poetul ţărănimii*, în "Studii critice", vol. III, Bucureşti, Ed. Socec, 1897, p. 241 - 390)

■ "Eminescu a tras în poezia românească o brazdă atât de adâncă, încât contimporanii şi urmaşii s-au împotmolit într-însa vreme îndelungată. Eminescianismul ajunsese o boală pe care lipsa de talent a epigonilor o agrava din zi în zi. Intervenise o criză, o epocă stearpă şi ştearsă, parcă geniul Eminescu ar fi sleit vâna literară românească. D. Vlahuţă chiar constata poticneala, o condamna şi... rămânea eminescian...

Atunci a venit Coşbuc. A pornit de-a curmezişul curentului general, croind altă brazdă, fără şovăire, privind drept înainte: *Nunta Zamfirei...*"

(Liviu Rebreanu, *George Coşbuc* în "Lumina", II, nr. 251, 14 mai 1918)

■ "Scriitor de înaltă conduită civică şi etică, şi-a subordonat întreaga creaţie convingerii că «în artă adevărul şi frumosul sunt una», că «suprema putere a artei va fi totdeauna adevărul», iar rostul major al celui ce mânuieşte cuvântul – de a răspândi lumina, de a ţine seamă [...] «de gustul poporului, de felul lui de a vedea şi de a simţi, de firea lui». Format în spiritul realismului popular promovat de "Tribuna" sibiană (în a cărei redacţie ucenicise cu folos în tinereţe), rămânând în continuu contact cu valorile folclorice (despre care a scris, dealtfel, interesante comentarii), Coşbuc s-a simţit prin toate fibrele fiinţei sale sufleteşti parte din colectivitatea neamului său, cum însuşi avea să mărturisească, în 1911, în *Poetul*: «Sunt suflet în sufletul neamului meu [...]»."

(Aurel Martin, *George Coşbuc* în "Gazeta literară", XIII, nr. 35 (722), 1 septembrie 1966)

PS Planul simplu de idei

1. Trecutul patriei
2. Prezentul patriei
3. Viitorul patriei

CT Caracteristicile textului

TEMA George Coşbuc, poetul care se consideră un cântăreţ al sufletului românesc (*"Sunt suflet în sufletul neamului meu / Şi-i cânt bucuria şi-amarul"*), în volumele sale *"Balade"* şi *"Idile"*, *"Fire de tort"*, *"Cântece de vitejie"* a făcut să răsune dragostea sa faţă de ţară şi popor, faţă de istorie şi faţă de frumuseţile plaiului românesc, faţă de tradiţiile milenare ale satului ardelean.

În poezia *"Patria română"*, George Coşbuc înalţă o odă patriei, poezia devenind astfel o odă patriotică. El îşi exprimă direct dragostea, mândria şi respectul faţă de patrie şi popor. Coşbuc vrea să insufle contemporanilor săi idealurile strămoşeşti de unitate, libertate şi fraternitate, îndemnându-i la lupta pentru apărarea a tot ceea ce este românesc.

Coşbuc nu întrebuinţează acest instrument, el cântă din instrumentul unui sărac, dar de multe ori mai frumos, al poporului de la ţară şi lipsa de bogăţie a acestuia o compensează printr-o măiastră mânuire. [...]

Dar puterea cu adevărat uimitoare în mânuirea limbii româneşti o arată Coşbuc în construcţia strofei. Strofa lui e variată, capricioasă – câteodată un adevărat mozaic. Nici un poet român nu poate să se compare în această privinţă cu Coşbuc. Simţind sărăcia limbii, el o mlădiază, o tortureazǎ aproape în strofă, compensând prin această mlădiere lipsa ei de bogăţie."

(C. Dobrogeanu-Gherea, *Poetul ţărănimii*, în "Studii critice", vol. III, Bucureşti, Ed. Socec, 1897, p. 241 - 390)

■ "Eminescu a tras în poezia românească o brazdă atât de adâncă, încât contimporanii şi urmaşii s-au împotmolit într-însa vreme îndelungată. Eminescianismul ajunsese o boală pe care lipsa de talent a epigonilor o agrava din zi în zi. Intervenise o criză, o epocă stearpă şi ştearsă, parcă geniul Eminescu ar fi sleit vâna literară românească. D. Vlahuţă chiar constata poticneala, o condamna şi... rămânea eminescian...

Atunci a venit Coşbuc. A pornit de-a curmezişul curentului general, croind altă brazdă, fără şovăire, privind drept înainte: *Nunta Zamfirei*..."

(Liviu Rebreanu, *George Coşbuc* în "Lumina", II, nr. 251, 14 mai 1918)

■ "Scriitor de înaltă conduită civică şi etică, şi-a subordonat întreaga creaţie convingerii că «în artă adevărul şi frumosul sunt una», că «suprema putere a artei va fi totdeauna adevărul», iar rostul major al celui ce mânuieşte cuvântul – de a răspândi lumina, de a ţine seamă [...] «de gustul poporului, de felul lui de a vedea şi de a simţi, de firea lui». Format în spiritul realismului popular promovat de "Tribuna" sibiană (în a cărei redacţie ucenicise cu folos în tinereţe), rămânând în continuu contact cu valorile folclorice (despre care a scris, dealtfel, interesante comentarii), Coşbuc s-a simţit prin toate fibrele fiinţei sale sufleteşti parte din colectivitatea neamului său, cum însuşi avea să mărturisească, în 1911, în *Poetul*: «Sunt suflet în sufletul neamului meu [...]»."

(Aurel Martin, *George Coşbuc* în "Gazeta literară", XIII, nr. 35 (722), 1 septembrie 1966)

PS Planul simplu de idei

1. Trecutul patriei
2. Prezentul patriei
3. Viitorul patriei

CT Caracteristicile textului

TEMA George Coşbuc, poetul care se consideră un cântăreţ al sufletului românesc (*"Sunt suflet în sufletul neamului meu / Şi-i cânt bucuria şi-amarul"*), în volumele sale *"Balade"* şi *"Idile"*, *"Fire de tort"*, *"Cântece de vitejie"* a făcut să răsune dragostea sa faţă de ţară şi popor, faţă de istorie şi faţă de frumuseţile plaiului românesc, faţă de tradiţiile milenare ale satului ardelean.

În poezia *"Patria română"*, George Coşbuc înalţă o odă patriei, poezia devenind astfel o odă patriotică. El îşi exprimă direct dragostea, mândria şi respectul faţă de patrie şi popor. Coşbuc vrea să insufle contemporanilor săi idealurile strămoşeşti de unitate, libertate şi fraternitate, îndemnându-i la lupta pentru apărarea a tot ceea ce este românesc.

TITLUL Titlul odei este sugestiv pentru conținutul acesteia. Poetul încearcă să definească liric noțiunea de patrie, forma articulată cu articol hotărât a substantivului *"patrie"*, desemnând o realitate cunoscută atât de scumpă nouă românilor, ca spațiu privilegiat și ca spiritualitate. Determinantul adjectival *"română"* circumscrie sugestiv această biografie lirică.

UNIVERSUL POETIC În cadrul celor trei secvențe poetul surprinde patria în evoluția ei de-a lungul timpului, în trecut, prezent și viitor, ca pe un tot unitar cu o existență continuă de-a lungul veacurilor.

Prima strofă definește patria raportând-o la trecut. Patria reprezintă pământul strămoșilor noștri, care au luptat cu vitejie pentru a o apăra, zdrobindu-i pe dușmanii țării.

În mod indirect, Coșbuc evocă – prin intermediul numelor unor mari bătălii – trei mari voievozi români intrați în legendă pentru victoriile lor răsunătoare împotriva cotropitorilor străini – Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare.

Primul vers din fiecare strofă, care e definitoriu pentru circumscrierea biografiei lirice (*"Patria ne-a fost pământul"*), modifică ușor perspectiva (trecut-prezent-viitor), dar realizează totodată coerența universului liric printr-o surprinzătoare simetrie.

Primele două versuri definesc principalele componente ale patriei, aflate într-o intercondiționare reciprocă: pământul și oamenii:

"Patria ne-a fost pământul
Unde ni-au trăit strămoșii."

Scriitorul continuă prin a evoca evenimentele glorioase din istoria zbuciumată a poporului român. El amintește victoriile de la Rovine, Neajlov și Dumbrava Roșie, unde strămoșii noștri au dat dovadă de multă vitejie, săvârșind fapte eroice. Enumerația acestor bătălii care, de-a lungul timpului, au căpătat dimensiuni de legendă, devenind simboluri ale luptei pentru unitate și libertate, sugerează mândria pe care autorul o simte că este român. Același rol îl are și utilizarea adjectivelor posesive la persoana întâi plural, prin care poetul se identifică cu poporul român. Tonul pe care Coșbuc îl folosește când se referă la dușmanii pe care strămoșii noștri i-au învins este unul plin de ironie, sfidător, provocator, care îi coboară pe acei orgolioși de la dimensiunile lor de mari cuceritori, caricaturizându-i și umilindu-i. Aceeași idee reiese și din utilizarea vocativelor. Ironia izvorăște, de asemenea, din antiteza dintre numele personajelor și ipostazele rușinoase în care se află:

"Cei ce te-au bătut pe tine,
Baiazide, la Rovine,
Și la Neajlov te făcură
Fără dinți, Sinane,-n gură,
Și punând dușmanii-n juguri
Ei au frământat sub pluguri
Sângele Dumbrăvii Roșii".

În poezie apare cu pregnanță sentimentul continuității și permanenței noastre pe aceste vechi meleaguri care păstrează urmele bătăliilor străbune. Acest sentiment este amplificat de legătura strânsă dintre generații.

Raportarea patriei la trecut, prezent și viitor întărește ideea de permanență și unitate a românilor, solidari prin origine, limbă, credință și idealuri comune. Utilizarea celor trei timpuri verbale (trecut, prezent și viitor) subliniază expresiv aceste sentimente.

Această odă închinată patriei se distinge printr-o structură armonioasă bazată pe simetrie. Primul și penultimul vers din poezie se repetă, cu mici modificări, în fiecare strofă. În primul vers, poetul raportează patria geografică la istorie, la trecut, prezent și viitor: *"Patria ne-a fost pământul"*, *"Patria ne e pământul"*, *"Patria ne-o fi pământul."*. Penultimul vers apare ca o concluzie a definiției lirice oferite de poet în cadrul unei strofe: *"Asta-i patria română"*, într-un discurs solemn.

Ultimul vers al fiecărei strofe diferă. Dacă în prima strofă ultimul vers este legat de imaginea trecutului glorios al poporului apărându-și pământul țării (*"Unde-au vitejit strămoșii"*), în celelalte strofe ultimul vers dobândește aspectul unui îndemn adresat contemporanilor (*"Și ea sfântă să ne fie"*) sau un legământ transmis urmașilor (*"Și-i dăm patriei române / Inima și viața-ntreagă"*) de a păstra și a apăra cu dragoste și devotament patria străbună.

Poezia închinată patriei vibrează de sentimente adânci de dragoste de țară, de mândrie și respect, ilustrate prin epitetele *"română"*, *"dragă"*, *"sfântă"*. Patriotismul animă pe toții fiii țării într-o solidaritate depășind generațiile față de valorile durabile ale românismului față de *"mândra Românie"*. Sinceritatea și căldura expresiei evidențiază mândria poetului de a-și vedea țara și poporul integrate cu demnitate în rândul popoarelor lumii.

Strofa se încheie, ca și celelalte, cu o concluzie; aceasta dă, de asemenea, simetrie poeziei, încadrând fiecare dintre cele trei strofe într-un chenar. În fraza exclamativă *"Asta-i patria română / Unde-au vitejit strămoșii!"* se simt entuziasmul, respectul și admirația cu care poetul se referă la trecutul nostru istoric. Un rol deosebit în acest sens îl are verbul *"au vitejit"*, derivat din substantivul *"vitejie"*, care se referă la modul de viață al românilor în acea vreme, când trebuia ca ei să stea de strajă la granițele țării pentru a o apăra de dușmanii ce o pândeau în fiecare moment.

<u>A doua strofă</u> surprinde patria contemporană poetului, raportând-o la prezent: *"Patria ne e pământul / Celor ce suntem în viață"*. De această dată autorul folosește verbul *"a fi"* la timpul prezent și adaugă construcția *"celor ce suntem în viață"* pentru a reda momentul la care se referă. Apar o serie de cuvinte ce sugerează unitatea românilor de pretutindeni, dată de originea lor comună: epitetul adverbial *"frățește"* și derivate ale termenului *"român"* (*"română"*, epitetul adverbial *"românește"*), iar frecvența pronumelor și adjectivelor pronominale la persoana întâi plural crește, atingând punctul culminant. Un rol important în acest sens îl are și repetiția pronumelui nehotărât *"toți"*, precum și repetiția adverbului restrictiv *"numai"*, aceasta din urmă sugerând în același timp unicitatea românului în lume, deci mândria și privilegiul de a aparține unui asemenea popor.

Autorul enumeră elementele care caracterizează sufletul românesc:

"Numai noi cu-acelaşi nume,
Numai noi români pe lume
Toţi de-aceeaşi soartă dată,
Suspinând cu toţi o dată
Şi-având toţi o bucurie".

El vrea să arate că românii sunt uniţi de soartă, de idealuri, dar şi de sentimente, fiind alături unii de alţii, într-o solidaritate frăţească atât la bucurie, cât şi la necaz. În finalul strofei Coşbuc mărturiseşte importanţa pe care patria o are pentru el, privind-o ca pe un lucru sfânt, mai presus de om: *"Asta-i patria română / Şi ea sfântă să ne fie."* În acelaşi timp el adresează un îndemn contemporanilor săi, un îndemn la dragoste de ţară, la patriotism, chiar la venerare, preamărire îndeplinită din punct de vedere artistic prin intermediul verbelor la modul conjunctiv (*"să fie"*).

<u>În cea de-a treia strofă</u> poetul priveşte în viitor, gândindu-se la continuitate, la urmaşii românilor pe aceste meleaguri: *"Patria ne-o fi pământul / Unde ne-or trăi nepoţii".* Dragostea faţă de ţară este sugerată de epitetele adjectivale *"o mândră Românie"* şi *"patria cea dragă"*; de asemenea, este exprimată şi ideea că românii sunt creştini, deci ideea credinţei în Dumnezeu: *"De-o vrea Cerul, în vecie".* Astfel apare un nou element al patriei, un element de ordin spiritual, credinţa, pentru ca apoi să fie amintite limba şi tradiţiile: *"Limba, legea românească".* Urmaşii au datoria de a continua lupta înaintaşilor pentru apărarea limbii româneşti şi a tradiţiilor.

Pentru a reda unitatea poporului nostru Coşbuc apelează din nou la derivatele cuvântului *"român": "Românie", "românească", "românism", "române".* Versurile *"S-or lupta să ne păzească / Limba, legea românească"* şi *"Şi-i dăm patriei române / Inima şi viaţa-ntreagă"* sugerează ideea luptei şi sacrificiul suprem pentru ţară. Animat de un fierbinte patriotism, Coşbuc afirmă cu convingere: *"Şi vor face tot mai mare / Tot ce românismul are".* Astfel urmaşii au nu numai datoria de a lupta apărând moştenirea naţională, ci şi de a spori ceea ce au.

Prozodie. Strofele ample de unsprezece versuri conţin o rimă complexă, într-o împletire de rimă împerecheată şi încrucişată, cu o măsură de opt silabe şi ritm trohaic. Această prozodie redă sugestiv fluxul sentimentelor, dragostea înflăcărată faţă de patrie care vibrează în fiecare vers.

ODĂ Poezia *"Patria română"* are trăsăturile odei patriotice cu anumite particularităţi individuale. Patria este definită liric de către poet sub aspect geografic (*"pământul"*), uman (*"poporul"*) şi spiritual (origine, limbă, credinţe, tradiţii şi idealuri comune) Aceste elemente definitorii realizează o simbioză perfectă care se identifică în sentimentul de solidaritate şi frăţie al tuturor românilor.

Poetul se identifică plenar cu poporul din care face parte şi în numele căruia vorbeşte, idee subliniată de prezenţa formelor de persoana întâi plural a pronumelor personale şi reflexive (*"noi", "ne", "ni"*) şi a verbelor (*"suntem", "iubim", "dăm"*).

Legătura dintre poet și popor apare și sub aspect lexical prin prezența unor cuvinte și expresii populare (*"a frământa"*, *"a pune în jug"*, *"a da viața"*) a unor forme de viitor popular (*"or fi"*, *"or trăi"*) care subliniază caracterul simplu și direct al expresiei lirice.

"Mare poet clasic, Coșbuc și-a asigurat locul printre marii creatori: Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, prin conținutul național al operei sale, prin cultivarea și frecventarea clasicilor, prin puritatea expresiei și claritatea stilului, prin promovarea idealului de frumusețe echilibrată, în general prin înnoirea limbii poetice. Coșbuc este – unanim recunoscut – un mare clasic al versului românesc."

(***, *Istoria literaturii române*, III, *Epoca marilor clasici*,
coord. Al. Philippide ș.a., București, Ed. Academiei, 1973, p. 811)

Exerciții propuse

❑ **1.** Desprindeți sensurile cuvintelor polisemantice *"limbă"* și *"inimă"* din următoarele enunțuri:

Simțea încă gustul pastilei pe limbă.
Cunoștea bine limba engleză.
Limba clopotului răsuna puternic.
Limba ceasului arăta ora patru.
O limbă de foc cuprinsese vreascurile.

Își simțea inima bătând puternic în piept.
Aștepta o carte de inimă roșie.
Vestea bună i-a bucurat inima.
Noul edificiu va fi amplasat în inima orașului.
Dăunătorii atacaseră inima plantei.

❑ **2.** Indicați antonimele și sinonimele a trei cuvinte din poezie.

❑ **3.** Precizați sensul următoarelor expresii și locuțiuni în componența cărora intră verbul *"a bate"* și utilizați-le în alcătuirea unor enunțuri.

- a bate pe cineva la cap
- a bate un cui
- a bate palma cu cineva
- a bate toba
- a bate un record
- a bate pasul pe loc
- a bate câmpii
- a bate din gură degeaba

Nota Bene!

- "Cu mai mult folos se poate bizui patria pe un critic care muncește decât pe un entuziast care vociferează." *(E. d'Ors)*
- "Există un patriotism steril și zadarnic: cel orientat spre trecut, altul, puternic și activ: cel orientat spre viitor. Între ocrotirea unei semințe și împodobirea unui schelet, cine mai șovăie?" *(S. Ramón Y Cajal)*
- "Dragostea de patrie este cea dintâi religie a omului civilizat." *(Napoleon I)*
- Devotamentul față de patrie este cea dintâi dintre virtuți." *(Napoleon I)*
- "Fără patrie, omul este un punct pierdut în hazardul timpului și al spațiului." *(Lacordaire)*
- "Patriotismul este o minunată rază pe frunțile maiestuoase și curate." *(Petros Durian)*

❑ **4.** Justificați folosirea semnului exclamării la sfârșitul primei strofe. Alegeți dintre următoarele variante.

Versurile exprimă:

a) regret
b) admirație
c) speranță
d) respect
e) tristețe
f) dezamăgire

❑ **5.** Alegeți una dintre maximele referitoare la patrie (vezi rubrica "Nota Bene!") și comentați-o în câteva rânduri.

❑ **6.** Demonstrați că poezia *"Patria română"* de George Coșbuc este o odă.

❑ **7.** Interpretați versurile:

"Asta-i patria cea dragă
Și-i dăm patriei române
Inima și viața-ntreagă."

❑ **8.** Extrageți din poezie câte un exemplu de repetiție, enumerație, epitet și inversiune.

Nota Bene!

- "O patrie se compune atât din morții care au întemeiat-o, cât și din cei vii care o continuă."
  (Ernest Renan)
- "Nu făurești nimic întemeiat pe robie, afară de revolta robilor."
  (Antoine de Saint-Exupéry)
- "O țară nu este suma ținuturilor, obiceiurilor, a materialelor pe care le poate cuprinde inteligența mea. Țara este o ființă."
  (Antoine de Saint-Exupéry)
- "Sacrificiul nu înseamnă nici amputare, nici pocăință. Este, în mod esențial, un act. Este dăruire de sine făcută Ființei din care pretinzi că te tragi [...] Căci greșeala este să se creadă că moșia este o sumă a intereselor, pe când ea este totalul dăruirilor."
  (Antoine de Saint-Exupéry)
- "Din toate societățile, cea mai scumpă este aceea care unește pe fiecare din noi cu Patria."
  (Cilibi Moise)

❑ **9.** Citiți cu atenție versurile și rezolvați următoarele cerințe:

"Numai noi cu-același nume,
Numai noi români pe lume
Toți de-aceeași soartă dată,
Suspinând cu toți odată
Și-având toți o bucurie."

a_1) Pornind de la versurile date, explicați în câteva rânduri ce îi leagă pe toți românii.
a_2) Extrageți două repetiții și explicați rolul lor stilistic.
a_3) Arătați ce sentimente se desprind din versurile date.
a_4) Identificați o enumerație și precizați rolul ei expresiv.
a_5) Alcătuiți câte o propoziție cu termenii: *odată, o dată.*

Citește și află mai mult !

"Primit la palat de regina Elisabeta și tratat cu ceai, poetul nu se atinge de ceașcă, iar atunci când amfitrioana insistă să bea el îi răspunde: «Nu pot, maiestate, că e leșie curată.» Norocul lui că regina Carmen Sylva, (pseudonimul literar al suveranei) era și ea scriitoare, că l-a înțeles, a făcut haz de replică și-a trimis să i se aducă alt ceai."

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, II, București, Ed. Saeculum I. O. / Ed. Vestala, 1999, p. 148)

VERSUL ȚĂRII

de *Ion Pillat*

Despre autor

Poet, publicist și traducător, **Ion Pillat** (1891 – 1945) se afirmă ca unul dintre poeții reprezentativi ai perioadei interbelice cu volumele *"Pe Argeș în sus"*, *"Satul meu"*, *"Limpezimi"*, *"Țărm pierdut"*, *"Umbra timpului"*. În volumul *"Pe Argeș în sus"* poetul regăsește universul satului, peisajul devine un pretext de meditație, privind statornicia naturii în contrast cu caracterul efemer al existenței umane. Motivele poetice ale *"casei amintirii"*, ale *"satului"*, ale *"țării"*, ale *"toamnei"* sau amintirii apar cu predilecție într-o poezie scrisă în ritmuri ușor melancolice.

Repere critice

■ "«Suflet alcătuit, cum spune Aurel Rău», mai mult din seninuri decât din furtuni", așezându-se mai degrabă în filiera V. Alecsandri – Duiliu Zamfirescu – G. Coșbuc, decât în aceea inaugurată de Gr. Alexandrescu și continuată de Eminescu și Octavian Goga, el n-a răscolit niciodată straturile neliniștite ale ființei umane, nu a ars vulcanic, nu s-a numărat printre poeții vaticinari, nici printre cei sfârtecați de întrebări, n-a prospectat ținuturile marilor mistere și nu s-a comportat nici în spiritul lui Faust, nici în acela al lui Dionysos. Temperament prin definiție apolinic, s-a pus sub protecția scutului Minervei, a iubit limpezimile cristaline, practicând atitudinea echilibrată, clasicizantă, amatoare de armonie și de simetrii, nereceptivă la trăirile convulsionare, preferând regimul sentimental detașat de complicații și complexități.

De la un volum la altul, Ion Pillat trăiește, de fapt, procesul renunțării treptate la atitudinea impersonală și la cultul abstracțiunilor și al formelor reci, al miturilor mediteraneene și al ținuturilor exotice, orientându-se tot mai mult spre o lirică întemeiată, dacă nu încă în primul rând, măcar în bună parte, pe experiențe sufletești proprii."

(Aurel Martin, *Ion Pillat* în "Poeți contemporani", București, Ed. pentru Literatură, 1967, p. 20–23)

■ "Chemat altădată de mirajul depărtărilor fără hotar și de glasul timpurilor mitologice, poetul își descoperă afinități cu ținuturile carpatine și cu istoria propriului neam. [...] Florica și Miorcanii, Argeșul și Prutul, dealurile și șesurile, trecutul și prezentul acestor locuri devin coordonate ale poeziei sale, iar amintirea și sentimentul legăturii anteice cu ele, facultăți dominante. Poetul «casei bătrânești» (care i-a găzduit copilăria) e acum un cântăreț al peisajului românesc, în genere. Pe urmele lui Alecsandri, dar la altă temperatură spirituală, referindu-se, în fapt, nu numai la o regiune limitată, ci la întreaga țară (*Mărturisirile* sunt, sub aspectul acesta, elocvente), realizând, apoi, nu simple acuarele, ci adevărate pasteluri-confesiune, în care jocul memoriei afective și al paralelismului de situații [...] înlesnește, indiferent de pretext, deschiderea unor vaste orizonturi sentimentale, Ion Pillat se afirmă ca poet de marcantă originalitate.[...]

Poet al căutărilor, găsindu-și după un timp albia firească, Pillat e unul dintre scriitorii care au izbutit să facă școală (așa cum au făcut și Arghezi, Blaga sau Barbu) impunând un mod specific de a vibra în fața frumuseților naturii, de a dialoga cu spațiile și cu timpul, de a comunica, în poeme concise, o emoție cu temeiuri nu o dată autobiografice."

(Aurel Martin, *Ion Pillat* în "Poeți contemporani", București, Ed. pentru Literatură, 1967, p.25-27)

■ "Tradiționalismul lui Pillat coincide, în liniile sale mari, cu al altor poeți din primele decenii ale veacului – de la **Goga** și **Iosif**, până la **Voiculescu** și chiar **Blaga**. În fond, poetul reface și el un itinerar străbătut și impus ca valoare simbolică înaintea lui: drum al întoarcerii într-un univers de care se înstrăinase o vreme și pe care încearcă să-l regăsească. «Dezrădăcinatul» caută să prindă iar rădăcini în solul uitat, chemat de nostalgia reintegrării în cosmosul dintâi și apăsat de un tipic sentiment de «vinovăție». Motivele lirice ale rătăcirii și întoarcerii sunt esențiale și definitorii în *Pe Argeș în sus* [...], însă motivația lor e alta decât aceea a poeziei sămănătoriste. Poetul nu poate trăi drama fiului de țăran înstrăinat de ai săi în lumea ucigătoare de suflet a orașului și nici nu va suferi, ca **Blaga**, de răul veacului, proiectat în dimensiunile de amplă rezonanță ale «tristeții metafizice». «Vina» sa mărturisită stă într-un fel de întârziere de a lua cunoștință de adevărata sa natură și de spiritualitatea unui popor care cu care se voia solidar."

(Ion Pop, articol în *Scriitori români*, coord. Mircea Zaciu, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 377)

■ "Tradiționalismul și dragostea de pământul natal au devenit la d. Pillat prilej de osificare poetică; d-sa se îngrădește în contururile prea particulare a înfățișării țării noastre, își cetluiește inspirația la petecul îngust al unui loc ce-l leagă sufletește numai pe sine, și, reducând pastelul la o simplă vignetă picturală, inspiră serioase temeri de a ajunge la cronică versificată, de interes particular, și la mecanizarea mijloacelor de expresie."

(Pompiliu Constantinescu, *Ion Pillat: Satul meu*, în "Ritmul vremii", an I, nr. IV, mai 1925, reprodus în "Figuri literare", București, Ed. Minerva, 1989, p. 33)

■ "Dintr-un desăvârșit acord al sentimentului elegiac, atât de simplu și de profund, cu mijloacele de realizare tot atât de elementare, a ieșit această operă de cristalină rezonanță, cu sunetul ei propriu, deși integrat în simfonia literaturii noastre băștinașe. [...] patriotismul își împinge discreția până a se șterge cu totul. Pietatea se închează din sentimente strict personale și se materializează prin lucruri mărunte și zilnice: un astfel de intimism într-un subiect, ce s-ar fi putut lesne amplifica și trata solemn, e adevăratul principiu de emoțiune al acestor poezii. Dragostea pentru moșie (în sens mărginit) și instinctul de familie, la care se reduce tradiționalismul poetului, sunt legate în armătura unui sentiment elegiac, general de altfel, dar pe care nu-l găsim nici în tradiționalismul lui Nechifor Crainic, nici în poezia descriptivă a lui Alecsandri, profundul regret al copilăriei pierdute.[...]

O astfel de poezie se situează în realitățile noastre sufletești și cosmice și se integrează în acea literatură autohtonă, cu profunde însușiri naționale, ce pornește din filonul popular și se afirmă printr-un lanț neîntrerupt de scriitori, cu un fond comun, deși cu variate mijloace de realizare, nu numai pe măsura talentului, ci și pe a timpului."

(E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Minerva, 1989, p. 72-73)

■ "Și ni se pare că nimeni la noi nu poate fi identificat ca poet al copilăriei pierdute și al timpului trecut fără veste, decât Ion Pillat. Este grăuntele scump, din care emană toată adevărata sa poezie; este sporul de adevăr liric, pe care Pillat îl adaugă la avutul nostru literar, spor de sensibilitate, care însă nu stă la nici un raport de necesitate cu tradiția și cu mișcarea teoretică a lui Nechifor Crainic. Căci adevărul simțirii unui poet depășește totdeauna disciplina «curentelor»."

(Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, I, București, Ed. pentru Literatură, 1968, p. 58-59)

Caracteristicile textului

TEMA Poetul Ion Pillat aduce în universul poeziei românești, prin volume precum *"Pe Argeș în sus"*, *"Eternități de-o clipă"*, *"Satul meu"*, fiorul pământului natal, al frumuseților fără de seamăn ale naturii și admirația față de graiul strămoșesc.

În poezia *"Versul țării"*, I. Pillat își exprimă venerația față de limba străbunilor, căreia încearcă să-i dea o definiție lirică în ritm de odă.

TITLUL Titlul dobândește sugestii multiple prin asocierea substantivului *"vers"*, pe care cade accentul liric, cu substantivul *"țară"*. Dacă ultimul cuvânt sugerează că patria este definită în special printr-un element caracteristic esențial, graiul străbun, acest element cuprinde o sferă largă de semnificații: cântec, poezie, limbă. Titlul indică astfel o poezie de laudă închinată țării, graiului strămoșesc, proiectată într-o lumină legendară.

UNIVERSUL POEZIEI Poezia este structurată în două catrene. **Prima strofă** aduce în prim-plan, prin intermediul adresării directe, un element definitoriu al țării, graiul strămoșesc. Prin comparația *"graiul ca frunza"* – aleasă din sfera traiului obișnuit al românului, legat de mediul său de viață și prin natura ocupațiilor lui tradiționale – susținută de epitete (*"freamăt de pădure"*, *"grai de cioban"*), sunt sugerate însușiri de seamă ale limbii: expresivitatea, armonia și permanența. Sunetul armonios al limbii române amintind de freamătul codrului are și atributul perenității, prin asocierea cu ritmurile eterne ale naturii.

O altă însușire este vechimea limbii, reieșind din raportarea acesteia la una dintre cele mai vechi ocupații ale poporului nostru, păstoritul:

"Grai de cioban noptând pe plaiuri
Cu turmele la foc de stâni".

Poetul evocă în felul acesta frumusețea și prospețimea limbii populare, filonul de aur al culturii noastre, izvor nesecat de bogăție spirituală în balada *"Monastirea Argeșului"* sau în *"Miorița"*. Metafora *"Grai de cioban"* ne trimite cu gândul la întreaga concepție de viață a poporului nostru, la versurile mioritice exprimând bucuriile și tristețile românilor.

Strofa a doua prezintă limba română ca o oglindă magică reflectând istoria de luptă și de muncă a unui întreg popor. Metafora *"grai de plăieș"*, ca o aluzie la vechimea limbii, asociată cu o enumerație sugestivă *"cu cal, desagă și secure"*, amintește de lupta și munca îndârjită a românilor pe plaiurile strămoșești:

"Grai de plăieș pornind la munte
Cu cal, desagă și secure."

Ultimele două versuri aduc în plan vizual și auditiv ecourile pline de armonie ale graiului străbun. Printr-o metaforă de largă sugestie, *"grai de pârâu legând luceferi"*, limba română este proiectată în eternitate, prin îngemănarea – în oglinda mișcătoare a apei – a cosmicului cu frumusețile telurice, a strălucirii luceferilor cu liniștea înmiresmată a clăilor de fân:

"Grai de pârâu legând luceferi
În zori, prin clăile de fân."

Limba română dobândește o largă deschidere, sugerând deopotrivă dimensiunea spațială și temporală a țării proiectată în cosmic, în eternitatea naturii.

Prozodia. Lirismul profund al versurilor este amplificat de o anumită muzicalitate a versului liber, dată de un ritm interior asociat cu o măsură inegală (7 – 9 silabe) și de absența rimei.

Această odă închinată limbii române exprimă sentimentele de dragoste și admirație ale poetului față de graiul strămoșesc în versuri de un lirism copleșitor. Într-un stil metaforic inconfundabil, Ion Pillat oferă o definiție lirică de mare sensibilitate a limbii române, ale cărei însușiri (frumusețe, expresivitate, muzicalitate, bogăție) sunt asociate cu ritmurile eterne ale naturii patriei, cu viața oamenilor. Limba română dobândește o aură legendară izvorâtă din strălucirea și miracolul acestui plai mioritic, împrumutând ceva din strălucirea luceferilor care-i veghează destinul de atâtea secole.

Exerciții propuse

❑ **1.** Indicați câteva sinonime ale cuvântului *"grai"*.

❑ **2.** Realizați familia lexicală a cuvântului *"pădure"*.

❑ **3.** Alcătuiți un enunț în care cuvântul *"foc"* să aibă altă valoare gramaticală decât cea din text.

Nota Bene!

- "Limba e caftanul minții. O limbă este întotdeauna armonioasă când exprimă ideile mărețe ale unui neam, simțămintele cinstite ale acestuia, pulsațiile cutezătoare ale sufletului său."

(Tigran Camsaracan)

- Se poate concepe un individ fără credință, dar fără limbă – nu. Mintea omenească n-are limite, dar limba este, pentru o națiune, absolută și exclusivă."

(Ervand Ter – Andreasian)

❑ **4.** Indicați două ocupații străvechi ale poporului român pe care poetul le amintește în poezie. De ce credeți că au fost alese?

❑ **5.** Extrageți din poezie câte un exemplu de imagine auditivă și vizuală. Explicați rolul lor expresiv în poezie.

❑ **6.** Comentați versurile:

"Grai de pârâu legând luceferi
În zori, prin clăile de fân."

❑ **7.** Enumerați patru însușiri ale graiului strămoșesc care reies din poezia lui Ion Pillat și ilustrați-le prin versuri.

❑ **8.** Explicați rolul expresiv al figurilor de stil care sugerează trăsăturile limbii române.

❑ 9. Spuneți-vă părerea!
Ce sentimente animă sufletul poetului când vorbește de graiul străbun?

❑10. Explicați în câteva rânduri titlul poeziei.

Citește și află mai mult !

"Volumul care a consacrat pe Ion Pillat ca poet original și tradiționalist este *Pe Argeș în sus* (1923). Ion Pillat nu este aci mai artist ca în celelalte, nici cu desăvârșire altul. Noutatea nu e substanțială, ci exterioară, însă poeziile se țin minte. Poetul își cântă locuința rurală ca Francis Jammes și evoacă trecutul elegant ca Samain, schimbând doar elementele. Nu mai sunt pădurile, satele, parcurile, havuzurile franceze, ci Negoiul, Florica, Golești, Miorcani, priveliștea argeșană. În locul umbrelor secolului al XVIII-lea francez, apar boierii autohtoni, Brătienii, romanticii noștri, bunicul junker sub Ghica-vodă, bunica oferind dulceață de chitră. Evocând mai ales locurile natale, propria-i familie, poetul pune vibrație sufletească. Apoi are tactul de a îndepărta orice impresie de imitație, alegând versul învechit al lui Alecsandri căruia îi păstrează chiar stângăciile. Cu marea tehnică a poetului și cu culoarea lui, efectul (estetism și acesta, dar subtil) e al unui interior luxos cu tavan din grinzi de lemn și cărămizi lustruite drept pardoseală. Simplificându-și senzațiile și expurgându-le de înrâuriri literare, Ion Pillat devine totodată un cântăreț al roadelor pământului pe care le expune cu voluptate. Castanele coapte, piersicile mature, strugurele tămâios, nucile, gutuile sunt nu metafore, ci reprezentări directe. Originalitatea, savoarea acestei poezii nu pot fi contestate și *Pe Argeș în sus* este unul din momentele lirice fundamentale de după război. E în acest volum o exuberanță poetică, o țâșnire directă, nesilită a lirismului, de toată lauda. Priveliștea autohtonă este zugrăvită cu imagini locale: pridvor, livezi de pruni, suman alb de zăpadă."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*,
București, Ed. Minerva, 1982, p. 860)

GRAI VALAH

de *Vasile Voiculescu*

"Mintea e fântâna care obișnuiește să se uite printre propriile ghizduri pentru a-și căuta adâncimea."

(Vasile Voiculescu)

Despre autor

Vasile Voiculescu (1884 – 1963) a fost poet, prozator și dramaturg, realizând o remarcabilă operă literară: *"Poezii"*, *"Pârgă"*, *"Poeme cu îngeri"*, *"Destin"*, *"Întrezăriri"*. În ultimii 18 ani de viață a scris cea mai valoroasă parte a operei sale care a fost publicată postum. Astfel, aceste ultime volume îl plasează în rândul celor mai mari scriitori români: *"Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de Vasile Voiculescu"* (1964) și volumele de nuvele *"Capul de zimbru"* și *"Ultimul berevoi"*. (1966)

Repere critice

■ "Inegală, opera lui Voiculescu arată buna orientare culturală, în epocă, a scriitorului; poezia, după o primă fază de tradiționalism, evoluează spre decorativ și o discretă caligrafie a sentimentelor; în proză, aceeași dispoziție lirică este uneori devastator exercițiu spiritual, alteori transcedere a anecdoticului prin ficțiune pură. [...]

Interesul lui **V.** se orientează de timpuriu spre partea de mister a lucrurilor, spre solemnitatea gesturilor și caracterul lor inițiatic. Dovadă că în anii maturității nu va mai reține din ritualul cultic, de exemplu, decât reprezentația verbală, o morală a limbajului adică și obsesia inaccesibilului."

(Aurel Sasu, articol în *Scriitori români*, coord. Mircea Zaciu, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 479)

■ "V. V. a fost un împătimit de poezie. [...] De la Alecsandri a luat atmosfera versurilor din volumul închinat Războiului de Independență, *Din Țara Zimbrului* (1918), dând însă accente sumbre, autorul fiind medic militar, deci sensibilizat de suferința ostașilor români. Volumul aduce ca noutate maturizarea autorului și a operei sale prin introducerea unor cuvinte dialectale, iar sub influența simboliștilor, scrierea cu majuscule a unor cuvinte pentru a accentua ideile exprimate."

(Silvestru Boatcă, articol în *Dicționar antologic de literatură română*, București, Ed. Nova 2001, 1995, p 342)

■ "Realitatea e că la Voiculescu nu se pune dramatismul cunoașterii, în toată simplitatea lui nudă, spre a ieși direct din vârtejele cugetului în forme de expresie inedite. Poetul operează pe câteva date fundamentale, acceptate de mai înainte, adună metafore și cuvinte rare, sofisticând și transformând discursul liric într-un fel de ergotare frumoasă. [...]

Că este vorba mai mult de o poezie a poeziei, de un proces al creației, laborios, reflexiv, migălos, ar putea reieși și dintr-o frumoasă declarație a poetului însuși. El s-a băgat «surugiu la cuvinte», spre a le «momi» și «struni în ham», «ca să nu zboare la cer ca puricii din basm, pripite», încălțându-le, «migălos ca un faur», «cu potcoavele rimelor de aur». Aceasta i se pare metoda potrivită spre a fura «umbra frumoasei din vis fără trup, nici sânge», Poezia."

(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. II, București, Ed. Minerva, 1972, p. 506-507)

■ "Voiculescu vrea să fie «Surugiu de cuvinte» și trece versul, în scopul de a-l regenera, prin urcușurile bolovănoase ale limbii, pe cărări de piatră."

(E. Simion, în *Scriitori români de azi*, II, București, Ed. Cartea Românească, 1976)

■ "Ceea ce impresionează de la început la V. Voiculescu (n. 1884) este posesiunea limbii, a unei limbi rurale, inedite și uneori inestetice, dar care, printr-o întrebuințare, susținută fără nici o sforțare, imprimă întregei opere o tonalitate de expresie ce i-ar putea constitui o personalitate într-un domeniu în care personalitatea este aproape exclusă. Cu un material verbal atât de original, dar nu totdeauna sigur în valoarea lui estetică, poetul afirmă și o vigoare de descripție matură, probă didactică însă, solidă, de un realism pregnant până la antipoetic."

(E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Minerva, 1989, p.74)

■ "Locul lui V. Voiculescu în poezia noastră contemporană este bine fixat. Poetul face parte din grupul tradiționaliștilor de după primul război mondial, care au ținut dreaptă cumpăna lirismului nostru. Căci, dacă inovatorii au hotărât un progres, ce nu se mai poate astăzi contesta, scriitorii tradiționali, chiar dacă ei înșiși se vor fi constrâns adesea la noile tipare, au creat încă o dată deprinderea motivelor românești, au legat de un anumit pământ zboruri care altfel poate nu s-ar mai fi întors, au intervenit la timp cu greutatea tradiției, din a cărei opunere față de libertățile moderne a rezultat starea de echilibru."

(Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol II, București, Ed. pentru Literatură, 1968, p. 32)

■ "V. Voiculescu a fost un specimen ciudat de intelectual foarte cult, care, cunoscând bine câteva limbi europene și având lecturi vaste, trăgea spre primitivitate și, în ciuda pregătirii lui solide pozitiviste, era dispus să acorde nu puțin credit practicilor magice, doctrinelor ezoterice și speculațiilor teozofice. Talentul său poetic s-a împlinit lent, într-o viață lungă, furnizând surprize chiar către sfârșitul ei, nescutit de mari amărăciuni."

(Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II, București, Ed. Minerva, 1974, p. 287)

C7 Caracteristicile textului

TEMA Poet, prozator și dramaturg, Vasile Voiculescu reprezintă unul dintre marii scriitori români ai perioadei interbelice. Poezia sa izvorâtă din filonul folcloric aduce o tratare spiritualizată și fiorul adânc al unui suflet însetat de frumusețea misterioasă a lumii.

Poezia *"Grai valah"* este o odă închinată limbii române, în care V. Voiculescu își exprimă sentimentele de dragoste și profundă admirație față de însușirile alese ale graiului străbun.

TITLUL Poetul încearcă să dea în poezia sa o definiție lirică a limbii române, iar titlul este o sugestie asupra temei. Substantivul comun, nearticulat, *"grai"*, presupune o decupare lirică a limbii române între celelalte limbi, iar adjectivul cu parfum arhaic *"valah"* subliniază trăsăturile unice ale limbii vorbite de români de-a lungul veacurilor.

UNIVERSUL LIRIC Poezia este structurată sub forma unor distihuri, pe baza unei înșiruiri de metafore, care conturează trăsăturile graiului strămoșesc. Poetul se adresează direct limbii, prin două construcții în vocativ. Prima dintre ele, *"grai tămâiat"*, conține epitetul adjectival *"tămâiat"*, iar a doua cuprinde o metaforă, *"cățuie de petale"*, ambele sugerând savoarea și bogăția graiului strămoșesc.

Graiul strămoșesc reprezintă metaforic un ținut minunat, un plai mioritic străbătut cu încântare de gândul poetului, cum odinioară treceau turmele de mioare însoțite de păstori, în căutarea pășunilor pline de sevă ale înălțimilor. Gândul cutreieră atent și fermecat spațiul vast, bogat și tainic al acestui plai strămoșesc, care a hrănit cu generozitate atâtea generații: *"Gândul mi-a ciobànit pe plaiurile tale".*

Personificarea gândului, transformat într-un păstor solitar sau drumeț pribeag căutător al unor plaiuri nestrăbătute de picior omenesc, accentuează atmosfera magică:

"Umblà singur pe munți de sare,
Vânt bàtrân cu miere-n spinare".

Aceasta este sporită de epitetul verbal *"singur"* și de cel adjectival *"bătrân"*, subliniind solitudinea și experiența mitică, alături de metaforele *"vânt"* și *"miere"*, care desăvârșesc atmosfera fabuloasă, de adânc mister.

Simbolul *"sàrii"* ca produs necesar vieții, care dă gust bucatelor, proiectat într-o viziune hiperbolizantă – *"munți de sare"* – subliniază bogăția fără seamăn a limbii văzută ca un zăcământ inepuizabil. Metafora *"miere"* sugerează o altă calitate a limbii, dulceața, plăcerea rostirii. Așa cum albina poartă nectarul florilor, gândul poetului dorește să adune cu osârdie bogățiile ascunse ale graiului străbun, dulceața și parfumul vorbelor vechi românești.

Aspectul melodios al graiului este descoperit în armonia de sunete oferită de susurul pâraielor sau de cântecul prelung de bucium. Limba este foarte bogată în sugestii, împletind aspectele tactil, vizual și auditiv într-o fină percepție, astfel încât poetul simte parcă răcoarea undelor cristaline, susurând prin verdeața proaspătă a câmpiei, iar sunetele prelungi ale buciumului taie parcă lungi cărări în decorul minunat al naturii. Metaforele deosebit de expresive *("șerpi de ràcoare", "càràri de bucium")* asociate cu epitete cu rol plastic sau auditiv *("șerpi de ràcoare verde", "càràri de bucium lung")*, desăvârșesc această uimitoare imagine a bogăției de sugestii a limbii:

"Șerpi de ràcoare verde-n pâraie,
Càràri de bucium lung te stretaie".

Conținând bogății și frumuseți neasemuite, o adevărată "hrană spirituală" dătătoare de viață și armonie (*"Granguri de aur boabele-ți ciugul' "*), limba este roditoare asemenea unui ogor mănos (*"Șesul ți-l arà dorul cu plugul"*). Metaforele sugestive *("granguri", "boabe", "șesul")* întărite prin epitet cromatic (*"granguri de aur"*) și personificare (*"Șesul ți-l arà dorul cu plugul"*) redau spiritualitatea limbii, caracterizată printr-o trăsătură definitorie, dorul românesc. Dorul este legat profund de sufletul românului, de doina pe care a cântat-o arând cu plugul sau ascultând viersul melodios al graurilor, toate transpuse atât de armonios în cântecele de dor ale românilor, în graiul fermecat al versului popular.

Limba română vibrează adânc la dragostea de patrie și păstrează vie amintirea strămoșilor ca o candelă arzând veșnic într-un loc inaccesibil străinilor, pe altarul iubirii de neam și țară (*"Calc des cu sufletul arsu-ți coclaur / Din fund oftează strămoșii de aur"*). Gândul poetului pătrunde în acest loc îndepărtat și sacru (epitetul *"arsu-ți coclaur"*), preamărind jertfele străbunilor ca pe o comoară,

redată sugestiv printr-un epitet *("strămoșii de aur")*.

Graiul românesc conferă poporului înălțimea spirituală dată de sacrificiul românilor în momente de cumpănă *("pale de nori")* și în clipe de seninătate și bucurie *("limbi de lumină")*, formulate în metafore expresive:

"De piscul tău, unde se-mbină
Pale de nori cu limbi de lumină".

Cu dragoste și adânc respect, cu smerenie, poetul înalță un cânt de slavă pe altarul sfânt al limbii române, magistral redat printr-o metaforă însoțită de două epitete metaforice antitetice *("pristol de piatră și floare")*. Prin aceste sintagme, poetul subliniază caracterul sacru al graiului strămoșesc, perenitatea și continuitatea lui de-a lungul istoriei *("de piatră")*, dar și caracterul inefabil, profund spiritual al acestuia *("de floare")*. Simbolul florii completează frumusețea, gingășia și parfumul graiului, ca un potir sacru din care poetul simte nevoia să se împărtășească, simțindu-și sufletul purificat și fremătând de admirație și evlavie.

Prozodie. Organizată în distihuri, poezia are o muzicalitate blândă realizată prin rima împerecheată, măsura variabilă de la un distih la altul (11 – 13, 9, 10, 10, 11, 9 – 10, 10) și un ritm complex care trădează fiorul emoției poetului.

ODĂ Caracterul de odă este subliniat prin vibrația de adâncă admirație și smerenie față de graiul strămoșesc; la exprimarea acestor sentimente contribuie vocativele ținând de adresarea directă *("grai tămâiat", "cățuie de petale")*, epitetele *("tămâiat", "slăvit", "de aur", "fremătătoare")* și metaforele *("pisc", "pristol")*, precum și formele pronominale de persoana a doua singular *("tale", "te", "ți", "tău")*.

Frumusețea poeziei constă în frumusețea imaginilor metaforice, în puterea de sugestie și inefabilul viziunii poetului.

Exerciții propuse

❑ **1.** Indicați sinonimele cuvintelor: *singur, șes, a ofta, pisc, pristol, slăvit.*

❑ **2.** Scrieți antonimele a trei cuvinte din textul poeziei.

❑ **3.** a) Precizați felul imaginilor prezente în versurile:

"Șerpi de răcoare verde-n pâraie,
Cărări de bucium lung te stretaie."

b) Comentați versurile insistând pe sugestiile obținute din împletirea acestor imagini și pe trăsăturile limbii române care sunt sugerate prin ele.

❑ **4.** Stabiliți figurile de stil și rolul lor expresiv în versurile:

"Grai tămâiat, cățuie de petale,
Gândul mi-a ciobănit pe plaiurile tale.

Umblă singur pe munți de sare,
Vânt bătrân cu miere-n spinare."

❑ **5.** Subliniați patru dintre cuvintele următoare care creează impresia de specific românesc:
a ciobăni, plai, cățuie, miere, bucium, dor, plug, strămoși, pristol.

❑ **6.** Numiți trei însușiri ale limbii române care se desprind din poezie și ilustrați-le cu citate.

❑ **7.** Indicați trei sentimente care-l animă pe poet gândindu-se la însușirile alese ale limbii române.

❑ **8.** Extrageți din poezie câte un exemplu de epitet, metaforă, personificare și enumerație.

Nota Bene!

- "Limba clădește și dărâmă lumea."
- "Câte limbi știi, atât ești om."
- "Limba este, neîndoios, instrumentul cel mai onest prin mijlocirea căruia omul își exprimă starea sufletească în fața altor oameni. Fără limbă, nici individul și nici – mai ales – poporul nu sunt capabili să comunice altora gândurile și simțămintele proprii, îndeosebi pentru a le transmite generațiilor următoare." *(Khaceatur Abovian)*

- "Școala și literatura nu sunt, în primul rând, altceva decât limbă. Limba este mărturia cea mai importantă a existenței ființei naționale a unui popor, amprenta cea mai pregnantă a originalității și valorii sale, tezaurul cel mai prețios al disponibilităților spirituale, cheia magică a trecutului istoric îndepărtat, sufletul și mintea poporului."
(Hovhannes Tumanian)

- "Limba este un instrument ale cărui resorturi nu trebuie să le faci să scârțâie."
- "Limbile sunt adevăratele medalii ale istoriei."
(Rivarol)

❑ **9.** Interpretați versurile, subliniind sentimentele poetului și rolul figurilor de stil:
"Buzele-mi razăm fremătătoare,
Slăvit pristol de piatră și floare."

❑ **10.** Indicați trei trăsături ale odei pe care le regăsiți în versurile lui V. Voiculescu, *"Grai valah"*.

Citește și află mai mult!

"Puțini mai sunt, astăzi, aceia care mai știu că poetul și prozatorul V. Voiculescu n-a fost numai un simplu turist, călătorind cu gândul de a scrie, ca un Odobescu, odinioară, de pildă, ci și un foarte pasionat căutător al florilor și plantelor medicinale, utile în tratarea unor boli sau afecțiuni dintre cele mai diferite. Și tot puțini mai sunt și cei care mai consultă astăzi *Toate leacurile la îndemână* – o carte pe care V. Voiculescu a conceput-o și a elaborat-o în urma unor minuțioase cercetări de teren, tipărind-o în 1935 (volum care s-a bucurat de un mare succes, fiind publicat în nu mai puțin de cinci ediții)."
(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, II, Ed. Saeculum I. O. / Ed. Vestala, 1999, p. 213)

• PSALMUL BIBLIC •

■ Definiție

Psalmul este o specie lirică religioasă, cu caracter de odă sau imn religios. Exprimă cel mai adesea sentimente de adorație, de mulțumire și de iubire a divinității.

Termenul provine din limba greacă (*"psalmos"*) și înseamnă *"imn"* sau *"cânt din liră"*.

Psalmii se disting prin varietatea temelor și a modalităților de expresie.

Sunt construiți adeseori ca monologuri adresate lui Dumnezeu exprimând:
a_1) imnuri de slavă și de venerație;
a_2) rugăciuni ori cântece de recunoștință, implorare, umilință sau regret;
a_3) învățături (psalmi didactici);
a_4) istoria poporului evreu (istorici);
a_5) învățătura Mântuitorului (mesianici).

■ Modalități de expresie

a) se bazează pe paralelismul poetic ca procedeu stilistic;
b) sunt structurați în versete numerotate cu cifre arabe, reprezentând un paragraf scurt format din una sau mai multe propoziții;
c) reprezintă scrieri lirice în proză, uneori ritmate și având aparența unui vers liber;
d) au forma unui monolog, îmbrăcând forma adresării directe către divinitate;
e) exprimă sentimente de adorație, de mulțumire și de slavă către divinitate.

■ Psalmii biblici

Psalmii biblici fac parte din *"Vechiul Testament"*, sunt atribuiți mai ales lui David (în număr de 81), rege al evreilor, psalmist și prooroc, care l-a învins pe Goliat și a stabilit capitala la Ierusalim. Sunt în număr de 151. Traducerea lor a reprezentat un model pentru poezia imnică din literatura universală.

Psalmii biblici sunt cântece de laudă, de venerație, înălțate pentru slava lui Dumnezeu. Ei au un rol important în cadrul ceremoniilor religioase, atât la evrei, cât și la creștini.

Psalmii lui David reprezintă prin profunzimea și sinceritatea sentimentelor, precum și prin frumusețea expresiei, a metaforelor, o culme a lirismului în literatura universală.

În literatura română, au creat psalmi, ca operă literară originală de meditație, poeții Al. Macedonski, Tudor Arghezi, Vasile Voiculescu etc.

PSALMUL 8
"al lui David"

Este un psalm de laudă și de mulțumire. Psalmistul își exprimă cu smerenie sentimentele de adorație și recunoștință față de Dumnezeu, care l-a binecuvântat pe om cu bunătatea, puterea creatoare și generozitatea sa.

Dacă lumea și omul sunt creația lui Dumnezeu, la rândul său omul a fost pus stăpân, prin voința divinității, peste lumea înconjurătoare:

"6. [...]toate le-ai supus sub picioarele lui.
7. Oile și boii, toate; încă și dobitoacele câmpului;
8. Păsările cerului și peștii mării, cele ce străbat cărările mărilor."

De aceea Dumnezeu este slăvit cu recunoștință de oameni pe tot pământul: *"Doamne, Dumnezeul nostru, cât de minunat este numele Tău în tot pământul!"*.

Prin bunătatea Sa fără margini, Dumnezeu a luminat pruncii și i-a făcut să amuțească pe vrăjmași și pe cei răzbunători.

REALIZAREA ARTISTICĂ Simetria compozițională este realizată prin repetarea primei propoziții exclamative, de laudă, în finalul psalmului: *"Doamne, Dumnezeul nostru, cât de minunat este numele Tău în tot pământul!"*.

Această structură conține **adresarea directă**, exprimată cu ajutorul vocativului.

Psalmul, construit pe baza adresării directe și a monologului, începe cu o interogație retorică:

"Ce este omul ca să-Ți amintești de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el?"

Enumerația rămâne un procedeu prin care se evidențiază darurile cu care a fost înzestrat omul de către Creator pentru a stăpâni lumea:

"Oile și boii, toate; încă și dobitoacele câmpului;
Păsările cerului și peștii mării, cele ce străbat cărările mărilor."

Formele inverse ale verbelor, alături de formele particulare ale pronumelui personal întărite prin repetiții aduc un parfum arhaic, de text vechi religios: *"Micșoratu-l-ai pe dânsul"*, *"Pusu-l-ai pe dânsul"*.

Acest psalm de laudă adusă lui Dumnezeu conturează cu putere elementele terestre și pe cele care sugerează paradisul (animalele, păsările cerului și peștii mării – luna, stelele și îngerii), în care omul își găsește un loc bine determinat prin bunătatea fără de margini a lui Dumnezeu.

PSALMUL 145
"O cântare de laudă a lui David"

Este un psalm de laudă închinat lui Dumnezeu.

Adresându-se direct Împăratului ceresc, psalmistul simte în adâncul inimii dorința de a-i binecuvânta numele pentru a transmite urmașilor faptele minunate ale lui Dumnezeu:

"Preamări-te-voi, Dumnezeule, Împărate, și voi binecuvânta numele Tău în veacul veacului!

[...] Fiecare neam să spună neamului care vine lauda lucrurilor Tale și să vestească faptele tale uriașe!"

Psalmul înalță o laudă tuturor însușirilor dumnezeiești: măreția (*"Mare este Domnul și lăudat foarte și mărirea lui este neprimitoare de cercetare"*), bunătatea și dreptatea (*"Să vestească pomenirea marii tale bunătăți și cu strigăte de bucurie să întâmpine dreptatea ta!"*), îndurarea, înțelegerea, răbdarea și puterea. Aceste puteri dumnezeiești trebuie să fie cântate pentru a fi cunoscute oamenilor virtutea divină și strălucita slavă a împărăției cerești:

"Să crâniceascà mărirea împărăției tale și să grăiască despre puterea ta,
Ca să facă cunoscută oamenilor vârtutea ta
și strălucita slavă a împărăției tale".

Utilizând **adresarea directă** în construcții exclamative și o amplă enumerație, psalmistul slăvește însușirile fără de seamăn ale lui Dumnezeu, ca un suprem model pentru om.

PSALMUL 22
"Psalmul păstorului"

Acest psalm exprimă bucuria omului în fața revelației divine. Dumnezeu apare în postura simbolică de păstor. Plecând de la această asemănare cu păstorul, Dumnezeu are grijă de credincioșii săi, oferindu-le sălaș, hrană și loc de odihnă, dar și credință. Înălțat sufletește, psalmistul cunoaște bucuria și împăcarea sufletească, nu se mai teme de moarte, fiindcă îl simte alături mereu pe Dumnezeu:

"3. Sufletul meu l-a întors, povățuitu-m-a pe căile dreptății, pentru numele Lui.
4. Că de voi și umbla în mijlocul morții, nu mă voi teme de rele; că Tu cu mine ești".

Binecuvântat cu bunătatea divină, credinciosul ajunge în casa Domnului, năzuind la împărăția cerurilor, unde va trăi veșnic în liniște și împăcare:

"Și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele, ca să locuiesc în casa Domnului, întru lungime de zile".

Acești psalmi reprezintă niște cântece de laudă, de adorație și slavă înălțate lui Dumnezeu. Ei exprimă totodată aspirația omului credincios de a se purifica, de a se înălța sufletește spre Dumnezeu, luând ca suprem model bunătatea, înțelegerea, răbdarea și îndurarea dumnezeiască, iubirea părintească a lui Dumnezeu față de om.

Exerciții propuse

❑ **1.** Explicați care este locul omului pe pământ în *"Psalmul 8 (al lui David)"*.

❑ **2.** Interpretați următorul verset din *"Psalmul 8 (al lui David)"*:

"Micșoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri, cu mărire și cu cinste l-ai încununat pe el."

❑ **3.** Argumentați că în *"Psalmul 8 (al lui David)"* apare simetria compozițională.

❑ **4.** Extrageți din psalmul studiat la clasă câte un exemplu de interogație retorică, invocație retorică, monolog, enumerație, repetiție și inversiune.

❑ **5.** Arătați ce fel de psalm este cel studiat de voi.

❑ **6.** Indicați câte un sinonim pentru cuvintele și sintagmele următoare: *slava, a săvârși laudă, vrăjmaș, a întemeia, dobitoace, a sălășlui, a povățui.*

❑ **7.** Explicați de ce poetul înalță laudă lui Dumnezeu.

❑ **8.** Explicați ce se înțelege prin îndurarea lui Dumnezeu, în viziunea acestui psalm.

❑ **9.** Demonstrați că este utilizat paralelismul poetic în *"Psalmul păstorului"*.

❑**10.** Comentați conținutul și valoarea modalităților expresive din următorul verset din *"Psalmul păstorului"*:

"6. Gătit-ai masa înaintea mea, împotriva celor ce mă necăjesc; uns-ai cu untdelemn capul meu și paharul Tău este adăpându-mă ca un puternic."

❑**11.** Extrageți cuvintele și expresiile care sugerează năzuința și bucuria contopirii cu paradisul divin.

❑**12.** a) Explicați într-o scurtă redactare sensurile versetelor din *"Psalmul păstorului"*.

"1. Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi.
2. La loc de pășune, acolo m-a sălășluit; la apa odihnei m-a hrănit.
3. Sufletul meu l-a întors, povățuitu-m-a pe căile dreptății, pentru numele Lui."

b) Alcătuiți câte un enunț cu sensul propriu și sensul figurat al cuvintelor: *a paște, a hrăni, a întoarce.* Precizați ce sens apare în psalm.

c) Motivați utilizarea paralelismului poetic în aceste versete.

d) Indicați un mijloc stilistic utilizat în aceste versete.

• MEDITAȚIA •

■ Definiție

Meditația este o specie lirică filozofică în care lirismul se îmbină cu reflecția filozofică asupra existenței umane, transfigurând artistic emoțiile din sufletul poetului.

Termenul desemna în limba latină o cugetare, o reflecție.

Specia face parte din lirica intimă, alături de: cântec, romanță și elegie.

■ Trăsături

a_1) Sentimentele se desprind din transfigurarea artistică a reflecțiilor adânci ale creatorului legate de problemele fundamentale ale existenței: viața, moartea, timpul, divinitatea, iubirea, repetabilitatea istoriei, motivul "*vanitas vanitatum*" (*"deșertăciunea deșertăciunilor"*), motivul *"fortuna labilis"* (*"soartă schimbătoare"*).

a_2) Exprimă o paletă variată de sentimente: credință, tăgadă, speranță, tristețe, jale, dragoste, melancolie, regret etc.

a_3) Accentul cade pe sentimentele exprimate și nu pe reflecția filozofică.

a_4) Discursul liric exprimă gradarea și profunzimea sentimentelor determinate de ideea filozofică și nu complexitatea unui sistem filozofic.

A fost cultivată în perioada romantismului, în care lirismul filozofic atinge contemplația intelectuală (V. Hugo, A. de Musset, Lamartine, G. Byron, Novalis, H. Heine, G. Leopardi, M. I. Lermontov etc.).

În literatura română, meditația este reprezentantă de creatori precum: Gr. Alexandrescu, M. Eminescu, Al. Macedonski, L. Blaga, T. Arghezi etc.

PSALM

de *Tudor Arghezi*

Despre autor

T. Arghezi (1880-1967). Poet, prozator și publicist, Tudor Arghezi a marcat profund poezia românească o dată cu publicarea primului său volum "Cuvinte potrivite" în 1927. Copleșitoarea sa originalitate și sensibilitatea s-au manifestat într-o arie tematică largă incluzând volume ca "*Flori de mucigai*", "*Cărticică de seară*", "*Hore*", "*Prisaca*", "*Ritmuri*", "*Stihuri*", "*Cântare omului*" etc. Prin universul poetic de o mare expresivitate, reflectând frământările ființei umane, lumea copilăriei, a micilor vietăți, a iubirii, problema timpului și raporturile eului cu divinitatea, Tudor Arghezi rămâne unul dintre marii poeți ai culturii române.

Repere critice

■ "Dacă uneori a displăcut *ce* scrie Arghezi, rareori a fost contestat chipul *cum* scrie. Și de fapt, chiar în dezvoltarea motivelor celor mai riscate, pe care i le impun mizantropia, revolta sau rara sa facultate de a disprețui niște atitudini care se învecinează dealtfel, după cum este drept să observăm, cu gingășia și cu umorul, Arghezi rămâne un artist prodigios, al cărui scris posedă mari însușiri de forță și preciziune, stăpân pe o imaginație ingenioasă, un meșter suveran al limbii, adusă să vibreze sub pana sa, cu accente necunoscute până la dânsul. Rareori a existat un scriitor la care actul artistic al scrisului să fi sugerat mai puternic impresia libertății creatoare."

(Tudor Vianu, *Tudor Arghezi*, în "Arta prozatorilor români", București, Ed. Albatros, 1977, p. 254)

■ "Artist al imaginii, Arghezi este în aceeași măsură artist al cuvântului. Puterea sa de a se exprima ocolește uneori prin imaginea închipuirii. Alteori, ea alege mijlocul deosebit al asociației neașteptate de cuvinte. Scânteia caracterizării scapără atunci din ciocnirea unor termeni puși rareori laolaltă."

("Tudor Vianu, *Tudor Arghezi*, în "Arta prozatorilor români", București, Ed. Albatros, 1977, p. 262)

> *"Căutând pe Dumnezeu în aer, aerul n-a răspuns, în pământ: pământul nu a răspuns; nu au răspuns nici piatra muntelui, nici izvoarele ei. Glasul lui se simțea în răsunetul lumii, tărăgănat prin pădure și stins în depărtările șesului sur, dar nu era prins niciodată întreg."*
>
> (Tudor Arghezi)

■ "Fost-a Arghezi – când clama, din zeci de articole, împotriva Bisericii, a ortodoxiei, a creștinismului – un necredincios? Nu. Totdeauna, scriitorul a crezut în Dumnezeu. Într-un Dumnezeu al său. A fost însă un schismatic, ba, mai mult decât atât, un păgân. Unul dintre cei dintâi, dacă nu primul, care a observat aceasta a fost Mihai Ralea. După aprecierea sa, poetul «e din familia vracilor, a căutătorilor de esențe ultime, de elixiruri și filtre, iar nu din aceea a preoților și sfinților și apostolilor. În evul mediu, d. T. Arghezi ar fi fost ars de viu.» [...]

Căutând dumnezeirea, poetul, asemeni noroadelor, nu-și caută un stăpân, un obiect de adorat; caută cu totul altceva. [...]

Dumnezeul arghezian, visat, e o idee, o abstracțiune frumoasă:

Ești ca un gând, și ești și nici nu ești,
Între putință și-ntre amintire.

Parte conștient, parte abandonat iluziei, cu o voluptate dureroasă, poetul acorda atribute divine unui vis al său, reprezentării naive, copilărești, a fericirii. [...]

E, fără îndoială, misticism în acest mod de a gândi idealul, fericirea. Nu însă un misticism bisericesc. Din scripturile sacre, poetul a împrumutat masiv imagini, cuvinte, tipare stilistice, insuflându-le, însă, un conținut sufletesc inedit, profund personal, dictându-le funcții radical diferite de acelea pe care le îndeplinesc în cărțile de cult și în predici. Ceea ce îl atrage spre universul reprezentărilor biblice e «frumusețea simbolelor». Arghezi apelează la Vechiul și Noul Testament întocmai cum alți poeți, sau el însuși, uneori, apelează la mitologiile păgâne sau la folclor."

(Dumitru Micu, *Drama «psalmistului singuratic»*, în "Opera lui Tudor Arghezi", București, Ed. pentru Literatură, 1965, p.122-127)

■ "Nu preocupări teologice, ci zbuciumări etico-gnoseologice general-omenești au generat materia *Psalmilor.* Spiritul poetului a fost până în străfunduri răscolit de probleme pe care și le-au pus toți gânditorii lumii în decursul istoriei. [...]

Dorința de a vedea și pipăi pe Dumnezeu cuprinde, firește, o contradicție de fond. Dumnezeul arghezian fiind, în ultimă instanță, Absolutul, necuprinsul, cum s-ar putea el revela, ca atare, direct simțurilor omenești? Prinzând, în acest scop, contururi finite, relativizându-se, el ar înceta prin aceasta să fie infinit, necuprins."

(Dumitru Micu, *Drama «psalmistului singuratic»*, în "Opera lui Tudor Arghezi", București, Ed. pentru Literatură, 1965, p.129-133)

> *"Singurătatea este pentru spirit ceea ce dieta este pentru corp."*
>
> (Vauvenargues)

C7 Caracteristicile textului

Așa cum afirma I. Negoițescu, publicarea în 1927 a volumului de *"Cuvinte potrivite"* echivala cu cel mai mare eveniment pe tărâmul lirismului românesc de la publicarea volumului de *"Poezii"* al lui Mihai Eminescu, în 1883: *"Pentru a doua oară, într-o operă temeinic articulată a literaturii noastre, versul capătă o siguranță expresivă impunătoare, datorită copleșitoarei originalități și sensibilității scriitorului."*

Creația lui Tudor Arghezi impresionează prin noutatea stilului, prin amploare, prin varietatea universului liric, prin tematică și valoare. Opera argheziană cuprinde și lirica filozofică din care face parte ciclul *"Psalmilor"*.

TEMA *"Psalm"*, publicat în volumul *"Cuvinte potrivite"*, este o poezie filozofică în care sunt dezbătute probleme ce țin de raporturile omului cu divinitatea. Ea descrie zbuciumul unui suflet ce se zbate între credință și tăgadă, între recunoaștere și renegare. Datorită acestor extreme între care poetul ezită, pendulează, fără a ajunge la o hotărâre finală, *"Psalm"* capătă un caracter profund dramatic. Scriitorul îi dă forma unui dialog cu Dumnezeu, însă în realitate este vorba despre un monolog al poetului însuși.

UNIVERSUL POEZIEI <u>**În prima strofă**</u>, poetul Arghezi pornește în căutarea lui Dumnezeu, mânat de setea de absolut, însă cere dovezi palpabile, concrete, pentru demonstrarea existenței Sale. În conștiința poetului se dă o luptă neîncetată, continuă între certitudine și incertitudine, între material și spiritual. Această idee este evidentă încă din prima strofă a poeziei care se deschide cu versul: *"Te drămuiesc în zgomot și-n tăcere"*. Verbul *"a drămui"*, aici cu sensul de *"a cântări"*, *"a alege"*, are un rol important în anticiparea ideilor poetice, fiind în același timp un cuvânt-cheie ce sugerează dilema în care se găsește poetul.

Urmează o imagine ce reflectă relația conflictuală dintre Dumnezeu și poet, astfel primul devine vânat, în timp ce al doilea este vânătorul ce-L pândește *"în timp"*, *"în zgomot și-n tăcere"*, deci fără încetare, pentru eternitate. Metafora *"șoimul"*, cu o mare forță expresivă, este un simbol al înălțării, al transcendenței, al lui Dumnezeu, spre care țintește autorul, iar adjectivul posesiv *"meu"* și epitetul *"cel căutat"* Îl individualizează pe Dumnezeu, subliniind în același timp legătura indestructibilă ce există între poet și divinitate. Finalul strofei, constituit de două propoziții interogative: *"Să te ucid? Sau să-ngenunchi a cere."* oferă o viziune total antitetică asupra stării sufletești argheziene. Trăirile interioare se schimbă neîncetat trecând de la suferință și revoltă la credință și speranță, și iar la suferință. Acest flux tumultuos continuă fără a se opri vreodată, căci poetul se află tot timpul între cele două extreme: credință și tăgadă, smerenie și revoltă, dar niciodată în echilibru. Această idee se desprinde și din primul vers al celei de-a doua strofe.

Strofa a doua se deschide cu aceeași pendulare între credință și tăgadă.

Singur și pribeag, Arghezi caută prezența lui Dumnezeu *"pentru credință sau pentru tăgadă"*. Epitetul adverbial dublu *"dârz și fără de folos"* sugerează înverșunarea scriitorului, pentru care găsirea Demiurgului devine o căutare obsesivă; însă el nu reușește să-și atingă țelul, pentru că singura sa certitudine o reprezintă zădărnicia acestor căutări: *"Pentru credință sau pentru tăgadă,/ Te caut dârz și fără de folos"*. Metafora *"Ești visul meu, din toate, cel frumos"* îl ridică pe Dumnezeu la rangul de ideal suprem și în același timp exprimă unicitatea sa. Strofa se încheie cu o mărturisire: *"Și nu-ndrăznesc să te dobor din cer grămadă"*. Poetul renunță la înlăturarea violentă a misterului ceresc, în ciuda înverșunării sale, și recunoaște că tânjește după liniște, după împăcarea cu Creatorul.

În a treia strofă Dumnezeu apare asemenea unui miraj, ca reflectarea unui drum în apă, imagine inefabilă a existenței divine: *"Ca-n oglindirea unui drum de apă, / Pari când a fi, pari când că nu mai ești"*. Starea sufletească a poetului se schimbă de la un moment la altul. El este cuprins de îndoieli și, deși uneori Îi simte prezența, alteori Îl reneagă. Poetul Îl caută cu disperare în lumea vizibilă, încearcă să-L coboare pe Dumnezeu pe pământ, vrea să-L vadă, vrea dovezi concrete pentru absolut: *"Te-ntrezării în stele, printre pești / Ca taurul sălbatec când se-adapă"*.

În strofa a patra, trăirile interioare cresc în intensitate. Tonul cu care scriitorul se adresează lui Dumnezeu devine mai violent, mai provocator. El simte nevoia comunicării cu Creatorul și își dorește cu ardoare să primească un răspuns, de aceea Îl provoacă la o confruntare: *"Rămân cu tine să mă mai măsor"*. Însă ceea ce-și dorește nu este să iasă biruitor, ci doar să i se răspundă, să se convingă că Dumnezeu există cu adevărat. Apare aceeași idee ca în a doua strofă: *"Pentru credință sau pentru tăgadă"*, singurul său țel este să-L găsească: *"Vreau să te pipăi și să urlu: «Este!»"*, după cum el însuși mărturisește. În același timp el se revoltă împotriva neputinței omenești, este sfâșiat de îndoieli și încearcă un dureros sentiment de singurătate în fața misterului divin, care nu poate fi revelat direct, în plan concret.

REALIZAREA ARTISTICĂ Dialogul pe care poetul îl angajează cu divinitatea, neprimind nici un răspuns, este transpus în plan liric de alternanța formelor de persoana întâi cu cele de a doua singular – pronume personale sau adjective posesive (*"te"*, *"ta"*, *"cu tine"*, *"meu"*). Zbuciumul eului liric oscilând

între credință și tăgadă apare și în conținutul antitetic al verbelor, utilizate la persoana întâi: *"dràmuiesc"*, *"pândesc"*, *"sà vàd"*, *"caut"*, *"nu-ndràznesc"* etc.

Sentimentele poetului sfâșiate între certitudine și incertitudine, între smerenie și revoltă, nevoia de adorație și neputința sunt evidențiate în perechile de antonime: *zgomot / tàcere, a ucide / a îngenunchea, credințà / tàgadà, dârz / fàrà de folos* și în construcțiile interogative (*"Sà te vàd: ești șoimul meu cel càutat?/ Sà te ucid? Sau sà-ngenunchi a cere."* sau în construcția exclamativă din final (*"Vreau sà te pipài și sà urlu: «Este!»"*). Verbele transpun și ele oscilația între acțiunile reale ale poetului redate de prezentul indicativ (*"pândesc"*, *"caut"*, *"vreau"*) și acțiunile posibile, iluzorii, legate de răspunsul divinității exprimate prin modul conjunctiv (*"sà vàd"*, *"sà te ucid"*, *"sà-ngenunchi"*, *"sà te pipài"* etc.) Lumea plăsmuită de Arghezi reunește contraste puternice: cer și pământ, stele și brazdă, certitudine și incertitudine, smerenie și revoltă, determinând tensiunea proprie versului arghezian.

Cuvântul, prin bogăția și inventivitatea lexicală, amplifică incandescența ideii, sensibilitatea poetului. Asociația verbală este uimitoare prin inedit, prin aceleași contraste tensionate: *"pândesc"*, *"sà te ucid"*, *"sà-ngenunchi"*, *"vânat"*, *"șoim"*, *"vis"*, *"oglindirea unui drum pe apà"*, *"taur sàlbatec"*, *"vreau"*, *"nu-ndràznesc"*.

Metaforele dau mai multă forță de sugestie simbolurilor care conturează raporturile eului cu divinitatea: *"șoimul"*, *"visul"*, *"marea ta poveste"* și atributele perene ale Creatorului: eternitate, idealitate, mister, intangibilitate.

Comparațiile accentuează ipostazele felurite sub care divinitatea îi apare poetului: *"te pândesc... ca pe un vânat"*, *"Ca-n oglindirea unui drum de apà, / Pari..."*, *"Te-ntrezàrii [...] / Ca taurul sàlbatec..."*.

Antiteza este figura de stil fundamentală pe baza căreia este construit discursul liric: *"Sà te ucid? Sau sà-ngenunchi a cere."*, *"Pentru credințà sau pentru tàgadà"*.

Epitetele subliniază sugestiv ideea (*"visul meu din toate, cel frumos"*, *"șoimul meu cel càutat"*, *" taurul sàlbatec"*) sau acțiunea sugerând setea de absolut (*"Te caut dârz și fàrà de folos"*)

Repetițiile accentuează drama poetului sfâșiat de incertitudine: *"Pari când a fi, pari când cà nu mai ești"* sau dorința de a găsi dovezi palpabile: *"Fàrà sà vreau sà ies biruitor. / Vreau sà te pipài și sà urlu: «Este!»"*.

Enumerațiile scot în evidență acțiunile pătimașe ale eului liric, zbuciumul său sufletesc: *"Te dràmuiesc [...] / Și te pândesc ..."*, *"Sà vàd [...]/ Sà te ucid? Sau sà-ngenunchi a cere..."*

Prozodia. Muzicalitatea incandescentă a versului arghezian este dată de rima îmbrățișată, măsura de 11 – 10 – 10 – 11 silabe și ritmul trohaic, cu ruperi și inversiuni sintactice (*"Ești visul meu, din toate, cel frumos"*) de mare expresivitate, trădând zbuciumul interior al poetului.

Drama omului în raport cu divinitatea marchează una dintre laturile cele mai profunde ale liricii argheziene.

În această meditație, sunt incluse teme precum neliniștea omului care e singur cu sine însuși, nostalgia, revolta împotriva divinității, zbuciumul, neîncrederea, tristețea, toate acestea asociate cu rugămintea și cu speranța. Poetul este un adevărat om al timpului său, își dovedește apartenența la modernitate – asupra căreia a avut o influență de netăgăduit – și prin această creație zbuciumată, plină de îndoieli, dar care-și păstrează acea rază de speranță indispensabilă vieții.

Exerciții propuse

❑ **1.** Transcrieți fonetic cuvintele: *tăcere, ucid, (a) îngenunchea, (a) cere.*

❑ **2.** Extrageți din text două perechi de antonime.

❑ **3.** Indicați patru sintagme care exprimă revolta poetului.

❑ **4.** Copiați versurile prin care poetul își exprimă setea de absolut.

❑ **5.** Arătați ce rol expresiv au interogațiile și exclamațiile retorice.

❑ **6.** Comentați versurile următoare:

"Ești visul meu, din toate, cel frumos
Și nu-ndrăznesc să te dobor din cer grămadă."
"Fără să vreau să ies biruitor."

❑ **7.** Interpretați metaforele: "*ești șoimul meu*", "*ești visul meu*".

❑ **8.** Extrageți două antiteze din poezie și comentați rolul lor expresiv.

❑ **9.** Citiți cu atenție strofa următoare:

"Ca-n oglindirea unui drum de apă,
Pari când a fi, pari când că nu mai ești;
Te-ntrezării în stele, printre pești,
Ca taurul sălbatec când se-adapă."

a_1) Arătați ce rol expresiv are verbul *"a părea"*.
a_2) Indicați patru elemente care sugerează sentimentul de iluzoriu și de inefabil.
a_3) Explicați ce motivație biblică are simbolul *"drumului de apă"*.
a_4) Arătați ce semnificație are versul: *"Te-ntrezării în stele, printre pești"*.
a_5) Extrageți două comparații, două repetiții și un epitet.
a_6) Interpretați versurile subliniind rolul expresiv al figurilor de stil.
a_7) Precizați elementele de prozodie.

❑ **10.** Comentați, din perspectiva raportului eului liric cu divinitatea, ultimul vers:

"Vreau să te pipăi și să urlu: «Este!»".

❑ **11.** Arătați care este principala deosebire dintre psalmii biblici și psalmul arghezian.

❑ **12.** Spuneți-vă părerea!
Putem afirma că psalmul arghezian are un caracter dramatic? Argumentați.

Citește și află mai mult !

"În creație, scriitorul și-a interzis cu și mai neîndurătoare strășnicie spovedaniile. Sforțările sale au fost îndreptate către eliminarea totală a biografiei din operă, astfel încât în aceasta «să se vadă numai părticica lui Dumnezeu», numai expresia transfigurată a gândului străbătător prin pagini.

«Dumneata – se autodefinește Arghezi, indirect, vorbindu-și cum ar vorbi altcuiva – ești un om de constrângeri și eliminări. Din tot ce-ai scris, ai dat afară ceva, ți-ai interzis ceva și ai reținut puțin. Știu, a fost un stil al expresiei frânte, o discreție voită, o refulare violentă. Dintr-un trunchi ai construit o nuia, când cu săcurea, când cu briceagul. I-ai sucit gâtul vieții. Ai silit-o să stea cu nasul în gura ușii și să bea din aerul mare de afară numai un fior. Te-ai evaporat prin disciplină și severitate. Ți-ai prins îngerul, l-ai frânt, i-ai rupt oasele și l-ai răstignit: el răsuflă numai prin rănile cuielor, din care se scurge un sânge viu, fierbinte și chinuit.»"

(Dumitru Micu, *Opera lui Tudor Arghezi*, București, Ed. pentru Literatură, p.7-8)

• ELEGIA •

Definiție

Elegia este o specie a liricii intime care exprimă în versuri elegiace tristețea, melancolia, nostalgia ca sentimente și modalități de manifestare ale eului liric.

Termenul provine din limba greacă: însemna *"cântec de doliu"* exprimând la început plângeri funebre în epitafuri și versete comemorative cu o tonalitate gravă. Era alcătuit din distihuri recitate cu acompaniament de flaut.

Astăzi, termenul mai desemnează o *compoziție cu caracter melancolic trist.*

Ca specie lirică, elegia a fost practicată încă din antichitate, până în zilele noastre, de către autori precum: Ovidiu, P. de Ronsard, E. Young, J. W. von Goethe, A. de Musset, G. Byron.

În literatura română au scris elegii: Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Bacovia, O. Goga, L. Blaga, V. Voiculescu, I. Pillat, T. Arghezi, N. Stănescu.

Trăsături caracteristice

a_1) *Tematica* s-a lărgit cu timpul: natura, iubirea, timpul, elemente filozofice, sociale etc. Aspectele de viață care determină sentimentul de tristețe sunt variate: depărtarea de locurile dragi, pierderea ființei iubite, iubirea neîmpărtășită, trecerea timpului, a copilăriei și a tinereții, nerealizarea unui ideal, gândul morții, nedreptatea socială, înstrăinarea de patrie etc.

a_2) *Tipurile de elegii* (în funcție de aspectul de viață ilustrat):

a) erotice
b) filozofice
c) patriotice
d) mitologice
e) religioase

a_3) *Sentimentul dominant* este tristețea cu toată varietatea lui de nuanțe: melancolie, regret, nostalgie, jale, durere sfâșietoare.

O, RĂMÂI...

de *Mihai Eminescu*

Despre autor

Unanim recunoscut ca fiind unul dintre marii clasici români, **Mihai Eminescu** (1850 - 1889) a scris poezii, proză (*"Geniu pustiu"* – roman neterminat), nuvele fantastice (*"Sărmanul Dionis"*, *"Cezara"*), teatru, basme (*"Făt-Frumos din lacrimă"*, *"Călin"*), articole și cronici.

În total, poetul a dat peste 800 de pagini de poezie – dintre care a publicat doar o pătrime în timpul vieții. Acestea erau fie de dragoste (*"Floare albastră"*, *"Lacul"*, *"Dorința"*), fie inspirate din natură și având personaje de basm sau mitologice (*"Povestea codrului"*, *"Povestea teiului"*, *"Crăiasa din povești"*) ori inspirate din istorie (*"Andrei Mureșanu"*, *"Împărat și proletar"*, *"Rugăciunea unui dac"*, *"Scrisoarea III"*), fie făceau elogiul paradisului pierdut al copilăriei (*"O, rămâi..."*) sau aveau conținut filozofic (*"Scrisoarea I"*, *"Memento mori"*).

Capodopera lui Eminescu este poemul *"Luceafărul"*, sinteză a creației sale, ilustrând ideea că geniul n-are moarte, dar nici noroc.

Repere critice

■ "Murind cu spiritul la treizeci și trei de ani, Eminescu a lăsat o operă alcătuită dintr-un volum de poezii și puțină proză, făcând impresia a fi voit să cultive îndeosebi poemul scurt. Dar răsfoirea manuscriselor sale ne dezvăluie un Eminescu plăsmuind mari compoziții lirice și dramatice, un poet cu năzuința grandiosului și a organicului ca și Goethe."

(G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I, București, Ed. pentru Literatură, 1969)

■ "Într-adevăr, cel mai mare geniu român, Mihai Eminescu, era în același timp, unul dintre oamenii cei mai culți, un adevărat om universal. De la filozofie la lingvistică, de la economie politică la folclor și la ocultism, pe toate le-a parcurs, avid de o știință enciclopedică și profundă, în același timp. Și totuși creațiile sale, păstrând adesea chiar și forma poeziei populare, exprimă într-o formă desăvârșită geniul poporului român. Creațiile lui Eminescu au câștigat un loc însemnat în istoria literaturii mondiale, tocmai pentru că nu erau o reluare a operei străine, ci pentru că aveau o notă originală și inedită."

(Mircea Eliade, *Studiu de etnologie și metodologie*, Iași, Ed. Junimea, 1992)

■ "Dar demonul eminescian hrănește – mărturisit sau nu – nostalgia paradisului pierdut: un paradis al copilăriei pentru individ (*O, rămâi; Codru și salon*), un paradis al gândirii mitice pentru umanitate."

(Ioana Em. Petrescu, articol în *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 213)

■ "Elegiile eminesciene sunt poezii care încearcă să salveze, prin amintire, existența străină sieși – adică supusă devenirii temporale – a femeii ce se pierde în «valurile vremii», «răpită de nimicul vieții și de tot». [...] Amintirea e, în elegii, efortul eșuat al gândirii de a mântui ființa iubitei («Din valurile vremii nu pot să te cuprind»). De aceea, elegiile aduc, în majoritatea lor, o structură identică, organizată biplan: memoria, obstinată identitate cu sine prin gândire, caracterizează ființa masculină, asociată existenței primordiale a naturii, dar atinsă de oboseala acestei identități («Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit» – *Departe sunt de tine*), iar uitarea, veșnică trecere, e legea prezenței efemere a femeii, existând doar ca *specie*. (Cătălina e «chip de lut», adică înfățișarea aparentă a materiei), incapabilă să-și păstreze identitatea ființei."

(Ioana Em. Petrescu, articol în *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 218)

■ "Strălucirea rimei eminesciene nu vine din bogăție, ci din raritatea ei (căci formal ea poate fi imperfectă), precum și de la locul unde a apărut. [...]

Cu cât cercetăm mai de aproape versurile eminesciene, cu atât se relevă mai mult rostul cu totul mecanic al rimei. Eufonia este a silabelor înșile și rima n-are alt scop decât să lege un vers de altul. Rimele greșite sunt adesea mai prelung sunătoare decât rimele bune. Cuvintele în sine, rare fie prin ele înșile, fie că aduse întâia oară la rimă, sunt muzicale"

(G. Călinescu, *Mihai Eminescu – tehnica exterioară*, în "Opere", vol 13, București, Ed. Minerva, 1970)

■ "[...] știm și de sfârșitul acestei indicibile armonii dintre copil și natura-pădure, din rândurile poeziei *O, rămâi...* care înseamnă o chemare uimitoare, insistentă și dureroasă, proferată ca de o îndrăgostită, implorând cu accente calde, pasionate, un iubit pe cale de a o părăsi. În fapt, această manifestare unilaterală de afecțiune nu reprezintă decât tentativa pădurii sacre, protectoare, de a împiedica ieșirea copilului din binecuvântata, fericita stare a vârstei de aur și de a-l feri de pătrunderea în ordinea și sub semnul crud al destinului. Și în consecință, ea îi amintește, reiterându-le, toate darurile pe care i le-a făcut și pe care doar ea era în stare să i le facă. «*Numai eu* știu să *le ascult*»(pentru dorurile copilului) marchează unicitatea experiențelor prilejuite de puterea și bunăvoința pădurii care-i revelă tainele, învățându-l s-audă glasurile ei ascunse. [...]

În acest mic Cosmos, jucărie parcă a copilului fermecat de vrăjile lunare, se oglindește, prin lună, cerul, cosmosul cel mare, iar pădurea însăși se întâlnește cu copilul în oglinda refringentă a apelor, ca mediu magic, arătând fața fericită a unei lumi armonice în care ființa umană se află în desăvârșită consonanță cu natura ."

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Mitul pădurii*, în "Eminescu – cultură și creație", București, Ed. Eminescu, 1976, p. 40 – 41)

PS Planul simplu de idei

1. Pădurea îl cheamă pe poet în lumea de basm a copilăriei.
2. Poetului îi este imposibil să se întoarcă în lumea copilăriei.

CT Caracteristicile textului

TEMA Poezia *"O rămâi..."* de Mihai Eminescu pune în lumină comuniunea poetului cu natura pe care acesta a simțit-o profund încă din vremea copilăriei. Pădurea îl cheamă, știe să-l înțeleagă, îl ocrotește și-l încântă cu universul ei tainic și plin de vrajă.

TITLUL Titlul concentrează în două cuvinte cu adânci ecouri emoționale chemarea arzătoare a pădurii. Imperativul *"rămâi"*, subliniat prin interjecție, insistă pe ideea refuzului despărțirii.

Chemarea rămâne fără răspuns, fiindcă poetul nu mai poate înțelege șoapta vrăjită a pădurii, așa cum se întâmpla în copilărie. Uimirea și fericirea din ochii copilului au dispărut, făcând loc amărăciunii și neputinței omului matur, care nu mai poate întoarce timpul înapoi. Punctele de suspensie dau senzația amplificării acestor sentimente.

UNIVERSUL OPEREI Poezia structurată sub forma unui dialog imaginar este alcătuită din două părți. Partea întâi cuprinde primele cinci strofe exprimând chemarea tainică a pădurii, iar ultima, răspunsul poetului.

Strofa întâi emoționează prin chemarea adresată de pădure poetului de a rămâne în lumea de basm a copilăriei. Pădurea personificată i se adresează direct

poetului ca unui prieten drag. Invitația este plină de afecțiune și bazată pe înțelegerea adâncă a sufletului și aspirațiilor copilului:

"O, rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult".

Repetiția imperativului întărită de interjecție și de superlativul expresiv *"atât de mult"* subliniază intensitatea sentimentelor ce îi leagă. La acestea se adaugă inversiunea *"ale tale doruri toate"* și adverbul restrictiv *"numai"*, care potențează frenezia chemării.

Strofa a doua exprimă înțelegerea și admirația pădurii izvorâte din cunoașterea sufletului curat și visător al băiatului. Ea îi devine confidentă, dar îi oferă și ocrotire în acest univers miraculos al copilăriei. Ea îl aseamănă cu un prinț al pădurii, frumos și nobil, dornic să înțeleagă tainele naturii și înzestrat cu o fire sensibilă și visătoare:

"Te asamăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cuminți".

Strofa a treia dezvăluie misterele acestei lumi fermecate care îl atrage atât de mult pe copil. El începe să înțeleagă glasul naturii. Prin vuietul apei sau prin *"mișcarea naltei ierbi"*, el poate auzi în taină *"mersul cârdului de cerbi"*.

Strofa a patra descrie starea de încântare a băiatului în mijlocul pădurii. Fermecat de acest univers tainic, eliberat de orice griji, băiatul murmură *"cu glas domol"*, în timp ce simte răcoarea apei ce strălucește în soare:

"Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzând piciorul gol."

Strofa a cincea aduce tema trecerii timpului. Vrăjit de acest univers tainic, de nopțile cu lună, de strălucirea de pe lacuri (*"la văpaia de pe lacuri"*), poetul trăiește intens fericirea. El nu și-a dat seama de trecerea timpului.

Anii au zburat ca niște clipe, iar clipele acestea fericite ale copilăriei par foarte îndepărtate:

"Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri."

Partea a doua exprimă răspunsul poetului la chemarea pădurii, o dată cu trecerea copilăriei. Poetul se îndepărtează de pădure, intră într-un alt spațiu, în care câmpul sugerează viața, tinerețea.

La început ghicim o atitudine de ușoară nepăsare, tipică tinerilor, față de dulcea chemare de odinioară a pădurii:

"Șuieram l-a ei chemare
Ș-am ieșit în câmp râzând".

Ultima strofă aduce în prim plan sentimentele de regret și tristețe pe care le încearcă poetul aflat în plină maturitate. Amintindu-și de minunata lume a copilăriei, poetul este conștient că este imposibil să se întoarcă în această lume fabuloasă, să întoarcă timpul înapoi pentru că nu mai poate privi lumea prin ochii

visători și cuminți ai copilului de odinioară. Poetul, matur acum, înțelege altfel lumea, nu mai poate trăi fericirea copilului:

"Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...".

Copleșit de tristețe și neputință în fața copilăriei pierdute, poetul adresează o întrebare deznădăjduită timpului care trece ireversibil și neiertător:

"Unde ești copilărie,
Cu pădurea ta cu tot ?"

Ecourile acestei întrebări atât de tulburătoare pentru omul matur acumulează toată tristețea celui care nu mai poate regăsi pădurea cu farmecul ei de odinioară, ca univers miraculos al copilăriei fericite.

SIMBOLURILE Se detașează în interiorul poeziei câteva simboluri încărcate de semnificații: pădurea este un fel de univers fabulos al copilăriei fericite, câmpul este simbolul vieții, al tinereții spre care se îndreaptă râzând tânărul, iar adverbul "astăzi" delimitează vârsta deplinei maturități în care poetul constată cu tristețe că nu mai poate regăsi copilăria pierdută.

REALIZAREA ARTISTICĂ Poezia exprimă simplu și sincer sentimentele poetului. Versurile de 8 - 7 silabe, cu rimă încrucișată imperfectă și ritm trohaic creează o muzicalitate tipic eminesciană, o împletire dulce între fericire și visare, într-o tonalitate ușor melancolică.

Epitetele dau contur acestui univers mirific al pădurii și chipului fericit al copilului: *"ochi negri și cuminți", "glas domol", "clipe dulci", "zise lin".*

Comparațiile accentuează și ele starea de fericire care transformă totul în chip miraculos: *"Anii tăi se par ca clipe" / Clipe dulci se par ca veacuri".*

Repetițiile subliniază emoțiile și gândurile poetului: *"O, rămâi, rămâi la mine", "Anii tăi se par ca clipe, / Clipe dulci se par ca veacuri"; "Eu te fac s-auzi în taină", "Eu te văd răpit de farmec").*

Personificarea pădurii într-un prieten drag face ca această chemare să fie și mai tulburătoare pentru poet.

Inversiunile sporesc muzicalitatea și frumusețea unor imagini: *"Ale tale doruri toate", "În al umbrei întuneric", "În a apei strălucire".*

Metaforele sporesc profunzimea și expresivitatea versurilor: *"al umbrei întuneric", "Bolți asupră-mi clătinând".*

Enumerațiile insistă pe detalii semnificative, amplificând lirismul: "Și *prin vuietul de valuri, / Prin mișcarea naltei ierbi"; "Și privind în luna plină / La văpaia de pe lacuri"*

"Cu alte cuvinte, armonia eminesciană este rezultatul înscrierii într-un ritm al universului, pentru a fi simultan lângă lună și lângă izvoare, într-un cadru care, fără să-și piardă sensul grandios, este concomitent un spațiu intim, tutelar. Timpul și spațiul se dilată până la fantastic sau se comprimă [...] într-un seducător joc al iluziei."

(Const. Ciopraga, Eminescu: Metamorfozele timpului în "Personalitatea literaturii române", Iași, Ed. Junimea, 1973, p. 145.)

Exerciții propuse

❑ **1.** Indicați prin câte un sinonim sensurile cuvintelor *taină* și *văpaie* din enunțurile de mai jos:

taină
- Încerca să înțeleagă *taina* încolțirii bobului de grâu.
- Bunica păstra *taina* leacurilor sale.
- Îi admiram *taina* ochilor căprui.

văpaia
- Focul își întinsese *văpaia* spre cer.
- Era *văpaia* lui cuptor.
- Luna arunca *văpaia* peste undele lacului.

❑ **2.** Alcătuiți cuvinte derivate cu valoare de epitet de la următorii termeni, apoi construiți cu ei enunțuri: *farmec, taină, mister, văpaie.*

❑ **3.** Scrieți antonimele cuvintelor: *a rămâne, a iubi, întuneric, înalt, domol, a râde.*

❑ **4.** Indicați sinonimele potrivite în context: *"Numai eu știu să le-ascult."*
"Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol..."
"Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinând..."

> **Nota bene !**
>
> - "Copilăria este Somnul rațiunii."
> *(Rousseau)*
> - "Timpul, în scurgerea sa, macină și piatra."
> *(Horatius)*
> - "Nimic nu trece mai repede decât anii."
> "Timpul devorator al tuturor lucrurilor."
> *(Ovidius)*
> - "Cu cât un eveniment e mai fericit, cu atât durează mai puțin."
> *(Plinius)*

❑ **5.** Încercuiți explicațiile potrivite:

"Cu ochi negri și cuminți" sugerează:
- ❑ a) băiatul avea ochii negri și visători;
- ❑ b) privirea băiatului era liniștită;
- ❑ c) el avea o fire arzătoare.

"Eu te văd răpit de farmec" semnifică:
- ❑ a) el era vrăjit de poveste;
- ❑ b) băiatul era încântat de lumea minunată a naturii;
- ❑ c) el visa.

"Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri" sugerează:
- ❑ a) ajuns la vârsta maturității, poetul rememorează anii fericiți ai copilăriei;
- ❑ b) poetul se întristează;
- ❑ c) vrăjit de farmecul naturii, băiatul a petrecut clipe minunate și timpul a trecut repede în mijlocul naturii eterne.

"Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinând" sugerează:
- ❑ a) pădurea freamătă de nerăbdare;
- ❑ b) pădurea îl cheamă cu glas duios să se întoarcă;
- ❑ c) pădurea îi face semn de despărțire.

❑ **6. Spuneți-vă părerea!**

Vârsta copilăriei poate fi considerată o vârstă a basmelor? Argumentați cu citate din poezie. Descrieți într-o scurtă compunere farmecul pădurii care își dezvăluie tainele copilului însetat de frumos.

❑ **7.** Bifați variantele corecte:

a) Poezia este realizată sub formă de:
- ☐ monolog ☐ dialog ☐ descriere

b) Sentimentele trăite de poet sub vraja lunii sunt de:
- ☐ încântare ☐ veselie ☐ plăcere
- ☐ tristețe ☐ admirație ☐ indiferență

c) În prima parte a poeziei predomină verbele la persoana I și a II-a pentru că:
- ☐ pădurea i se adresează poetului;
- ☐ este prezentat dialogul dintre poet și pădure;
- ☐ este mai expresiv.

d) Pădurea reprezintă pentru copil:
- ☐ un tărâm de basm; ☐ o lume tainică; ☐ o lume plină de surprize.
- ☐ o lume a libertății; ☐ o lume necunoscută;

❑ **8.** Citiți versurile și rezolvați cerințele formulate:

"Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri".

a) Alcătuiți cinci enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului *"dulce"*.
b) Identificați două epitete și explicați sensul lor.
c) Extrageți două comparații și precizați rolul lor expresiv.
d) Identificați două repetiții și arătați valoarea lor expresivă.

❑ **9.** Descrieți într-o scurtă compunere farmecul pădurii care își dezvăluie tainele copilului însetat de frumos.

Citește și află mai mult !

"La 28 iunie 1883, boala cu care Eminescu se luptase vreme de atâția ani, dominând-o printr-un neîntrerupt, neasemuit efort de voință, lovea pustiitor tocmai regiunea din care-i veniseră toate împotrivirile. Prin grija lui Maiorescu, poetul a fost internat în sanatoriul doctorului Șuțu din București, de unde era dus în noiembrie la sanatoriul de la Ober-Döbling, în preajma Vienei. Pe la sfârșitul lunii decembrie apăru prima ediție a *Poeziilor* eminesciene publicate până atunci în *Convorbiri literare*, cele date la începutul anului *Familiei*, inclusiv câteva inedite, – prin grija și cu prefața lui Titu Maiorescu."

(George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1980, p. 191)

• ARTA POETICĂ •

■ Definiție

Arta poetică este o operă literară în care sunt reflectate principiile și concepția despre artă a creatorului prin intermediul mijloacelor artistice.

■ Trăsături

Artele poetice:

- exprimă concepția despre literatură sau principiile estetice ale unui creator;
- exprimă uneori principiile estetice ale unui curent literar (clasicismul, romantismul, simbolismul etc.), constituindu-se în programe estetice, în manifeste literare ale acestora;
- definesc poezia și raportul creație - creator;
- au un caracter programatic;
- pun în discuție rolul poeziei și al poetului, ca făuritor de frumos;
- pot prefața creația conținută într-un volum literar, reprezentând niște adevărate "prefețe" literare.

În literatura română mulți creatori au scris arte poetice: M. Eminescu (*"Epigonii"*, *"Criticilor mei"*), G. Coșbuc (*"Poetul"*), T. Arghezi (*"Testament"*, *"Cuvânt"*, *"Rugă de seară"*, *"Ex libris"*), L. Blaga (*"Eu nu strivesc corola de minuni a lumii"*) etc.

■ Arta poetică la T. Arghezi

T. Arghezi a simțit nevoia, poate mai mult decât oricare alt poet, să-și exprime concepția despre poezie, despre misterul creației, despre rolul creatorului ca făuritor de frumos în multe din poeziile sale care au dobândit caracter de arte poetice.

Poetul a obișnuit să prefațeze multe din volumele sale cu poezii dezbătând cu mijloace specifice artei literare rolul creației.

Volumul *"Cuvinte potrivite"* se deschide cu poezia *"Testament"*, în care poetul explică descendența artei sale din moștenirea lăsată de înaintași, pe care a plămădit-o în forme noi, grație harului cu care a fost înzestrat. Arta înseamnă talent, inspirație și muncă: *"slova de foc și slova făurită"*.

Volumul *"Cărticică de seară"* este prefațat de poezia *"Cuvânt"*, unde autorul arată că adevărata sursă a poeziei este viața:

> *"Să strecor pe un fir de ață*
> *Micșorata, subțiata și nepipăita viață..."*.

CUVÂNT

de *Tudor Arghezi*

Repere critice

■ "Arta poetică argheziană este subsecventă creației. Gestul meșteșugarului primează; ideea urmează actului. [...] [Arghezi] a urmărit cu suspicioasă neîncredere orice elucubrație teoretică privitoare la poezie sau la artă în general. Între artă și critica artei raportul este, pentru această conștiință, acela al subordonării: «Arta merge și critica se ține după ea. Critica aparține unui resort sufletesc inferior.» [...]

Se poate vorbi despre o poetică a lui Tudor Arghezi, și aceasta nu numai sub forma unor direcții și perspective și poziții virtuale, manifeste în poezia sa, ci sub forma discursivă a unor reacții obiectivate în prozele din publicistica sa. Și, totuși, în toate acele texte pe care le putem aduna sub eticheta «Ars poetica» descoperim mai puțin conceptualizarea unor experiențe, [...] cât o altă specie a poematizării decât aceea din versurile sale. În loc ca ideile criticului (fie și virtuale) să se impună poetului, viziunea acestuia din urmă marchează încercările de manifestare ale spiritului critic. [...]

Dacă am trece peste unele deziceri exprese de orice avangardă literar-artistică l-am găsi, totuși, pe Arghezi mai apropiat în arta sa poetică de o linie *modernistă* a culturii noastre literar-artistice, decât de aceea tradiționalistă."

(Nicolae Balotă, *Ars poetica*, în "Opera lui Tudor Arghezi", București, Ed. Eminescu, 1979, p. 478-481)

■ "Poezia argheziană ca și elementele de artă poetică exprese din prozele sale, ne oferă profilul unei poetici pe care o putem desena sub tripla ipostază a transfigurării, revelării și întrupării. Versurile (mai curând decât reflecțiile) ne prezintă, ca în filigran, lineamentele unei poetici a fecundității și, firește (căci toate valorile își au contravalorile lor în acest univers poetic), a sterilității. [...]

> *"Poezia are în sâmburele ei o divină naivitate, care se întâlnește în floare, în pasăre, în bucurie, în entuziasm."*
>
> (Tudor Arghezi)

Transfigurarea apare cel mai clar sub aspectul metamorfozei cuvântului. [...]

Pentru ca să dea rod, cuvântul originar a trebuit să primească o transparență totală și să se «schimbe la față». Devenind transparent s-a putut transfigura prin grația poetică ce a coborât în el. Devenind transparent a putut revela grația care a coborât în el. Poetul este cel ce ia verbul (ca verb), îi conferă o totală transparență și îl aduce în stare să reveleze grația poetică."

(Nicolae Balotă, *Ars poetica*, în "Opera lui Tudor Arghezi", București, Ed. Eminescu, 1979, p. 482-484)

■ "Poezia, în accepția ei cea mai argheziană, este artă a evocării, surprindere a evanescențelor, ea însăși emanație a lucrurilor și supremă evanescență, artă a exprimării unor stări lirice fără intermediul ideii. [...]

Eul cu două ipostaze al poetului care *primește* poezia ca un dar, și o face, ca sub o condamnare la munci, iată dubla față a poetului raportată la existența creatorului."

(Nicolae Balotă, *Ars poetica*, în "Opera lui Tudor Arghezi", București, Ed. Eminescu, 1979, p. 494-496)

■ "Ca și natura în sămânță, în ou, în fruct ori în toate celelalte realități devenite simboluri argheziene ale rodului, poetul trebuie să tindă în scrisul său spre rezultate concentrate, rotunde. Poetica lui Arghezi are mult mai multe analogii plastice decât muzicale. Poetul se identifică cu cioplitorul care împlinește actul inițial al creației: a plăsmui ființe vii. Frământând cuvântul asemenea olarului aplecat peste un șubred vas de lut, asemenea făurarului a cărui

statuie se desprinde vie de pe soclu, visul său e acela al marilor creatori: a da viață Corpului Glorios. Căci: «a scrie e a face din nou», creația poetică repetând creația cosmică."

(Nicolae Balotă, *Ars poetica*, în "Opera lui Tudor Arghezi", București, Ed. Eminescu, 1979, p. 508)

■ "S-au spus despre Arghezi toate acele lucruri superficiale și juste ce se observă din capul locului: că exprimă conflictul între real și ideal, că e baudelairian și eminescian, că e un creator de limbă. Toate aceste aspecte s-ar putea afla la orice alt poet. Universul său substanțial, sensul de explorație metafizică a viziunilor, intelectualitatea fără cadre raționale a acestei lirice, iată chestiunile adevărate. [...]

În majoritatea poeziilor existente în sens artistic, viziunea haotică a Cosmosului, intuirea procesului universal de înmulțire organizat și dezorganizat, apocalipticul, întrepătrunderea între materia densă și cea fluidă, aeriană, se împerechează dând o impresie unică de hieratic, de mistic și de profetic."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Minerva, 1982, p. 809-811)

■ "De șaizeci de ani de când urmăresc fenomenul literar mărturisesc că adesea m-a cuprins consternarea de câte valuri de cerneală și de hârtie se irosesc din vanitate literară. Am experimentat nenumărate curente literare, au trecut peste noi mode și orgolii sterile și furtuni mărunte, cu aerul de a regenera graiul poetic. Au trecut toate și a rămas străvechea virtute a limbii poporului, unealtă de preț, bogată și destoinică, în stare să poarte către inima omului de azi și de totdeauna, de aici și din toate colțurile țării, mesajul poeziei. Trebuie să perseverăm ca vorba scrisă să fie pe măsura gândului, să poarte în ea scânteia făcătoare de minuni: cititorul să-i simtă puterea și să tresalte la trecerea prin sensibilitate a unei metafore, a unui vers. Cred în dragostea pentru frumos, pentru adevăr și pentru onoarea limbii a tinerei generații de scriitori."

(Tudor Arghezi, citat în Aurel Nicolescu, *Observații asupra limbii scriitorilor români*, București, Ed. Albatros, p. 302)

Planul simplu de idei

1. Darul poetului către cititor.
2. Lumea imaginară a cărții.
3. Actul creației

Caracteristicile textului

Poet, prozator, dramaturg și publicist, Tudor Arghezi, prin bogata sa activitate, a pus pecetea stilului său inconfundabil asupra creației literare a secolului XX.

Prin volumele *"Cuvinte potrivite"*, *"Flori de mucigai"*, *"Cântare omului"* *"Cărticică de seară"*, *"Cartea cu jucării"*; *"Hore"*, *"Ritmuri"*, *"Prisaca"*, *"Stihuri"*, Arghezi cuprinde în orizontul creației universul miraculos al copilăriei, misterul vieții palpitând în gâze, flori și păsări, în lumea miniaturală din jur într-un stil uimitor, plin de candoare și prospețime.

TEMA Poezia *"Cuvânt"*, cu care se deschide volumul *"Cărticică de seară"*, transpune în plan artistic crezul poetic al autorului. Pentru poet, adevărata sursă a creației rămâne viața, existența sub toate aspectele sale, inclusiv acelea ale lumii miniaturale. Poetul se apleacă și descoperă cu gingășie misterul vieții pulsând în lumea micilor viețuitoare, pe care o dezvăluie cititorului cu mijloacele marii arte. Actul creației și raportul dintre creator, carte și cititor sunt definite liric, prin modalități de mare forță sugestivă.

TITLUL Titlul deosebit de simplu, constând într-un singur termen, un substantiv nearticulat, dobândește semnificații adânci. Acesta poate fi interpretat drept *"Cuvânt înainte"*, sau prefață, prin care autorul atrage atenția cititorului

asupra universului cărţii. În acelaşi timp, *"cuvânt"* poate însemna gând, idee, poetul încercând să dezvăluie cititorului felul său particular de a vedea lumea; se stabileşte astfel o punte de comunicare între poet şi cititor. *"Cuvânt"* ascunde însă şi lumea imaginară a creaţiei, rezultată din actul creator, în care cuvintele prind viaţă, vibrează, transpun ţesătura intimă a gândului şi sufletului celui ce scrie.

UNIVERSUL POEZIEI

Strofa întâi evidenţiază relaţia autor–cititor. Prin intermediul adresării directe către cititor, utilizând substantivul în vocativ (*"cititorule"*), poetul stabileşte o punte de comunicare cu cititorul prin intermediul cărţii. *"Cărticica"* oferită din toată inima cititorului conţine un univers imaginar, o multitudine de sensuri, cuprinse într-o scriere armonioasă care se adresează sensibilităţii noastre. Poetul trebuie să aleagă cu migală cele mai potrivite cuvinte pentru a exprima bogăţia de sensuri. Metafora *"înţelesuri – furnicile"*, completată cu *"suflete de molecule"* sugerează viaţa misterioasă care palpită în acest univers miniatural:

"Din slove am ales micile
Şi din înţelesuri furnicile.
Am voit să umplu celule
Cu suflete de molecule".

Această creaţie reprezintă în acelaşi timp şi o armonie de sunete împletind acordurile grave ale violoncelului cu sunetele duioase ale harpei sau ritmurile vioaie ale cimpoiului, sunete orchestrate metaforic de artişti din lumea micilor vieţuitoare, brotăcelul, lăcusta şi scatiul:

"Mi-a trebuit un violoncel:
Am ales un brotăcel
Pe-o foaie de trestie-ngustă.
O harpă: am ales o lăcustă.
Cimpoiul trebuia să fie un scatiu."

Nota bene !

• "Scopul creaţiei este rodul; frunzele, petalele, florile, chiar şi rădăcina şi însăşi planta – sunt mijloace pentru a coace fructul."

(Avetik Isahachian)

• "Cel ce iubeşte o statuie nu iubeşte nici argila, nici pământul ars, nici bronzul, ci actul sculptorului."

(Antoine de Saint-Exupéry)

Apropierea dintre micile vieţuitoare şi instrumentele muzicale s-a realizat pe baza unor trăsături comune, descoperite de imaginaţia poetului.

Strofa a doua defineşte creaţia poetică drept o lume imaginară, o transfigurare a lumii reale, a vieţii.

Poetul se doreşte a fi un vrăjitor care să farmece cuvintele pe care să le trimită apoi cititorului, pe calea nevăzută a gândului, asemenea *"firului de aţă"*. Prin acesta ar vrea el să ne dezvăluie viaţa nebănuită, evidenţiată prin triplul epitet antepus *"Micşorata, subţiata şi nepipăita viaţă"*, a micilor vieţuitoare. Totul cuprins printr-un şir de metafore sugestive într-o carte pe care să o pună cu respect în mâna cititorului, sentiment subliniat de utilizarea pronumelui personal de politeţe la persoana a doua:

"Farmece aş fi voit să fac
Şi printr-o ureche de ac
Să strecor pe un fir de aţă
Micşorata, subţiata şi nepipăita viaţă
Până-n mâna, cititorule, a dumitale".

Ideea de miniatural este subliniată prin metaforele: *"fir de ață"*, *"ureche de ac"* și prin dublul epitet: *"micșorata, subțiata viață"*. Epitetul *"nepipăita viață"* sugerează viața misterioasă, inefabilă pe care poetul se străduiește să o surprindă în creația sa.

Ultima strofă ne înfățișează actul de creație. Miracolul creației prin care artistul, asemenea unui alchimist, combină elemente inedite este sugerat printr-o serie de metafore, uimitoare prin originalitatea lor: *"țandără cu curcubeie"*, *"scamă de zare"*, *"drojdii de rouă"*. Sub puterea creatoare a artistului toate prind viață, transfigurând realitatea obiectivă într-o lume imaginară plină de prospețime și culoare. În acest creuzet al creației arde și o parte din sufletul artistului, cu sentimentele și aspirațiile sale, sugerat prin metafora *"parfumul umbrei și cenușa lui"*. În opera sa, creatorul încearcă să surprindă partea nevăzută, inefabilă a lumii, o lume ascunsă și misterioasă, greu de descifrat, sugerată prin metafora *"nimicul nepipăit"*:

"Nimicul nepipăit să-l caut vrui,
Acela care tresare
Nici nu știi de unde și cum."

În versul final, poetul subliniază inefabilul creației, unicitatea actului creator, dar și faptul că acesta implică multă strădanie, neliniște și incertitudini:

"Am răscolit pulberi de fum..."

REALIZAREA ARTISTICĂ

Versul arghezian este plămădit dintr-un material lexical bogat și variat, în care sunt asociate într-un mod inedit de mare putere expresivă **arhaisme** (*"slovă"*), **cuvinte populare** sau **regionale** (*"crâmpeie"*, *"țandără"*, *"scamă"*, *"nițică"*) și **neologisme** (*"celule"*, *"molecule"*)

Importanța eului liric în actul creator este subliniată de utilizarea verbelor la persoana întâi singular (*"vrui"*, *"să fac"*, *"am ales"*, *"am voit"*). Repetiția verbelor "a vrea" (*"vrui"*, *"am voit"*, *"aș fi voit"*), "a alege", (*"am ales"*) la diferite moduri și timpuri sugerează intenția creatoare. Căutările poetului (*"să caut"*, *"să culeg"*, *"am răscolit"*, *"am ales"*) ca și incertitudinile acestuia (*"nu mai știu"*, *"nu știi"*).

Comunicarea permanentă între creator și cititor este marcată în planul expresiei prin alternanța persoanelor întâi și a doua ale pronumelor personale (*"mi"*, *"ți"*, *"dumitale"*) și prin repetiția formei de vocativ a substantivului (*"cititorule"*).

Diminutivul substantivului *"carte"* (*"cărticică"*) utilizat în mod repetat desemnează intențiile creatorului de a realiza o operă de dimensiuni mici, pe care cititorul să o poarte cu sine, în buzunar (*"O carte pentru buzunar, / O carte mică, o cărticică"*) ca pe un obiect drag, de care să nu se despartă. Dimensiunile reduse ale cărții sugerează în același timp și forma cea mai potrivită pentru dezvăluirea lumii tainice a micilor viețuitoare, o lume miniaturală în armonie cu *"cărticica"* proiectată.

Topica originală a versului arghezian caracterizată prin inversiuni și intercalări pune mai mult în lumină trăirile eului creator:

"Farmece aș fi voit să fac,
Și printr-o ureche de ac
Să strecor pe un fir de ață
Micșorata, subțiata și nepipăita viață".

Figurile de stil evidențiază ideile poetice într-o țesătură metaforică originală și surprinzătoare.

Metaforele transpun în planul ficțiunii atributele lumii reale: *"înțelesuri furnicile", suflete de molecule", "fir de ață" (gândul), "țandără cu curcubeie", "scamă de zare", "nimicul nepipăit" etc.*

Repetițiile subliniază ideile poetice: *"O carte pentru buzunar, / O carte mică, o cărticică", "Măcar nițică scamă de zare, / Niţică nevinovăţie, niţică depărtare" etc.*

Epitetele scot în evidență atributele inefabile ale creației: *"micșorata, subțiata și nepipăita viață", "nimicul nepipăit".*

Enumerațiile asociate cu repetiții subliniază sugestiv trăsăturile surprinzătoare ale creației prin amestecul inedit al unor elemente în actul creator: *"Măcar câteva crâmpeie, / Măcar o țandără cu curcubeie, / Măcar niţică scamă de zare, / Niţică nevinovăţie, niţică depărtare".*

Inversiunile marchează afectiv accentul liric: *"Nimicul nepipăit să-l caut vrui".*

Prozodia. Originalitatea poeziei argheziene este conferită și de versificația care iese din tiparele obișnuite.

Poezia conține trei strofe cu număr inegal de versuri (13, 5, 10), iar ultimul vers este despărțit de poezie printr-o pauză grafică. Fiecare vers are o măsură inegală transpunând astfel meandrele fluxului liric. Rima nu se supune nici ea rigorilor clasice: predomină rima împerecheată la care se adaugă, la un număr inegal de versuri, câte un vers liber.

Prin universul înfățișat și prin modalitățile expresive originale, creația argheziană impresionează puternic cititorul.

Această poezie demonstrează încă o dată însemnătatea pe care o are cuvântul în creația argheziană. Cuvântul exprimă sensibilitatea autorului, dar și combustia ideii. Criticul Pompiliu Constantinescu aprecia că "asociația verbală argheziană este uluitoare. Cuvântul este sevă, este viață lirică; voind să sugereze viața, își caută însuși o nouă ordine expresivă..."; căci pentru poet, la-nceput, ca și la sfârșit, este **Cuvântul**, viu, proaspăt, în asociațiile lui interne."

Citește și află mai mult !

"Primele versuri, Arghezi și le-a publicat când avea 16 ani, vârsta debutului lui Eminescu. Trimisese versuri și mai înainte la o publicație (*Lumea nouă*), primind, la «poșta redacției» răspunsul: «Mai știi de unde sare iepurele?». Publicându-i producțiunile în *Liga ortodoxă* și în suplimentul literar al acestui «ziar cotidian», Alexandru Macedonski formulează, tot acolo, opinii despre talentul lui Ion Theo. Mărinimos, în genere, în acordarea de superlative, Macedonski avea de data aceasta temeiuri obiective de a-și rosti entuziasmul. «Ion Theo – citim în articolul *Poezie și poeți contemporani* – așa se numește acela care, de un șir de vreme, m-a surprins cu versuri mai presus de vârsta sa, dar nu mai presus de talentul său... Acest tânăr, la o vârstă când eu gânguream versul, rupe cu o cutezanță fără margini, dar până astăzi coronată de cel mai strălucit succes, cu toată tehnica veche a versificării, cu toate banalitățile de imagini și de idei.»"

(Dumitru Micu, *Opera lui Tudor Arghezi*, București,
Ed. pentru Literatură, 1965, p.13)

Exerciții propuse

❑ **1.** De ce credeți că scriitorul vrea să ofere cititorului *"o carte pentru buzunar/ O carte micà, o càrticicà?"*.

❑ **2.** Selectați versurile care descriu actul creației în funcție de următoarele aspecte:

- intenția creatoare
- selectarea elementelor
- sursa de inspirație – viața
- crearea unei lumi fictive, greu de definit
- căutarea unor mijloace de expresie originale (sunete, cuvinte, culori, imagini)
- sentimentele poetului (incertitudine etc.)

❑ **3.** Arătați cum se adresează eul liric cititorului. Ce sentimente apar în tonul cu care se adresează cititorului?

❑ **4.** Ce aspect al vieții alege poetul ca sursă de inspirație pentru creația lui?

❑ **5.** Alegeți varianta potrivită:

Poezia este structurată pe baza:
a) dialogului
b) adresării directe
c) descrierii

❑ **6.** Selectați din poezie patru asociații neobișnuite de cuvinte care creează imagini inedite.

❑ **7.** Extrageți din poezie câte un exemplu de metaforă, epitet, enumerație, repetiție.

❑ **8.** Interpretați versurile:

"Într-o càrticicà nouà,
Parfumul umbrei și cenușa lui.
Nimicul nepipàit sà-l caut vrui,
Acela care tresare
Nici nu știi de unde și cum."

❑ **9.** Explicați rolul expresiv al punctuației în versul:
"Am ràscolit pulberi de fum..."

❑ **10.** Indicați două trăsături prin care această poezie justifică denumirea de *"artà poeticà"*.

LUMINĂ LINĂ

de *Tudor Arghezi*

Planul simplu de idei

1. Albina ucisă la *"margine de drum"*.
2. Albina – victimă a chemării creației.
3. Albina doborâtă de înălțimea idealului.
4. Albina – simbol al sacrificiului pentru împlinirea menirii creatoare.

Caracteristicile textului

Tudor Arghezi a adus în limba românească un suflu nou și original, abordând o varietate de teme precum: iubirea, natura, copilăria, raportul omului cu divinitatea, creația, aspirația spre cunoaștere, universul micilor viețuitoare, totul fiind abordat într-un stil profund metaforic și inovator.

TEMA În poezia *"Lumină lină"*, cuprinsă în volumul *"Cuvinte potrivite"*, T. Arghezi își exprimă crezul poetic simbolizat prin aspirația către lumină, către înalt și prin ideea sacrificiului pentru a-și împlini menirea pe care le întruchipează fragila viețuitoare.

TITLUL Titlul deosebit de expresiv sugerează prin substantivul *"lumină"*, aspirația către înalt, spre împlinirea unui ideal. Epitetul *"lină"* aduce un sentiment de liniște, de împăcare în sufletul celui ce a făcut multe sacrificii pentru a-și împlini visul. Transpunând în planul ficțiunii, albina devine simbolul creatorului care se jertfește pentru a atinge înălțimea idealului său de creație, adică perfecțiunea.

UNIVERSUL POEZIEI **Prima strofă** construită pe o structură interogativă conține o sugestivă invocație retorică. Poetul înduioșat se adresează direct albinei printr-o sintagmă în vocativ (*"ușoară zburătoare"*). Epitetul accentuează fragilitatea micuței zburătoare aflată într-o situație dramatică. El încearcă uimit să înțeleagă drama acesteia exprimată printr-o puternică antiteză marcată prin verbele la gerunziu *"zăcând"* și *"nu dormind"*:

"Cum te găsești, ușoară zburătoare,
Zăcând aci, pe-o margine de drum,
Și nu dormind într-un polen de floare,
Învăluită-n aur și parfum?"

Aceste verbe creează un puternic contrast între cele două ipostaze ale albinei: prăbușirea datorată epuizării forțelor și somnul liniștit. Drama este cu atât mai zguduitoare cu cât această gingașă ființă obișnuită să se odihnească într-un univers plin de strălucire și mireasmă conturat de metaforele *"aur"* și *"parfum"*, apare în postura tristă de a zăcea în colb *"pe-o margine de drum"*. Universul floral fragil, care atrage prin pulberea fină de polen și prin frumusețea strălucitoare și

parfumată, se armonizează cu gingășia plăpândei viețuitoare. Poetul nu înțelege situația neobișnuită în care se află albina, nu știe cum a căzut *"ușoara zburătoare"* la margine de drum.

Strofa a doua aduce răspunsul la această chinuitoare întrebare, răspuns pe care poetul încearcă să-l găsească. Neurmând drumul firesc și lipsit de primejdii sugerat de metafora *"vântul de la stup"*, temerara viețuitoare este atrasă de chemarea înălțimilor și se aruncă nechibzuit în *"plasa verde-a zilei"*: *"Neascultând de vântul de la stup, / Te-ai aruncat în plasa verde-a zilei"*. Această metaforă (*"plasa verde-a zilei"*) sugerează cât de înșelătoare este natura, care ascunde dincolo de verdele proaspăt prin care ispitește, nenumărate primejdii care o pândesc la fiecare pas (idee sugerată de substantivul *"plasă"*). Plăpânda viețuitoare este atrasă și de *"darurile"* zambilei spre care se avântă neobosită, dar aceste daruri se dovedesc mai presus de propriile puteri. Ea cade victimă acestei aspirații spre împlinirea menirii sale – de a purta într-un efort suprem darurile naturii spre stup:

"Și darurile-acum, ale zambilei,
Puterile-amorțite ți le rup"

Strofa a treia amplifică drama gingașei ființei ale cărei aspirații îi depășesc puterile. Ea se prăbușește *"din drumul cel înalt"* în timp ce voia să ducă *"tezaurul de ceară"*. Miracolul creației simbolizat de *"ceara"* în care albina adunase cu trudă polen, nectar și miresmele dulci ale florilor, devine prin metaforă un adevărat *"tezaur"*, lucrul cel mai de preț pe care îl are. Încercarea ei ambițioasă și lipsită de înțelepciune i-a fost fatală:

"Voind să duci tezaurul de ceară,
Te prăbușiși din drumul cel înalt".

Îndurerat peste măsură de destinul tragic al fragilei zburătoare, poetul i se adresează din nou printr-o tulburătoare interogație retorică:

"Cine-o să vie, trupul tău de-afară
Să-l caute și-n jur să sufle cald?".

Interogația accentuează tristețea și singurătatea celei care s-a jertfit. Ideea care se desprinde este tulburătoare prin semnificațiile ei adânci: jertfa creației îl înstrăinează de multe ori pe creator de restul lumii care nu-i înțelege pe deplin aspirația către autodepășire. Metafora *"drumul cel înalt"* amplifică înălțimea idealului, a aspirației spre perfecțiune pe care creatorul le urmează. Se observă de asemenea antiteza dintre cosmic și teluric prin prăbușirea albinei din lumea ei aeriană în cea terestră, unde ajunge fără viață, jertfă pe altarul idealului.

Ultima strofă amplifică drama albinei în fața căreia poetul se înclină cu admirație și compasiune. Acea fragilă zburătoare prăbușită în țărână după ce cunoscuse măreția zborului către înalt, pentru împlinirea visului, strânge la piept *"comoara"* ei *"deplină"*. Metafora *"comoara"* subliniază darul cel mai de preț pentru care s-a jertfit albina. Epitetul *"deplină"* sugerează împlinirea creației prin sacrificiul suprem.

Poetul se adresează fragilei zburătoare printr-o exclamație retorică, în care admirația se împletește cu nostalgia:

"Cât te iubesc, frumoasa mea albină,
Că sarcina chemării te-a ucis!"

Poetul aduce astfel un elogiu albinei. Epitetul antepus *"frumoasa"* exprimă duioșia poetului față de nobila făptură, a cărei frumusețe exterioară izvorăște din

frumusețea interioară, morală, din tăria cu care a luptat să-și împlinească visul. Adjectivul posesiv *"mea"* sugerează că poetul împărtășește acest ideal de a atinge absolutul. Acesta își mărturisește crezul artistic: încununarea operei prin însuși sacrificiul de sine.

REALIZAREA ARTISTICĂ La baza întregii poezii stă personificarea care transformă albina în simbolul creatorului, care se jertfește pe altarul creației pentru a realiza o operă durabilă, pentru a atinge perfecțiunea depășindu-și în permanență limitele.

Poezia poartă accente de elegie și meditație, deoarece poetul simte un sentiment de tristețe meditând la destinul micuței zburătoare, ucisă de dorința de a atinge absolutul, perfecțiunea, visul.

Tonalitatea ei profund melancolică este realizată stilistic prin interogații și exclamații retorice prin care poetul își exprimă duioșia, compasiunea și admirația față de *"ușoara zburătoare"*. Structura finală în vocativ *"frumoasa mea albină"* precizează cine era *"ușoara zburătoare"*, deși de-a lungul poeziei mai erau și alte indicii legate de prezența albinei: *"polen de floare"*, *"stup"*, *"tezaurul de ceară"*, *"aripă"*. Aceste cuvinte dobândesc în universul poetic arghezian noi semnificații sugerând spațiul simbolic al visării și al creației, senin și protector.

Poezia reflectă profund trăirile eului liric. Se observă utilizarea alternativă a persoanei întâi și a doua singular (*"te găsești"*, *"te-ai aruncat"*, *"te prăbușiși"*, *"să duci"*, *"te iubesc"*) legate de mica viețuitoare și de sentimentele poetului.

Jocul timpurilor verbale în poezie este deosebit de sugestiv. Formele de trecut ale indicativului (*"te-ai aruncat"*, *"te prăbușiși"*, *"a ucis"*) subliniază consecințele dramatice ale eforturilor albinei, acțiuni încheiate tragic, timpul prezent sugerează prezența eului liric (*"găsește"*, *"iubesc"*), viitorul popular (*"o să sufle"*), exprimă o încercare posibilă, dar iluzorie, iar modul conjunctiv prezent (*"să vie"*, *"să caute"*, *"să sufle"*) accentuează ideea de încercare posibilă, dar zadarnică.

Mijloacele stilistice scot în evidență tema poeziei – simbolul jertfei creatorului pentru a-și desăvârși creația. În țesătura stilistică se remarcă:

Antiteza între teluric și ceresc, aspirație și neîmplinire, zbor și prăbușire: *"zăcând"* / *"nu dormind"*, *"polen de floare"* / *"margine de drum"*, *"drumul cel înalt"* / *"margine de drum"*, *"te-ai aruncat"* / *"te prăbușiși"*, *"înalt"* / *"țărână"*.

Personificarea rămâne figura de stil centrală care face din albină un simbol al creatorului: *"te avânți"*, *"drumul cel înalt"*.

Metaforele conferă mai multă forță expresivă ideii poetice de creație, de aspirație către ideal: *"ușoară zburătoare"*, *"aur"*, *"parfum"*, *"vântul de la stup"*, *"plasa verde-a zilei"*, *"tezaurul de ceară"*, *"drumul cel înalt"*, *"vis"*.

Epitetele, unele personificatoare, subliniază trăsăturile creatorului dorind să-și împlinească menirea creatoare: *"puterile amorțite"*, *"să sufle cald"*, *"comoara ta deplină"*.

Inversiunea subliniază sugestiv ideea poetică: *"darurile-acum, ale zambilei,/ Puterile-amorțite ți le rup"*; *"Cine-o să vie, trupul tău de-afară / Să-l caute..."*.

Prozodia. Muzicalitatea diafană și melancolică a versurilor este realizată prin alternanța rimelor și a măsurii. În prima și a treia strofă apare rima încrucișată, în timp ce în a doua și a patra rima este îmbrățișată. Măsura de 10, 11 silabe este distribuită diferit ca și rimele. În prima și a treia strofă măsura este 11, 10, 11, 10,

iar în strofele a doua și a patra măsura se organizează după modelul 10, 11, 11, 10. Se remarcă de asemenea că versurile de 10 silabe au rimă masculină (cu accentul pe ultima silabă), iar cele 11 silabe au rimă feminină (cu accentul pe penultima silabă), ritmul fiind iambic.

Poezia *"Lumină lină"* rămâne una dintre cele mai sensibile creații argheziene, sugerând crezul artistic al poetului.

Credința în menirea artei, conștiința perfecțiunii și crezul artistic sunt exprimate de Tudor Arghezi în *"Mărturisiri – Tablete de cronicar"*:

"Răspunzi întâi față de graiul primit de-a gata de la strădaniile miilor de ani ajunși până în călimara ta. Neștiutorii de carte, plugarii și ciobanii, au scris cu bățul pe nisip «Miorița».

Eminescu a dus-o mai departe în «Luceafărul», daruri gratuite pentru ușurința celor de mai târziu. Le ești tuturor celor trecuți dator și te-ai obligat pornindu-ți condeiul pe sfânta, pe alba hârtie să-i întâmpini neapărat și să nu ieftinești comoara primită."

Exerciții propuse

❑ **1.** Indicați câte un sinonim pentru cuvintele: ***a se arunca, dar, învăluită, tezaur, trup, țărână, deplină, sarcină.***

❑ **2.** Scrieți antonimele cuvintelor: ***a se prăbuși, înalt, cald, a iubi, ușor, afară, a strânge, duios.***

❑ **3.** Selectați elemente din poezie prin care să descrieți imaginea spațiului terestru în opoziție cu aceea a spațiului ceresc, așa cum sunt conturate în poezia lui T. Arghezi.

❑ **4.** Explicați sensul metaforelor: *"plasa verde-a zilei"*, *"drumul cel înalt"*, *"tezaurul de ceară"*, *"sarcina chemării"*.

Nota bene !

- "Curajul e bun, dar dacă întrece măsura devine nechibzuință."
  (proverb arab)
- "Orice lucru bun are limite peste care, dacă trece, devine defect."
  (Al-Mubarrad)
- "Râul merge mereu înainte, fără să-i pese dacă roata morii s-a rupt sau nu."
  (Djubran)
- "Nimeni nu este dator să facă ceea ce este cu neputință."
  (proverb francez)
- "Vrednicia fără înțelepciune, ca o frumusețe fără ochi."

❑ **5.** Încercuiți, apoi justificați figura de stil care stă la baza întregii poezii:
a) metafora b) epitetul c) personificarea

❑ **6.** Spuneți-vă părerea! Puteți face o apropiere între destinul creatorului și soarta micuței zburătoare? Argumentați.

❑ **7.** Indicați sentimentele care-l animă pe poet contemplând soarta albinei.

❑ **8.** Notați trei însușiri care caracterizează albina și argumentați-le cu citate din poezie.

❑ **9.** Arătați într-o scurtă redactare ce credeți că a determinat drama fragilei zburătoare.

10. Citiți cu atenție versurile și rezolvați cerințele formulate:

"Voind să duci tezaurul de ceară,
Te prăbușiși din drumul cel înalt.
Cine-o să vie, trupul tău de-afară
Să-l caute și-n jur să sufle cald?"

a_1) Alcătuiți enunțuri cu omonimele cuvintelor "*ceară*", "*vie*".
a_2) Construiți două enunțuri în care cuvântul "*înalt*" să aibă alte valori gramaticale decât cea din text. Precizați-le.
a_3) Explicați ce semnificație dobândește sintagma *"tezaurul de ceară"*.
a_4) Extrageți din versurile date două metafore și un epitet.
a_5) Arătați valoarea expresivă a interogațiilor retorice din ultimele versuri.
a_6) Interpretați versurile și subliniați sentimentele poetului.

Citește și află mai mult !

"Mucalit cum era în perioadele lui bune, Arghezi povestea prietenilor o întâmplare care stă, probabil, la baza unei comedii a lui, *Seringa*.

Pe scurt, e vorba de «leacul miraculos» pe care i l-ar fi adus un medic, un anume Grigoriu, în vreme ce era bolnav și nu-și mai putea mișca nici picioarele, zăcând de mai multe zile la pat. Acel original vraci i-a fost adus în casă de un prieten, Dem. Theodorescu. Acela i-a «*introdus în odaie o matahală cu barbă, îmbrăcat ca o brezaie, un halat de pânză verzuie, pantofi albi și pălărie cafenie*», cum zice poetul de la Mărțișor, care în cunoscutu-i limbaj frust și nepărtinitor, reproduce, ceva mai la vale, chiar vorbele medicului cu pricina: «*Măi maestre, începu ăla, ia descrie-mi simptomele – și până să deschid gura îmi puse termometrul sub braț. [...] Găliganul, după citirea termometrului, înșiră pe măsuța de noapte seringa și niște fiole, apoi scoase din lanț un ceas cât roata carului și din buzunar un mic browning și le rândui lângă celelalte*».

Avea de ce să se mire Arghezi, deoarece vraci-vraci, dar probabil că-i lipsea și aceluia vreo doagă, ori îi fila vreo lampă de vreme ce era atât de categoric – mai ales prin ceea ce a urmat: «*Măi maestre* (și trebuie să recunoaștem că și formula de adresare are în ea ceva ridicol și neobișnuit, n.n.) –, *tună individul, eu sunt Grigoriu-Argeș, am sosit acum cu avionul de la Constanța și dumnealui m-a luat de la aerodrom. O să-ți fac o injecție. Uite ceasul, uite revolverul. Dacă în timp de cinci minute nu-ți trece durerea, pe cuvântul meu de onoare că mă împușc în fața dumitale.*»

Comentariul arghezian al scenei merită și el să fie citat:

«*Iarăși m-am uitat lung la Theodorescu, gândind: bunul meu amic, din milă pentru mine, mi-a adus în casă un nebun. Ce să fac? Ar trebui aruncat pe fereastră. Dar cum? Nu mă pot urni din loc. Prietenul meu îmi făcea mereu semne de ascultare. Și l-am ascultat. După trecerea minutelor prevăzute, medicul îmi porunci: "Mișcă picioarele!". Cugetai: face pe fachirul, parcă aș fi copil – totuși am apropiat genunchii. De unde înainte nu-i puteam clinti nici un milimetru, acum i-am lipit fără durere...*»

Și oricât s-a străduit poetul să afle ce a conținut serul cu care acel ciudat medic i-a făcut injecția, n-a reușit să-i smulgă secretul. A trebuit să se mulțumească doar cu presupunerea că era un medicament a cărui taină vraciul o deținea de la niște călugări. Se pare că ar fi fost vorba de un ser pe bază de venin de albine sau de șarpe.»

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, Ed. Saeculum I. O. / Ed. Vestala, 1999, p. 46-47)

Genul epic

• GLOSAR DE TEORIE LITERARĂ •

Genul epic cuprinde totalitatea operelor epico-populare sau culte. Cuvântul are originea în termenul grecesc *"epikos"*, derivat din *"epos"*, *"zicere, spunere"*.

■ Elementele definitorii ale genului epic

•$_1$ *naratorul* (cel care povestește, narează întâmplările);
•$_2$ *acțiunea* (totalitatea întâmplărilor relatate);
•$_3$ *personajele* (persoana sau colectivitatea care participă la acțiune și transmit mesajul operei).

■ Naratorul. Relația autor – narator – personaj

Autorul este persoana reală care imaginează și scrie o operă literară.
Naratorul este o "voce" a autorului care povestește întâmplările.
•$_1$ *La persoana a treia*, acesta povestește prezentând întâmplările din exterior, cu detașare și obiectiv, fără să participe la acțiune. El pare a ști totul, a fi văzut totul.
Exemplu: "D-l Goe..." de I. L. Caragiale.
•$_2$ *La persoana întâi*, el este și personaj și povestește din punctul său de vedere, ca participant direct la acțiune și este subiectiv în relatare. El povestește întâmplările la care asistă, spune ce vede, ce aude și ce simte.
Exemplu: "Vizită" de I. L. Caragiale, *"Amintiri din copilărie"* de I. Creangă.

■ Acțiunea

Este alcătuită din totalitatea întâmplărilor relatate.
•$_1$ se desfășoară în timp și spațiu;
•$_2$ întâmplările sunt prezentate într-o anumită ordine; ele se constituie în momente ale subiectului literar (expozițiunea, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământul).

Conflictul reprezintă opoziția dintre două sau mai multe personaje, caracterizate prin atitudini, concepții și sentimente opuse sau dintre diferitele stări, sentimente, idei ale aceluiași personaj.
Exemplu: conflictul exterior de tip feudal între meșteri și voievod și conflictul lăuntric al meșterului Manole, între aspirația artistului de a înălța o operă unică și aspirația omului de a se împlini prin iubire (balada *"Monastirea Argeșului"*).

■ Personajele

Acestea sunt persoanele sau colectivitatea care participă la acțiune.

•1 prezintă o mare diversitate ce poate fi clasificată în funcție de numeroase criterii;

•2 diferă ca număr în funcție de amploarea și complexitatea operei literare.

■ Specii literare studiate

a) în versuri:
•1 balada populară și cultă
•2 poemul

b) în proză:
•1 povestirea
•2 nuvela
•3 romanul

■ Viziunea artistică

Este modul particular în care un scriitor combină elementele lumii reale pentru a crea lumea imaginară a textului.

El creează o lume posibilă, care se aseamănă cu lumea reală, dar se și îndepărtează de ea în diverse feluri. Este o lume proprie literaturii artistice, o lume imaginată de scriitor pornind de la elementele lumii reale.

■ Moduri de expunere

Sunt modalități folosite de scriitori în operele literare pentru a face cunoscute cititorilor fapte, întâmplări, situații, priveliști, fenomene, personaje etc.

Există trei moduri de expunere: narațiunea, descrierea și dialogul.

Narațiunea este un mod de expunere prin care se povestesc fapte și întâmplări într-o succesiune logică de momente.

Vocea naratorului este aceea care îi dezvăluie cititorului acțiunea. În funcție de poziția naratorului în raport cu textul, rezultă:

- narațiune la *persoana I*: autorul este participant la acțiune și povestește ceea ce vede, aude, simte;

- narațiune la *persoana a III-a*: autorul se află deasupra tuturor acțiunilor, știe totul și împărtășește cititorului cunoștințele sale;

- narațiune *impersonală*: naratorul se ascunde în spatele personajelor și le lasă să acționeze singure.

<u>Funcțiile narațiunii</u>

1. Pune în relație o stare inițială de echilibru cu o stare finală, aflată într-un echilibru modificat.

2. Caracterizează indirect personajele (prin acțiunile la care acestea participă).

3. Pune în relație personajele, le aduce față în față să se confrunte.

4. Pune în relație diversele spații și momente în care se desfășoară acțiunile.
5. Acțiunea este dezvăluită treptat, prin acumularea de elemente și prin gradarea lor.

Descrierea este modul de expunere (procedeul literar) care constă în prezentarea obiectelor, fenomenelor sau personajelor în ceea ce au ele mai caracteristic sub raportul înfățișării exterioare.

Funcțiile descrierii
1. *Conturează cadrul acțiunii, oferind elemente legate de timpul și locul acțiunii.*
2. *Caracterizează direct personajele (fiind realizată de autor sau de alte personaje).*
3. *Creează o pauză în succesiunea întâmplărilor, uneori de așteptare încordată.*
4. *Indică schimbarea mediului în care se desfășoară acțiunea.*
5. *Are rol în crearea atmosferei.*

Dialogul este modul de expunere constând din alternarea replicilor a două personaje. Prin dialog se mai înțelege o scriere redactată sub forma unei convorbiri între mai multe personaje, cu scopul expunerii și dezvoltării unor idei.

(*Exemplu:* Platon – *"Dialoguri"*)

Funcțiile dialogului
1. *Caracterizează indirect personajele (prin felul lor de a vorbi, de a comunica).*
2. *Realizează legătura dintre planul naratorului și planul personajelor.*
3. *Oferă perspectiva personajelor asupra acțiunii.*
4. *Rezumă anumite secvențe ale acțiunii.*
5. *Dinamizează acțiunea.*

Fiecare mod de expunere este specific unui gen literar.

Astfel, narațiunea este specifică genului epic, descrierea – genului liric (ex.: – pastelurile), iar dialogul – genului dramatic. În nici o operă literară însă nu întâlnim un singur mod de expunere, ci ele se îmbină diferit, în funcție de specificul fiecărui creator, sporind valoarea artistică a operei.

• BALADA POPULARĂ •

Motivul epic reprezintă o modalitate narativă de realizare (susținere, ilustrare) a temei unei opere literare.

Ex.: motivul lui Icar, al fântânii, în balada populară *"Monastirea Argeșului"*.

■ Definiție

Balada populară sau cântecul bătrânesc este o operă literară epică narativă cu elemente descriptiv-lirice, în care se relatează întâmplări neobișnuite din trecut, de inspirație istorică, fantastică, legendară, sau familială, săvârșite de personaje exemplare, cu însușiri deosebite și ale cărei versuri se cântă sau se recită acompaniate de un instrument muzical.

Observație: Termenii de ***baladă*** sau ***cântec bătrânesc*** au fost introduși de poetul V. Alecsandri în 1852, în volumul *"Poezii poporale"*.

■ Caracteristicile baladei

- •1 poate fi însoțită de muzică;
- •2 prezintă fapte neobișnuite și întâmplări dramatice, uneori cu deznodământ tragic;
- •3 personajele au calități ieșite din comun, sunt prezentate în antiteză, având însușiri opuse, sunt exemplare și au un destin impresionant, sunt surprinse în situații excepționale.
- •4 în ea se îmbină epicul cu elementele descriptiv-lirice.

■ Clasificarea baladelor

1) **balade haiducești** (faptele haiducilor): *"Pintea Viteazul"*, *"Toma Alimoș"*;
2) **balade păstorești** (întâmplări neobișnuite din viața păstorilor): *"Miorița"*;
3) **balade istorice** (întâmplări din trecutul istoric): *"Constantin Brâncovanul"*;
4) **balade vitejești** (întâmplări neobișnuite din viața unor viteji): *"Novac și corbul"*, *"Gruia lui Novac"*;
5) **balade fantastice** (explică într-un mod fantastic diferite fenomene reale): (*"Soarele și luna"*, *"Șarpele"*).

■ Caracteristicile literaturii populare

Literatura populară are un caracter:

1) **anonim** (autorul nu este cunoscut);
2) **colectiv** (opera este creația mai multor autori talentați, care au făcut mici modificări, în anumite împrejurări; au apărut variantele);
3) **oral** (creația s-a memorat și s-a transmis pe cale orală, din generație în generație);
4) **sincretic** (în creația orală se asociază mai multe arte; versurile se asociază cu muzica și dansul);
5) **expresiv** (creația orală se adresează sensibilității noastre; rima, ritmul, mijloacele artistice utilizate – repetiții, comparații, personificări etc. – ajută la memorarea și recitarea versurilor, impresionând puternic).

MONASTIREA ARGEȘULUI

Repere critice

■ "[...] din epoci îndepărtate și până aproape de a noastră, la toate popoarele, fie ele din Europa, Asia sau Africa, au existat anumite practici și ritualuri prilejuite de noile construcții. În ele își au adânc înfipte rădăcinile poeziei eroice, ca cele întâlnite la popoarele din sud-estul european. [...]

La români și popoarele din sud-estul european, numeroasele legende despre Jertfa zidirii au fost ridicate în sfera unor poeme folclorice de largă respirație narativă. [...] interpreții anonimi n-au inventat episoade la frumoasa poemă, din proprie fantazie, ci s-au adresat depozitului legendar atât de bogat, la multele credințe cu mare circulație în gura popoarelor, acordându-le semnificații profunde de viață, ceea ce le-a asigurat circulație până în epoca contemporană."

(Gheorghe Vrabie, *Jertfa zidirii sau Meșterul Manole* in "Eposul popular românesc", Ed. Albatros, 1983, p. 4, 8)

■ "De la început cântărețul nostru popular ține să imprime poemei conținut istoric medieval. Era o uzanță în acea vreme ca voievozii moldoveni și munteni *să aleagă locul* pentru noua zidire, care este în chip constant o *mănăstire*. Momentul este amplu dezvoltat și i se acordă semnificații deosebite. [...] cântăreții români procedează, ca la fiecare baladă populară, și la aceasta în felul următor: fixează de la început *locul și timpul* acțiunii, unde și când se desfășoară aceasta. [...]

Ruinele, zidurile părăsite ca și dărâmăturile au polarizat în jurul lor superstiții și credințe, care au dat naștere la o întreagă literatură folclorică, mai cu seamă în proză. Ea oglindește o mentalitate cu deosebire proprie evului mediu, de care cântăreții anonimi n-au rămas străini."

(Gheorghe Vrabie, *Jertfa zidirii sau Meșterul Manole* in "Eposul popular românesc", Ed. Albatros, 1983, p. 14, 15)

■ "Dacă la ceilalți confrați din sudul Dunării, meșterul apare în centrul acțiunii în plinătatea caracterului său abia mai târziu, când va trebui să-și înmormânteze soția, la români grija cântărețului e ca de la început să-l singularizeze și să-i imprime cute sufletești distincte, în chipul acesta jertfa, pe care va fi silit să o facă, să-l ridice la înălțimi morale mari. [...]

Cântărețul înfățișează cu grijă întreaga-i frământare. *Arată lupta care începe să se dea din ce în ce mai mult în sufletul său, alimentată pe de-o parte de dragostea față de ființa scumpă, pe de alta de dragostea și ambiția de a construi un monument unic în felul lui.*"

(Gheorghe Vrabie, *Jertfa zidirii sau Meșterul Manole* în "Eposul popular românesc", București, Ed. Albatros, 1983, p. 18 – 21)

■ "Din câte se observă și din balada Meșterului Manole cântărețul nu făcea altceva decât să ridice în sfera artei legende și tradiții, fapte concrete întâmplate ori știute de secole. Evenimentele nu sunt aduse de el în scop etnografic, ci pentru a impresiona mase mari de ascultători. «*Meșterul Manole*» va fi fost cântecul preferat al zidarilor, dar și al poporului întreg, întrucât poetul-cântăreț subliniază valori permanente general-umane. Se jură pe pâine, pe sare, pe icoane, pe stânjen, tocmai ca jurământul să fie mai tare și mai bine păstrat, deci, cu credință, ceea ce nu se întâmplă [...]

Singur Manole nu se duce nici acasă și nici nu poate dormi, nu destăinuie taina, pentru ca el *să devină eroul care să jertfească ce are mai scump pentru desăvârșirea operei.*"

(Gheorghe Vrabie, *Jertfa zidirii sau Meșterul Manole* in "Eposul popular românesc", Ed. Albatros, 1983, p. 22)

■ "Interpretul se dovedește a fi și un bun psiholog. El nu înnoadă numai episod de episod la modul pur obiectiv, cum de altfel genul o cere, ci participă direct, se confundă cu soarta eroilor, trăiesc intens succesul ca și drama lor. Și astfel constatăm că poezia noastră narativă nu a fost creată între zidurile unor curți domnești ori boierești sau ale vreunor mănăstiri, autorii lor fiind diecii sau călugării. Marele nostru epos, expresie a unor cântăreți

populari de talent, care «ziceau», după anumită manieră, în fața mulțimilor, voiau să le miște prin povestirea întâmplărilor și să le cointereseze, ca numai în felul acesta răsplata să fie pe măsura talentului. Așa se explică numeroasele părți lirice sau descoperirea unor semnificații de viață mai adânci, pe care aceștia înțeleg să le acorde multor motive."

(Gheorghe Vrabie, *Jertfa zidirii sau Meșterul Manole* în "Eposul popular românesc", Ed. Albatros, 1983, p. 25)

■ "Cu rar simț al artei mari, întâlnit și în *Miorița* ori *Voica* ș.a., cântărețul român știe să apese pe clape profunde și să scoată acorduri sufletești pe care le redă în versuri de o simplitate uluitoare, ca în chipul acesta să creeze o pagină antologică de adevărată poezie universală. [...]

El [cântărețul carpato-danubian] caută să arate că cei care și-au călcat jurământul nu rămân nepedepsiți. Apoi, acesta acordând importanță deosebită și Meșterului Manole, îi conferă valoare de erou principal alături de soție, și de aceea el apare în final într-o postură deosebită de toți ceilalți."

(Gheorghe Vrabie, *Jertfa zidirii sau Meșterul Manole* în "Eposul popular românesc", Ed. Albatros, 1983, p. 27, 33)

■ "Interpreții dozează expunerea graduală a episoadelor; împletesc în chip fericit liricul și dramaticul cu nararea tipică baladei. Părțile fabuloase și legendare sunt cultivate numai în măsura în care creează artă adevărată. În centrul baladei stă figura eroului, a meșterului zbuciumat și îngândurat la opera la care ținea atât de mult, spre a putea fi desăvârșită. Hotărât s-o realizeze, nu precupețește nimic. Cu câtă durere jertfește el soție și copil și cât de mult crește în ochii ascultătorului când, după atâtea frământări, se prăbușește în neant, întrucât idealul lui artistic era cu totul superior: putea să zidească o altă mănăstire «... *Mult mai luminoasă / Și mult mai frumoasă*»."

(Gheorghe Vrabie, *Jertfa zidirii sau Meșterul Manole* în "Eposul popular românesc", Ed. Albatros, 1983, p. 36)

■ "Manole este un om din popor și un meșter neîntrecut, care lucrează mănăstirea Argeșului din porunca unui voievod ambițios și hain. Zidurile se prăbușesc peste noapte, ca în toate variantele temei și, potrivit superstiției, cer un sacrificiu omenesc. De data asta, însă, tragedia se abate asupra meșterului supus și asupra familiei lui. Din lașitatea și necinstea tovarășilor, sorții sacrificiului cad pe soția meșterului. Nu este nici o scăpare. Meșterul Manole o iubește atât de mult pe soție, încât împreună cu inima lui vibrează întreaga natură și iau naștere în calea soției hățișuri grele, care vor s-o oprească din drum [...]. Dar femeia le-nfruntă pe toate și se apropie de clădirea pieirii. Nimic nu poate să egaleze devotamentul și grija ei față de soț. Manole, împotriva voinței lui, e silit totuși s-o îngroape de vie între cărămizi. [...] Caplea crede la început că e o glumă și zâmbește la gestul soțului și la lucrul zidarilor. Curând însă zâmbetul se transformă în căutătură amară, căci zidul o înghite mereu. [...]

Manole însuși plânge, dar lucrează febril, împreună cu ceilalți meșteri, la «mormântul» dinăuntrul căruia răsună tot mai stins și sfâșietor, pentru el, aceeași implorare. A pierit pentru meșter ființa cea mai dragă, dar a răsărit, în schimb, o minunată clădire. Este în parte o împăcare.

Acum se dezlănțuie pentru meșter o nouă tragedie, necunoscută variantelor sud-dunărene, tragedia creatorului de artă. Meșterul Manole e hotărât să ridice în continuare clădiri și mai frumoase. Și-a ruinat familia, dar se simte atras acum în procesul marilor creații. Cu «învățătura și ferecătura» de până azi, e în stare de monumente mărețe, o spune singur lui vodă. Domnul, el însuși cu simț artistic dezvoltat, se teme să nu le ridice în numele altor stăpâni, vrea să rămână singur cu gloria unei clădiri celebre. Conflictul dintre năzuința meșterului și intenția domnului este deschis. Acesta din urmă doboară schelele și lasă pe meșteri să putrezească de vii pe acoperiș [...].

Meșterul Manole însă nu acceptă să piară într-un chip stupid. [...] meșterul Manole procedează ca și Dedalus. El dă ideea construirii unor aripi de șindrilă, cu care cele nouă calfe se aruncă în văzduh și se prăbușesc pe rând. Manole meșterește apoi pentru sine zile întregi, aripi mai bune, din șiță ușoară, dar nici lui nu-i reușește zborul. Se zdrobește pe pământ și-n locul căderii se ivește un izvor de apă, în care se simt lacrimile soției. [...]

Tragedia meșterului care-și pierde soția, mai apoi și viața, înfăptuind prin jertfă o operă nemuritoare, constituie una dintre construcțiile epice populare cele mai avântate și mai îndráznețe."

(*Istoria literaturii române*, I, coord. G. Călinescu ș. a., Ed. Academiei, 1964, București, p.126-127)

Momentele subiectului asociate cu motivele poetice

1. Expozițiunea: | *motivul alegerii locului pentru zidire* | *motivul zidului părăsit*

- ●₁ Negru-Vodă împreună cu cei zece meșteri merg pe malul Argeșului ca să aleagă locul pentru zidirea unei mănăstiri.
- ●₂ Ei află de la un ciobănaș despre existența unui zid *"părăsit și neisprăvit"*.
- ●₃ Voievodul hotărăște să construiască acolo o mănăstire unică în frumusețe.
- ●₄ Voievodul le promite meșterilor averi și ranguri boierești, iar în cazul nereușitei îi amenință să-i zidească de vii în temelia mănăstirii.

2. Intriga: *motivul surpării zidurilor*

- ●₁ Meșterii încep construcția, dar zidul se surpă.
- ●₂ Voievodul îi amenință din nou.

3. Desfășurarea acțiunii: | *motivul visului* | *motivul jurământului* | *motivul femeii destinate zidirii* | *motivul rugii*

- ●₁ Manole are un vis prin care i se arată cum vor reuși, vis pe care îl împărtășește meșterilor.
- ●₂ Meșterii jură să păstreze taina și să împlinească visul.
- ●₃ Ana, soția lui Manole, este prima care se îndreaptă spre locul construcției.
- ●₄ Manole se roagă lui Dumnezeu pentru ca Ana să fie întoarsă din drum, dar nici ploaia, nici vântul n-o pot opri.

5. Punctul culminant: *motivul zidirii treptate*

- ●₁ Manole începe zidirea ca pe un joc.
- ●₂ Ana îl imploră aducând motivele durerii trupului, plânsului copilului și sfârșitului pe care-l presimte.

6. Deznodământul: | *motivul conflictului cu voievodul* | *motivul lui Icar* | *motivul fântânii*

- ●₁ Meșterii termină mănăstirea.
- ●₂ Voievodul, aflând de la meșteri că pot înălța o mănăstire mult mai frumoasă, poruncește să fie părăsiți pe acoperiș.
- ●₃ Ei își confecționează aripi din șindrilă, dar nu reușesc să se salveze.
- ●₄ Manole zboară ultimul, dar se prăbușește, iar în locul unde cade apare o fântână.

C7 Caracteristicile textului

TEMA Balada populară *"Monastirea Argeșului"*, creată la începutul secolului al XVI-lea și cunoscută în peste o sută de variante, a fost publicată în 1852 de Vasile Alecsandri în culegerea *"Balade poporale ale românilor"*, alături de alte frumoase balade românești cum ar fi: *"Miorița"*, *"Toma Alimoș"*, *"Dolca"* etc. George Călinescu apreciază că această baladă se înscrie printre cele patru mituri fundamentale ale poporului român: mitul întemeierii (*"Traian și Dochia"*), mitul iubirii (*"Zburătorul"*), mitul jertfei creatoare (*"Monastirea Argeșului"*) și mitul existenței noastre pastorale (*"Miorița"*).

Balada *"Monastirea Argeșului"* oferă o tratare artistică uimitoare a temei jertfei pentru realizarea unei opere durabile. Eposul popular își are originea într-o credință străveche răspândită în sud-estul Europei, mai ales în Balcani, prin care trainicia unei construcții depindea de zidirea în temelii a unei ființe omenești. Spre deosebire de popoarele balcanice, unde jertfa viza înălțarea unui pod, a unei cetăți, în variantele românești este vorba de ridicarea unei opere de artă, închinată lui Dumnezeu, accentul căzând nu atât pe ideea sacrificiului, cât pe valoarea estetică a operei și pe drama meșterului.

TITLUL Titlul baladei aduce în prim-plan opera care a fost ridicată cu prețul jertfei umane și fiind închinată divinității, *"monastirea"*. În mod paradoxal, această jertfă este la rândul ei o altfel de operă, creație a lui Dumnezeu. Poetul popular identifică opera unică prin frumusețe cu *"monastirea Argeșului"*, oferind o localizare reală a acesteia. Acest aspect amplifică drama umană trăită de meșter, iar creația dobândește un plus de autenticitate.

UNIVERSUL POETIC <u>**Partea întâi**</u> a baladei fixează **expozițiunea**, cadrul acțiunii și unele dintre personaje. Negru-Vodă însoțit de zece meșteri "mari" în frunte cu Manole caută pe Valea Argeșului (*"Pe Argeș în gios"*), loc pentru construirea mănăstirii. Cadrul natural conturat în câteva detalii semnificative (*"Pe Argeș în gios, / Pe un mal frumos"*) este de o nespusă frumusețe. Locul pe care îl caută voievodul este unul însemnat magic prin existența unui zid abandonat și neterminat (*"părăsit / Și neisprăvit"*), la loc *"de grindiș"*, la *"verde-aluniș"*. Ciobănașul cu care se întâlnește voievodul, bun cunoscător al locurilor, îi confirmă că există un asemenea zid neterminat. Amănuntele pe care le oferă domnitorului îi întăresc acestuia credința că acolo va avea loc un sacrificiu, deoarece câinii cum îl vedeau se repezeau la el, lătrau *"a pustiu"* și *"urlă-a morțiu"*, ca o prevestire a morții, deși opera va dăinui de-a lungul timpului. Vestea îl *"înveselește"* pe voievod, care descoperind în curând zidul, îi anunță pe meșteri că acolo alege locul pentru zidirea mănăstirii: *"– Iată zidul meu! / Aici aleg eu / Loc de monastire / Și de pomenire"*. Intențiile acestuia sunt dezvăluite meșterilor în mod deschis: voievodul vrea să înalțe o mănăstire măreață, unică în frumusețe (*"Monastire-naltă / Cum n-a mai fost altă"*), care să-i facă numele nemuritor peste veacuri

(loc *"de pomenire"*). Pentru realizarea acestui vis, Negru-Vodă le promite meşterilor drept răsplată averi şi ranguri boiereşti, iar în cazul nereuşitei, îi ameninţă cu moartea (*"Iar de nu, apoi / V-oi zidi pe voi, / V-oi zidi de vii / Chiar în temelii!"*).

<u>Partea a doua</u> cuprinde **intriga** care ne dezvăluie motivul care declanşează drama şi zbuciumul meşterilor – surparea zidurilor. Meşterii încep cu înfrigurare construcţia, dar ceea ce clădeau ziua, noaptea se surpa. După patru zile de muncă zadarnică, domnitorul se miră, îi mustră şi îi ameninţă. Munca lor înverşunată sub imperiul fricii (*"Tremura lucrând, / Lucra tremurând, / Zi lungă de vară"*) nu se soldează cu vreun rezultat pozitiv.

<u>Desfăşurarea acţiunii</u> precipită firul epic şi conturează conflictele în baladă. Meşterul Manole, chinuit de constatarea surpării permanente a zidurilor, încetează lucrul, adoarme şi are un vis ciudat. La trezire, el le împărtăşeşte meşterilor visul prin care fusese înştiinţat printr-o *"şoaptă de sus"* că totul se va nărui până nu vor hotărî să zidească în temelii pe cea dintâi *"soţioară"* sau *"sorioară"* care va veni să aducă *"bucate / La soţ ori la frate"*. El hotărăşte ca toţi să facă legământ să păstreze taina şi să se supună jurământului, zidind-o pe cea dintâi care va veni.

<u>Partea a treia</u> ne înfăţişează cum Manole, urcându-se a doua zi pe schele şi cercetând drumul, o zăreşte pe frumoasa lui soţie, Ana, (*"Soţioara lui, / Floarea câmpului !"*) grăbindu-se să-i aducă merinde. Durerea lui Manole este nemăsurată; el cade în genunchi şi se roagă lui Dumnezeu să dea o ploaie puternică pentru a o întoarce din cale (*"–Dă, Doamne, pe lume / O ploaie cu spume, / Să facă pâraie, / Să curgă şiroaie, / Apele să crească, / Mândra să-mi oprească, / S-o oprească-n vale, / S-o-ntoarcă din cale!"*. Devotamentul şi iubirea Anei sunt mai presus de puhoiul dezlănţuit al apelor sau de furia vântului pe care Manole le invocă pentru a-şi salva soţia: *"Suflă, Doamne,-un vânt, / Suflă-l pe pământ, / Brazii să-i despoaie, / Paltini să îndoaie, / Munţii să răstoarne, / Mândra să-mi întoarne"*.

<u>Partea a patra</u> ilustrează **punctul culminant**. Aflăm astfel că Ana ajunge, meşterii se bucură, iar Manole, cu inima sfâşiată de durere, dar cu gesturi de infinită tandreţe, îşi ia iubita, o îmbrăţişează şi începe zidirea ca pe un joc nevinovat. Ana, încrezătoare, acceptă, iar Manole începe *"zidul de zidit / Visul de-mplinit"*. Ana îl imploră să renunţe, invocând durerea trupului, plânsul copilului pe care-l purta la sân şi sfârşitul pe care îl simte aproape; îşi dă seama însă că este condamnată.

<u>Partea a cincea</u> cuprinde **deznodământul baladei**. Venind să se închine la mănăstirea ridicată, Negru-Vodă îi întreabă pe meşteri dacă pot înălţa altă mănăstire *"mult mai luminoasă / Şi mult mai frumoasă"*. Meşterii, lucrând la acoperiş, răspund plini de orgoliu că sunt capabili să ridice o altă construcţie mai falnică: *"– Ca noi, meşteri mari, / Calfe şi zidari, / Alţii nici că sunt / Pe acest pământ!"* Conflictul dintre voievod şi meşteri se declanşează în momentul în care voievodul, dintr-o pornire egoistă, porunceşte să fie ridicate scările şi schelele pentru ca meşterii să putrezească pe acoperişul mănăstirii. Meşterii, încercând să se salveze, îşi construiesc aripi din şindrilă, dar aruncându-se de pe acoperiş, pier în cădere: *"Dar pe loc cădea, / Şi unde pica / Trupu-şi despica"*. Meşterul

Manole, când vrea să se arunce în gol, aude din zid glasul iubit al Anei. Tulburat de emoție, Manole simte cum lumea se învârtește, și cade de pe acoperiș: *"Cum o auzea, / Manea se perdea, / Ochii-i se-nvelea, / Lumea se-ntorcea, / Norii se-nvârtea,/ Și de pe grindiș, / De pe coperiș, / Mort bietul cădea!"*. În locul unde se prăbușește apare o fântână *"lină / Cu apă puțină, / Cu apă sărată, / Cu lacrimi udată!"*. Fântâna apare ca simbol al iubirii eterne a lui Manole față de Ana, dar și a setei sale de creație, neistovită prin moarte.

EPIC, LIRIC ȘI DRAMATIC Balada rămâne unică prin frumusețea și profunzimea versurilor, ca și prin bogăția sentimentelor și a simbolurilor pe care le exprimă.

Balada impresionează puternic prin împletirea epicului cu liricul și cu dramaticul. Firul epic este întrerupt deseori de dialog sau de descriere. Părțile dialogate exprimă fie poziția autoritară, adesea amenințătoare a domnitorului, fie ruga sfâșietoare a lui Manole, dialogul lui Manole cu Ana sau implorarea Anei. Aceste părți dramatice materializate prin dialog conțin o tulburătoare componentă lirică exprimând zbuciumul și drama eroilor. Cele două părți preponderent lirice rămân însă ruga lui Manole înălțată Creatorului pentru a-i salva soția și implorarea lui Manole de către Ana pentru a opri zidirea.

Ruga înălțată divinității de către Manole se realizează prin invocația retorică. Aceasta exprimă iubirea profundă a meșterului față de soția sa și deznădejdea pe care o încearcă pentru că trebuie să-și țină legământul față de meșteri. Același lirism alimentează și cele două tablouri impresionante de natură, în care stihiile dezlănțuite ale naturii se dovedesc a fi mai slabe decât dragostea și devotamentul Anei. Printre procedeele pe baza cărora se realizează aceste tablouri amintim hiperbola, enumerația și repetiția: *"Și sufla un vânt, / Un vânt pre pământ, / Paltini că-ndoia, / Brazi că despoia, / Munții răsturna"*. Epitetele accentuează expresiv trăsăturile tabloului: *"o ploaie cu spume"*, *"Ploaia spumegată"*. Repetiția reia elementele invocației în descrierea de natură, subliniind comuniunea omului cu natura.

A doua parte lirică conține punctul culminant al baladei, caracterizat printr-un tulburător dramatism. Situația tragică în care se află Manole și soția sa, zbuciumul lor sufletesc atinge intensitatea maximă. Șirul verbelor cu încărcătură psihologică caracterizează drama trăită de Manole (*"ofta"*, *"tăcea"*, *"stătea"*, *"turba"*); ele se alătură celor trei invocații ale Anei adresate soțului de a renunța la zidire, amintind durerea fizică încercată, plânsul copilului și fiorul morții pe care îl resimte. Verbele dobândesc și în cazul acesta un rol expresiv, sugerând drama Anei: *"strânge"*, *"plânge"*, *"frânge"*, *"stinge"*, alături de epitete și enumerație: *"Din zid că ieșea / Un glas <u>năduşit</u>, / Un glas <u>mult iubit</u>, / Care <u>greu</u> gemea / Și mereu zicea: / – Manoli, Manoli, / Meștere Manoli! / Zidul <u>rău</u> mă strânge, / Țâțișoara-mi plânge, / Copilașu-mi frânge, / Viața mi se stinge !"*.

Repetiția interjecției *"vai"* din momentul când o zărește pe soția sa venind (*"Când, vai! ce zărea?"*), ca o prevestire sumbră a sfârșitului tragic, până în momentul zidirii, marcând fiecare moment al acestei cumplite încercări, are ca determinant grupul de cuvinte *"de ea"* și subliniază compasiunea creatorului

anonim față de drama trăită de tânăra femeie (*"Iar ea, <u>vai de ea</u>!"*, *"Dar ea, <u>vai de ea</u>!"*, *"Încât, <u>vai de ea</u>! / Nu se mai videa..."*).

Utilizarea preponderentă a diminutivelor în această ultimă parte (*"costișoare"*, *"buzișoare"*, *"ochișori"* etc.) sugerează infinita duioșie și dragoste pe care le încearcă Manole, nevoit să-și jertfească soția pentru împlinirea idealului său artistic.

Drama pe care o trăiește Manole este cea mai puternică și mai plină de semnificații, dar nu este singulară. La începutul baladei asistăm la drama meșterilor, neputincioși în fața surpării zidurilor și amenințați de cruzimea voievodului. Repetițiile (*zi, iar*) și enumerațiile accentuează munca înfrigurată, dar zadarnică a meșterilor (*"A doa zi iar, / A treia zi iar, / A patra zi iar, / Lucra în zadar!"*), repetițiile asociate cu inversiuni sugerează deznădejdea și spaima acestora (*"Tremura lucrând, / Lucra tremurând, / Zi lungă de vară, / Zioa pân-în seară"*).

REALIZAREA ARTISTICĂ Balada se remarcă și printr-o realizarea artistică de excepție. Apar astfel procedeele stilistice specifice literaturii populare ținând de oralitatea stilului, dar și de încărcătura dramatică a sentimentelor: **construcții interogative și exclamative, interjecții** (*"Când, vai! ce zărea? / Cine că venea?"*, *"Și amar de ea / Iată c-agiungea!"*, *"Iar unde cădea / Ce se mai făcea?"*), vocative (*"Stăi, mândruța mea!"*, *"Manoli, Manoli!"*), **cuvinte și expresii populare** (*"calfă"*, *morțiu"*, *"grindiș"*, *"a înturna"*, *"șagă"* etc.), **invocații retorice** (*"Dă, Doamne, pe lume..."*), **diminutivele cu rol afectiv** (*"soțioară"*, *"ochișori"* etc.), a **formelor expresive de superlativ** (*"un glas <u>mult iubit</u>"*, *"Monastire-naltă / <u>Cum n-a mai fost altă</u>"*), **forme de viitor popular** (*"Că v-oi da averi, / V-oi face boieri"*, *"Că orice-am lucra / Noaptea s-a surpa, / Până-om hotărî / În zid de-a zidi..."*).

Figurile de stil, puține la număr, însă echilibrat și armonios utilizate de creatorul popular, subliniază latura afectivă a baladei, profunzimea sentimentelor eroilor, zbuciumul lor sufletesc.

Enumerațiile realizează coeziunea epică, prin aglomerări verbale: *"Meșterii grăbea, / Sforile-ntindea, / Locul măsura, / Șanțuri largi săpa, / Și mereu lucra, / Zidul rădica"*; *"Zidul se suia / Și o cuprindea / Pân' la glezníșoare, / Pân' la pulpișoare"*.

Repetițiile fixează motivele baladei în cadrul transmiterii orale și accentuează sentimentele eroilor: *"Ca să-mi faceți mie / Altă monastire, / Pentru pomenire, / Mult mai luminoasă / Și mult mai frumoasă?"*; *"Aflǎ că noi știm / Oricând să zidim / Altă monastire, / Pentru pomenire, / Mult mai luminoasă / Și mult mai frumoasă!"*

Epitetele subliniază sugestiv însușiri: monastire *"mult mai luminoasă / Și mult mai frumoasă"*; *"biet ciobănaș"*, *"falnică zidire"*, *"lucra tremurând"*, *"fântână lină"*.

Hiperbola conturează expresiv furia forțelor dezlănțuite ale naturii: *"Un vânt pre pământ, / Paltini că-ndoia, / Brazi că despoia, / Munții răsturna..."*.

Metafora exprimă frumusețea și gingășia Anei: *"Soțioara lui, / Floarea câmpului"*.

Prozodia. Muzicalitatea baladei este realizată prin împletirea monorimei cu rima împerecheată, alături de ritmul trohaic și măsura de 5-6 silabe.

BALADĂ POPULARĂ *"Monastirea Argeșului"* este o creație epică a cărei acțiune se desfășoară într-un trecut îndepărtat și la care participă un personaj înzestrat cu trăsături excepționale. Pe măsura desfășurării firului epic, tensiunea și zbuciumul eroului sporesc, culminând în sfârșitul tragic al baladei. În acțiunea baladei, care se desfășoară ascendent, se integrează elemente fantastice – acțiunea divină – și elemente de legendă, prin explicația imaginară pe care o oferă construirii mănăstirii de la Curtea de Argeș de către Negru-Vodă, cel care este considerat drept întemeietorul Țării Românești.

Balada, unanim apreciată pentru valoarea ei artistică, a reprezentat un izvor de inspirație pentru scriitori prin modul exemplar, profund românesc, de tratare a jertfei pentru creație.

PERSONAJELE

Meșterul Manole

Meșterul Manole, eroul acestei balade, ilustrează într-un mod original destinul creatorului mistuit de focul creației. El nu poate trăi fără să-și împlinească menirea creatoare și are tăria morală să realizeze mari sacrificii.

Manole este unul dintre cei zece meșteri, cel mai priceput dintre toți: *"Nouă meșteri mari, / Calfe și zidari, / Și Manoli, zece, / Care-i și întrece"*. Dorința lui este să înalțe un monument unic în frumusețe, care să dăinuiască peste veacuri purtând cu el numele meșterului. Această dorință de veșnicire prin creație se întâlnește cu dorința lui Negru-Vodă, care vrea să fie ridicată *"monastire-naltă / Cum n–a mai fost altă"*. Nu-l interesează nici promisiunile voievodului, nici amenințările acestuia care-i fac pe ceilalți meșteri să lucreze tremurând. Deznădejdea lui este mare când vede că zidurile se surpă și nu poate să-și realizeze visul.

Manole se dovedește a fi alesul divinității pentru construirea mănăstirii. Cu el comunică această forță *"de sus"* arătându-i calea jertfei prin care zidurile să nu se mai surpe: *"Știți ce am visat / De când m-am culcat? / O șoaptă de sus / Aievea mi-a spus / Că orice-am lucra / Noaptea s-a surpa, / Până-om hotărî / În zid de-a zidi / Cea-ntâi soțioară, / Cea-ntâi sorioară / Care s-a ivi / Mâni în zori de zi, / Aducând bucate / La soț ori la frate."* Tot el este cel care are superioritatea morală de a se lega prin jurământ alături de meșteri pentru a păstra taina și corectitudinea de a-și respecta jurământul, oricât de dureroase ar fi consecințele. Manole este ales de Creator pentru a împlini jertfa: tânăra lui soție, cea mai devotată și iubitoare dintre soții, trece peste toate obstacolele, ajungând la locul unde urma să fie jertfită, iar Manole, cu inima frântă de durere, are tăria de a împlini jertfa, zidind-o chiar pe soția sa, așa cum Creatorul, dispunând de propria lui creație, hotărâse.

Manole, în acele momente de dramatică luptă cu sine însuși, își dovedește superioritatea și tăria morală ducând la împlinire jertfa pentru realizarea visului său creator. Pe altarul creației el jertfește totul. Sacrificiul este triplu. El jertfește iubirea și viața Anei, apoi liniștea unui cămin și bucuria de a avea un urmaș care să-i ducă mai departe numele și dragostea pentru frumos, și în ultimul rând propria-i viață.

Chemarea creației este mult mai puternică decât toate acestea și Manole acceptă sacrificiul, știind că viața lui nu va avea sens dacă nu-și realizează visul artistic. Alături de Manole, Ana acceptă și ea sacrificiul din iubire și devotament față de soțul ei. Ea dovedește superioritate morală și tărie, arătându-se cea mai iubitoare dintre soții, fiind capabilă să accepte jertfa. Implorările Anei sunt din ce în ce mai slabe pe măsură ce ea își dă seama că Manole trebuie să ducă la capăt jertfirea.

Chiar dacă Manole are tăria să accepte sacrificiul pentru a-și împlini creația, el dovedește sensibilitate și iubire față de soția lui. Zbuciumul și durerea sufletească văzându-și soția sosind îl determină să implore în genunchi și plângând puterea cerească pentru a fi oprită și întoarsă din cale: *"Cât el o zărea, / Inima-i sărea, / În genunchi cădea / Și plângând zicea: / Dă, Doamne, pe lume / O ploaie cu spume, / Să facă păraie, / Să curgă șiroaie, / Apele să crească, / Mândra să-mi oprească, / S-o oprească-n vale, / S-o-ntoarcă din cale !"* Văzând că destinul hotărâse alegerea Anei ca jertfă, el face ca împlinirea destinului să nu apară ca o condamnare, ci ca un joc al iubirii. Cu tandrețe și gingășie, menajând sensibilitatea ființei iubite, o ia pe Ana, prezentând zidirea ca pe o glumă nevinovată *"Mândra-și săruta, / În brațe-o lua, / Pe schele-o urca, / Pe zid o punea / Și, glumind, zicea: / – Stăi, mândruța mea, / Nu te spăria, / Că vrem să glumim / Și să te zidim!"*. În scena zidirii, Manole nu rostește nici un cuvânt, fiindcă orice vorbă i-ar fi trădat zbuciumul și i-ar fi clătinat poate hotărârea. El împlinește destinul implacabil pentru a-și vedea materializată opera. Sufletul său este sfâșiat de durere auzind implorările iubitei sale soții, care aduce în discuție chiar plânsul copilului nenăscut, iar acțiunile sale vădesc acest lucru: *"turba"*, *"ofta"*, *"tăcea"*. Tăria și stăpânirea de sine se aseamănă cu calitățile unui martir pe altarul creației, căci nu numai Ana se jertfește, dar și Manole jertfește ființa cea mai scumpă de pe lume, fiind chiar el cel care înfăptuiește zidirea. Cu hotărâre și tărie își îndeplinește vocația creatoare.

După construirea mănăstirii, jertfa nu-i secătuiește elanul și capacitatea creatoare. Orgoliul său de artist îl determină să afirme în fața voievodului, alături de ceilalți meșteri, că poate construi ceva mult mai frumos. Puterea lor creatoare apare și în modul cum concep aripi din șindrilă cu care să se salveze de pe acoperiș. În momentul în care aude însă glasul iubit al Anei din grosimea zidurilor, Manole trăiește un moment de revelație, că este chemat să ducă până la capăt sacrificiul. Simțind că întreg universul se tulbură la auzul șoaptei care-i reamintea jertfirea Anei, Manole se prăbușește, dar vocația lui creatoare nu piere o dată cu moartea. În locul prăbușirii apare o *"fântână lină / Cu apă puțină, / Cu apă sărată, / Cu lacrimi udată!"*, ca simbol al forței sale creatoare și al sacrificiului înfăptuit prin iubire. Dincolo de moarte, destinul Anei și al lui Manole se unesc pentru eternitate pe altarul nepieritor al creației.

Însușirile ieșite din comun ale lui Manole apar în antiteză atât cu ale celorlalți meșteri, cât și cu ale lui Negru-Vodă. Prin faptele, gândurile, felul său de a vorbi și de a se purta, Manole își dovedește superioritatea morală în raport cu ceilalți. Meșterul Manole rămâne întruchiparea vie a aspirației creatoare a adevăratului artist, care își asumă sacrificiul ca pe o condiție necesară împlinirii unei opere durabile.

Ana

Ana, deși tânără și gingașă, dovedește aceeași tărie și superioritate morală ca și soțul ei, acceptând sacrificiul din iubire și respect față de Manole. Înțelegând dorința arzătoare a soțului – artist, ea acceptă, fără să se opună jertfei. Inima ei sensibilă de soție și de viitoare mamă este sfâșiată de durere la gândul că visul lor de a se împlini prin iubire va dispărea o dată cu ea și cu copilul nenăscut. Deși îl imploră pe Manole să pună capăt zidirii, cuvintele ei apar ca un monolog tulburător, ca o constatare a etapelor sacrificiului asumat pe altarul iubirii.

Ana este tânără și frumoasă (*"soțioara lui, / Floarea câmpului"*), o soție iubitoare și devotată. Iubirea ei pentru Manole învinge toate greutățile și obstacolele ridicate de natura dezlănțuită, dovedind totodată dârzenie și tărie de caracter, asemănătoare soțului ei.

Inocentă și sinceră, ea are încredere în soțul ei și se supune fără șovăire jocului de-a ziditul. Când își dă seama că totul nu este doar o glumă, Ana acceptă sacrificiul fără să se revolte, fără să blesteme, fără să jelească. Ea își dă seama că destinul lor purta pecetea sacrificiului și, înțelegând durerea lui Manole și dorința lui mistuitoare pentru creație, se arată demnă de destinul care-i fusese hărăzit. Dragostea și duioșia apar tulburător în cuvintele adresate lui Manole. Nu atât durerea fizică o copleșește, cât grija față de copilul ce urma să se nască; de aceea îl roagă pe Manole să termine acest *"joc"*.

Moartea Anei rămâne un simbol al iubirii jertfite pe altarul creației. În felul acesta, Ana devine și ea părtașă la actul creației alături de Manole; existența ei va dăinui dincolo de moarte în noua construcție.

Negru-Vodă

Voievodul este o personalitate complexă; el apare în baladă drept ctitorul acelei mănăstiri, unică în frumusețe și durabilitate. Iubitor de frumos, el dorește să rămână nemuritor prin lăcașul măreț închinat lui Dumnezeu. Dorința lui imperioasă de a vedea lăcașul înălțat cât mai repede îl determină să le promită meșterilor averi și ranguri boierești, dar să-i și amenințe cu moartea în caz de eșec.

Trufaș și egoist, după ce-și vede mănăstirea înălțată, nu acceptă ideea ca altă operă să o întreacă în frumusețe și strălucire, și poruncește ridicarea scărilor și condamnarea astfel la moarte a meșterilor. Egoismul său îl orbește, îl face brutal și nerecunoscător față de artiști. În plus, nu-și respectă cuvântul dat, neoferindu-le meșterilor averi și ranguri boierești la terminarea construcției. Cu abilitate, Negru-Vodă le stârnește orgoliul și, aflând de convingerea lor că pot înălța altă mănăstire *"Mult mai luminoasă / Și mult mai frumoasă"*, își dezvăluie adevărata față de domnitor trufaș și egoist. Hotărârea ca meșterii să rămână pe acoperiș ca să putrezească de vii demonstrează cruzimea, despotismul acestui voievod capabil să dispună de viețile supușilor săi, chiar și atunci când aceștia așteptau mulțumiri și recompensa promisă: *"Apoi poroncea / Schelele să strice, / Scări să le rădice, / Iar pe cei zidari, / Zece meșteri mari, / Să mi-i părăsească, / Ca să putrezească, / Colo pe grindiș, / Sus pe coperiș."* Această hotărâre poate fi interpretată, pe de altă parte, ca un fel de pedeapsă divină pentru că, indiferent de

noblețea scopului lor, înălțarea unei clădiri închinate divinității, meșterii au îndrăznit să jertfească – în numele creației – două vieți nevinovate, operă desăvârșită a celui mai mare Creator, Dumnezeu.

Defectele voievodului apar mai pregnant în evidență prin antiteză cu calitățile conducătorului zidarilor, cu meșterul Manole, a cărui superioritate morală pune în umbră figura domnitorului, într-un fel ales și el de divinitate să ctitorească această mănăstire.

Toate personajele baladei, prin acțiunile și trăirile lor sufletești demonstrează profunzimea psihologică, impresionează adânc cititorul în ciuda gravității temei tratate – jertfa artistului pentru împlinirea visului creator.

Exerciții propuse

❑ **1.** Precizați ce sensuri are cuvântul *"grindiș"* în baladă. Indicați dacă este vorba de omonimie sau polisemie.

❑ **2.** Alcătuiți enunțuri în care cuvântul *"piept"* să aibă sens de bază, sens derivat și sens figurat.

❑ **3.** Extrageți din text câte trei termeni derivați, formați cu ajutorul prefixelor și sufixelor și prin derivare parasintetică.

❑ **4.** Arătați valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate în exemplele următoare și precizați funcția lor sintactică:

"O șoaptă <u>de sus</u>
<u>Aievea</u> mi-a spus
Că <u>orice-am</u> lucra
<u>Noaptea</u> s-a surpa
Până-om hotărî
În zid de-a zidi
<u>Cea-ntâi</u> soțioară..."

Nota Bene !

- "Virtute grea și grea-ncercare
  E să păstrezi un secret periculos."
  (A. de Ercilla)
- "Călcarea de jurământ – cea mai mare necinste, cea mai mare nelegiuire, cea mai spurcată faptă și cea mai primejdioasă îndrăzneală."
  (cugetare românească)
- "Artistul modest e ca o lumânare de ceară: arzând, se topește de propria sa căldură."
  (Hrant Avakian)
- "Chiar dacă ambiția este în sine un viciu, ea constituie totuși deseori un stimulent pentru virtuți."
  (Quintilianus)
- "Să nu-ți faci iluzii că voința zeilor poate fi înduplecată prin rugăciuni."
  (Vergilius)

❑ **5. Spuneți-vă părerea!**
Manole este "alesul" divinității? Argumentați.

❑ **6.** Argumentați faptul că Manole și Ana sunt două personaje care au curajul să-și asume, să-și accepte destinul.

❑ **7.** Încercuiți explicațiile potrivite:
A fost aleasă modalitatea zidirii treptate deoarece:
a) se evidențiază zbuciumul sufletesc al personajelor;
b) se accentuează ideea sacrificiului, a duratei supliciului pe care trebuie să-l îndure cele două personaje;
c) se subliniază cruzimea lui Manole.

❑ **8.** Putem vorbi de un triplu sacrificiu împlinit de Manole? Aduceți argumente.

❑ **9.** Cum interpretați faptul că în momentul în care se pregătește să sară în gol, Manole aude glasul Anei? Dezvoltați explicațiile potrivite într-o scurtă redactare:
a) glasul Anei pare să-l cheme pentru a-și uni în eternitate destinele;
b) Manole și Ana par să moară în același timp;
c) cuvintele imploratoare ale Anei îl tulbură peste măsură pe Manole, amintindu-i de drama zidirii;
d) glasul Anei răscolește în Manole un sentiment de vinovăție;
e) pedeapsă divină.

❑ **10.** Interpretați semnificația simbolică a fântânii apărute pe locul unde a căzut Manole, servindu-vă de câteva idei ajutătoare legate de atributele fântânii:
a) zbuciumul lui Manole a luat sfârșit, sufletul său s-a liniștit;
b) apa fântânii amintește de sacrificiul celor doi, de lacrimile Anei și de durerea lui Manole;
c) fântâna simbolizează izvorul nemuritor al iubirii și al creației;
d) Manole a fost meșterul "ales" pentru a înfăptui sacrificiul suprem și trupul său se transformă în fântână.

❑ **11.** După lectura următorului fragment, alegeți explicațiile potrivite:

"Meșterii grăbea, / Sforile-ntindea, /
Locul măsura / Șanțuri largi săpa, /
Și mereu lucra / Zidul rădica."

a) dinamismul acțiunii;
b) hărnicia meșterilor;
c) înfrigurarea cu care ei doreau să-și împlinească visul;
d) teama.

❑ **12.** Demonstrați de ce acțiunea baladei *"Monastirea Argeșului"* este determinată de un puternic conflict exterior și interior.

❑ **13.** Notați trei elemente definitorii ale textului epic și ilustrați-le la nivelul baladei studiate.

❑ **14.** Dați câte un exemplu prin care să ilustrați care sunt modurile de expunere utilizate în baladă.

❑ **15.** Imaginați un alt sfârșit al baladei, gândindu-vă că Manole nu a avut tăria să împlinească jertfa.

❑ **16.** Demonstrați că opera studiată este o baladă populară.

❑**17.** Alegeți trei trăsături definitorii ale meșterului Manole și argumentați-le cu date din operă.

❑**18.** Indicați modalitățile de caracterizare utilizate în baladă în cazul Anei.

Citește și află mai mult !

"Miorița a luat naștere în lumea oierilor români, pe o temă strâns legată de teritoriul românesc, neavând corespondente alte popoare.

Balada *Meșterul Manole* are o intensă circulație la popoarele balcanice, cu infiltrări care ajung până la literatura populară maghiară. Tema sacrificiului cu scopul de a întări rezistența clădirilor se bazează pe o veche practică superstițioasă. [...]

Motivul de bază al baladei este sacrificarea soției unui dintre meșteri (numai în unele variante rare apare sacrificarea copiilor gemeni) în scopul de a întări zidurile care mereu se prăbușesc. Clădirea este însă, în variante macedonene, grecești și albaneze un pod (la albanezi apare și un turn), în cele sârbești și bulgare este vorba de o cetate, iar în cele românești se vorbește, în cele mai dese cazuri, de Mănăstirea Argeșului. De aceea unii cercetători au dat baladei numele de *Legenda Mănăstirii Argeșului*: totuși în baladă, mănăstirea e un pretext, iar acțiunea se desfășoară pe tema meșterului Manole, încât titlul cel mai potrivit este *Meșterul Manole*.

(*Istoria literaturii române*, I, București, Ed. Academiei, 1964, p. 125)

❑**19.** Precizați metafora prin care sunt sugerate frumusețea și gingășia Anei.

❑**20.** Realizați caracterizarea lui Manole care decurge din următorul fragment:

"Iar Manea turba,
Mândra-și săruta,
În brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și, glumind, zicea:
- Stăi, mândruța mea,
Nu te spăria,
Că vreu să glumim
Și să te zidim!"

Nota Bene !

- "Nu-i ușoară calea de la pământ la stele." (*Seneca*)
- "Ce multe lucruri sunt socotite nerealizabile, mai înainte de a fi fost făcute !" (*Plinius*)
- "Când dorești un lucru, ți se pare că nimic nu se face de ajuns de repede." (*Sallustius*)
- "Dacă înlături iubirea și gingășia, dispare tot farmecul vieții." (*Cicero*)
- "Cel care li-i drag zeilor moare tânăr." (*Plautus*)
- "Renumele se obține în urma unei fapte de seamă." (*Ovidius*)
- "Amintirea unui talent adevărat rămâne nemuritoare." (*Seneca*)
- "Chiar când viața le este în primejdie, cei hotărâți nu stau până nu aduc la îndeplinire ceea ce au promis." (*cugetare indiană*)

• BALADA CULTĂ •

▪ Definiție

Balada cultă este o operă epică narativă în versuri, cu autor cunoscut, în care se relatează întâmplări neobișnuite din trecut, de inspirație istorică, fantastică, legendară sau familială, săvârșite de personaje cu însușiri deosebite, prezentate mai ales în antiteză.

Balada cultă		Balada populară
Deosebiri - autor cunoscut; - transmisă pe cale scrisă; - acțiune plasată precis în timp și spațiu; - acțiunea putându-se desfășura în planuri paralele; - accent pe dinamica acțiunii și pe unul dintre momente; - personaj principal prezentat din perspectiva mai multor însușiri; - hiperbola și antiteza în caracterizarea personajelor; - absența personajelor fantastice; - gamă bogată a mijloacelor stilistice și prozodice; - prezența unor elemente simbolice.	**Asemănări** - operă epică în versuri; - mică întindere; - acțiune simplă, liniară, desfășurată pe un singur plan; - acțiune cu derulare ascendentă, cu respectarea momentelor subiectului; - personaje puține; - personajele devin simboluri, idealuri ale poporului; - antiteza, principalul mijloc în caracterizarea personajelor; - narațiunea – principalul mod de expunere; - sentimentele autorului exprimate indirect, prin intermediul personajelor și al acțiunii.	**Deosebiri** - autor anonim; - transmisă pe cale orală; - acțiune plasată imprecis în timp și spațiu (cu excepția baladei populare istorice); - personaj principal prezentat din perspectiva dominantei sale interioare; - antiteză în caracterizarea personajelor; - prezentarea unor personaje, situații, obiecte fantastice; - circulație și răspândire într-un număr de variante; - simplitatea mijloacelor stilistice și prozodice.

PAȘA HASSAN

de *George Coșbuc*

Repere critice

■ "C. este unul dintre cei mai marcanți promotori ai elegiei civice din lirica românească, reeditând fie ipostaza eroului, a legislatorului, precum în *Decebal către popor*, fie imaginea eroului deopotrivă tragic și mesianic, în *Moartea lui Gelu*, fie, în sfârșit, pe aceea a eroului prin excelență războinic, în *Pașa Hassan*. C. nu caută să «naturalizeze» istoria, mitizând-o. Poziția sa față de aceasta e realistă până la implicația anecdoticului aproape, cum dovedește în *Cântece de vitejie*, deși, în poeziile sociale pare a pleda mai curând pentru un drept natural al omului, decât pentru unul de clasă."

(Petru Poantă, articol în *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 168)

■ "Coșbuc a fost adevăratul și poate singurul poet al pământului și neamului românesc cel etern, așa cum a rămas dedesubtul schimbărilor și al furtunilor aduse de vremuri. În poezia lui Coșbuc nu sunt curente de idei trecătoare, atitudini de sistem filozofic și de școală literară.

«Optimismul» său nu este altceva decât sănătatea, decât seninul și armonia sufletului său. Această seninătate și această armonie sufletească apar în chip splendid și în arta sa, în perfecția, liberă și nesilită, a versului său luminos."

(Garabet Ibrăileanu, *"Note și impresii"*, Iași, 1920, p. 249 -250)

■ "Evocarea vremurilor, întâmplărilor și faptelor intrate în legendă n-a constituit, însă, pentru poet, o preocupare întâmplătoare, o simplă intenție de a-și colora opera cu subiecte felurite. Reînvierea trecutului reprezintă o coordonată esențială, o dimensiune majoră a universului liric coșbucian, un element structural al viziunii și al nobilei strădanii de a fi permanent «suflet în sufletul neamului său»". [...]

Versurile coșbuciene de inspirație istorică au drept caracteristică fundamentală ideea că poporul român este depozitarul unor alese însușiri moștenite de la cei mai vechi locuitori ai gliei strămoșești, însușiri pe care le-a consolidat, le-a înfrumusețat și le-a îmbogățit în iureșul vremurilor. Din toate aceste versuri se desprinde ideea că dorul de libertate, demnitatea și eroismul, spiritul de sacrificiu și nețărmurita dragoste de țară au ars întotdeauna la noi ca o flacără vie."

(Teodor Vârgolici, *Sentimentul istoriei în lirica lui George Coșbuc*, în "Ramuri", IX, nr. 2 (92), 15 februarie, 1972)

■ "Exceptând unele texte de minimă importanță, opera lui Coșbuc se caracterizează printr-o unitate de concepție: un fir călăuzitor o străbate de la un capăt la altul. Scrisul lui Coșbuc este expresia unei înalte conștiințe artistice și civice. Fără să teoretizeze în mod special în jurul misiunii artistului și a artei în societate și-n viață, Coșbuc a avut un crez poetic limpede, căruia i-a rămas credincios o viață întreagă. Impresia de apariție nu atât singulară cât mai ales surprinzătoare prin noutate a lui Coșbuc nu se explică prin opoziția cu Eminescu, pentru că sunt două temperamente poetice deosebite, care se completează, ci prin opoziția cu versuitorii posteminescieni care, fără să aibă nici un motiv real, au denaturat mesajul înalt al genialului autor al *Luceafărului*. Coșbuc a fost ceea ce numea Iorga un caracter dârz, neînfricat, de luptător. Concepția lui despre viață și poezie se alimentează dintr-o experiență seculară a țărănimii române din care s-a desprins. Viața e o luptă. Numai prin luptă au reușit strămoșii poetului să scape de iobăgie și să devină oameni liberi."

(*"Istoria literaturii române"*, III, coord. Al. Philippide ș.a., București, Ed. Academiei, 1973, p. 773)

Momentele subiectului

Expozițiunea:

1. Mihai conduce atacul armatei române împotriva turcilor dirijați de la distanță de Pașa Hassan și îi pune pe fugă.

Intriga:

2. Mihai îl zărește pe Hassan și pornește spre el înfruntând armia turcească.

Desfășurarea acțiunii:

3. Hassan vede cum românii risipesc oastea turcească.
4. Pașa vede cum voievodul se îndreaptă spre el.
5. Mihai Viteazul îi strigă pașei să rămână pentru a discuta.
6. Pașa fuge îngrozit de imaginea cruntă a domnitorului român.
7. Voievodul îi cere să se confrunte în luptă deschisă.
8. Pașa își intețește îngrozit fuga.

Punctul culminant:

9. Pașa își smulge veșmântul, îngrozit că nu poate alerga mai iute.

Deznodământul:

10. Pașa scapă în tabăra turcească.

Rezumatul baladei

Mihai Viteazul conduce atacul oștirii române împotriva armatei turcești. Împinsă în lături, turcimea cade în mocirlă în frunte cu Sinan. Privind de la distanță lupta, Pașa Hassan îi poruncește lui Mihnea să încercuiască oastea munteană.

Voievodul observă manevra, se întoarce și contracarează atacul. Îl zărește pe pașă cum își croiește drum prin mulțimea păgână. Văzându-l cum se apropie, Hassan o ia la fugă îngrozit. El refuză confruntarea directă propusă de Mihai-vodă. Înfricoșat, conducătorul turc își continuă fuga până la tabăra turcească, unde se salvează.

Caracteristicile textului

TEMA George Coșbuc este întâiul poet ardelean care s-a identificat cu poporul din care face parte, cântându-i bucuriile și durerile: *"Sunt suflet în sufletul neamului meu / Și-i cânt bucuria și-amarul / În ranele tale durutul sunt eu / Și-otrava deodată cu tine o beu / Când soarta-ți întinde paharul"*.

Poezia *"Pașa Hassan"* face parte din volumul *"Cântece de vitejie"* (1904), alături de alte creații inspirate de lupta eroică a poporului nostru pentru apărarea gliei străbune: *"Decebal către popor"*, *"Moartea lui Gelu"*.

TITLUL Deși personajul principal este Mihai Viteazul, titlul trimite la celălalt personaj, cu care se realizează antiteza. Pașa Hassan reprezintă în prima parte a baladei vocea narativă prin intermediul căreia sunt înfățișate faptele și este realizat portretul voievodului. În partea a doua, pașa deține prim-planul acțiunii: sunt înfățișate fuga sa înspăimântată, reacțiile și întregul său comportament aflat sub imperiul groazei care-l stăpânește.

OPERĂ EPICĂ Poezia *"Pașa Hassan"* este o operă epică deoarece autorul își exprimă în mod indirect sentimentele, prin intermediul acțiunii și al personajelor. El utilizează narațiunea ca principal mod de expunere a faptelor, prezentând confruntarea dintre cele două armate pe câmpul de luptă, dar și dintre cei doi conducători.

Nararea faptelor la care participă deci personaje colective și individuale este realizată la persoana a treia, numărul singular, vocea narativă în text aparținând în prima parte pașei Hassan. Pe lângă narațiune, apar în baladă pasaje descriptive (atacul românilor, deruta turcilor, portretul voievodului, portretul pașei) precum și dialogul, prin utilizarea vorbirii directe. Chemările lansate de voievod pașei la o confruntare directă rămân fără răspuns în plan verbal. Refuzul este dat în planul sugestiei, prin fuga îngrozită a pașei.

STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE Baladă cultă, creația lui George Coșbuc este inspirată de un episod al luptei de la Călugăreni, relatat de Nicolae Bălcescu în opera sa *"Românii supt Mihai Voievod-Viteazul"*.

Structura baladei conține trei secvențe: confruntarea celor două armate (primele cinci strofe), urmărirea pașei de către voievodul român (strofele 6 – 11) și comentariul ironic al poetului legat de deznodământ (ultima strofă).

Aceste secvențe alcătuiesc subiectul baladei, chiar dacă acțiunea este scurtă. Astfel se pot regăsi toate **momentele subiectului**, cu o gradare a tensiunii epice culminând în deznodământul urmăririi pașei de către voievodul român.

Expozițiunea este constituită de prima secvență și înfățișează tabloul confruntării celor două armate, pe fundalul căruia se individualizează câteva personaje. Mihai-vodă conduce atacul micii oștiri române, punând pe fugă armata turcească. Împinsă în lături, turcimea cade-n mocirlă în frunte cu temutul Sinan, *"izbit de pe cal"*. Hassan, privind de la distanță lupta, îi poruncește lui Mihnea să lovească în spate oastea munteană, încercuind-o.

Intriga. Mihai observă manevra, îl zărește pe pașă și se întoarce spre mulțimea turcilor, contracarând atacul. Împrăștiind dușmanii, el își croiește drum prin mulțimea păgână, înaintând vijelios spre pașă în fruntea românilor.

Desfășurarea acțiunii. Pașa asistă neputincios la atacul fulgerător al muntenilor, care îi pun pe fugă pe slujitorii Semilunei. Văzându-l pe voievodul român cum se îndreaptă spre el, Hassan își pierde cumpătul și o ia la fugă îngrozit. Imaginea voievodului român apare cruntă în ochii îngroziți ai pașei. Acesta refuză confruntarea cu Mihai-vodă pe câmpul de luptă, continuându-și fuga îngrozită.

Punctul culminant. Înfricoșat de gândul pieirii, pașa își lasă turbanul căzut, își smulge veșmântul și aleargă într-o goană nebună.

Deznodământul. Pașa Hassan se salvează în tabăra turcească; aici, spahiii se grăbesc să iasă din corturi, apărându-l. Comentariul ironic al poetului subliniază ipostaza umilitoare a pașei Hassan, doborât de spaima prin care a trecut.

Epicul se concentrează în jurul confruntării dintre cele două personaje prezentate în antiteză, poetul realizând două portrete memorabile. Antiteza devine procedeul de bază în conturarea însușirilor acestora. Accentul cade pe dezvăluirea măreției eroului de la Călugăreni, devenit simbol al vitejiei voievodale.

TABLOUL LUPTEI

În poezia *"Pașa Hassan"* este înfățișat un moment semnificativ al bătăliei de la Călugăreni, acela al încleștării decisive dintre cele două armate, când oastea română condusă de Mihai Viteazul atacă vijelios, împingând de pe pod, în mlaștină, *"turcimea"* înspăimântată. Nici manevra de încercuire ordonată de la distanță de Hassan-pașa nu poate stăvili avântul românilor dornici să-și vadă pământul liber de cotropitori. Momentul dobândește o semnificație simbolică prin dăruirea, vitejia și dragostea de țară pe care o dovedesc în luptă românii, conduși de bravul domnitor.

Spațiul. Este sugerat succint prin câteva detalii care dau contur cadrului acțiunii: *"mal"*, *"mocirlă"*, *"baltă"*, *"poala pădurii"*, *"departe de luncă"*, *"câmpul"*, *"taberi"*.

Balada începe cu imaginea deosebită, de o mare forță de sugestie a lui Mihai Viteazul, avântat în luptă, așa cum îl vede de la distanță adversarul său, pașa Hassan.

Statura impunătoare a voievodului călare, croindu-și necruțător drum prin șirurile dușmane, *"cu fulgeru-n mână"*, impresionează puternic: *"Pe vodă-l zărește călare trecând / Prin șiruri, cu fulgeru-n mână. / În lături s-azvârle oștirea păgână,/ Căci vodă o-mparte, cărare făcând"*.

Tabloul panoramic al luptei este plin de dinamism, oglindind confruntarea dintre cele două armate. În timp ce oștirea română înaintează nestăvilit ca apele unui fluviu *"cu vuiet curgând"*, în frunte cu viteazul ei conducător, numeroasa armie turcească apare dezorientată, înfricoșată, rupându-și rândurile, izbită fără cruțare, împinsă în mocirlă *"val după val"*. Descrierea antitetică a celor două armate dobândește accente ironice în conturarea celor doi conducători. Metafora *"cu fulgeru-n mână"* sugerează caracterul necruțător al voievodului, iuțeala cu care conduce atacul; sabia devine un fulger în mâna vijeliosului domn.

Metafora dobândește o tentă ironică în final în imaginea *"fulgerului Sinan"*, vestitul și temutul conducător otoman, care *"izbit de pe cal, / Se-nchină prin baltă"*. Statura impunătoare a domnitorului mânându-și calul în luptă, dublată de superioritatea morală a celui care conduce cu pricepere atacul făcând ravagii printre dușmani, apare în antiteză cu postura ridicolă a temutului pașă, doborât de pe cal, îngenuncheat într-o atitudine umilitoare, dovadă a neputinței sale de a ține piept aprigului său adversar.

Conducătorul turc Hassan, care privește lupta de departe, *"de sub poala pădurii"*, *"departe de luncă"*, îi dă poruncă lui Mihnea să trimită ajutoare: *"În spatele-oștirii muntene s-aruncă / Urlând ianicerii, prin flinte și fum"*. Sesizând această

manevră de încercuire plănuită de turci, Mihai Viteazul se întoarce și pornește spre mulțimea dușmană, luptând cu o forță nestăvilită.

Versurile reflectă dinamismul luptei prin prezența în număr mare a verbelor de acțiune, în propoziții scurte, redând ritmul alert al confruntării. Verbele dobândesc și un rol important în caracterizarea personajului principal, în sublinierea calităților sale.

El vădește pricepere în luptă și mult curaj, calități care îl așază în rândul marilor conducători de oști. Cele două comparații de rezonanță populară (*"ca volbura toamnei"*, *"ca lupu-ntre oi"*) figurează expresiv puterea și înverșunarea cu care voievodul împrăștie mulțimea dușmanilor, ca o forță dezlănțuită a naturii: *"Ca volbura toamnei se-nvârte el roată / Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi, / Și-o frânge degrabă și-o bate-napoi / Și-o vântură toată"*. Imaginea turcimii spulberate ca pleava de furtunosul domnitor este dezvoltată în strofa următoare prin metafore sugestive: *"ghiaurul"* e *"suflet de vânt"*, iar în fața lui, puterile turcilor devin *"tăriile plevei"*.

Tabloul luptei este viu și plin de mișcare. Poetul reușește să redea clocotul luptei prin îmbinarea aproape filmică a imaginilor vizuale, auditive și motorii într-o derulare rapidă. Aglomerarea verbelor de mișcare precum și timpurile verbelor dobândesc un rol însemnat. Prezentul istoric aduce lupta în prim-plan, ca într-un basorelief, în timp ce gerunziul creează un fel de fundal al acțiunilor continue, în plină desfășurare: *"Căci vodă o-mparte, cărare făcând, / Și-n urmă-i..."*.

Descrierea dobândește amploare, urmărind evoluția celor două armate, încleștarea bătăliei, înaintarea nestăvilită a românilor și prăbușirea turcilor. Pe lângă verbe (*"s-azvârli"*, *"curgând"*, *"s-aruncă"*, *"se-nvârte"*, *"zboară"*) apar și alte cuvinte care sugerează mișcarea impetuoasă pe câmpul de luptă: substantive (*"fulgerul"*, *"volbura toamnei"*, *"zbucium"*, *"tropote"*), adjective (*"năvală nebună"*, *"turcimea-nvrăjbită"*), adverbe (*"mai tare"*, *"degrabă"*, *"se-nvârte roată"*, *"șoimește"*).

Imaginile auditive exprimă onomatopeic iureșul luptei, aliterația sunetelor *r, p, z, v* având un rol însemnat: *"Cu tropote roibii de spaimă pe mal / Rup frânele-n zbucium și saltă"*, *"Turcimea-nvrăjbită se rupe"*, *"mocirlă"*, *"val după val"*, *"izbit"*).

Poetul redă clocotul luptei într-o viziune de ansamblu, panoramică, plină de măreție, în care hiperbolele sporesc impresia de grandios a tabloului, în care luptătorii români apar ca o implacabilă forță a naturii: *"vodă o-mparte, cărare făcând, / Și-n urmă-i se-ndeasă, cu vuiet curgând,/ Oștirea română"*, *"cade-n mocirlă, un val după val"*. Vuietul luptei este sugerat și prin prezența în rimă a verbelor la gerunziu (*"trecând"*, *"făcând"*, *"curgând"*) care amplifică totodată ritmul confruntării, impresia de desfășurare continuă.

Substantivele colective: *"oștirea păgână"*, *"turcimea"*, *"gloată"*, *"urdie"* conturează expresiv mulțimea armatei turcești cuprinsă de panică, risipită de înaintarea vijelioasă a oștirii muntene. Românii conduși de Mihai și îmbărbătați de eroicul său exemplu luptă organizat, ca un singur trup și un singur suflet, fiind animați de un fierbinte patriotism. Există o înțelegere deplină între domnitor și oștenii săi, care se aruncă în luptă însuflețiți de aceeași dorință arzătoare de a alunga dușmanii de pe pământul scump al țării. Dragostea de țară îi îndeamnă să săvârșească minuni de vitejie. Aceasta nu o înțelege conducătorul turc, străin de soldații săi,

asistând pasiv și static la înfrângerea armatei sale și nevenindu-i să creadă proporțiile dezastrului la care e martor. Fiindcă prin contrast, oștirea turcească apare ca o mulțime în derută, înspăimântată, împrăștiată, retrăgându-se cu ultimile puteri, într-o stare jalnică, nemaipăstrând nimic din fala unei armii de temut.

CONFRUNTAREA CELOR DOI CONDUCĂTORI Pe fundalul confruntării celor două armate, este descrisă reacția pașei Hassan văzându-și oastea înfrântă: *"Hassan, de mirare, e negru-pământ; / Nu știe de-i vis, ori aievea-i"*. Surpriza și furia pașei redate prin expresia cu valoare de superlativ (*"e negru-pământ"*) se transformă curând în spaimă, văzându-se vizat de aprigul *"ghiaur"*. Imaginea lui Mihai îndreptându-se năvalnic spre pașă apare amenințătoare. Singur în fața mulțimii turcești pe care o împrăștie, viteazul român domină întreg câmpul de luptă: *"Împrăștie singur pe câți îi adună, / Cutreieră câmpul, tăind de pe cai"*. Groaza pune stăpânire pe pașă, văzându-se ținta voievodului român: *"El vine spre pașă, e groază și vai, / Că vine furtună"*.

Cuvintele imperative ale voievodului exprimă dorința de a se afla, în sfârșit, în apropierea adversarului său, pe care nu l-a întâlnit pe câmpul de luptă: *"– Stai, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun / Că nu te-am găsit nicăirea"*. Reacția pașei este violentă. Îngrozit, pașa își pierde cumpătul (*"și capul și firea"*), nemaiavând decât un singur gând – să fugă de înfricoșătorul voievod pentru a-și salva viața în tabăra turcească. Groaza și disperarea de a se vedea urmărit de temutul său adversar îl fac să se avânte într-o goană nebunească: *"Cu frâul pe coamă el fuge nebun, / Că-n gheară de fiară și-n gură de tun / Mai dulce-i pieirea"*.

COMENTARIUL IRONIC AL POETULUI Ironia poetului este evidentă în ultima strofă. Hassan este înfățișat în ipostaza umilitoare a celui scăpat ca prin minune de furia voievodului, trăind încă sentimentul groazei, cu conștiința faptului că acest sentiment era împărtășit de întreaga armată turcească.

REALIZAREA ARTISTICĂ În balada cultă *"Pașa Hassan"* poetul realizează antitetic două portrete remarcabile, pe care le încadrează într-o acțiune cu ritm trepidant, folosind un vocabular impresionant și o <u>varietate de mijloace stilistice.</u>

Cu o artă desăvârșită, poetul utilizează **arhaismele** pentru a reda culoarea de epocă (*"flinte"*, *"ianiceri"*, *"bardă"*, *"spahii"*, *"ghiaur"*, *"bei"*) alături de cuvinte și **expresii populare** (*"e groază și vai"*, *"vine furtună"*, *"mănâncă pământul"*), prin care înfățișează faptele din perspectiva eposului popular, în care au intrat faptele de arme ale înaintașilor.

Epitetele subliniază însușirile personajelor și ale acțiunii (*"turcimea-nvrăjbită"*; *"năvală nebună"*; *"barba vâlvoi"*; *"largele-i haine"*; *"grozava-i cărare"*). Multe exprimă modalități expresive de superlativ realizate prin expresii populare: *"năvală nebună"*, *"groază nebună"*, *"fuge nebun"*; *"negru-pământ"*.

Comparațiile potențează descrierea cu elemente ale naturii: *"Ca volbura toamnei se-nvârte el roată / Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi"*.

Metaforele aduc mai multă forță expresivă în tabloul luptei sau în portretizarea personajelor: *"cu fulgeru-n mână"; "fulgerul Sinan"; "puterile turcilor sunt / tăriile plevei"; "mănâncă pământul"; "Bogdan e suflet de vânt"*.

Hiperbola ajută la caracterizarea personajelor, ea realizează o proiectare a voievodului în fabulos, acesta dobândind proporții și însușiri terifiante: *"Gigantică poart-o cupolă pe frunte, / Și vorba-i e tunet, răsufletul ger, / Iar barda-i din stânga ajunge la cer, / Și vodă-i un munte."*

Repetițiile amplifică spaima personajului prin acumularea unor reacții și a unor detalii: *"El vede cum zboară flăcăii Sucevei, / El vede că Bogdan e suflet de vânt"; "un val după val"*.

Enumerațiile evidențiază acțiunile și reacțiile personajului sub imperiul groazei pe care o trăiește: *"cu pumnii-amândoi; / cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi"*.

Antiteza este figura de stil prin care personajele se pun reciproc în lumină: *"«–Stăi pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun / Că nu te-am găsit nicăirea» - / Dar pașa-și pierduse și capul și firea! / Cu frâul pe coamă el fuge nebun"; "«Stăi, pașă! Să piară azi unul din noi!» / Dar pașa mai tare zorește"*.

Inversiunile insistă sugestiv pe însușiri și reacții ale protagoniștilor (*"ca volbura toamnei se-nvârte", "gigantică poart-o cupolă", "galben perit", "să zacă de spaimă o lună"*).

Aliterațiile contribuie la sublinierea reacțiilor de spaimă trăite de pașa Hassan (*"dârdâie dinții", "zalele-i zuruie crunte"*) sau la exprimarea clocotului luptei (*"Cu tropote roibii de spaimă pe mal / Rup frânele-n zbucium și saltă; / Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă / Și cade-n mocirlă, un val după val"*.

Ritmul alert al baladei, reflectând clocotul luptei sau fuga nebunească a pașei, este redat prin aglomerarea verbelor de mișcare, prin succesiunea propozițiilor scurte, prin structura ritmică a versului (ritm amfibrahic, rimă pereche și îmbrățișată (a b b a a b), măsura specifică 11-9-12-11-11-6) și prin muzicalitatea inconfundabilă cu accente arhaice sau baladești.

PERSONAJELE

Imaginea voievodului român este înfățișată cititorului de vocea narativă reprezentată de pașa Hassan, prin intermediul caracterizării directe. Prezentarea este subiectivă, fiind marcată de puternicele trăiri emoționale ale pașei: surpriză, frică, spaimă. Descrierea conducătorului român dobândește accente hiperbolizante datorate spaimei pe care adversarul său o trăiește. O succesiune de elemente metaforice se îmbină în acest portret admirabil, construit pe o structură hiperbolică.

Înscriindu-se printre marile teme pe care G. Coșbuc le-a abordat în creația sa, istoria poporului nostru este reflectată și în balada *"Pașa Hassan"*. Aceasta evocă un episod al luptei de la Călugăreni (1595), în care Mihai Viteazul în fruntea micii sale oștiri a obținut o victorie zdrobitoare asupra armatei turcești, condusă de pașa Hassan.

Personajele sunt prezentate în antiteză.

Personajul principal este Mihai Viteazul, a cărui prezență impunătoare apare încă din primul vers al baladei.

Pe fundalul panoramic al câmpului de luptă, voievodul român se distinge prin măreție și dinamism. Statura lui impunătoare mânându-și calul în luptă în fruntea oștirii române, domină tabloul. Voievodul croindu-și necruțător drum prin șirurile dușmane *"cu fulgeru-n mână"*, impresionează adânc: *"În lături s-azvârle oștirea păgână, / Căci vodă o-mparte cărare făcând"*. Metafora *"cu fulgeru-n mână"* sugerează caracterul necruțător al voievodului, iuțeala și furia cu care-i pedepsește pe dușmani, ca un zeu al răzbunării. Voievodul se dovedește a fi un priceput conducător de oști care se află în fruntea armatei sale, oferindu-le românilor un exemplu de curaj și dăruire.

Spre deosebire de aprigul său adversar, aflat pretutindeni pe câmpul de luptă, conducând atacul oștirii române care înaintează nestăvilit ca apele unui fluviu vijelios *"cu vuiet curgând"*, pașa Hassan privește lupta de departe, *"de sub poala pădurii"*, *"departe de luncă"*. Ferit de primejdii, el se dovedește incapabil să acționeze direct în iureșul bătăliei și-i dă poruncă lui Mihnea să trimită ajutoare în sprijinul armatei turcești cuprinse de panică: *"În spatele-oștirii muntene s-aruncă / Urlând ianicerii, prin flinte și fum"*.

Bun strateg, Mihai Viteazul sesizează această manevră de încercuire plănuită de turci, se întoarce și pornește spre mulțimea dușmană luptând cu o forță și cu o iuțeală uimitoare. Însușirile sale sunt subliniate printr-un șir de comparații (*"ca volbura toamnei"*, *"ca lupu-ntre oi"*) și metafore (*"suflet de vânt"*) care-l apropie de forțele dezlănțuite ale naturii.

Reacția pașei Hassan la vederea oștirii sale dezorientate și cuprinse de panică, la al cărei dezastru asistă pasiv, exprimă surpriză și furie: *"Hassan, de mirare, e negru-pământ; / Nu știe de-i vis ori aieve-i"*. Văzând că *"ghiaurul"* se îndreaptă năvalnic spre el, împrăștiind mulțimea turcească, Hassan se simte cuprins de spaimă: *"El vine spre pașă: E groază și vai, / Că vine furtună"*. Singur în fața mulțimii turcești pe care o risipește, voievodul român domină prin energia și curajul său tot câmpul de luptă.

Cu demnitate și spirit de sacrificiu, voievodul îl provoacă pe conducătorul turc la o confruntare directă, pentru a pune capăt luptei și vărsării de sânge. Pierzându-și cumpătul, îngrozit, pașa găsește o unică soluție – fuga, pentru a-și salva viața în tabăra turcească. Groaza și disperarea de a se vedea urmărit de temutul său adversar îl fac să se avânte într-o goană nebunească: *"Cu frâul pe coamă el fuge nebun, / Că-n gheare de fiară și-n gură de tun / Mai dulce-i pieirea."*

În ochii îngroziți ai pașei, **portretul voievodului** apare ca o imagine terifiantă a răzbunării, impresionând prin măreția trupului, asprimea vorbei, prin demnitate și cutezanță.

Proporțiile sunt mărite, îngroșate, hiperbolizate. Voievodul dobândește o statură gigantică: *"Iar barda-i din stânga ajunge la cer, / Și vodă-i un munte"*. Cușma voievodală este uriașă: *"Gigantică poart-o cupolă pe frunte"* (o încărcătură stilistică deosebită o are epitetul subliniat prin inversiune, care accentuează metafora hiperbolizantă: *"gigantică... o cupolă"*). Aprigul voievod este îmbrăcat în

armură: *"Sălbaticul vodă e-n zale și-n fier"*, iar zalele sună înfricoșător, dând pașei fiorii morții. Aliterația lui "z" devine o sugestie a spaimei: *"Și zalele-i zuruie crunte"*. Prin două metafore foarte expresive: *"Și vorba-i e tunet, răsufletul ger"*, este conturată personalitatea voievodului care împrumută din forța stihiilor naturii. Creșterea progresivă a spaimei provocate de apropierea voievodului este redată prin răsuflarea care îngheață și pe care pașa o simte tot mai aproape.

Măreția domnitorului apare din cumularea tuturor acestor mijloace stilistice (epitetul *"sălbatecul"*, metafore, hiperbole).

Poetul a realizat un portret memorabil prin efectul înfricoșător pe care Mihai Viteazul îl produce asupra adversarului. Cele câteva detalii fizice (vocea, respirația, statura), completându-se cu amănunte ale ținutei de luptător (armura, căciula, barda), dobândesc rezonanțe înspăimântătoare. În ochii lui Hassan, el nu poate fi doborât sau învins, tot așa cum un munte nu poate fi clintit din temeliile sale de cremene. Forța sa nu poate fi stăvilită, după cum nici tunetul sau gerul nu pot fi oprite. Gestul voievodului ținând ridicată barda, gata să lovească pentru a-l pedepsi pe cel care i-a cotropit țara, este cumplit. Voievodul apare ca o forță dezlănțuită a naturii, care accentuează postura ridicolă de fugar a pașei Hassan.

Curajul voievodului de a înfrunta moartea este în antiteză cu frica și lașitatea comandantului turc. Pașa își îndeamnă înspăimântat fugarul: *"Dar pașa mai tare zorește; / Cu scările-n coapse fugaru-și lovește / Și gâtul i-l bate cu pumnii-amândoi!"* Gesturile necontrolate ale lui Hassan dezvăluie spaima care-l stăpânește, simțindu-l și auzindu-l pe Mihai în apropierea sa. Comandantul turc este desfigurat de groază, fapt subliniat de metaforă, epitet și enumerație: *"cu ochii de sânge"* (metaforă) *"cu barba vâlvoi"*, *"îi dârdâie dinții și-i galben-perit!"* Gesturile rătăcite, nefirești, dobândesc un caracter halucinant, grotesc, exprimând spaima aproape nebunească a acestuia: *"Turbanul îi cade și-l lasă căzut; / Își rupe cu mâna vestmântul / Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul* (personificare)/ *Și lui i se pare că-n loc e ținut"*.

Reacțiile, gesturile și acțiunile sale pun în evidență pe parcursul baladei creșterea treptată în intensitate a sentimentului de spaimă. De la surpriza năucitoare de a descoperi că numărul mare al soldaților săi nu-l ferește de dezastru (*"de mirare e negru-pământ"*), la panica de a se vedea ținta atacului (*"e groază și vai"*), Hassan ajunge să-și piardă cumpătul (*"își pierduse și capul și firea"*), apoi să trăiască o spaimă nebunească (*"fuge nebun"*, *"să zacă de spaimă o lună"*), culminând cu groaza morții (*"groază nebună"*, *"groaza pieirii"*).

Dacă prima parte a baladei îl are în prim-plan pe Mihai, avântat în iureșul luptei, dominând întreg câmpul de luptă cu vitejia sa fără egal, în partea a doua poetul îl aduce în prim-plan, în antiteză, pe pașa Hassan, tot în mișcare, dar surprins în fuga-i rușinoasă spre tabăra turcească. Mijloacele artistice care redau iuțeala și forța cu care luptă voievodul român împreună cu oștenii săi (*"zboară flăcăii Sucevei"*, *"aleargă năvală nebună"* etc.) dau cuvintelor care prezintă fuga lașă a pașei un sens ironic, prin epitet (*"zboară șoimește"*, *"aleargă de groaza pieirii bătut"*, *"fuge nebun"*etc.).

Postura umilitoare de fugar este pusă în lumină de o paletă variată de modalități lexicale și artistice de expresii populare, cu sens intensiv (*"își pierduse*

și capul și firea", "fuge nebun", "mănâncă pământul", "e groază și vai"), de alăturarea unor cuvinte contrastante (*"mai dulce-i pieirea"*) și de utilizarea semnificativă a unor zicale populare (*"fuga e bună"* pentru *"fuga-i rușinoasă, dar e sănătoasă"*).

Finalul baladei, aduce imaginea *"bietului"* pașă, salvat, în propria-i tabără. Epitetul exprimă compătimirea ironică și disprețul autorului față de personajul său, salvat fizic, dar dezonorat pe vecie.

Măreția voievodului român, prin aspectul impunător și prin cutezanța faptelor, apare într-o antiteză puternic marcată de postura pașei, desfigurat de groaza pe care o trăiește. Portretul lui Mihai ne amintește de portretul realizat de Nicolae Bălcescu care prin *"trupul măreț"*, prin *"căutătura sălbatică și îngrozitoare"* îl înspăimântase pe călău.

Voievodul român devine un simbol al vitejiei și demnității unui popor care își apără cu dăruire țara, luptând cu prețul vieții pentru acest pământ. Sentimentele de admirație ale poetului față de acest ideal al domnitorului patriot apar într-un contrast pregnant cu disprețul și ironia încercate față de lașitatea *"bietului pașă"*: *"Văzut-au și beii că fuga e bună / Și bietului pașă dreptate i-au dat"*.

Finalul baladei amintește parcă de cuvintele profetice pe care un alt voievod, Mircea cel Bătrân, i le spunea orgoliosului Baiazid în versurile eminesciene:

"Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști."

BALADĂ CULTĂ Poezia *"Pașa Hassan"* este o baladă cultă, avându-și modelul în balada populară. Balada cultă este o creație epică în versuri, de mică întindere, în care un autor cunoscut evocă fapte deosebite din trecut într-o acțiune simplă, liniară, desfășurată pe un singur plan, fapte săvârșite de personaje puține prezentate în antiteză și care impresionează puternic.

Balada *"Pașa Hassan"* înfățișează o întâmplare deosebită din trecutul poporului nostru, episodul decisiv al bătăliei de la Călugăreni, în care voievodul Mihai Viteazul în fruntea micii, dar curajoasei sale armate, reușește, prin vitejia și dârzenia sa să pună pe fugă oștirea turcească împreună cu conducătorul acesteia, Pașa Hassan.

Acțiunea simplă și liniară se constituie în momente ale subiectului, într-o gradare ascendentă, din momentul în care Mihai Viteazul îl zărește pe Hassan, îl provoacă la luptă și îl urmărește până când acesta izbutește să scape, ajungând în propria tabără. Acțiunea se caracterizează prin unitate, dramatism și ritm alert.

La acțiune participă personaje prezentate în antiteză: voievodul român, viteaz, cu spirit de sacrificiu și dragoste de țară, și pașa Hassan, caracterizat prin frică și lașitate. În afara acestor personaje individuale la acțiune participă și două personaje colective (armata română și cea turcească), conturate tot prin antiteză. Oastea română, deși mică, se distinge prin organizare, spirit ofensiv, curaj și dragoste de țară, pe când oștirea turcească, deși numeroasă, apare ca o mulțime dezorganizată, în derută, fugind cuprinsă de panică.

Personajele și faptele îl impresionează puternic pe cititor prin aura de legendă în care sunt înfățișate de către autor. Portretul memorabil al lui Mihai Viteazul – creat pe baza hiperbolei – îl proiectează în legendă, ca simbol al măreției și al neîndurării față de dușmanii țării.

Exerciții propuse

❑ **1.** Extrageți din baladă patru cuvinte derivate și unul compus, explicați modul lor de formare și precizați elementele componente.

❑ **2.** Explicați sensul cuvântului *"dulce"* în expresia: *"Mai dulce-i pieirea"*.
Indicați alte trei sensuri ale cuvântului.

❑ **3.** Indicați trei arhaisme și trei neologisme din poezie.

❑ **4.** Precizați valoarea morfologică în text a cuvântului *"grăbit"*.
Indicați alte două valori și ilustrați-le în enunțuri.

❑ **5.** Explicați rolul expresiv al figurilor de stil din versul următor:
"Gigantică poart-o cupolă pe frunte"...

❑ **6.** Analizați morfo-sintactic enunțul:
"Căci vodă ghiaurul în toți a băgat / O groază nebună".

❑ **7.** Explicați rolul cratimei în versul:
"Și gâtul i-l bate cu pumnii-amândoi".

❑ **8.** Analizați fraza, precizați felul propozițiilor și realizați schema:
"Turbanul îi cade și-l lasă căzut;
Își rupe cu mâna vestmântul
Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul,
Și lui i se pare că-n loc e ținut;
Aleargă de groaza pieirii bătut,
Mănâncă pământul."

❑ **9.** Explicați semnele de punctuație din versul: *"Stai, pașă!"*

❑ **10.** Prezentați gradarea sentimentelor pe care le încearcă pașa Hassan.

❑ **11. Argumentați!**
Hiperbolizarea lui Mihai Viteazul este o proiecție subiectivă realizată din două perspective diferite, din perspectiva deformată de spaimă a pașei Hassan și din perspectiva simbolică a poporului român.

Nota bene !

• "Războiul nu începe odată cu cea dintâi bătălie, nici nu sfârșește odată cu cea din urmă."

(A. Hernández Cata)

• "Războiul înseamnă foame, ciumă, jaf, omoruri, jertfirea și uitarea tuturor îndatoririlor, încălcarea tuturor drepturilor, distrugerea devenită artă, imperiul forței, călăul legii, batjocorirea suferinței, orb ca materia, crud ca o fiară, toate pornirile rele azmuțite după îndemnul mâniei; pasiuni fără frâu, întristare fără margini, nelegiuire fără margini, nelegiuire fără pedeapsă, crimă fără remușcări. Acesta este războiul!"

(C. Arenal)

Citește și află mai mult !

• "Într-o zi poetul «distrat» se plimbă prin Gara de Nord și-i vine ideea să plece la Arad spre a-l vedea pe Goldiș. Pleacă și abia la Brașov (unde face o întrerupere) îl roagă pe un cunoscut să-i telefoneze soției la București și să-i motiveze absența de-acasă. Împrumutat de cunoștința din Brașov (Al. Bogdan) cu un geamantan, îl pierde pe drum și la întoarcere «compunându-și o fizionomie de om vinovat prins asupra faptului» se disculpă cu glasul stins:

« – Domnule Sandi, taie-mă, spânzură-mă, că nu ți-oi putea spune unde ți-am pierdut cufărul! Nu știu ca pământul unde l-am uitat: în trăsura din Arad, care m-a dus la gară, în restaurantul gării din Arad sau în tren». Pierderea se soldează – se putea altfel?– cu hazul general al celor prezenți când, întrebat ce avea în geamantan, Coșbuc răspunde: « – Ce să am? O ismeană și o pereche de ciorapi – atât!»"

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, II, București, Ed. Saeculum I. O. / Ed. Vestala, 1999, p. 148)

Exerciții rezolvate

☑ 1. Realizați o comparație între balada cultă și balada populară.

R. Balada populară este o specie îndrăgită a folclorului românesc, având o mare vechime. Neavând un autor cunoscut și constituindu-se într-o operă colectivă la care au contribuit oameni talentați din popor, baladele au fost transmise prin viu grai, pe cale orală, de la o generație la alta, cunoscând mai multe specii (baladă haiducească, pastorală, istorică etc.) și numeroase variante locale.

Balada cultă este înrâurită de balada populară, cu care are în comun mai multe trăsături, dar de care se și diferențiază. În primul rând, balada cultă se transmite pe cale scrisă și are un autor cunoscut, care își pune pecetea talentului personal asupra operei, dezvoltând anumite motive, utilizând mijloace stilistice pentru sporirea efectului expresiv al operei.

Ambele tipuri sunt **opere epice în versuri, de întindere mică**, în care sentimentele autorului sunt exprimate indirect prin intermediul acțiunii și al personajelor.

Tema poate fi comună (la nivel cult și popular), în cazul baladei istorice. Aceasta înfățișează fapte deosebite din trecut, care impresionează puternic – cum este episodul luptei de la Călugăreni, când Mihai Vitezul a obținut o victorie răsunătoare împotriva turcilor. Balada populară *"Constantin Brâncovanul"* înfățișează episodul cutremurător pe care îl trăiește domnitorul român asistând la uciderea fiilor săi.

Acțiunea este simplă, liniară, desfășurată pe un singur plan. Balada *"Pașa Hassan"* relatează faptele de vitejie ale voievodului român care, în fruntea armatei sale, pune pe fugă armata turcească și îl urmărește pe conducătorul turc, pe pașa Hassan, până când acesta se salvează refugiindu-se în propria tabără. Balada populară *"Constantin Brâncovanul"* prezintă prinderea, întemnițarea și condamnarea la moarte a fiilor și apoi a domnitorului român, care refuză să trădeze credința strămoșească.

Acțiunea este prezentată într-o gradare ascendentă, respectând momentele subiectului (expozițiune, intrigă, desfășurarea acțiunii, punct culminant, deznodământ). Balada cultă amplifică însă ritmul derulării acțiunii, momentul confruntării personajelor fiind hiperbolizat, integrat într-un tablou viu, plin de culoare și dinamism.

Personajele, puține la număr sunt prezentate în antiteză, hiperbola jucând un rol însemnat. Mihai Viteazul se distinge prin vitejie, dârzenie și spirit de sacrificiu, în opoziție cu pașa Hassan, caracterizat prin șovăire, frică și lașitate. În balada populară, trufia și cruzimea sultanului se opun

modestiei, bunătății sufletești și credinței voievodului Brâncoveanu. Personajele devin simboluri, idealuri ale poporului legate de însușirile unor domnitori patrioți, înzestrați cu spirit de sacrificiu, cu dragoste de țară și popor, mai ales în momente de grea cumpănă.

Chiar dacă hiperbola contribuie în ambele balade la caracterizarea personajelor prin amplificarea însușirilor eroilor, în balada cultă nu intervin elementele fantastice. În balada populară, fabulosul apare în final, când Constantin Brâncoveanu, deși jupuit de viu de turci, mai are puterea să-i blesteme pentru cruzimea lor.

Realizarea artistică, utilizarea unei versificații elaborate, a unei palete variate de mijloace stilistice prin care poetul sporește efectul artistic asupra cititorului deosebesc balada cultă de cea populară.

Dincolo de deosebiri, balada cultă a avut un model desăvârșit în balada populară, pe care marii scriitori îl recunosc, așa cum o fac V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc și alții.

Nota bene !

- "Pe unde sunt turme blânzi,
  Sunt și lupi mereu flămânzi."
  (proverb românesc)
- "Îmbracă pe leu cu piele de vulpe, ca unde nu va putea leul, vulpea să biruiască!"
  (proverb românesc)
- "Cu o mână țin sabia, cu alta țin scutul; n-am nici una liberă ca să lupt."
  (India)
- "Cine vrea să obțină fără măsură totul, adesea nu obține nimic."
  (proverb latin)
- "Cine vrea tot pierde tot."
  (proverb italian)
- "Pasiunile combat inerția și nepăsarea, care uzează pe om mai repede ca viciile."
  (Paul Doumier)

☑ 2. Spuneți-vă părerea!
Ce reprezintă domnitorul Mihai Viteazul în baladă? Argumentați.

R. În această baladă cultă, ca de altfel și în balada populară, domnitorul reprezintă un ideal pentru popor. El întruchipează cele mai alese însușiri ale poporului pe care îl conduce, ridicându-se la înălțimea unui simbol. Mihai Viteazul oferă oștenilor săi un exemplu de curaj și de spirit de sacrificiu, conducând atacul împotriva dușmanilor țării.

Românii, îmbărbătați de pilda viteazului lor voievod, luptă organizat, ca un singur trup și un singur suflet, fiind animați de același fierbinte patriotism.

Există o înțelegere deplină între domnitor și oștenii săi, care se aruncă în luptă însuflețiți de aceeași dorință arzătoare de a alunga vrăjmașii de pe pământul țării. Pentru a cruța viețile oștenilor săi punând capăt luptei, domnitorul se avântă în luptă și îl provoacă la o confruntare directă pe conducătorul turc, demonstrând un spirit de sacrificiu exemplar. Tăria acestui exemplu constituie un motiv de admirație și de prețuire a voievodului român de către popor și de către autorul însuși. El apare învăluit într-o aură de legendă, întruchipând vitejia și dragostea de țară.

• POEMUL •

■ Definiție

Poemul este o operă epică în versuri, de întindere mai mare, cu o acțiune mai complicată decât a baladei, alcătuită din mai multe episoade, având mai multe personaje reprezentative în care epicul se îmbină cu liricul.

Exemplu: *"Călin (File din poveste)"* de M. Eminescu este un poem alcătuit din opt părți care relatează povestea de dragoste dintre o fată de împărat și un tânăr zburător cu negre plete încheiată fericit cu nunta celor doi tineri.

■ Poemul eroic

Poemul eroic este o amplă narațiune în versuri alcătuită din mai multe episoade, cu unul sau mai multe personaje, care sunt însuflețite de sentimente nobile și săvârșesc fapte mărețe. (*"Dan, căpitan de plai"* de V. Alecsandri, *"Scrisoarea III"* de M. Eminescu)

• Poemul eroic este **alcătuit din mai multe părți**, iar în cadrul fiecărei părți există **mai multe tablouri distincte**.

Exemplu: *" Scrisoarea III"* de M. Eminescu este alcătuită din *două părți*, realizate pe baza antitezei dintre trecutul glorios și prezentul decăzut al țării.

În cadrul primei părți se observă *trei tablouri* distincte:

a) înfățișarea alegorică a visului de mărire al unui sultan, sub forma unui copac uriaș întinzându-se pe trei continente;

b) sosirea oștirii lui Baiazid în Țara Românească și scena confruntării dintre Baiazid și Mircea cel Bătrân;

c) scena bătăliei de la Rovine.

DAN, CĂPITAN DE PLAI

de Vasile Alecsandri

Repere critice

■ "*Dan, căpitan de plai* (1874) este cealaltă mare biruință literară a poetului, un strălucit epos legendar, în care se îmbină cu inegalabilă artă istoria cu folclorul, realitatea cu fantasticul. Și din ea se înalță triumfătoare figura simbolică a lui Dan, care, ca Romândor al lui Budai-Deleanu, este o întrupare simbolică a patriotismului și eroismului anonim, popular. Întregul capitol ultim al poemului este de o solemnitate de tragedie antică."

(*Istoria literaturii române*, vol. II, coord. Em. Petrovici ș.a., București, Ed. Academiei, 1968, p. 469)

■ "În legende, deși fără imaginația luxuriantă a lui Hugo și viziunile lui ciclopice, inspirându-se din cronici și din basme, Alecsandri rămâne cel mai bun poet epic român. *Dumbrava Roșie* (1872) e o mică epopee din vremea lui Ștefan cel Mare; *Dan, căpitan de plai* (1874), un poem eroic."

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981, p 87-88)

■ "*Legendele*, scrise mai cu seamă începând cu anul 1872, pot fi grupate în două mari categorii: cele istorice, prin care A. se înscrie și el în șirul poeților care au intenționat să înzestreze literatura noastră cu o epopee sau măcar cu un ciclu epic capabil deopotrivă să-i valorifice trecutul și să exalte patriotismul contemporanilor, și cele fantastice și naturiste, intim înrudite cu pastelurile și stilizând sugestii ale basmului popular. Legendele istorice (între care cele mai reușite rămân *Dumbrava Roșie* și *Dan, căpitan de plai*) cântă vitejia strămoșilor, puterea lor de sacrificiu, valorile morale ce-i însuflețeau și recreează culoarea locală și feudală în versuri nu lipsite de virtuți sonore și sugestive.".

(Georgeta Antonescu, articol în *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 21-22)

> *"Chiar și moartea aduce omagii vitejiei; moartea poate lua totul cu ea, dar nu poate să se atingă de această virtute."*
>
> (proverb din Africa Neagră)

■ "Îmbărbătat de succes, Alecsandri tentă o altă înnoire, în *Legende*, *Legende nouă*, sub semnul lui V. Hugo de astă dată [...]. *Dumbrava Roșie*, *Răzbunarea lui Statu-Palmă*, *Legenda rândunicii* [...], *Dan, căpitan de plai*, *Grui-Sânger*, *Legenda Ciocârliei*, *Murad Gazi sultanul* și *Becri Mustafa* sunt lungi narațiuni puternic oratorice, în parte istorii de viteji și nuvele cu crime, în parte basme. Nota comună este înclinarea către monstruos și colosal, către sadism și fanfaronadă eroică. [...]

Ca fragmente de epopee națională fantastică și realistă trebuie deci considerate *Legendele*, care depășesc tot ce se scrisese până atunci în acest gen.

În general, latura picturală este remarcabilă și tablourile de compoziție sunt numeroase. [...] V. Alecsandri este dominat în *Legende* de câteva idei democratice fundamentale: oroarea de crimă (Grui-Sânger), de tiranul sângeros și prepotent (Vlad Țepeș, Murad Pașa, Murad Gazi sultanul), admirația pentru eroii naționali (Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul). Cu toată compilarea exagerată de fapte și discursuri și verbozitatea peste marginile îngăduite, *Legendele* înseamnă o etapă hotărâtoare în poezia română."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la începuturi până în prezent*, București, Ed. Minerva, 1982, p. 305-308)

Momentele subiectului

Expozițiunea:

1. Bătrânul Dan, vechi oștean al lui Ștefan cel Mare, trăiește singuratic în munți, aducându-și aminte de trecutul său eroic.

Intriga:

2. Ascultând cum grăiesc *"doi vechi stejari"*, Dan află despre năvălirea tătarilor în Moldova și hotărăște să plece la luptă pentru salvarea țării.

Desfășurarea acțiunii:

3. Natura îl ajută pe Dan să-și urmeze calea.
4. Dan îl ia la luptă pe vechiul său prieten și tovarăș de arme, Ursan.
5. Dan și Ursan luptă împotriva tătarilor.
6. Dan luptă singur cu tătarii pentru apărarea prietenului său rănit, răpit apoi și salvat de fiica sa, Fulga.
7. Oștirea moldoveană apare alungând tătarii.
8. Înfrânt, hanul Ghirai îl ia prizonier pe Dan.

Punctul culminant:

9. Hanul tătar hotărăște ca Dan să fie ucis dacă nu-și schimbă legea strămoșească.

Deznodământul:

10. Dan refuză propunerea lui Ghirai și, primind învoirea hanului, merge să mai sărute o dată pământul țării.
11. Revenit în cortul hanului, Dan moare, trezind admirația hanului pentru demnitatea și curajul lui.

Rezumatul poemului

Bătrânul Dan trăiește în mijlocul naturii, într-o peșteră din munți, visând cu nostalgie la anii glorioși ai tinereții, când veghea la hotarele țării. Într-o zi, el aude ce vorbesc doi stejari despre năvălirea tătarilor, care treceau țara prin foc și sabie. Nevenindu-i să creadă cele auzite, el vede prezența amenințătoare a vulturilor și a uliilor, păsările de pradă care vestesc apropierea morții. Atunci, luându-și paloșul, ia hotărârea de a porni la luptă.

Pașii îl poartă mai întâi la casa lui Ursan, vechiul său tovarăș de arme, care își creștea hergheliile în mijlocul câmpiei. După ce își ia rămas bun de la fiica sa, Fulga, care voia să-l însoțească în luptă, Ursan pleacă la luptă, luându-și grozavul buzdugan. Ei se grăbesc spre locurile cotropite de dușmani, aruncându-se în luptă unul dintr-o parte, celălalt din cealaltă parte, ambii făcând minuni de vitejie. Ursan este rănit, dar Dan nu-și părăsește prietenul și îl apără cu paloșul său năprasnic. Fulga apare ca o vijelie și își răpește părintele. În același timp, apar și arcașii din Orhei, care-i pun pe dușmani pe fugă.

Ghirai, înfrânt, trece Nistrul și îl ia prizonier pe Dan, care fusese și el rănit. După trei zile de disperare pentru rușinoasa-i înfrângere, hanul tătar urzește planuri

de răzbunare. Chemându-l pe viteazul oștean în cortul său, el îi propune să renunțe la legea strămoșească, salvându-și viața și acoperindu-se de daruri. Altfel, va muri de mâna călăului. Bătrânul Dan refuză demn, preferând să moară. Apoi îl roagă pe han să-l lase să mai sărute o dată pământul țării înainte de a muri. Impresionat, Ghirai își dă consimțământul: îi dezleagă lanțurile și îi dă chiar calul său pentru a se întoarce în țară. După ce trece Nistrul, bătrânul oștean, respirând aerul Moldovei, mai privește o dată printre lacrimi pământul țării, apoi îngenunchează, se închină și sărută cu smerenie glia străbună *"ce tresare și care-l recunoaște"*. Revenit în cortul lui Ghirai, românul moare, trezind admirația dușmanului.

CT Caracteristicile textului

TEMA Poemul *"Dan, căpitan de plai"*, inclus în ciclul *"Legende"*, evocă o pagină din istoria națională prin figura legendară a lui Dan, fost oștean al lui Ștefan cel Mare, aparținând unui timp eroic de profundă rezonanță, acela al secolului al XVI-lea, într-o Moldovă care trebuia să înfrunte noi năvăliri tătare, după moartea marelui Ștefan. El luptă alături de Ursan pentru alungarea din țară a tătarilor conduși de Ghirai.

Poemul are ca sursă de inspirație un cântec popular, din care poetul alege un fragment ca moto al scrierii. Aceste versuri au darul de a evidenția însușirile deosebite ale eroului și destinul exemplar al acestuia:

"Frunză verde de mălai,
Cine merge sus la rai ?
Merge Dan, șoiman de plai,
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani."

În antiteză cu românul plin de virtuți, apar dușmanii țării, pedepsiți pentru fărădelegile lor:

"Cine merge gios în iad ?
Merg tatarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai."

TITLUL Titlul trimite la personajul principal, la numele și statutul acestuia: Dan este *"căpitan de plai"*, deci veghează la hotarele țării, alungându-i pe dușmani. Prin rezonanța arhaică a construcției, *"căpitan de plai"*, eroul este proiectat într-o aură de legendă care învăluie epoca marelui Ștefan.

POEMUL EROIC Poezia *"Dan, căpitan de plai"* este un poem eroic, o narațiune în versuri cu o acțiune mai amplă, alcătuită din mai multe episoade, la care participă unul sau mai multe personaje, însuflețite de sentimente nobile și care săvârșesc fapte mărețe. Poemul cuprinde șapte părți cu o acțiune liniară prezentată într-o gradație ascendentă, din momentul în care eroul află despre năvălirea tătarilor în țară și pornește la luptă alături de prietenul său, Ursan, alături de care face minuni

de vitejie, până în momentul când, rănit, este luat prizonier și moare în cortul hanului Ghirai, după ce-și revede pentru ultima oară pământul strămoșesc.

Eroii, însuflețiți de dragostea de țară, apără cu prețul vieții glia străbună și apar într-o puternică antiteză cu cotropitorii țării.

STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE

Acțiunea este structurată în șapte episoade urmărind momentele subiectului într-o înlănțuire dramatică, în care eroii sunt înfățișați într-o antiteză puternică, pe de o parte apărătorii pământului românesc, Dan și Ursan, și pe de altă parte, cotropitorii tătari, plini de cruzime, conduși de hanul Ghirai.

Partea întâi cuprinde **expozițiunea**, înfățișându-l pe bătrânul Dan care trăiește retras în munți și meditează la scurgerea timpului. El este reprezentantul timpului glorios din vremea marelui Ștefan, pe care eroul încearcă să-l retrăiască prin rememorarea tinereții sale eroice.

Dan este înfățișat în comuniune cu natura în mijlocul căreia trăiește, împăcat cu sine, pentru că are conștiința faptului că și-a făcut datoria luptând pentru triumful binelui și răspunzând fără rezerve la chemarea țării: *"Și mult iubea când țara striga: «La luptă, Dane!»"*. Hiperbolizarea însușirilor sale îi conferă o aură de erou legendar. El veghează la liniștea și binele țării:

"Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei."

Partea a doua conține **intriga acțiunii**. Eroul află din graiul a doi stejari bătrâni despre năvălirea tătarilor în țară:

"E sabie în țară ! au năvălit tatarii !
Ș-acum în bălți de sânge își joacă armasarii."

Această veste determină hotărârea lui de neclintit de a elibera țara de dușmani *("Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc. / «La luptă, Dane ! țara-i în jac, țara-i în foc!»")*, de a strivi *"toți lupii, toți șerpii de pe plai !"*. Hotărârea luată exprimă patriotismul și spiritul de sacrificiu al eroului, care în ciuda vârstei, și-a păstrat tinerețea spirituală și vigoarea trupului. Luându-și paloșul *"vechi"*, care lucește *"voios"* în mâna lui, pornește la drum spre Ursan, vechiul său prieten și tovarăș de arme.

Partea a treia reprezintă un episod din **desfășurarea acțiunii**, în care este înfățișat drumul lui Dan spre Ursan. Natura personificată apare ca un aliat de nădejde al românului, sprijinindu-l în acțiunile sale:

"Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă."

Poetul îl descrie și pe Ursan, aliat de nădejde al eroului, care veghează spațiul vast al câmpiei, unde își crește hergheliile după vrerea marelui Ștefan. La aflarea veștii despre năvălirea tătarilor în țară, nu șovăie o clipă să sară în sprijinul țării, pornind la luptă cu aceeași mânie clocotitoare și dorință de a-i alunga din țară:

"Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său.
Dan zice: «De pe munte venit-am să te ieu,
Să mergem.»
«Dar! să mergem!» adauge Ursan.

Partea a patra prezintă portretul frumoasei Fulga, fiica lui Ursan, o aprigă copilă care îmblânzește caii sălbatici cu același curaj și pricepere ca și tatăl ei. Ea prinde *"murgul cel țințat"*, îl învață *"să știe de frâu"* și îl dăruiește lui Ursan. Lăsându-și copila stăpână peste herghelii, acesta pleacă împreună cu Dan la luptă.

Partea a cincea îi înfățișează pe cei doi eroi trecând cu inima grea prin locurile cotropite de dușmani, văzând satele arzând și locuitorii trăind urgia provocată de tătari. Ei se aruncă la luptă unul dinspre răsărit și altul dinspre apus, *"ca viforul"*, deschizând cărări prin *"aprigul dușman"*.

Partea a șasea ne dezvăluie minunile de vitejie pe care cei doi luptători de temut le îndeplinesc împrăștiind rândurile tătarilor, sprijinindu-se unul pe altul. În toiul luptei, Ursan este rănit de o săgeată dușmană care-i pătrunde în piept, și îl face să se prăbușească de pe cal. Bătrânul Dan, ținând cu o mână calul, se postează la căpătâiul prietenului său, amenințându-i pe atacatori, iar *"paloșu-i naprasnic e vultur de oțel"*. Tătarii, de la distanță, și-au încordat arcurile și au trimis o ploaie de săgeți asupră-i, rănindu-l. Bătrânul cade sprijinindu-se într-o mână, aproape de prietenul său, pe care îl apără cu ultimele puteri.

Din depărtare, se ivește Fulga,"ca o fantomă albă" pe un roib sălbatic, și îl răpește de pe câmpul de luptă pe tatăl ei rănit.

În timp ce tătarii se pregătesc să atace, vin arcașii din Orhei și îi pun pe fugă, spre disperarea hanului care își vede armata risipită și umilită de români.

Partea a șaptea debutează cu drumul lui Ghirai peste Nistru, avându-l pe Dan rănit *"ca pradă și trofeu"*. Adânc umilit, hanul tătar se închide în cortul său trei zile și trei nopți, după care poruncește să fie adus românul, cu gând să se răzbune. Deși prizonier, bătrânul Dan își păstrează cumpătul și demnitatea, netemându-se de amenințările adversarului. Răspunsul înțelept al bătrânului luptător îl pune pe gânduri pe han:

"«Ce simte firul ierbei când coasa e vecină ?»
«Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul !»"

Vorbele lui exprimă încrederea netulburată în continuarea dreaptă a luptei de către urmași.

Punctul culminant ne dezvăluie un moment de maxim dramatism când hanul tătar hotărăște ca Dan să fie ucis dacă nu-și reneagă legea strămoșească sau să fie răsplătit cu daruri multe dacă acceptă propunerea.

Deznodământul este tulburător prin semnificații. Gândul morții nu-l înspăimântă pe erou și prin refuzul său bătrânul luptător se înalță la sacrificiul de sine în numele credinței strămoșești. El respinge ideea de salvare nedemnă, subliniind metaforic identificarea sa cu spațiul spiritual românesc unde s-a născut și pe care l-a slujit cu credință și cinste toată viața:

"Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân nu voi.
Deci nu-mi convine viața mișelnic câștigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată."

Demnitatea și cinstea apărate cu prețul vieții sunt exprimate în hotărârea finală: *"mai drept e ca să mor"*.

Bătrânul Dan îl roagă însă pe han să-l lase să mai sărute o dată pământul țării. Ghirai acceptă rugămintea, îl eliberează, și îi pune la dispoziție calul ca să plece. Revederea pentru ultima dată a pământului scump al țării, gesturile pline de emoție și de smerenie ale bătrânului Dan subliniază încă o dată legătura profundă a omului din popor cu natura. Acesta își pleacă fruntea, se închină și sărută glia străbună, care *"tresare și care-l recunoaște"*. Reîntors în cortul hanului, cu sufletul împăcat datorită binecuvântării primite de la pământul strămoșesc, bătrânul Dan preferă moartea: *"Suspină, șovăiește, și, palid, cade mort !"*.

Toată existența eroului a fost pusă sub semnul acestei credințe care a rămas vie și curată în sufletul românului până la ultima suflare, stârnind admirația adversarului pentru tăria sa morală.

"O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții !..."

Poemul conturează în mod simbolic portretul moral al poporului român, pildă incontestabilă pentru urmași.

CARACTERIZAREA PERSONAJELOR

Caracterizarea lui Dan, căpitan de plai

Poemul evocă figura legendară a lui Dan, fost ostaș al lui Ștefan cel Mare, aparținând unui timp eroic de profundă rezonanță istorică, acela al secolului al XVI-lea.

Personaj de prim-plan, Dan concentrează simbolic valorile eroismului și patriotismului național.

Poemul începe printr-o caracterizare directă, în care bătrânul Dan este prezentat ca un om solitar, trăind retras în munți. Viața sa reflectă ritmul cosmic al naturii: *"Privind cu jale lungă cum soarele apune..."*

Înclinat spre meditație, eroul asociază cu tristețe apusul soarelui cu bătrânețea: *"Așa și el apus-au din zile mari și bune!"*. El este reprezentantul unui timp glorios, de mult apus (*"rămas singur din timpul său afară, / Ca pe un gol de munte o stâncă solitară"*), pe care încearcă să-l retrăiască prin rememorarea tinereții sale eroice.

"Albit de ani" și având o frumoasă experiență de viață, pe erou nu-l înspăimântă gândul morții, ci îl apasă tristețea față de tinerețea apusă, pe care o exprimă deosebit de sugestiv prin interogații și exclamații retorice:

"O ! lege-a nimicirei, o ! lege nemiloasă!
Când, când s-a toci oare a vremei lungă coasă?"

Evocarea vremurilor glorioase face posibilă prezentarea eroului ca pe un luptător pentru triumful binelui:

"Pe când era el tânăr, lumea-i părea îngustă,
Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău!
El ar fi vrut-o bună ca bunul Dumnezeu".

Dan este animat de un profund patriotism, răspunzând fără rezerve la chemarea țării: *"Și mult iubea când țara striga: «La luptă, Dane!»"*, ceea ce îi dădea un curaj și o forță ieșite din comun. Hiperbolizarea însușirilor sale îi atribuie o aură de erou legendar, prezența dușmanilor în țară stârnind mânia năprasnică a viteazului (*"Atunci a lui mânie ca trăsnetul era, / În patru mari hotare tuna și fulgera"*) care veghează la binele patriei (*"Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi / Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei"*).

Dan se simte legat, ca toți eroii populari, de roibul său, căruia i se adresează direct, ca unui prieten, încurajându-l pentru a-i risipi temerile și pentru a-i transmite încrederea și curajul său:

"«N-aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine
O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine»".

Înzestrat cu puteri miraculoase, ca în basme, bătrânul Dan poate înțelege graiul naturii, care nu îi este numai cadru de viață, ci și confidentă, aliată în lupta sa neîncetată pentru libertate:

"Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă."

Se evidențiază astfel comuniunea dintre om și natură.

Eroul se dovedește a fi un adevărat patriot; reacția lui este înregistrată direct de autor, subliniind hotărârea de neclintit în eliberarea țării de dușmani:

"Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc
«La luptă, Dane! țara-i în jac, țara-i în foc!»".

Antiteza dintre vârsta personajului și acțiunea sa hotărâtă reliefează spiritul său de sacrificiu, tinerețea spirituală și vigoarea adevăratului patriot. Tripla repetiție de la începutul versurilor devine elocventă: *"Bătrânul Dan desprinde un paloș vechi din cui"*, *"Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână / Și simte că tot bate o inimă română."* Monologul lui Dan exprimă metaforic idealul unui încercat oștean care a luptat o viață întreagă pentru apărarea gliei străbune: *"Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus"*. Ruga adresată cerului este o adevărată profesiune de credință a unui luptător și a unui bun român, care își iubește țara cu devotament, care își dorește să trăiască numai atâtea zile cât să alunge dușmanii țării:

"O, Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pân' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai !
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,
Când inima-nceta-va să bată-n peptul meu".

Statura morală a viteazului oștean este hiperbolizată:

"...Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte.".

În prietenul și tovarășul său de arme, Dan are un aliat care veghează la binele patriei. Dacă bătrânul Dan domină înălțimile, Ursan veghează spațiul vast al câmpiei (*"stă de pază în mijlocul câmpiei"*). Cele două personaje sunt complementare. Spiritul meditativ și deschis al lui Dan se opune asprimii și tăcerii lui Ursan (*"E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos"*). Portretul lui Ursan este o imagine a forței violente (*"Om aspru"*, *"năprasnic"*, *"pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat, / Cu*

brațul de barbat, cu pumnul apăsat"). Misterul învăluie existența personajului (*"El e de peste Milcov pribeag misterios"*), care evită comunicarea cu semenii:

"Toți carii știu de dânsul spun multe, dar șoptind,
Și cale de o zare îl ocolesc grăbind".

Deși au firi deosebite, cei doi sunt legați printr-o trainică prietenie, înfiripată sub flamurile de luptă ale lui Ștefan cel Mare. Reacția lui Ursan la aflarea veștii că tătarii au năvălit în țară amintește de reacția bătrânului Dan, aceeași mânie clocotitoare și aceeași hotărâre neclintită de a-i alunga din țară:

"Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său,
Dan zice: «De pe munte venit-am să te ieu,
Să mergem!» «Dar ! să mergem !» adauge Ursan".

Utilizând procedeul caracterizării indirecte, cei doi prieteni și tovarăși de arme sunt urmăriți pe câmpul de luptă, pilde veridice de vitejie și eroism. Prin hiperbolizare, cei doi dobândesc puteri neobișnuite, dovedindu-se capabili să țină piept unei întregi armate dușmane până la venirea arcașilor din Orhei. Comparațiile amplifică la proporții hiperbolice vitejia bătrânului Dan:

"El intră și se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă,
Și paloșu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta, -n stânga, și taie-n carne vie...".

Cuvintele sale, în care răsună provocarea dușmanului la confruntare deschisă (*"«Steie față / Cui place vitejia, cui s-au urât de viață !»"*), ne dezvăluie hotărârea, curajul și demnitatea osteanului gata să-și salveze țara cu prețul vieții.

Reacția dușmanilor amplifică metaforic proporțiile eroismului lui Dan:

"Dar nici gândesc păgânii să deie pept cu el,
Căci paloșul naprasnic e vultur de oțel".

Prietenia care îl leagă de Ursan îl face să-și riște viața apărându-și prietenul rănit, gest sugestiv redat printr-o comparație întărită de personificare:

"Precum așteaptă zimbrul de lupi încungiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat".

Curajul excepțional al românului a fost apreciat chiar și de către cotropitori. Eroul a luptat cu vitejie până în clipa când, rănit fiind, a căzut captiv în mâinile dușmanilor. Confruntarea dintre Dan și Ghirai, prin dialog și detaliile de comportament, evidențiază prin intermediul antitezei, frumusețea morală a românului. Ghirai este prezentat mai întâi pradă disperării de a fi fost învins, rănit adânc în orgoliul său, apoi dornic de răzbunare: *"În ochii lui trec fulgeri de cruntă răzbunare"*. Față de aceste stări sufletești contradictorii, Dan își păstrează măreția și demnitatea: *"Deși cuprins de lanțuri, măreț intră românul!"*.

Cuvintele lui Ghirai (*"«Ghiaur ! zice tatarul cu inima haină. / Ce simte firul ierbei când coasa e vecină ?»"*) încearcă să înfrângă prin amenințare tocmai demnitatea românului. Răspunsul calm și chibzuit al lui Dan oferă o pildă de înțelepciune și patriotism, exprimând metaforic încrederea netulburată a eroului în continuarea luptei pentru apărarea țării de către urmași:

"«Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul !»".

În felul acesta, Dan face să vibreze o coardă din sufletul adversarului, atrăgându-și respectul datorat vârstei și calităților sale morale. Propunerea pe care i-o face însă hanul, după amenințarea cu moartea, trădează intenția de a-l supune pe Dan, răpindu-i credința strămoșească, un alt punct de sprijin al tăriei sale sufletești:

"Dar însă îmi fac milă, de ani și de-a ta minte,
Gândind la bătrânețea ce-apasă-al meu părinte,
Și vreu, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!"

Prin refuzul său, "creștinul" Dan se înalță până la sacrificiul de sine în numele apărării credinței strămoșești. Respingerea ideii de salvare nedemnă este redată metaforic, poetul subliniind identificarea eroului cu spațiul spiritual românesc:

"Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi".

Demnitatea, fidelitatea față de credința strămoșească, ideea păstrării intacte a curățeniei sale sufletești și a renumelui clădit pe faptele de o viață, sunt exprimate în mod simbolic prin semnificațiile stilistice complexe ale repetiției epitetului "alb", în antiteză cu metaforele *"pată"* și *"rugină"*:

"Deci nu-mi convine viața mișelnic câștigată
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeața din obraz [...]

Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc
Și vreu cu fața albă senin să mă sfârșesc".

Toate aceste valori morale le-a învățat viteazul de la Ștefan cel Mare, de la care a deprins și meșteșugul armelor, dar și demnitatea:

"Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie
La trai fără mustrare și fără prihănie."

Sentimentul onoarei dus până la sacrificiu explică hotărârea finală: *"...mai drept e ca să mor!..."*.

Dragostea sa față de țară, în slujba căreia și-a pus inima și brațul o viață întreagă, se ghicește în rugămintea adresată hanului de a-l lăsa să mai sărute o dată pământul țării sale. Uimirea și respectul lui Ghirai se concretizează în actul eliberator și mai ales în apelativul *"Tată"*, care concentrează tot respectul datorat vârstei, înțelepciunii și însușirilor morale ale lui Dan.

Revederea pentru ultima dată a pământului țării, gesturile încărcate de emoție și de smerenie cu care își pleacă fruntea (se închină și sărută ca pe-o moaște glia străbună, care *"tresare și care-l recunoaște..."*), subliniază încă o dată legătura profundă a omului din popor cu natura, care apare personificată:

"Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Își pleacă fruntea albă, smerit își face cruce
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște
Pământul ce tresare și care-l recunoaște...".

După ce s-a despărțit de pământul sfânt al țării, pe care l-a apărat cu dragoste și devotament toată viața, viteazul își respectă cuvântul dat și se întoarce în cortul hanului: *"Suspină, șovăiește și, palid, cade mort !"*. El se arată până în ultima clipă a vieții cinstit și demn, așa cum fusese o viață întreagă.

Bătrânul Dan are o fire înclinată spre meditație, înțelepciunea sa fiind admirată chiar și de dușmani: *"O! Dan, om înțelept !"*, iar vitejia lui fiind recunoscută dincolo de hotarele țării:

"Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulți tatari cuprins-ai de-ai morții reci fiori!".

Demnitatea și curățenia sa sufletească, respectul legii strămoșești, îl impresionează adânc pe Ghirai.

Cuvintele hanului din finalul poemului, pline de durere, dar și de admirație, exprimă sensul pilduitor al vieții lui Dan:

"O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții!..."

Toată existența eroului s-a desfășurat în numele unei credințe care a rămas vie și curată până la ultima lui suflare, subliniind bogăția sufletească a personajului.

Utilizând caracterizarea directă realizată de către autor, de către alte personaje (atitudinea de admirație a lui Ghirai) și chiar de personajul însuși (autocaracterizare) este realizat portretul fizic și moral al eroului. Acest portret este completat prin intermediul caracterizării indirecte, prin faptele, gesturile și vorbele sale, care conturează un erou legendar.

Poemul *"Dan, căpitan de plai"* conturează în mod simbolic portretul moral al poporului român, pildă incontestabilă pentru urmași prin eroismul cu care și-a apărat țara. Iubirea de patrie este temeiul pe care se clădește statura morală a românului, prin demnitatea, curajul, dârzenia, cinstea și înțelepciunea cu care a stat de veacuri la hotare.

Caracterizarea lui Ursan

Deși personaj secundar, Ursan i se alătură bătrânului Dan, completându-l și sporind aura de legendă a poemului. Ursan s-a numărat și el printre oștenii lui Ștefan cel Mare, fiind răsplătit pentru vitejia și devotamentul său de marele domnitor cu o proprietate:

"Pe vremea lui, sub ochii lui Ștefan, domn cel mare,
Intrând în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul;
Iar Ștefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
I-au zis: «Ursane frate! să-ți faci ochirea roată,
Și cât îi vedea zare, a ta să fie toată!»"

Prietenul și tovarășul de luptă al lui Dan este mai tânăr decât acesta și este muntean de origine, pribeag *"misterios"* de peste Milcov. El s-a stabilit la câmpie, pe plaiurile dăruite de marele Ștefan, unde crește herghelii frumoase împreună

cu fiica sa, Fulga. Retras și tăcut (*"scurt la grai"*), Ursan apare învăluit în mister. El are o fire aspră și violentă, un fizic impunător, fiind *"pletos ca zimbrul"*, *"năprasnic"*, *"la chip întunecos"*. Este respectat și temut de ceilalți, care-l ocolesc cu grijă:

"Toți carii știu de dânsul spun multe, dar șoptind,
Și cale de o zare îl ocolesc grăbind."

Gata oricând de luptă, Ursan nu se desparte de buzduganul său, *"doarme culcat pe-un buzdugan"*, asemenea eroilor din basme. Toată înfățișarea sa respiră forță într-o fire vulcanică. Epitetele integrate în ample enumerații au darul de a sublinia însușirile acestuia: asprimea (*"om aspru"*), forța și statura atletică (*"cu peptul gros și lat, / Cu brațul de barbat, cu pumnul apăsat"*).

El impresionează prin înfățișarea sa aspră, întunecată și tăcută, dar care ascunde un suflet nobil în care se îngemănează dragostea sa paternă pentru Fulga și dragostea sa de țară. Alături de aceste două idealuri cărora și-a închinat viața, în inima lui Ursan bate aceeași statornică prietenie față de Dan ca în tinerețe. Auzind de la bătrânul Dan despre năvălirea tătarilor în țară și despre chemarea la luptă, Ursan răspunde scurt și fără șovăire: *"Dar! să mergem!"* El se angajează cu același patriotism și devotament fierbinte în slujba patriei, pentru a o salva de cotropitori. Hotărârea de a se alătura prietenului în această temerară acțiune împotriva dușmanilor țării exprimă dragostea sa față de țară, rămasă la aceeași intensitate ca în tinerețe.

Pe câmpul de luptă, el face minuni de vitejie alături de Ursan, împreună cu care ține piept dușmanilor până în momentul când este rănit, fiind apoi salvat de fiica sa, Fulga.

Învăluit în aura de legendă, Ursan este și el un simbol al luptei poporului român pentru libertate, stârnind admirația marelui Ștefan, dar și a poetului. Portretul său fizic și moral este realizat prin intermediul caracterizării directe și indirecte.

Ca foști osteni ai lui Ștefan cel Mare, ei reprezintă niște eroi de legendă, fiind însuflețiți de un fierbinte patriotism, de o prietenie sinceră, de compasiunea pentru cei aflați în nevoi și ura înverșunată față de dușmanii țării. Până în ultima clipă de viață, cei doi prieteni luptă cu vitejie și devotament pentru păstrarea sfântă și neștirbită a patriei strămoșești.

REALIZAREA ARTISTICĂ În realizarea acestei opere epice care stă sub semnul fabulosului legendar, se observă arta cu care poetul înfățișează acțiunea într-o derulare dramatică, împletind narațiunea faptelor cu descrierea (zugrăvirea cadrului, portretele eroilor, scenele de luptă, comportamentul personajelor) cu dialogul și monologul interior (modalitate indirectă de caracterizare a personajelor), vorbirea directă cu vorbirea indirectă.

Limbajul este expresiv, bogat în **regionalisme** (*"jac"*, *"sirepe"*, *"urgie"*, *"tatar"*, *"barbat"*, *"displetite"*) și **arhaisme** (*"han"*, *"palà"*) care conturează expresiv culoarea de epocă, alături de **neologisme** (*"solitar"*, *"nocturn"*, *"fantasme"*) care nuanțează descrierea cadrului și a personajelor.

Utilizarea prezentului istoric dobândește o semnificație deosebită în aducerea în prim-plan a întâmplărilor evocate, într-o aură de legendă care impresionează adânc cititorul.

În poemul *"Dan, căpitan de plai"*, poetul îmbină cu măiestrie narațiunea, descrierea și dialogul, alăturând într-un mod inspirat folclorul – istoriei, iar fantasticul – realității. Pentru a obține efectele dorite, poetul alege atât cuvinte din fondul lexical principal sau din cel tradițional, cât și neologisme. Astfel, limbajul poetic dobândește o expresivitate deosebită, într-un ton ce cunoaște numeroase modulații, îmbogățit cu figuri de stil inspirate.

Epitetele (simple sau duble) evidențiază însușirile neobișnuite ale personajelor: *"șoimul singuratic"*, *"caldă sărutare"*, *"vechi pustnic"*, *"fantasma drăgălașă"*, *"suflet luminos"*, *"mormântul [...] curat și alb"*, *"peptul gros și lat"*, *"zile mari și bune"*.

Comparațiile dau mai multă forță expresivă versului: *"Atunci a lui mânie ca trăsnetul era"*, *"Intrând în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare"*, *"așteaptă / Precum așteaptă zimbrul de lupi încungiurat."*.

Metaforele subliniază sugestiv imaginile impresionante ale poemului: *"bici de urgie"*, *"lupii, toți șerpii de pe plai"*, *"zmeii hergheliei"*, *"a vremii lungă coasă"*, *"rugina"*.

Personificările scot în evidență comuniunea omului cu natura: *"țara striga «La luptă, Dane!»"*, *"țara dormea-n pace"*, *"ascultă grăind doi vechi stejari"*, *"câmpul spăimântat"*.

Repetițiile accentuează însușirile: *"largă, prea largă pentru rău"*, *"bună ca bunul Dumnezeu"*;

Hiperbola evidențiază însușirile exemplare ale eroului:

> *"...Așa apare-n șesuri măreţul om de munte,*
> *Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte !"*.

Enumerațiile sau aglomerările verbale subliniază dramatismul întâmplărilor: *"Prin fum se zăresc umbre fuginde, rătăcite, / Copii mărunți, și mame, și fete despletite / Și cai scăpați în fugă, și câni, și boi în turme..."*.

Aliterațiile unor consoane *"v"*, *"r"* amplifică vuietul luptei sau dimensiunea morală a eroului: *"din vale lung vaiet"*, *"Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz"*, *"având o viață verde"*;

Poemul *"Dan, căpitan de plai"* rămâne o operă reprezentativă a genului, remarcabilă prin arta cu care poetul a evocat o pagină din istoria țării, într-un stil unic în care măreția și omenescul coexistă, iar istoria se împletește cu fabulosul de sorginte populară. Poemul se învăluie într-o aură de legendă, iar personajele devin niște simboluri ale eroismului și patriotismului românesc.

Exerciții rezolvate

☑ **1. Argumentați, cu aspecte din operă, comuniunea omului cu natura în poemul "Dan, căpitan de plai".**

R. Înfrățirea omului cu natura, prezentă în poezia populară, este înfățișată sub diferite aspecte în poemul *"Dan, căpitan de plai"*.

• Munții împărtășesc tristețea bătrânului Dan care se gândește la anii tinereții sale eroice, pe care îi regretă: *"Iar munții, albi ca dânsul, se-nclină-n departare"*.

• Vulturii îl însoțesc pe erou prin codri, alcătuind un falnic cortegiu:

"Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț
Făceau un cortegi falnic eroului drumeț".

• Bătrânul Dan află vestea năvălirii tătarilor în țară, ascultând cum *"grăiesc"* doi vechi stejari, având aceeași vârstă cu eroul. Ei au același sentiment de ură față de cotropitorii țării:

"Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Ș-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte".

• Râul îl ajută pe erou în hotărârea sa de a pleca la luptă pentru salvarea țării:

"Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă".

• Pământul țării, pe care bătrânul Dan îl sărută cu evlavie pentru ultima dată, tresare, recunoscându-l: *"Pământul ce tresare și care-l recunoaște..."*.

☑ **2. Indicați rolul hiperbolei în configurarea acțiunii.**

R. Momentele acțiunii care sunt redate prin hiperbole sunt următoarele:

1. Expozițiunea, cuprinzând prezentarea glorioasă a bătrânului Dan.

2. Desfășurarea acțiunii:

a) Hotărârea lui Dan de a lupta pentru a salva țara de cotropitori.

b) Prezentarea lui Ursan stând de pază în mijlocul câmpiei, veghind asupra hergheliilor.

c) Lupta celor doi viteji împotriva dușmanilor.

d) Lupta lui Dan pentru a-și apăra prietenul rănit.

3. Deznodământul:

Refuzul plin de demnitate al lui Dan, invocând vârsta seculară și cuvintele lui Ștefan.

> **Nota bene !**
>
> • "Entuziasmul naște vulturi, pe când deznădejdea – viermi." *(Derenic Demircian)*
>
> • "O bătrânețe viguroasă este răsplata cea mai frumoasă a unei vieți." *(Biuzand Kecian)*
>
> • "Mai bine să mori în picioare, decât să trăiești plecat." *(proverb armean)*
>
> • "Dacă trebuie să murim, atunci asta să ni se-ntâmple cu sabia în mână și pe câmpul de luptă. Decât o viață disprețuită, mai curând o moarte liberă slăvită." *(Murațan)*
>
> • Când vine libertatea, cine poate spune cât sânge îi trebuie, câte lacrimi, câtă distrugere și câtă suferință ?! Nu este sfârșitul tânguirilor, ci acea aspră enigmă a vieții, când, pentru un zâmbet, pentru o speranță, pentru o fericire, sunt necesare mii de picături de sânge și de lacrimi." *(Avetis Aharonian)*

☒ 3. Selectați câteva pasaje descriptive și precizați funcția descrierii în poem.

R. Predomină pasajele narative, deoarece este vorba de un poem reprezentând o narațiune în versuri, alcătuită din mai multe episoade (vezi: Momentele subiectului).

Pasajele descriptive cuprind:

1. Prezentarea bătrânului Dan trăind singuratic în munți, visând cu tristețe la anii tinereții.
2. Scena pârjolirii satelor de către hoardele de tătari.
3. Portretul lui Ursan.
4. Zbuciumul lui Ghirai, umilit în cortul său.
5. Intrarea demnă a lui Dan înlănțuit în cortul hanului.
6. Revederea pentru ultima dată a pământului drag al țării, care îl recunoaște pe erou.

Descrierea dobândește astfel un rol important în portretizarea eroilor, în redarea stării sufletești sau atitudinii personajelor, în înfățișarea unor momente de mare încărcătură emoțională: revederea pentru ultima dată a pământului țării de către Dan sau scena pârjolirii satelor de către hoardele de tătari.

Citește și află mai mult !

Iată cum înfățișează Alecsandri o întâmplare al cărei erou a fost:

"Eram o dată la Constantinopol, unde făcusem cunoștință cu un turc, care îmi vorbea de niște ruine vechi, ce se aflau prin Asia minoră. Fiindcă eram hotărât să fac voiajul în acea parte, l-am întrebat cum se cheamă satul sau localitatea. Turcul mi-a răspuns că nu-și aduce aminte, dar poate să-mi dea o singură indicațiune numai. El mi-a zis: în voiajul dumitale ai să dormi în multe hanuri și ai să bei multe cafele. Unde vei bea cafeaua cea mai bună, să știi că acolo sunt ruinele, fiindcă acolo este un cafegiu, care face cafele cum n-am băut în tot cuprinsul Islamului.

Având la îndemână numai simplu această indicațiune, am plecat în voiaj. Cum ajungeam într-un sat – căci despre sat era vorba – ceream o cafea; o gustam – era bună – căci în Turcia cafeaua este peste tot locul bună – dar nu mi se părea ceva extraordinar, prin urmare plecam înainte. Din cafele în cafele, ajung în sfârșit la un sat, întreb unde-i hanul, mă duc într-acolo și văd afară pe un turc stând turcește cu un ciubuc în mână și cu o cafea alături. Îndată ce înțelege că are de-a face cu un musafir, bate din palme și ordonă unei slugi să-mi aducă o cafea. Mi-o aduse; cum gustai dintr-însa am înțeles că aista-i turcul, așa de bună era. Imediat am întrebat în turceasca mea dacă nu cumva în satul acesta sunt niște dărâmături vechi. Iar turcul, foarte mulțumit, mi-a răspuns, dându-mi a înțelege că-i așa.»

Apoi Alecsandri sfârși zicând: «Vedeți cum se călătorește în Turcia. În loc de ghizi sau de alte informații, cafeaua ține loc la toate»."

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, vol. II, București, Ed. Saeculum I. O. / Ed. Vestala, 1999, p. 129-130)

Exerciții propuse

❑ **1.** Se dau versurile:

"Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-au din zile mari și bune!
Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stâncă solitară..."

Cerințe:

a_1) Indicați cinci cuvinte derivate și precizați elementele componente.
a_2) Selectați trei cuvinte conținând diftongi (marcați semivocalele) și un cuvânt conținând hiat.
a_3) Despărțiți în silabe cuvintele: *păduratic, solitară, pustnic.*
a_4) Extrageți din text două perechi de antonime și o pereche de sinonime.
a_5) Precizați sensurile pe care le are în text cuvântul *"apune"*.
a_6) Indicați valorile morfologice din text ale cuvintelor: *vechi, gol.* Alcătuiți enunțuri cu alte valori morfologice ale acestora.
a_7) Indicați forma de genitiv singular, articulată hotărât a substantivelor: *peșteră, stâncă, veselie, sărutare, jale, zi.*
a_8) Desprindeți din versurile de mai sus câteva trăsături ale eroului, precizând modalitățile de caracterizare utilizate.
a_9) Identificați figurile de stil.

❑ **2.** Indicați figurile de stil și rolul lor expresiv în versurile:

a) *"...Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,*
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte!"

b) *"Amenințând cu ochii tatarii, mi-i așteaptă*
Precum așteaptă zimbrul de lupi încungiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat.
Dar nici gândesc păgânii să deie pept cu el,
Căci paloșul naprasnic e vultur de oțel."

❑ **3.** Explicați versurile, cu sublinierea valorii expresive a mijloacelor stilistice:

"«Ghiaur! zice tatarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbei când coasa e vecină?»
«Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!»"

❑ **4.** Argumentați prezentarea lui Ștefan cel Mare în poem ca un simbol al domnitorului perfect.

❑ **5.** Se dau versurile:

"Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi.
Deci nu-mi convine viața mișelnic câștigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă roșeața din obraz.
Cui place să roșească, roșească... eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc
Și vreu cu fața albă senin să mă sfârșesc,
Ca dup-o viață lungă, ferită de rușine,
Mormântul meu să fie curat și alb ca mine!"

a) Comentați versurile, evidențiind trăsăturile eroului.
b) Explicați rolul dialogului în caracterizarea personajului.
c) Exprimați în câteva rânduri profesiunea de credință a personajului, așa cum se desprinde din versurile indicate.

Nota bene !

- "Brațele bune fac săbiile bune."
  "Orice om curajos e om de cuvânt."
  "În pericolele mari se vede adevăratul curaj."
  (proverbe franceze)
- "Chiar și moartea aduce omagii vitejiei; moartea poate lua totul cu ea, dar nu poate să se atingă de această virtute."
  (proverb din Africa Neagră)
- "Curajul se vede în apărarea patriei."
  (proverb turcesc)
- "Adevăratul curaj rezultă din voința omului stăpân pe sine, având sentimentul datoriei împins până la sacrificiu."
  "Fără curaj, omul chibzuit și cu voință nu reușește, rămâne neputincios față de problemele importante, în orele grele și hotărâtoare."
  (Paul Doumier, "Cartea copiilor mei")

SCRISOAREA III
(fragment)

de *Mihai Eminescu*

Repere critice

■ "Pentru **E.**, istoria românilor parcurge trei vârste, dintre care primele două (vârsta mitică a Daciei din *Memento mori* și vârsta eroică a statului natural din *Scrisoarea III*) sunt prin excelență creatoare, iar cea de a treia, contemporană, e resimțită ca un timp de criză, un timp al înstrăinării în istorie."

(Ioana Em. Petrescu, articol în *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 216)

■ "Astfel în opera acestui romantic, înverșunat dușman și descompunător al timpului obiectiv, singurul timp consistent, coerent, ***viu***, este acela al istoriei naționale, durată în care viața se ipostaziază eroic cerând implicație și jertfă, și e departe de a mai fi «vis al morții eterne». Și această contradicție fundamentală între concepția poetului despre timpul istoriei românești și viziunea lui mito-poetică ce face din neființă dublura și obârșia și finalul vieții, contradicție vizibilă și din articolele politice, dă imaginea definitorie a importanței istoriei naționale în gândirea și opera eminesciană."

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Motivul istoric: timp și spațiu național*, în "Eminescu – cultură și creație", București, Ed. Eminescu, 1976, p. 14)

■ "Cugetând îndelung la acea vreme de lupte și încercând să discearnă [...] acele «mistere din viața popoarelor, din mersul generațiunilor, care asemenea fluxului și refluxului mării duc cu o teribilă consecință ici la înălțare, colo la cădere», Eminescu își reprezenta un mod de existență nu atât idealizat, cât mai ales în măsură să explice, totuși, acel «miracol» al supraviețuirii și păstrării independenței noastre, dincolo de atâta durere și atât sacrificiu și atâtea neîntrerupte amenințări din partea unor dușmani incomparabil mai numeroși și mai puternici. [...]

> *"Gloria se scrie cu litere de sânge."*
> (Lamartine, *Căderea unui înger*)

Dintre Basarabi și Mușatini (înrudiți în adâncul stirpei cum îi vedea poetul), s-au ales unii foarte vrednici, foarte activi care și-au făcut datoria, dând bătăliile decisive, spunând vorbele cuvenite, repetând gesturile ancestrale[...] Unuia din aceștia i s-a închinat un fragment epic, cel despre Rovine, din *Scrisoarea III*. Este un rar moment de timp epic în opera eminesciană, timpul eposului fiind în general acela al acțiunilor pozitive, al împlinirilor naționale, timp plenar al cărui ritm de curgere, susținut, are continuitatea bogată, copleșitoare, al marilor fluvii."

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Motivul istoric: timp și spațiu național*, în "Eminescu – cultură și creație", București, Ed. Eminescu, 1976, p. 28 – 29)

■ "Romanticul, care din spațiul cosmic, dintre cosmogonii și apocalipse, s-a coborât și s-a simțit acasă în sat și în codru, în aceste *topos*-uri sacre în care, concentrată și ocrotită, se afla țara, care a înfățișat patria ca hartă totală, dar a izbutit și geniala reducție, într-o metonimie fără moarte, care înconjură ca într-o efigie portretul lui Mircea (râul-ramul), a avut o conștiință difuză în toate ungherele țării, pretutindeni. Iar în timp, a patronat și patronează unitar sensul devenirii noastre în istorie și spirit, fiind identificat cu istoria noastră, cu *oricândul* românesc."

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Motivul istoric: timp și spațiu național*, în "Eminescu – cultură și creație", București, Ed. Eminescu, 1976, p. 35)

■ "Întâlnirea [dintre îndrăgostiţi, n.n.] se poate produce numai în altă ordine, cea magică [...]. Şi în poezie însă regăsim nu întâmplător într-un basm, în *Călin – file din poveste*, aventura unui cuplu petrecută pe ambele tărâmuri, ale realului şi idealului. Iubirea dintre Zburător şi fata de împărat desfăşurată în noapte şi în taină, în fugitive, furişe îmbrăţişări, trece prin tribulaţii grave. Păcatul săvârşit de fata de împărat o exilează, din lumea palatului de basm, într-o colibă ţărănească săracă, unde, părăsită, naşte pe copilul Zburătorului. Viaţa şi portul ei acum sunt ale femeii simple de la ţară, iar băiatul ei paşte gâştele. Peisajul e tomnatic, apele sure, semnificând moartea iubirii, despărţirea cuplului.

Dar revenirea Zburătorului şi nunta refac faţa lumii la toate nivelurile, căci nunta înseamnă o tehnică de reintegrare într-o unitate originară care-şi recapătă toate puterile. Peisajul-cadru redevine plin de forţă şi de unitate, proaspăt ca în ziua întâi a creaţiei. [...]

Reunirea perechii îndrăgostite care înseamnă transcenderea stării de imperfecţiune legate de condiţia umană, se face sub oblăduirea macrocosmosului («Nunul mare, mândrul soare şi pe nuna, mândra lună») şi cu participarea lumii mici, într-o altă nuntă de dimensiuni minuscule, exprimând însă aceeaşi unitate reintegrată la toate nivelurile cosmosului."

(Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Cuplul ca idee mito-poetică centrală în opera eminesciană*, în "Eminescu – cultură şi creaţie", Bucureşti, Ed. Eminescu, 1976, p. 88 – 89)

Prezentarea poemului

Poemul cuprinde *două părţi* bazate pe antiteza dintre trecutul glorios şi prezentul decăzut, bazat pe minciună şi ipocrizie.

Prima parte conţine *patru tablouri* realizate într-o tonalitate de vibrant patriotism.

• *Primul tablou* sugerează alegoric puterea Imperiului Otoman prin visul tânărului sultan. Acesta, adormit sub fereastra iubitei sale, frumoasa Malcatun, visează că luna prefăcută în fecioară îl atrage într-un joc straniu. După ce luna dispare, visul sultanului dobândeşte o altă semnificaţie – creşterea puterii otomane – prin apariţia şi dezvoltarea unui copac uriaş sub care se adăposteşte lumea întreagă.

• *Al doilea tablou*, cu un pronunţat caracter dramatic, evocă dialogul dintre Mircea cel Bătrân şi sultanul Baiazid, ajuns cu falnica-i oştire în câmpie la Rovine. Voievodul român ilustrează însuşirile alese ale poporului român: înţelepciune, dragoste de ţară, demnitate şi modestie. Fără să se teamă de ameninţările trufaşului sultan, domnitorul refuză să-i închine ţara, asigurându-l că-şi va apăra ţara şi poporul cu toată hotărârea.

• *Al treilea tablou* înfăţişează scena luptei de la Rovine. În fruntea micii sale armate, Mircea cel Bătrân dezlănţuie un atac fulgerător asupra numeroasei armii turceşti, nimicind-o şi alungând-o peste Dunăre. Cuvintele voievodului dobândesc greutatea faptelor într-o scenă memorabilă, în care trufaşul sultan, spumegând de furie şi neputinţă, este umilit şi învins.

• *Al patrulea tablou* evocă un moment de linişte după terminarea bătăliei. În această atmosferă de pace şi reculegere, fiul domnitorului trimite o scrisoare iubitei sale.

Partea a doua, construită pe antiteza trecut – prezent, reprezintă o satiră la adresa prezentului decăzut. În comparaţie cu "veacul de aur" în care vibrează idealurile dragostei de neam şi de ţară, poetul satirizează ipocrizia, falsul patriotism, lăcomia şi lipsa de idealuri a tineretului din vremea sa. Pentru a îndrepta această lume coruptă, poetul evocă figura justiţiară a voievodului Vlad Ţepeş.

C7 Caracteristicile textului

Cele cinci *"Scrisori"* compuse de Mihai Eminescu exprimă o satiră puternică la adresa înjosirii idealurilor morale în vremea sa. *"Scrisoarea III"* ocupă un loc aparte, realizând antiteza dintre trecutul glorios, întruchipat de Mircea cel Bătrân și prezentul decăzut, marcat de falsul patriotism al oamenilor politici din vremea poetului.

STRUCTURA Poezia *"Scrisoarea III"* cuprinde două părți. În **prima parte** se observă *patru tablouri* distincte.

În ***primul tablou*** este înfățișat alegoric visul de mărire al unui sultan, sub forma unui copac uriaș întinzându-se în trei continente. Baiazid pune în aplicare cele visate, cucerind *"țară după țară"* și *"popor după popor"*, până ajunge la Dunăre.

Al doilea tablou cuprinde sosirea oștirii lui Baiazid în Țara Românească, și scena confruntării dintre trufașul Baiazid și domnitorul român, Mircea cel Bătrân. Ultimul tablou descrie bătălia de la Rovine. A doua parte evocă satiric imaginea prezentului decăzut, poetul invocând în final figura pilduitoare a voievodului Vlad Țepeș.

TEMA În fragmentul dat, prin împletirea narațiunii cu dialogul și descrierea, Mihai Eminescu reînvie o pagină glorioasă din istoria poporului nostru, în care Mircea cel Bătrân devine un simbol al dragostei de țară și de libertate. De altfel, figura lui Mircea cel Bătrân, învingătorul de la Rovine, s-a impus posterității prin aura viziunii eminesciene.

PERSONAJELE TABLOUL AL DOILEA Eroul principal, *"domnul Țării Românești"*, ne este înfățișat *"la Rovine, în câmpii"*, pe parcursul întâlnirii sale cu Baiazid și în timpul luptei de la Rovine.

Poetul schițează numai prin câteva trăsături semnificative portretul fizic al domnitorului: *"Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port"*. Vârsta eroului dobândește o însemnată funcție estetică: ea îi conferă voievodului experiență de viață, echilibrul maturității și înțelepciune. Înfățișarea-i modestă și vorba sa simplă și cumpătată subliniază legătura profundă dintre voievod și popor.

Poetul insistă asupra portretului moral al voievodului, care se conturează treptat prin vorbe, fapte și atitudine, într-un portret memorabil.

Episodul dialogului dintre Mircea și Baiazid, realizat pe baza antitezei, reprezintă confruntarea dintre două personalități cu profiluri morale diametral opuse și cu concepții total diferite.

De la primele cuvinte adresate voievodului român, Baiazid își arată trufia disprețuitoare a celui obișnuit cu supunerea necondiționată. Neașteptând să afle motivul întrevederii, trufașul sultan încearcă să intimideze, pe un ton tăios și amenințător:

> *"- Am venit să mi te-nchini,*
> *De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini".*

Cu demnitate și fermitate, conducătorul român respinge însă dorința sultanului de a-l face să-i închine țara:

> *"Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți".*

Continuându-și dialogul cu sultanul, Mircea îi arată că românii sunt pregătiți să-și accepte destinul:

"De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război".

Liniștea voievodului vine din străvechea obișnuință a românilor de a accepta – prin puterea credinței – cu demnitate "ce e scris". Această înțelepciune creștinească a unui popor puțin numeros, dar dârz în apărarea hotarelor, nu poate fi înțeleasă de acela care se consideră de neînfrânt.

Expunând în fața voievodului român înfricoșătoarele victorii repurtate și firea sa răzbunătoare, Baiazid vrea să-l înspăimânte ca să-și schimbe hotărârea.

În antiteză cu stilul bogat și orgolios al sultanului, Mircea îi prezintă simplu și sfătos soarta cotropitorilor care i-au călcat hotarele:

"Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă –
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ".

Voievodul român duce o luptă dreaptă, de apărare a țării și poporului său. Credința sa în victorie se bazează pe o unică realitate: dragostea de țară, pe care cuceritorul lumii nu o poate înțelege. Răspunsul domnitorului român, demn și hotărât, înfățișează emoționanta unitate a unui neam care își apără țara și libertatea:

"Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul..."

În contrast cu bogăția la care aspiră cu lăcomie Baiazid prin atâtea războaie de cucerire, Mircea își apără țara și poporul, oricât de neînsemnate ar apărea ele în ochii cuceritorului lumii. Țara este imaginată în dimensiunile ei simbolice ca unitate între pământ, natură și oameni, cu nevoile și aspirațiile lor. Mica oștire a lui Mircea se poate bizui în lupta sa dreaptă de apărare a țării pe un aliat de nădejde – natura patriei:

"Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este".

Tăria morală a țării nu se sprijină pe zidurile groase ridicate în calea năvălitorilor, ci pe o realitate mult mai puternică – *"iubirea de moșie"*. Dragostea de țară se concentrează metaforic în acel *"zid"* de neclintit ridicat în calea dușmanilor, necunoscut încă de sultan:

"N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!"

Aceste cuvinte sunt expresia convingătoare a unui patriotism sincer, demn de urmat, al voievodului român.

Tabloul luptei de la Rovine desăvârșește portretul voievodului. Faptele sale de vitejie sunt o pildă vie pentru oștenii săi. Aflat în fruntea micii sale armate, dând dovadă de curaj și eroism, Mircea zdrobește numeroasa și falnica armată otomană:

"Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare".

Antiteza dintre cei doi conducători de oști se menține și în această scenă de încleștare dramatică. Pe când Mircea își poartă oștenii spre victorie, ca o *"vijelie"*

înmicitoare a naturii, Baiazid, departe de câmpul de luptă, este cuprins de o furie neputincioasă, văzându-și armata zdrobită:

"În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare".

Temperamentul violent și trufaș al sultanului ni se dezvăluie cu o și mai mare putere. Obișnuit cu conducerea și supunerea tuturor, Baiazid se vede pus într-o postură umilitoare, care îl face să clocotească de furie, pentru că nu mai este ascultat nici de propria sa armată: *"În zadar flamura verde o ridică înspre oaste".* În mod paradoxal, orgoliul său nemăsurat de cuceritor al lumii a fost îngenuncheat de înțeleptul voievod român aflat în fruntea micii sale oștiri.

Uriașa și înfricoșătoarea oaste dușmană a fost zdrobită și alungată de pe pământul țării de vitejii osteni ai lui Mircea cel Bătrân. Pe scena luptei rămâne triumfătoare și neclintită la hotare *"armia română"*:

"Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română".

Această bătălie reprezintă o tulburătoare lecție de patriotism, în care voievodul român îi demonstrează prin fapte lui Baiazid că *"iubirea de moșie e un zid"*, îmbogățind istoria acestui pământ cu încă un episod, în care dușmanii țării, *"Cum veniră se făcură toți o apă ș-un pământ".* Cea mai aleasă virtute a domnitorului român, dragostea de țară și de neam, nu vibrează numai în cuvintele sale, ci își află împlinirea în fapte, în slujirea poporului său: *"Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul".*

Poetul a întruchipat în Mircea cel Bătrân trăsăturile definitorii ale poporului român, într-o strălucită pagină din istoria națională. El a dat măreție voievodului, iar cuvintele sale vibrează și astăzi în conștiința urmașilor.

TABLOUL LUPTEI DE LA ROVINE

În ultimul tablou, codrul, în ipostaza sa de frate cu românul, vestește lupta, realizând legătura dintre secvențele poeziei printr-o amplă enumerație:

"Și abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă".

Din spațiul ocrotitor al pădurii în care se adăpostiseră, ies oștenii lui Mircea, numărul lor fiind parcă sporit de mulțimea trunchiurilor. Epitetul *"capete pletoase"* vine să apropie aspectul românilor de acela al copacilor, pentru ca în versul următor, alte epitete (*"coifuri lucitoare"* – *"umbra-ntunecoasă"*) să-l diferențieze prin antiteză.

Tabloul bătăliei, fremătând de mișcare, exprimă dramatismul luptei strămoșilor pentru apărarea țării. Aglomerarea verbelor de mișcare la prezentul istoric subliniază ritmul tot mai precipitat în care se desfășoară, parcă sub ochii noștri, confruntarea celor două armate:

"Călăreții împlu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ".

Verbele la gerunziu amplifică dinamismul prin acțiuni surprinse în plină desfășurare (*"vâjâind"*, *"lovind"*, *"durduind"*, *"rupându-și"*).

Personificarea naturii potențează dimensiunile luptei: încordarea și revolta întregii naturi împotriva cotropitorilor: (*"fața negrului pământ"*, *"urlă câmpul"*) sunt privite ca lucruri firești.

Cu cât încleștarea luptei devine mai dramatică, cu atât imaginile auditive își sporesc rolul expresiv în țesătura de imagini vizuale și dinamice, redând clocotul bătăliei prin utilizarea aliterației. Iureșul luptei devine de nestăvilit, imaginile auditive impresionează puternic prin valoarea lor onomatopeică: *"durduind"*, *"ropot"*, *"șuieră"* și prin aliterațiile deosebit de expresive: *"Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie"*, *"Ca potop ce prăpădește"*, *"Care vine, vine, vine..."*.

Secvența finală a luptei adâncește contrastul dintre cele două armate. Imaginea impetuoasă a armatei române înaintând în forță spre victorie sub conducerea viteazului domnitor este subliniată prin câteva metafore: *"grindin-oțelită"*, *"vijelia-ngrozitoare"* și comparații sugestive: *"Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată"*. Atmosfera de pe câmpul de luptă se întunecă, ca într-un cataclism natural, distrugător pentru dușmani, sugerat prin metafore și comparații: *"umbra morții se întinde"*, *"orizonu-ntunecându-l"*, *"Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul"*. Oștirea dușmană este risipită, în ciuda furiei sultanului, *"ca pleava vânturată"* și împinsă dincolo de Dunăre, pe scena acestei confruntări nemairămânând decât viteaza *"armie română"*.

Peste câmpul de luptă se aștern liniștea și pacea, așa cum netulburată și dârză străjuiește la hotare oștirea română: *"Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română"*.

Tabloul luptei ilustrează în mod convingător și emoționant totodată cuvintele domnitorului:

> *"N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid*
> *Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!"*.

REALIZAREA ARTISTICĂ În această poezie de amplă respirație, autorul împletește armonios narațiunea, descrierea și dialogul. Limba caracterizată prin simplitate și expresivitate îmbină cuvintele având rezonanță arhaică și populară cu neologismele (*"uragan"*, *"laurii"*, *"fanfare"*) într-o naturală și frumoasă rostire românească. Bogăția figurilor de stil contribuie la rezonanța profundă a versului eminescian, luminând o pagină de seamă din istoria poporului.

Epitetele ajută la conturarea expresivă a imaginii luptei, precum și a celor două armate: *"coifuri <u>lucitoare</u>"*, *"caii lor <u>sălbateci</u>"*, *"se clatină <u>rărite</u> șiruri <u>lungi</u> de bătălie"*, *"se-ntinde <u>falnic</u> armia română"*.

Comparațiile subliniază sugestiv situațiile prezentate: *săgețile vin "<u>ca nouri de aramă</u> și <u>ca ropotul de grindeni</u>"*, *"vâjâind <u>ca vijelia</u> și <u>ca plesnetul de ploaie</u>"*; *"lovind [...] <u>ca și crivățul și gerul</u>"*, păgânătatea e *"<u>ca pleava vânturată</u>"*.

Metaforele dau un plus de sugestivitate, accentuând în imagini deosebite fie tăria dragostei de țară a românilor, fie aspecte din luptă: *"iubirea de moșie e <u>un zid</u>"*; *"acea <u>grindin</u>-oțelită"*; *"<u>umbra morții</u>"*; *"Mircea însuși mână-n luptă <u>vijelia</u>-ngrozitoare"*.

Hiperbolele au rolul de a accentua puternic dimensiunile tabloului: *"Orizonu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni"; "Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul".*

Repetițiile au rol în sublinierea unor fapte sau atitudini: *"Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare"; "mii de capete pletoase / Mii de coifuri lucitoare"; "Cad asabii [...] / În genunchi cădeau pedeștri"; "Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare".*

Aliterațiile contribuie la intensificarea unor imagini, în special cele auditive: *"vâjâind ca vijelia", "plesnetul de ploaie".*

Personificările arată cum toată natura ia partea românilor: *"urlă câmpul"; "fața negrului pământ", "potop ce prăpădește".*

Antiteza ajută la conturarea contrastivă a imaginii celor doi conducători: *"În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare"; "Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare".*

Enumerația: "Codrul clocoti *de zgomot și de arme și de bucium*"; *"Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie".*

Verbele dinamice surprind acțiuni în plină desfășurare: călăreții *"roiesc"; "bat cu scările de lemn"; "vin săgeți"; "se clatină"; "cad asabii"; "caii se răstoarnă".*

Verbele și substantivele au deseori rezonanță auditivă: *"săgețile suieră, se toarnă"; "durduind soseau călării" (epitet); "striga-mpăratul".*

Exerciții propuse

1. Completați tabelul cu alte cuvinte extrase din poezie aparținând câmpurilor lexicale indicate (lucru în echipe):

fenomene naturale	sentimente	mișcare	zgomote	culori
- uragan - nouri de aramă - grindeni	- dispreț - a ierta - a certa	- ies - umplu câmpul - roiesc	- freamăt - a clocoti de zgomot și de arme și de bucium - zbucium	- poala verde - coifuri lucitoare - negrul pământ

2. Argumentați cu extrase din poezie legătura puternică dintre voievod și armata română, bazată pe dragostea de țară.

3. Încercuiți varianta corectă:

- *"Călăreții împlu câmpul și roiesc după un semn*
  Și în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn" cuprinde:
  - a) o personificare;
  - b) o enumerație;
  - c) o hiperbolă.

- *"Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie"* conține:
  - ☐ a) aliterații și comparații;
  - ☐ b) comparații;
  - ☐ c) inversiuni și comparații.
- *"Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni*
  Orizonu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni" cuprinde:
  - ☐ a) două metafore;
  - ☐ b) două comparații;
  - ☐ c) două repetiții.
- *"Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie"* conține:
  - ☐ a) o comparație și o personificare;
  - ☐ b) o repetiție și două epitete;
  - ☐ c) o personificare și o enumerație;
- *"Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri,*
  Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată" conține:
  - ☐ a) o personificare și o comparație;
  - ☐ b) două epitete și două comparații hiperbolice;
  - ☐ c) o metaforă și două epitete.

☐ **4. Pro sau contra?**

Poetul compară atacul armatei române cu dezlănțuirea forțelor naturii? Care sunt efectele asupra armatei turcești?

> **Nota bene !**
>
> - "Că poartă arme oamenii toți nu este dovadă
>   Cum că tot ce are gheare ar fi pasăre de pradă."
>   *(Al. Mutanabbi)*
> - "Cei ce umilesc nu-s curajoși nicicând."
>   *(A. Mutanabbi)*
> - "Cea mai bună armă a omului este aceea cu care s-a apărat."
>   *(proverb arab)*
> - "Cel curajos este apărat de curajul său."
>   *(proverb arab)*
> - "Nu încap două săbii într-o teacă."
>   *(proverb arab)*

☐ **5. Argumentați de ce fragmentul studiat din *"Scrisoarea III"* poate fi considerat un poem în proză. Țineți cont de următoarele idei:**

- creație epică în versuri, de mari proporții;
- se povestesc fapte mărețe din istoria poporului, lupta românilor având-l în frunte pe Mircea cel Bătrân împotriva numeroasei armate turcești conduse de sultanul Baiazid, pentru apărarea țării; victoria românilor și alungarea dușmanilor din țară după o luptă crâncenă;
- istoria luptei românilor pentru apărarea pământului strămoșesc este evocată de Mircea cel Bătrân în discuția cu Baiazid începând cu vestitul Darius (*"Dariu al lui Istaspe"*); voievodul amintește despre soarta tristă a năvălitorilor;
- se disting personaje însuflețite de sentimente profunde: dragoste de țară, eroism, spirit de sacrificiu (armata română, voievodul Mircea cel Bătrân) sentimente demonstrate ulterior prin fapte de vitejie pe câmpul de luptă.

❑ **6. Se dau versurile:**

"Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română."

a_1) Indicați sensurile omonimului *"mână"*.
a_2) Precizați sinonimele termenilor: *a mâna, a se întinde, falnic, armie.*
a_3) Extrageți un termen derivat și unul compus din versuri, precizând modul lor de formare.
a_4) Precizați valorile morfologice în text ale cuvintelor: *"o"*, *"iar"*. Indicați încă o valoare gramaticală, diferită, a fiecărui termen.
a_5) Explicați rolul fonetic al cratimei în aceste versuri.
a_6) Comentați versurile insistând asupra mijloacelor stilistice.

Citește și află mai mult !

"[...]grija junimiștilor față de persoana lui Eminescu aproape că încetă să se manifeste și într-altfel; chiar și în urma unei scrisori patetice ca aceea pe care Șt. Vârgolici i-o trimitea la 25 ianuarie 1887 lui Iacob Negruzzi: «*Eminescu, care e la Neamțu, e cu totul bine, dar dacă ar veni în Iași, n-ar avea cu ce trăi. Nu s-ar putea face ceva pentru dânsul? [...] E o adevărată rușine pentru țară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viață, când numele lui va trăi cât veacurile.*» Rușinos, ori cum li se va fi părut, fruntașii «Junimii» și «țara» oficială nu răspunseră la asemenea apeluri, deși, după internarea la Mănăstirea Neamțului, postul de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași fusese dat cu grăbire altuia. Cu ce și-ar mai fi dus așadar zilele poetul? [...]

Tocmai la 2 martie 1888, Iacob Negruzzi – pe atunci deputat – supuse Camerei o petiție prin care se cerea «*un ajutor viager nenorocitului poet național, Mihail Eminescu*». Camera admise cererea la 2 aprilie, Senatul era de acord abia la 23 noiembrie, regele semnă decretul la 12 februarie 1889, iar de primit ceva din «ajutorul viager» – poetul nu mai apucă să primească nimic. Sugestionat totuși de știrea consimțământului inițial, cel din 2 aprilie 1888, mai fiind îndemnat și de Veronica Micle, care îi făcea o vizită în acel răstimp, Eminescu lăsă Botoșanii [...] și plecă la București, unde de fapt năzuise tot timpul să-și trăiască ultimii ani. Aici, ajutat în parte de gazetarii de la *România liberă*, care îl numiseră mai mult de formă redactor [...] Eminescu își petrecea urgisitele zile: câteodată automatic, în apatie, uneori agitat de euforia unor proiecte nebuloase de creație, sau – cum făcuse toată viața – jelind soarta altora, nu a lui, deplângând mai cu seamă destinul frământat al neamului său. «*Panule* – îi spusese el cu un prilej viitorului memorialist al «Junimii», – *știi tu că în lumea aceasta nu este nimic mai interesant decât istoria poporului nostru? Trecutul lui, tot, tot, este un șir neîntrerupt de martiri.*»"

(George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1980, p. 192 – 193)

Exerciţii rezolvate

☑ **1. Comparaţi modalităţile artistice prin care este prezentată bătălia de la Rovine cu acelea folosite de George Coşbuc atunci când înfăţişează bătălia de la Călugăreni, în balada *"Paşa Hassan"*.**

Luaţi în considerare următoarele idei:

- Cele două opere înfăţişează tablouri memorabile ale unor bătălii şi ale încleştării armatei române cu numeroasa oştire turcească. Tabloul luptei este plin de dinamism. Imaginile vizuale se împletesc cu cele auditive şi de mişcare.
- Armata română, deşi puţin numeroasă, se avântă în luptă însufleţită de sentimente nobile: dragoste de ţară şi spirit de sacrificiu. Atacul românilor este rapid şi nimicitor. Exemplul personal al voievozilor români încurajează oastea şi o poartă spre victorie. Vitejia românilor este în antiteză cu laşitatea şi panica duşmanilor.

R. Plan de tratare

Numeroasa armată turcească, sigură la început pe forţele ei, considerându-se invincibilă, este pusă pe fugă şi alungată de atacul dezlănţuit al românilor. Surprinsă în dezordine şi cuprinsă de panică, *"armia"* turcească nu se mai poate regrupa, în ciuda ordinelor primite de la conducătorii ei clocotind de furie şi de neputinţă. Neavând exemplul direct al conducătorului – care dirija de la distanţă destinele luptei – armata turcească nu se poate regrupa şi este pusă pe fugă de oastea română care luptă susţinut, unită şi plină de hotărâre.

Nota bene !

- "Lucrează şi alţii vor vorbi despre faptele tale". *(proverb arab)*
- "Aceia care au încercat nenorocirile războiului doresc pacea." *(proverb arab)*
- "Dacă vrei pace, fă-o înainte de a ajunge la luptă." *(proverb arab)*
- "Oricum e mult mai înţelept
norocul să-ţi încerci dând piept
decât pierind ca un nemernic." *(C. de Castillejo)*
- "Una este pentru soldaţi să asculte ordinele şi alta să urmeze exemplul. Unii au drept plată solda, alţii gloria. " *(F. de Quevedo)*
- "Mai bine să-mi găsesc moartea făcând trei paşi înainte, decât să trăiesc un secol, dând un singur pas îndărăt." *(G. de Cordoba)*

Modalităţile artistice subliniază încleştarea de pe câmpul de luptă, atmosfera dramatică amintind de dezlănţuirea stihiilor naturii:

- dinamismul tabloului este sugerat prin aglomerarea verbelor de mişcare la prezentul istoric sau la gerunziu, prin epitetele verbului;
- zgomotul luptei este redat onomatopeic, prin aliteraţii şi repetiţii;
- imaginile vizuale sunt realizate prin sugestive epitete, comparaţii şi metafore;
- atmosfera tensionată de pe câmpul de luptă amintind de elementele naturii şi de o imagine apocaliptică este sugerată prin metafore şi hiperbole de o mare forţă expresivă;
- însuşirile personajelor colective sunt subliniate prin epitete şi comparaţii remarcabile.

Mijloacele stilistice ajută deopotrivă la caracterizarea personajelor principale:

- antiteza este principalul mijloc prin care se reliefează trăsăturile celor doi conducători de oşti;
- epitetele, comparaţiile şi metaforele subliniază trăsăturile morale ale acestora în calitate de conducători de oşti;

• trăsăturile fizice sunt redate direct;

• G. Coşbuc utilizează metafora şi hiperbola în conturarea portretului memorabil al lui Mihai Viteazul, oglindit în ochii înspăimântaţi ai paşei Hassan.

☑ 2. Identificaţi elementele de portret folosite de Eminescu în realizarea figurii voievodului Mircea cel Bătrân. Comparaţi-le cu modalităţile utilizate de G. Coşbuc în portretizarea lui Mihai Viteazul în balada *"Paşa Hassan"*.

R. Plan de tratare

Portretul fizic al lui Mircea cel Bătrân este realizat succint de către autor, pe când portretul lui Mihai Viteazul este copleşitor prin forţa pe care o degajă. Surprins din punctul de vedere al paşei Hassan, care trăieşte o spaimă nemărginită, portretul lui Mihai Viteazul dobândeşte în viziunea acestuia dimensiuni hiperbolice, care înspăimântă. Metaforele şi hiperbolele rămân principalele mijloace stilistice prin care este construită imaginea necruţătoare şi impresionantă a voievodului român.

Antiteza reprezintă modalitatea stilistică prin care sunt conturate personalităţile celor două personaje principale.

Portretul moral al lui Mihai Viteazul dobândeşte o mai mare amploare pe câmpul de luptă, spre deosebire de Mircea cel Bătrân, ale cărui trăsături ne sunt dezvăluite mai pregnant în timpul dialogului cu sultanul Baiazid. În tabloul luptei de la Rovine, Mircea şi Baiazid apar in calitate de conducători de oşti, prin intermediul unor sugestive metafore şi comparaţii. Unul îşi conduce cu vitejie şi hotărâre mica oştire spre victorie (*"Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare"*); celălalt îşi strigă de la distanţă furia şi neputinţa în faţa nimicirii numeroasei sale armate. Repetiţia, asociată cu o sugestivă comparaţie, conturează portretul lui Baiazid asistând neputincios la înfrângere:

"În zadar striga-mpăratul ca şi leul în turbare,

....

În zadar flamura verde o ridică înspre oaste."

Cei doi voievozi rămân nişte figuri pilduitoare ale istoriei naţionale române surprinse cu multă artă de marii noştri poeţi: M. Eminescu şi G. Coşbuc.

CĂLIN (file din poveste)

de *Mihai Eminescu*

Despre autor

O literatură trainică, spunea Eminescu, *"... nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui"*.

Mihai Eminescu a considerat folclorul o sursă inepuizabilă de inspirație pentru literatura cultă. Din bogatul material cules de poet în timpul peregrinărilor sale prin țară, s-au născut multe dintre creațiile sale, printre care și poemul *"Călin (file din poveste)"*, apărut în revista *"Convorbiri literare"*, la 1 noiembrie 1876. Poemul își are izvorul în basmul *"Călin Nebunul"*, din care poetul a păstrat și dezvoltat un singur episod, și anume: întâlnirea lui Călin cu fata de împărat în coliba din pădure, unde aceasta trăia în singurătate, fiind izgonită de tatăl ei.

Prezentarea poemului

Prima parte începe cu descrierea nocturnă a castelului singuratic spre care urcă un tânăr. El pătrunde tainic în iatacul în care doarme frumoasa fată de împărat. Voinicul își îmbrățișează iubita, îi scoate inelul de pe deget și dispare.

Partea a doua o înfățișează pe tânăra fată care, uimită de cele întâmplate, îl cheamă tainic pe *"zburătorul cu negre plete"*.

Partea a treia ne dezvăluie înmugurirea dragostei nevinovate a fetei față de tânărul *"zburător"*, cu care trăiește un frumos vis de iubire.

Partea a patra prezintă frumoasa poveste de dragoste dintre fata de împărat și tânărul zburător.

Partea a cincea o înfățișează pe fata de împărat părăsită de zburător, stând tristă la fereastră și plângând cuprinsă de dor.

Partea a șasea cuprinde consecințele acestei povești de dragoste. Aflând despre iubirea neîngăduită dintre cei doi, împăratul își alungă fata de la castel. Aceasta se refugiază într-o colibă în mijlocul codrilor, unde va naște un copil.

Partea a șaptea înnoadă firul poveștii după șapte ani. După multe căutări, Călin întâlnește în codru un copil desculț, încercând să adune un cârd de boboci. Intrând în vorbă cu băiatul, își dă seama că acesta este copilul său. În sărăcăcioasa colibă, cei doi iubiți se regăsesc cu bucurie.

Partea a opta marchează finalul fericit al poveștii prin împlinirea iubirii tinerilor într-o frumoasă nuntă-mpărătească, la care iau parte personaje de basm, într-un cadru de natură feeric. În paralel cu nunta celor doi tineri se desfășoară nunta gâzelor, a fluturelui cu gingașa viorică.

Caracteristicile textului

TITLUL Titlul poemului este dat de numele personajului principal, cu valoare de simbol al iubirii adevărate. Precizarea *"file din poveste"* proiectează poemul într-o atmosferă fabuloasă. Și tot ca în basm, iubirea tinerilor se împlinește frumos într-o nuntă împărătească, la care participă personaje fantastice. Din povestea tinerilor au fost alese câteve file care configurează destinul deosebit al lui Călin și al fetei de împărat.

Ideea de poveste subliniază caracterul imginar al întâmplărilor, dar și posibila sursă de inspirație a poetului din basmul *"Călin Nebunul"*.

DESCRIEREA PĂDURII DE ARGINT Fragmentul din manual reprezentând ultima parte, a VIII-a, a poemului, înfățișează nunta fetei de împărat cu acel *"zburător cu negre plete"* și începe cu descrierea cadrului natural de vis, în care cei doi tineri trăiesc cel mai important moment din viața lor.

Primele versuri ale fragmentului: *"De treci codrii de aramă, de departe vezi albind / Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint"* introduc cititorul în peisaj. Dacă se depășește limita realului, marcată ca în basme prin *"codrii de aramă"*, se intră într-o lume tainică, a fabulosului, care deschide sub ochii fermecați priveliștea *"pădurii de argint"*. Aceasta devine un spațiu plin de vibrații luminoase și muzicale, sugerate prin epitetul antepus *"mândrul întuneric"*, *"mândra glăsuire"*. Argintul are, pe lângă atributul nobleței și pe acela al luminiscenței. Pădurea de argint se vede *"albind"*, iarba *"pare de omăt"*, strălucirea albă a argintului ca atribut cromatic constant fiind amplificată de lumina lunii sau de oglinda izvorului (*"Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt"*).

În acest tărâm vrăjit, toate elementele naturii se însuflețesc palpitând de fiorul unei vieți tainice, de emoția ce a cuprins întreaga natură în așteptarea fericitului moment al nunții:

"Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind".

Florile albastre *"tremură"* sub podoabele strălucitoare de rouă, iar copacii, purtând semnul eternității, se însuflețesc *"suspinând"* printre ramuri cu un glas vrăjit. Armonia desăvârșită a acestui spațiu este sugerată de cuvântul *"vrajă"*.

Pe lângă epitetele metaforice și adjectivale (*"flori albastre"*, *"pădure de argint"*, *"trunchii vecinici"*, *"mândrul întuneric"*, *"izvoare zdrumicate"*), comparația *"iarba pare de omăt"* dă strălucire tabloului. Culoarea predominantă a peisajului este albul argintiu. În interiorul acestuia, albastrul florilor și al fluturilor devine o nuanță a strălucirii pure, străvezii, a argintului.

Această culoare domină în egală măsură și elementul acvatic. Izvoarele devenite argint fluid *"licurind"* peste pietre, *"sar în bulgări fluizi"* într-o mișcare descendentă, rapidă și jucăușă (*"trec cu harnici unde"*). Apele își urmează drumul,

atrase de locul magic al nunții. Ele aduc cu sine o adâncă armonie, un murmur duios nuanțat într-un *"ropot dulce"*, epitet sugestiv concentrând sunetul armonios al apei asociat fondului sonor al pădurii.

Întunericul nopții este fluidizat de strălucirea naturii. Lumina nu pare a avea o origine celestă, ci una terestră: pădurea de argint emană lumina în reverberații misterioase. Însă și luna, coborâtă pe pământ, *"zace"* visătoare peste acel *"cuibar rotind de ape"*, metaforă sugestivă unind cerul cu pământul.

Alături de izvoare, râurile micilor viețuitoare urmează același drum, atrase de locul magic al nunții:

"Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare".

Puritatea și transparența aerului, preluând o parte din strălucirea peisajului, se transformă într-un fluviu luminos, încărcat de un parfum adormitor, de o dulce mireasmă (*"văzduhul tămâiet"*). Aerul devine deci edenic, ușor, înmiresmat, răcoros, strălucitor și muzical, învăluind spațiul fabulos al iubirii pure (*"aerul văratic"*, plin de *"mireasmă și răcoare"*, vibrând de *"sărbători murmuitoare"*). Se realizează astfel o împletire între culoare, sunet și parfum, într-o atmosferă încărcată de vrajă.

Prin personificare, poetul umanizează natura, aceasta participând, sensibilă, la emoția tinerilor îndrăgostiți. Astfel, copacii *"poartă suflete sub coajă"*, izvoarele *"suspină"*, *"trec cu harnici unde"*, florile *"tremur"*, *"luna zace"*. Toate acestea alcătuiesc *"mândra glăsuire a pădurii de argint"*. Se observă predilecția poetului pentru epitetul antepus (*"mândrul întuneric"*, *"mândra glăsuire"*), prin care evidențiază însușirile neobișnuite ale acestui univers mirific.

În interiorul acestui tablou de natură, poetul deslușește culori, forme și sunete pe care le redă cu ajutorul epitetelor și al personificărilor. Imaginile vizuale, auditive, olfactive și tactile se împletesc cu imaginile motorii. Mișcarea este redată prin intermediul verbului, ca mijloc gramatical: *"flori albastre tremur"*, izvoarele *"trec"* și *"coboară"*, undele apei *"sar în bulgări fluizi"*, gâzele mărunte *"curg în râuri"*. Mișcarea înseamnă acțiune, iar acțiunea înseamnă viață, vitalitate. De aceea verbul *"zace"* din versul *"În cuibar rotind de ape, peste care luna zace"* ilustrează ideea de pace, de liniște, de contopire prin vis cu tot ceea ce este în jur.

Nu numai verbul, ci și metaforele sugerează în chip ideal mișcarea. *"Cuibar rotind de ape"* înseamnă vârtej de apă, dar pentru a contura mai bine imaginea și pentru a sugera mișcarea și strălucirea vârtejului, poetul a adăugat cuvântului *"cuibar"* expresia *"rotind de ape"*. O altă metaforă, *"bulgări fluizi"*, arată cum apare apa în căderea ei.

NUNTA ÎMPĂRĂTEASCĂ

În acest cadru natural care excelează prin puritate, vitalitate și strălucire, are loc nunta celor doi tineri. În mijlocul peisajului vrăjit, lacul apare ca un ochi *"care-n tremur somnoros și lin se bate"*, un ochi al pământului personificat, ce se trezește în această lume de vis, dornic de a contempla

momentul magic al nunții. Apa lacului captează mișcarea onirică încetinită, lacul zbătându-se *"lin"*, *"somnoros"*. Ritmul legănător al apelor este însoțit și de suspinul pădurii și al florilor, de ropotul dulce al izvoarelor, asociate cu verbul *"zace"*, conturând imaginea visătoare a lunii, devenită imobilă peste ape.

În apropierea lacului, a locului magic, se vede o *"masă mare-ntinsă"* cu făclii *"prea luminate"*. Irizările pădurii de argint par a fi absorbite și concentrate în lumina puternică a făcliilor care subliniază sacralitatea momentului și mărimea mesei împărătești. Poetul împletește elementele reale cu cele fantastice. Nuntașii sunt personaje bine cunoscute din lumea basmelor românești: Feți-Frumoși, zmei, cititorii de zodii și *"șăgalnicul Pepele"*. Prin atributele care le sunt asociate cu ajutorul epitetului caracterizant este accentuată atmosfera fabuloasă a nunții. Feții-Frumoși au *"păr de aur"* ca însemn al originii princiare, dar și al frumuseții desăvârșite. Solzii *"de oțel"* ai zmeilor, simbolizând ostilitatea războinică a acestor personaje fantastice venite dintr-un alt tărâm, subliniază acum, în felul lor, strălucirea, atmosfera pașnică și deplina armonie ce domnesc în acest univers vrăjit al nunții. Antitezele cunoscute în basme dispar. Cititorii de stele, care dețin puterea magică de a desluși destinul uman în misterul cosmic al constelațiilor, având deci puterea de temut de a dezvălui tragismul sorții, sunt asociați cu *"șăgalnicul"* Pepelea, a cărui menționare schimbă atmosfera, aducând o notă de veselie și împrăștiind orice temeri.

Lumea fabuloasă a nunții se desăvârșește prin prezența nunilor, nunul mare, *"mândrul soare"*, nuna - *"mândra lună"*. Existența și fericirea sunt privite deci de poet în durata lor eternă, cosmică, ocrotite fiind de aștrii care guvernează universul, respectiv soarele și luna.

Cu migală și cu o umbră de ironie este conturat portretul craiului, socru mare. El poartă însemnele puterii, *"mitra"* și *"schiptrul"*, având o ținută imperială rigidă, stând *"țapăn"*, *"drept"*, rezemat în *"jilț cu spată"* și înconjurat de *"pagi"*. Nota de umor a descrierii îl proiectează într-o lumină nouă, de veselie, specifică basmului popular românesc; are *"barba pieptănată"*, perinele *"de puf"* îi atenuează rigiditatea, iar pajii, apărându-l de *"muscuțe și zăduf"*, întregesc nota de umor și de bună dispoziție. Utilizarea arhaismelor ne poartă cu gândul într-un trecut îndepărtat, apropiindu-se de atmosfera fabulosului de curte medievală, receptat însă prin sensibilitatea basmului popular românesc:

"Iată craiul, socru-mare, rezemat în jilț cu spată,
El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată;
Țapăn, drept, cu schiptru-n mână, șede-n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii de muscuțe și zăduf..."

PORTRETUL FETEI DE ÎMPĂRAT

Portretul fetei de împărat, înfățișat în culori strălucitoare, ne ajută să ne imaginăm frumoasa mireasă, *"cu păr de aur moale"*.

În centrul tabloului sunt cei doi tineri. Privirea tuturor este atrasă de apariția mirilor care ies din templul pădurii, unde a avut loc sfințirea iubirii lor, sugestiv surprinsă în gestul tandru al mâinilor unite într-o strângere eternă:

"Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână mâna gingașei mirese".

Portretul fetei de împărat are ca trăsături dominante gingășia-i fabuloasă și puritatea, care o fac parcă să plutească, învăluită într-o aură de basm. Ea este înfățișată în linii și culori de o neasemuită strălucire, închipuind o fată frumoasă, cu *"păr de aur moale"*, purtând flori albastre de pădure, cu fața roșie ca mărul, cu o stea în frunte.

Fata, căreia *"de noroc i-s umezi ochii"*, vine mlădioasă în alba-i rochie, purtându-și cu grație trupul frumos:

"Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă".

Prin acumularea detaliilor revelatoare se realizează un portret simbolic, ideal al miresei. Albul strălucitor al rochiei, redat prin epitetul antepus *"albei rochii"*, exprimă puritatea ei inefabilă, asociată cu un mers ușor, aproape plutitor, asemenea celui al zânelor pădurii. Foșnetul frunzelor stârnit de poala rochiei, sugerat de prezența verbului onomatopeic *"a foșni"* și a epitetului verbului *"foșnea uscat"*, mărește vraja în tăcerea solemnă, magică.

Comparația populară *"fața-i roșie ca mărul"* trădează emoția vie care o stăpânește, înfățișând în același timp tinerețea, frăgezimea de fruct pârguit a chipului. Ochii ca oglinzi mișcătoare ale sufletului, împrumutând ceva din tremurul ud al florilor de pădure, dezvăluie fericirea pe care o simte în sufletu-i curat. Substantivul *"noroc"* are aici multiple deschideri simbolice, în accepțiunea de soartă, de destin fericit, de iubire împărtășită.

Gingășia fabuloasă a fetei e sporită de părul strălucitor, ca de aur, care îi ajunge aproape de pământ. Aurul își pierde atributele rezistenței minerale, devenind o materie moale, strălucind puternic. Părul de *"aur moale"* devine astfel o însușire a frumuseții angelice, ireale, dar și un semn al originii nobile, princiare a fetei. Brațele și *"umerele goale"* adaugă un plus de frumusețe portretului de o uimitoare simplitate și eleganță, asemenea florilor pădurii. De altfel, mersul grațios și mlădierea trupului împrumută ceva din grația florală. Simplitatea și naturalețea acestei frumuseți, care pare izvorâtă din tainele pădurii, sunt sporite prin alegerea drept unică podoabă a florilor simple, flori albastre a căror culoare se armonizează cu argintul străveziu al pădurii de argint de unde au fost culese. Tremurul florilor albastre încununează puritatea sentimentelor fetei, contopindu-se cu fericirea ei. Steaua pe care o poartă mireasa în frunte, dincolo de analogiile cu basmele populare, este un semn al destinului aflat sub influența unui astru protector care ar călăuzi-o.

Nunta împărătească este o nuntă fantastică, dar ea se desfășoară pe un fond realist (masa, mirii, nunii, socrul, nuntașii, lăutarii). Descoperim astfel, dincolo de țesătura fabuloasă a descrierii, o nuntă românească obișnuită, cu invitați așezați la masă după importanța lor, după gradul de rudenie, după ani, cu taraful de la care nu lipsesc binecunoscutele instrumente, vioara și cobza:

"Și s-așază toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul".

NUNTA GÂZELOR Alături de nunta împărătească, în ambianța de sărbătoare a codrului, apare – ca un element-surpriză – alaiul micilor viețuitoare, ca o posibilă participare a naturii la fericirea omenească. Descrierea nunții gâzelor, dar mai ales distribuirea rolurilor bazată pe personificare, adâncesc elementul fantastic.

Spre deosebire de înalții oaspeți care participă la nunta împărătească, întruchipând lumea fabuloasă a basmului, (împărați, Feți-Frumoși, zmei, soarele, luna, etc.) la nunta *"mirelui flutur"* cu *"mireasa viorică"* ia parte *"o mulțime de norod"*. Este o sărbătoare a întregii comunități, alegoric a celei din lumea satului românesc. Spre deosebire de ceremonialul solemn, cu aspect feudal, în care invitații se așază ceremonios la masă după vârstă și rang, alaiul gâzelor urmează ceremonialul nunților țărănești, într-o atmosferă de veselie colectivă. La nunta lui Călin și a fetei de împărat este surprins momentul final, al ospățului; vedem *"masa mare-ntinsă"*, împodobită fastuos cu *"făclii prea luminate"*. Din nunta micilor viețuitoare sunt zugrăvite momentele mai importante, într-o forfotă însuflețită și o voie bună tipice nunților țărănești.

Sunt descrise mai întâi pregătirile. Furnicile și albinele – simboluri ale hărniciei – joacă un rol important. Furnicile poartă *"marii saci"* de făină *"Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci"*. Epitetul subliniat prin inversiune, precum și enumerația (*"și plăcinte, și colaci"*) sugerează abundența bucatelor tradiționale la nunțile românești. Albinele aduc miresei și *"colb mărunt de aur"* din care *"cariul"*, *"meșter faur"*, va face bijuteriile miresei.

Urmează apoi un alt moment al nunții. Într-o notă de umor și voioșie este înfățișat alaiul mirelui care se îndreaptă spre casa miresei. Alaiul este descris în toată strălucirea lui.

În frunte, merge un greier în calitate de *"vornicel"*, făcând invitațiile și conducând ceremonia. El este înconjurat de nuntași veseli, puricii din basme *"cu potcoave de oțel"*. Îmbrăcat în *"veșmânt de catifele"*, adevărate odăjdii, bondarul *"rotund în pântec"* este preotul care oficiază nunta. Epitetul verbal *"somnoros"* și comparația *"pe nas ca popii"* surprind sugestiv tonalitatea cântecului bisericesc:

> *"În veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec*
> *Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec"*.

Viziunea ușor parodică învăluie tabloul într-o undă de veselie, de umor popular. În caleașcă, *"o cojiță de alună"*, trasă de lăcuste, stă mirele fluture, elegant, *"cu musteața răsucită"*. El este însoțit de rude, *"fluturi mulți, de multe neamuri"*, întruchipări ale frumuseții, ale voioșiei și ale lipsei de griji: *"Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți"*. Rolul repetiției este evident în sublinierea trăsăturilor morale comune ale personajelor. Pe miri îi urmează țânțarii *"lăutarii"* și restul alaiului, mulțimea gândăceilor și a cărăbușilor, întruchipând norodul în haine de sărbătoare.

Ideea de sărbătoare a întregii comunități apare pregnant în enumerație și în utilizarea substantivelor la plural: *"furnici"*, *"albine"*, *"lăcuste"*, *"purici"*, *"fluturi"*, *"țânțari"*, *"gândăceii"*, *"cărăbușii"*. Folosirea verbelor de mișcare la indicativ prezent (*"duc"*, *"aduc"*, *"vin"*, *"sar"*) adâncește realismul tabloului, de forfotă a micilor viețuitoare.

Un nou moment al nunții este surprins de poet: așteptarea alaiului de către mireasă. Printr-o imagine de o mare frumusețe și puritate este înfățișată mireasa *"viorică"*, așteptând timidă și grațioasă îndărătul ușii. Contopirea regnurilor vegetal (*"viorica"*) și animal (*"fluturele"*) în această nuntă fantastică sugerează poetic tabloul armoniei universale.

Greierul, *"crainic sprinten"*, apare zugrăvit cu mult umor. Întreaga sa ținută, veșmântul, gesturile și atitudinea degajă aerul ceremonios cu care se adresează oaspeților împărătești, dar și emoția:

"[...]s-a-nchinat bătând din pinten;
El tușește, își încheie haina plină de șireturi".

Cuvintele sale sunt expresia bunei cuviințe tipic țărănești cu care se cere încuviințarea înalților oaspeți de a începe alături de ei petrecerea:

"Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături".

De altfel, lexicul aducând ecouri din lumea satului dă culoare lumii descrise: *"saci"*, *"plăcinte"*, *"colaci"*, *"popi"*, *"lăutari"* etc.

Mânuind cu măiestrie personificarea, poetul îi portretizează cu umor pe nuntași. Personificările sunt bazate pe analogii între tipuri umane și trăsături ale micilor viețuitoare, ele dobândind un caracter reprezentativ. Sunt reținute astfel detaliile semnificative: rolul nuntașilor (*"cariul, care-i meșter faur"*, *"vornicel e-un grierel"; "țânțarii lăutarii"*), amănunte vestimentare (*"în veșmânt de catifele"*, *"haina plină de șireturi"*), fizice (*"un bondar rotund în pântec"*, *"cu musteața răsucită"*), gesturi și atitudine (*"sar purici"*, *"somnoros" "pe nas ca popii"*, *"glăsuiește-ncet un cântec"*, *"s-a-nchinat bătând din pinten"*, *"El tușește, își încheie haina..."*), trăsături morale (hărnicia furnicilor și a albinelor, fluturii *"Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți"*). Sunt creionate astfel personaje reprezentative ale unei nunți populare.

Împletirea elementelor reale cu cele fantastice este evidentă și în această parte a poemului. Nunta gâzelor este o nuntă fantastică, însă e alegoria unei nunți țărănești, fiindcă animația generală, modul de desfășurare a ceremonialului, rolul participanților, felul în care vorbesc, toate sunt specifice unei nunți tradiționale țărănești, o nuntă românească respectând toate datinile și obiceiurile poporului nostru.

Finalul poemului, cu imaginea celor două nunți, accentuează tabloul împlinirii fericite a vieții prin nuntă, prin iubirea împărtășită. Bucuria de a trăi pulsează în întreaga natură atât de sugestiv personificată.

Poemul *"Călin (file din poveste)"* cuprinde una dintre cele mai frumoase descrieri în versuri. Se remarcă sonoritatea dulce a limbii, țesătura fină de epitete, personificări și metafore, lexicul bogat și expresiv. Versurile ample de 8-7 silabe freamătă de bucuria vieții privită în durata sa cosmică, eternă.

REALIZAREA ARTISTICĂ Remarcăm în fragmentul din manual o înmănunchere admirabilă a mijloacelor artistice, astfel încât peisajul descris pare coborât dintr-o lume mirifică, iar personajele sunt veridice, bine conturate. Fantasticul devine o realitate a unei lumi imaginare, susținut de numeroase figuri de stil.

Epitetele simple și duble subliniază însușirile neobișnuite ale acestui cadru fabulos: *"ropot dulce"; "țăpșanul prăvălatic"; "râuri sclipitoare"; "mâna gingașei mirese"; "poala lung-a albei rochii"; "văzduhul tămâiet"*.

Comparațiile evidențiază expresiv anumite trăsături și sentimente: *"fața-i roșie ca mărul"; "bâzâit ca de albine"; "[...] un bondar rotund în pântec / Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec"*.

Metaforele dau mai multă forță expresivă universului poetic: *"și o stea în frunte poartă"; "în cuibar rotind de ape"; "mii de roiuri de albine / Curg în râuri sclipitoare", "bulgări fluizi", "colb de aur", "sărbători murmuitoare"*.

Hiperbolele accentuează impresia de forfotă, de agitație specifică nunților: *"Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese / Au venit ca să serbeze [...]", "A popoarelor de muște sărbători murmuitoare", "mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine"*.

Repetiția insistă pe detalii semnificative *"[...] de departe vezi albind / [...] Vezi izvoare zdrumicate [...]", "aduc miere, aduc colb mărunt de aur"*.

Aliterațiile creează o muzicalitate dulce, armonioasă: *"Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline", "zmei cu solzii de oțele"*.

Personificările însuflețesc cadrul de natură: *"Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic"; "Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă"; "El tușește, își încheie haina plină de șireturi" (greierul)*.

Enumerația conturează ritualul nunților: *"Feți-frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele, / Ccaptitorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele"; "Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii"*.

Inversiunile subliniază însușirile obiectelor: *"de făină marii saci", "mândrul întuneric"*.

Exerciții propuse

❑ **1.** Indicați câte două arhaisme, regionalisme și neologisme din fragmentul studiat.

❑ **2.** Se dau versurile:

"Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;
El tușește, își încheie haina plină de șireturi:"

a_1) Identificați în text trei omonime și un omograf, precizând sensurile acestora.

a_2) Indicați trei sensuri ale cuvintelor polisemantice: *"masă", "a se închina", "pinten"*.

a_3) Precizați sensul vechi și sensul actual al cuvântului *"crainic"*.

a_4) Arătați valoarea morfologică din text a cuvântului *"sprinten"*. Construiți o propoziție cu altă valoare morfologică.

a_5) Caracterizați-l în câteva rânduri pe greierele *"crainic"*.

a_6) Interpretați rolul expresiv al figurilor de stil din versurile date.

❑ **3.** Construiți enunțuri cu sensul figurat și sensul propriu al cuvântului *"ușoare"*.

Arătați ce sens are cuvântul în exemplul următor:

"Toți cu inime ușoare..."

❑ **4.** Extrageți din text câte două exemple de personificări, metafore, inversiuni și epitete.

❑ **5.** Identificați figurile de stil și explicați rolul lor expresiv în versurile:

> **Nota Bene !**
>
> - "Dragostea vrea credință și credința vrea fermitate." *(proverb italian)*
> - "Unde este dragoste este și credință." *(proverb englez)*
> - "Dragostea nu ia în seamă nici neamul, nici cinstea, nici sclavia." *(proverb italian)*
> - "Dragostea fără adevăr este ca o apă într-un râu fără maluri." *(India)*
> - "Mai bine pâine neagră cu dragoste curată decât albă ca zăpada și plină de sudalmă." *(proverb românesc)*
> - "În iubire, prea mult nu e suficient." *(proverb francez)*

a) *"Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine*
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline..."

b) *"Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate."*

c) *"Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace."*

d) *"Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii..."*

e) *"Nunul mare, mândrul soare, și pe nună, mândra lună..."*

❑ **6.** Indicați omonimul cuvântului *"poartă"* din versul:

"Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă."

❑ **7.** Precizați cele două valori morfologice pe care cuvântul *"somnoros"* le are în text. Alcătuiți un enunț cu altă valoare gramaticală.

❑ **8.** Analizați morfo-sintactic propoziția:

"Acolo, lângă izvoare, iarba pare de omăt."

❑ **9.** Analizați fraza, precizați felul propozițiilor și realizați schema:

"Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă;
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint,
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind,
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace."

❑ **10.** Realizați portretul socrului mare așa cum se desprinde din fragmentul studiat.

Citește și află mai mult !

"Exegeți scrupuloși au răscolit și cercetat în amănunțime însemnările eminesciene referitoare la dragostea dintre poet și Veronica Micle și au aflat lucruri interesante ca anecdotică. Astfel, pe manuscrisul românesc 1064, fila 82 poetul și-a notat unul din momentele cele mai plăcute din romanul lui sentimental: «Ziua de 4/16 februarie 1876 a fost cea mai fericită a vieții mele. Eu am ținut-o pe Veronica în brațe, strângând-o la piept, am sărutat-o. Ea-mi dărui flori albastre pe care le voi ține în toată viața mea.»

Fiind nevoit să-i împrumute cartea, mai târziu, lui Mozes Gaster, poetul a șters însemnarea cu o peniță muiată în cerneală de fum gros, apăsând violent și străpungând hârtia. Ulterior textul s-a putut desluși, iar emoția îndrăgostitului a putut fi citită în toată nuditatea ei."

(Florentin Popescu, *O'istorie anecdotică a literaturii române*, vol. I, Ed. Saeculum I.O. / Ed. Vestala, 1999, p. 111)

Exerciții rezolvate

☑ 1. Justificați folosirea persoanei a doua, numărul singular, a verbelor: ***a trece, a vedea, a auzi.***

R. Prin utilizarea persoanei a doua singular a verbelor se creează o apropiere între poet și cititor, care este chemat să pășească alături de creator în această lume fabuloasă a cărei graniță cu realitatea o constituie *"codrii de aramă"*. Cititorul este puternic atras de vraja *"pădurii de argint"*, acest tărâm misterios în care *"vede"* argintiul luminiscent al pădurii strălucind în lumina lunii și *"aude"* molcoma *"glăsuire"* a copacilor și a florilor. Cititorul este astfel puternic implicat afectiv, este fascinat de acest univers plin de taină și de o armonie inefabilă.

☑ 2. Precizați semnificația repetării verbului *"pare"* în prima parte a descrierii.

R. În acest univers feeric, încărcat de taină, cititorul descoperă fermecat priveliștea pădurii de argint care împrăștie o strălucire inefabilă (*"iarba pare de omăt"*) și palpită de fiorul unei vieți misterioase, nebănuite (*"Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă / Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă."*) Verbul *"pare"*, repetat, subliniază impresia de ireal, de fascinantă experiență pe care o trăiește cititorul pășind într-o lume fabuloasă, de basm.

☑ 3. Realizați pe baza următorului plan o comparație între nunta împărătească și nunta gâzelor.

R.

1. Ambele nunți se desfășoară după ritualul nunților românești (miri, nuni, nuntași, lăutari).
2. Ele se desfășoară în același cadru natural, în preajma pădurii de argint, lângă lac.
3. Apar mireasa și mirele, dar accentul cade în mod diferit asupra protagoniștilor. În nunta împărătească se accentuează portretul miresei, pe când în nunta gâzelor, în prim-plan apare mirele fluture, în alaiul neamurilor care îl însoțesc.
4. Alături de mire și de mireasă mai apar și alți participanți obligatorii la ritualul nunții. Preotul poate fi socotit codrul în cazul nunții împărătești și bondarul în *"veșmânt de catifele"*, *"rotund în pântec"*, *"Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec"*, în nunta gâzelor.

La nunta împărătească participă socrul mare – craiul, iar ca nuni *"mândrul soare"* și *"mândra lună"*, care sunt poftiți să se așeze în capul mesei , conform tradiției. Lăutarii apar în ambele nunți, iar în nunta gâzelor, în prim-plan este alaiul numeros al nuntașilor, într-o atmosferă de animație și veselie.

5. Personajul care marchează începutul nunții este diferit. În cazul nunții împărătești, socrul mare invită nunii să se așeze în capul mesei și pe ceilalți oaspeți să ia loc la masă *"cum li-s anii, cum li-i rangul"*. În cazul nunții gâzelor, vornicelul greier cere permisiunea *"boierilor"* să înceapă și ei nunta alături. Prin nota de umor poetul ironizează cu duioșie solemnitatea craiului, care prezidează plin de importanță nunta, ca și solemnitatea afișată a greierului care își dă importanță, mimând tonul și gesturile unei solicitări oficiale.

Dincolo de diferențe, nunțile se completează reciproc prin ideea de iubire împlinită și fericită, în decorul unui ritual tipic românesc. Bucuria de trăi pulsează în întreaga natură sugestiv personificată, alături de bucuria de care sunt cuprinși mirii și nuntașii.

Nota Bene !

- "Cine stăruie până la sfârșit va fi fericit."
  (proverb german)
- "Pasiunea arde, e dinamică, duce la țintă."
  (Mircea Malița)
- "În dragoste, cuvintele fac minuni: nici o inimă nu rezistă farmecului lor."
  (La Fontaine)
- "Dragostea este stofa naturii pe care imaginația a brodat-o."
  (Voltaire)
- "Dragostea este singura pasiune care se plătește cu o monedă pe care o fabrică ea însăși."
  (Stendhal)
- "Dragostea și moartea, singurele două elemente prin care omul atinge infinitul."
  (Al. Dumas, fiul)
- "Că omul e născut pentru fericire, toată natura ne-o arată." *(A. Gide)*

6. Momentele din nunți asupra cărora focalizează poetul sunt diferite. La nunta împărătească este ales momentul ospățului, al mesei pregătite cu fast, de care se apropie mirii și la care au luat loc invitații.

La nunta gâzelor sunt prezentate pregătirile pentru nuntă (furnicile duc sacii de făină pentru prepararea plăcintelor și a colacilor, albinele duc mierea și colbul mărunt de aur din care cariul va face cercei pentru mireasă), precum și alaiul mirelui care se îndreaptă spre casa miresei viorică.

7. Nuntașii sunt diferiți. La nunta împărătească participă personaje de basm, așezate la masă după rang și vârstă: împărați și împărătese, *"Feți-frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,/ Cititorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele."* La nunta gâzelor, care se desfășoară și ea după tradiția nunților țărănești, participă întreaga colectivitate: mulțimea celor care ajută la pregătiri (furnicile, albinele, cariul), nuntașii veseli (*"nunta-ntreagă"*) conduși de un *"vornicel"* (greiere), preotul (*"un bondar"*), mirele însoțit de neamurile sale (*"fluturi mulți de multe neamuri"*), lăutarii (*"țânțarii"*) și norodul curios (*"gândăceii, cărăbușii"*) îndreptându-se spre casa miresei (viorică) ce îi aștepta timidă și emoționată după ușă.

NUVELA

Definiție

Nuvela este o operă epică în proză de dimensiuni mai ample, cu acțiune mai dezvoltată decât a schiței, cuprinzând o succesiune de episoade unite într-o acțiune complicată progresiv, și la care participă un număr mai mare de personaje, complex caracterizate.

Trăsăturile nuvelei

a_1) este o operă literară epică în care sentimentele autorului sunt exprimate indirect, prin intermediul personajelor și al acțiunii;
a_2) are dimensiuni mai ample;
a_3) înfățișează o succesiune de episoade unite într-o acțiune complicată progresiv;
a_4) acțiunea ei este mai amplă, se desfășoară într-un timp mai îndelungat și, în general, în locuri diferite;
a_5) intriga sa generează conflicte puternice;
a_6) la acțiune participă mai multe personaje, complex caracterizate, privite din mai multe unghiuri;
a_7) unitatea nuvelei este dată de împletirea narațiunii cu dialogul și cu pasajele descriptive;
a_8) participarea afectivă a autorului este redusă; acesta intervine puțin prin considerații personale, iar descrierile sunt minime.

Conflictul

Reprezintă o opoziție dintre două sau mai multe personaje, atitudini, concepții sau sentimente.

Conflictul poate fi:

- *exterior* (între două personaje, între personaj și societate);
- *interior* (între diverse stări, sentimente, idei, gânduri ale aceluiași personaj).

Caracterizarea personajelor

Aceasta poate fi:

- *directă* se realizează prezentarea explicită a trăsăturilor acestuia din punctul de vedere al naratorului, al altui personaj sau al personajului însuși;
- *indirectă* rezultă din unele aspecte legate de faptele, comportamentul, gândurile personajului, de mediul în care trăiește, felul de a vorbi, de a se îmbrăca, de numele sau relațiile acestuia cu celelalte personaje etc.

ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL

de *Costache Negruzzi*

Despre autor

Costache Negruzzi este unul dintre deschizătorii de drumuri din literatura română modernă, fiind poet, prozator, dramaturg, traducător, filolog și publicist (*"Păcatele tinereților"*, *"Negru pe alb"*). El a inițiat specii noi: proza memorialistică (fragmentul *"Cum am învățat românește"*), nuvela istorică (*"Alexandru Lăpușneanul"*), nuvela romantică (*"Zoe"*), portretul literar (*"Fiziologia provincialului"*), literatura de inspirația populară (*"Păcală și Tândală"*), teatrul (*"Muza de la Burdujeni"*).

Repere critice

■ "În special prin *Alexandru Lăpușneanul*, **N.** se instalează într-o clasicitate inexpugnabilă, de manuale și exegeze, recomandat generații după generații drept un model neîntrecut, recunoscut ca atare nu numai de critici, istorici literari, ci și de marii creatori ai prozei moderne, Liviu **Rebreanu** și Camil **Petrescu.** Inspirată dintr-un episod istoric din secolul al XVI-lea, relatat în cronica lui Gr. **Ureche**, nuvela *Alexandru Lăpușneanul* împrumută concizia verbală, aforistică, a cronicarului, reconsiderând însă viziunea asupra istoriei, a raporturilor domnitor-boieri, reliefând în spiritul demonismului romantic figura protagonistului. Cu o savantă artă a gradării efectelor, distribuind evenimentele epice într-un crescendo dramatic (confruntarea cu boierii, uciderea lui Moțoc, ospățul sfârșit cu hecatomba adversarilor, răzbunarea boierimii, otrăvirea și moartea tiranului), secvențele componente au o simetrie studiată, conformă cu principiile arhitecturii teatrale."

(Mircea Zaciu (coord.), *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 336–337)

■ "Numele lui C. Negruzzi este legat de obicei de nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul*, care ar fi devenit o scriere la fel de celebră ca și *Hamlet* dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale. Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică acută, de atitudini romantice și intuiție realistă. [...]

În lupta de exterminare a acestei aprige voințe de putere, Lăpușneanu apare omenesc ca orice om viu și întreg și impresia ultimă a cititorului e mai puțin a unui portret romantic cât a unei puternice creații pe deasupra oricărui stil de școală."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Minerva, 1982, p. 216–218)

■ "Alexandru Lăpușneanul este dominat ca Hamlet de setea de răzbunare și analogia sub acest raport a nuvelei cu tragedia lui Shakespeare nu-i exagerată. Nuvela lui C. Negruzzi ilustrează totodată o concepție politică și conține o poziție antifeudală limpede, care o situează printre operele de caracter militant din perioada prerevoluționară. Considerând pe Alexandru Lăpușneanul un vrăjmaș ireductibil, îndreptățit, al boierimii, Negruzzi s-a ferit a-i atribui în chip fals sentimente demofile și a evitat schematismul, făcând din eroul său un monarh absolut, care nu tolerează opoziția boierilor, dar totodată nu o brută însetată de sânge, ci un om cu aparențe exterioare calme, un artist al

disimulării ca principele lui Machiavelli, un soț delicat și un domnitor cu gustul protocolului, care încearcă a da chiar măcelului aspectul unei ceremonii spectaculoase.[...]"

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Minerva, 1981, p. 71–72)

■ "O mult mai mare și mai dreaptă recunoaștere i se cuvine lui *Alexandru Lăpușneanu*, care, datând de o sută de ani, își păstrează, totuși, vioiciunea cadrului, a chipurilor și chiar a limbii: model nu numai de stil, de vigoare, de concepție și de psihologie, ci și de felul cum poate fi prelucrat un text istoric într-o creație personală. [...]

Negruzzi urmărește de aproape versiunea cronicarului, nelăsând la o parte nici un amănunt, dar adăugând culoare, mișcare, dinamism, într-un dialog viu, zbuciumat. [...]

Adevărată dramă în 4 acte, nuvela e concentrată în patru tablouri, puternice, expresive, turnate într-o limbă arhaică, cu întorsături cronicărești; ea poate sluji drept model de felul cum poate fi transformat un izvor istoric într-o creație proprie."

(E. Lovinescu, *Costache Negruzzi ca prozator*, în "Modele de analize literare și stilistice" (coord. Al. Hanță), București, Ed. Albatros, 1989, p. 312 – 317)

■ "În *Alexandru Lăpușneanul*, Negruzzi pune oamenii să vorbească și să se miște, povestește unele evenimente, descrie câteva tablouri și formulează din când în când, dar în termeni succinți și cu multă rezervă, judecăți de valoare asupra personagiilor sale și a situațiilor în care se găsesc. Printre toate aceste mijloace, scena dramatică, dialogată, domină ansamblul compoziției, încât aproape două treimi din numărul ei de pagini sunt ocupate de convorbirea personagiilor. Povestirea nu intervine decât pentru a înfățișa evenimentele care prepară și explică scenele dialogate."

(Tudor Vianu , *C. Negruzzi* în "Arta prozatorilor români", București, Ed. Albatros, 1977, p. 46)

■ "Deși acțiunea nuvelei se petrece în secolul al XVI-lea, autorul și-a dat seama că limba unei opere literare care se referă la viața de altădată nu implică o aglomerare exagerată de arhaisme. Folosirea ponderată a arhaismelor caracterizează nu numai pasajele privitoare la reconstituirea vieții de epocă prin zugrăvirea veșmintelor sau a interioarelor, ci și dialogul personajelor și mai ales narațiunea și comentariul scriitorului.

În general, limbii lui Costache Negruzzi i se recunoaște o remarcabilă tendință spre unificare și modernizare, care anunță mișcarea de desăvârșire a limbii române literare ce va avea loc în a doua jumătate a secolului."

(Aurel Nicolescu, *Observații asupra limbii scriitorilor români*, București, Ed. Albatros, 1971, p. 78)

■ "Vocabularul folosit de C. Negruzzi în scrierile sale se caracterizează printr-o mare varietate. Alături de fondul puternic de elemente vechi și populare cu numeroase trăsături specifice limbii vorbite se întâlnesc multe neologisme de origine latino-romanică. Prezența elementelor lexicale populare sau de limbă vorbită, în scrierile autorului, se explică prin contactul nelimitat cu limba vie a poporului. Elementele lexicale vechi le-a preluat din cărțile vechi, religioase ori istorice, iar neologismele au pătruns în scrisul său ca urmare a preocupării de a-și îmbogăți vocabularul, la fel ca toți marii scriitori români."

(Aurel Nicolescu, *Observații asupra limbii scriitorilor români*, București, Ed. Albatros, 1971, p. 79)

Nota bene !

- "Aruncă noroi pe zid: dacă nu se lipește, va lăsa totuși urme."
  (proverb arab)
- "În gură un salut și în piept un pumnal."
  (India)
- "Miere în gură, cuvinte cu lapte; fiere în inimă, înșelăciune în fapte."
  (proverb latin)
- "Reușim deseori mai bine cu coada vulpii decât cu ghearele leului."
  (Scandinavia)
- "Lupul sătul de carne se face călugăr."
  (proverb spaniol)
- "A ști să-ți stăpânești un moment de mânie înseamnă a te scuti de un secol de remușcări."
  (China)
- "Gura lingușitorilor, mormânt deschis."
  (Italia)
- "Păianjenul și din floare suge otravă."
  (Ungaria)
- "După faptă și răsplată."
  (proverb românesc)

Momentele subiectului

● PARTEA ÎNTÂI *("Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu...")*

Expozițiunea:

1. Alexandru Lăpușneanul sprijinit de turci vine în țară pentru a-l înlătura pe Tomșa-vodă de pe tronul Moldovei.

Intriga:

2. O solie boierească îl întâmpină pe Lăpușneanul, cerându-i să se întoarcă din drum, deoarece poporul nu-l vrea.
3. El respinge propunerea boierilor, promițând mântuirea țării.
4. Boierul Moțoc îl sfătuiește să intre în țară cu oaste pământeană.
5. Înțelegând intențiile lui Moțoc, Lăpușneanul refuză.

● PARTEA A DOUA *("Ai să dai samă, Doamnă!")*

Desfășurarea acțiunii:

6. Tomșa fuge în Muntenia, iar Lăpușneanul este întâmpinat cu bucurie de către popor.
7. El ucide boierii trădători și le ia averile.
8. Ajutat de Moțoc, plănuiește noi răzbunări.
9. Doamna Ruxanda îl roagă pe Lăpușneanul să pună capăt vărsării de sânge.
10. Acesta îi promite că va înceta după ce îi va da un leac de frică.

● PARTEA A TREIA *("Capul lui Moțoc vrem!")*

11. La slujba de la mitropolie, domnitorul recunoaște crimele săvârșite pentru binele patriei.
12. El își cere iertare și mărturisește dorința de a trăi cu boierii în bună înțelegere.

Punctul culminant:

13. La ospățul de împăcare, Lăpușneanul poruncește uciderea celor 47 de boieri.
14. Doamna Ruxanda leșină văzând piramida construită din capetele boierilor uciși.
15. Mulțimea adunată la palat cere capul lui Moțoc.
16. Moțoc este ucis de mulțime, dar boierii Spancioc și Stroici scapă.

● PARTEA A PATRA *("De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...")*

17. Voievodul nu a mai ucis boierii, dar născocise alte răzbunări.
18. Retras în cetatea Hotinului, Lăpușneanul se îmbolnăvește și vrea să se călugărească.
19. Este călugărit, dar trezit din letargie se înfurie și îi amenință pe toți cei aflați în jurul său.

Deznodământul:

20. Doamna Ruxanda, speriată de amenințarea lui Lăpușneanul și îndemnată de ceilalți, îi dă otravă acestuia.
21. Domnitorul moare în chinuri groaznice.

Caracteristicile textului

TEMA Costache Negruzzi este unul dintre primii scriitori români care folosesc drept sursă trecutul istoric al poporului nostru, realizând prima nuvelă istorică valoroasă din literatura română, *"Alexandru Lăpușneanul"* (1840). Inspirându-se din opera cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin, autorul înfățișează ultimii cinci ani din a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu, ani caracterizați prin răzbunarea plină de cruzime a voievodului împotriva boierilor trădători. Poetul Mihai Eminescu îl prezenta sugestiv pe Costache Negruzzi în poezia *"Epigonii"*, făcând aluzie la subiectul nuvelei amintite:

"Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronice bătrâne,
Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
Scrise de mâna cea veche a-nvățaților mireni;
Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăvește din nou iarăși pânzele posomorâte,
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni."

TITLUL Titlul nuvelei aduce în prim-plan personalitatea impresionantă a personajului principal, Alexandru Lăpușneanul, rămas în istorie mai ales prin a doua sa domnie. El apare drept tipul domnitorului tiran, a cărui cruzime este determinată de dorința sa de răzbunare față de boierii trădători și totodată de încercarea de a întări autoritatea domnească, punând capăt uneltirilor boierilor. Violența cu care îi pedepsește pe boierii fățarnici nu mai are motivație când vorbim de cruzimea cu care o pedepsește pe doamna Ruxanda, oferindu-i *"leacul de frică"*.

UNIVERSUL OPEREI Nuvela este structurată în patru părți, fiecare dintre ele fiind precedată de un moto, care concentrează printr-o replică sugestivă conținutul fiecărei părți:

I. *"Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu..."*
II. *"Ai să dai samă, Doamnă!"*
III. *"Capul lui Moțoc vrem..."*
IV. *"De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu..."*

Într-o formă de maximă concentrare, în care se urmărește acțiunea într-o gradație ascendentă, încărcată de dramatism, Costache Negruzzi realizează această nuvelă istorică neegalată din punct de vedere literar. Mărind numărul de personaje imaginare care intervin în operă și amplificând acțiunea consemnată în cronica lui Grigore Ureche, scriitorul înfățișează o pagină din istoria zbuciumată a Moldovei, în care Lăpușneanul luptă prin toate mijloacele pentru sporirea autorității voievodului împotriva luptei marii boierimi pentru domnie. Arta cu care scriitorul utilizează dialogul pentru a pune în lumină personajele și trăirile acestora intensifică totodată dramatismul acțiunii. Nu mai avem doar o simplă consemnare a acțiunilor, ca în opera cronicarului, ci o pagină vie din istoria Moldovei, în care dramatismul crește o dată cu fiecare măsură întreprinsă de domnitor împotriva boierimii măcinate de intrigi, dornică de putere.

Autorul lasă faptele să vorbească, consemnează cu finețe gesturile și atitudinea personajelor; dialogul pune în lumină sentimentele pe care le încearcă eroii, conturând mai bine motivația faptelor și acțiunilor acestora. Într-o formă de mare concentrare narativă, scriitorul zugrăvește o pagină vie de istorie în care personajele trăiesc sub ochii noștri, simt și acționează ca niște oameni adevărați, împinși de ambiții sau de ură, de milă sau de răzbunare.

Partea întâi (*"Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu!"*) începe cu întoarcerea lui Lăpușneanul în țară sprijinit de oști turcești, pentru a lua tronul Moldovei de la Ștefan Tomșa. Scriitorul realizează un scurt tablou al luptelor pentru domnie premergătoare domniei lui Lăpușneanul. Înlocuirea unui domn cu altul avusese loc pe cale violentă sau cu sprijin străin: Iacov Eraclid, numit Despotul, care-l înfrânsese de două ori pe Lăpușneanul, pierise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, iar Lăpușneanul primise sprijinul sultanului pentru a-l izgoni pe acesta din urmă, care fusese sprijinit de boierii trădători.

Preocupat de soarta luptei, Lăpușneanul este încurajat de vornicul Bogdan, care-i schițează situația domniei: țara geme sub asuprirea lui Tomșa, iar oastea se va supune celui care va oferi o simbrie mai mare; boierii, câți au scăpat cu viață, îl sprijină pe domnitor datorită amenințării cu moartea, dar vor trece de partea celui mai puternic.

Făcând popas aproape de Tecuci, Lăpușneanul primește o solie boierească alcătuită din patru boieri: vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătarul Spancioc și Stroici. Ei îi cer să se întoarcă din drum pentru că țara nu-l vrea și nu-l iubește. Refuzând categoric, Lăpușneanul le arată hotărârea sa de a merge până la capăt, împotriva dorinței celorlalți. Moțoc rămâne să-l roage să renunțe la oștile străine și să se sprijine pe oaste pământeană, garantându-i că nu va păți nimic, iar boierii îl vor sprijini. Refuzul lui Lăpușneanul rămâne la fel de hotărât; mai mult, Lăpușneanul îi amintește bătrânului boier că nu a uitat trădările acestuia și că le-a înțeles planul. Îi mărturisește totodată intenția de a curăța țara de trădători și îi promite că-i va cruța viața fiindcă-i este util.

Partea a doua (*"Ai să dai samă, Doamnă!"*)

Neîndrăznind a-l înfrunta, Tomșa fuge în Valahia, iar poporul îl întâmpină pe Lăpușneanul cu speranță. Domnitorul este hotărât să se răzbune pe boierii trădători și, la cea mai mică bănuială sau împotrivire, îi ucide fără milă. Doamna Ruxanda încearcă să-l înduplece să cruțe viețile boierilor, gândindu-se la credința în Dumnezeu și lacrimile jupâneselor văduve. Stăpânindu-și cu greu mânia, voievodul îi interzice să mai vorbească despre asemenea probleme. Cu riscul de a fi pedepsită cu moartea, doamna Ruxanda îi relatează vorbele unei jupânese rămasă văduvă cu cinci copii, care a amenințat-o că va da seamă pentru faptele voievodului, în timp ce-i arăta capul însângerat al boierului ucis înfipt într-o țeapă.

Aflând de frica soției sale și auzindu-i rugămintea, Lăpușneanul îi promite că a doua zi îi va da un leac pentru frică, iar peste două zile nu va mai vedea asemenea priveliști sângeroase.

Partea a treia *("Capul lui Moțoc vrem...")*

Boierii sunt anunțați de seara că a doua zi urmează să asiste la slujba de la mitropolie alături de domnitor, apoi să prânzească la curte. La terminarea slujbei, Lăpușneanul sărută icoanele și moaștele Sf. Ioan și cere iertare boierilor pentru cruzimile săvârșite în numele autorității voievodului și pentru binele țării. Îndemnându-i pe boieri să-i ierte greșelile ca niște buni creștini și să trăiască în pace ca frații, voievodul primește iertarea acestora. La ospățul de împăcare de la curtea domnească, Lăpușneanul poruncește să fie uciși 47 de boieri ale căror capete sunt așezate după ranguri, într-o uriașă piramidă. Văzând această dovadă de cruzime, doamna Ruxanda leșină, neacceptând acest *"leac de frică"*.

Slujitorii boierești scăpați de la măcel ridică poporul, care vine la palatul domnesc cerând capul lui Moțoc. Înspăimântat, intrigantul boier încearcă să-l înduplece pe voievod să tragă cu tunurile în ei, invocând rangul său boieresc. Refuzând rugămințile boierului, voievodul poruncește ca Moțoc să fie dat mulțimii, sacrificându-l în mod strategic, în numele justiției domnești.

Partea a patra *("De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...")*

Timp de patru ani, Alexandru Lăpușneanul nu a mai tăiat capetele boierilor, dar născocise alte moduri de a-i schingiui pe cei bănuiți: scotea ochi, tăia mâini.

Aflat în cetatea Hotinului, domnitorul se îmbolnăvește grav și dorește să se călugărească. Mitropolitul îi îndeplinește dorința, dându-i numele de Paisie și, temându-se să nu moară, îl proclamă domn pe Bogdan, fiul lui Lăpușneanul.

Când se trezește din letargie, Lăpușneanul observă cu nedumerire rasa călugărească, potcapul și mătăniile. Auzindu-și numele de călugăr, izbucnește furios și îi alungă cu jigniri și amenințări pe frații săi întru credință.

Neascultând de sfaturile mitropolitului, își continuă amenințările furioase la adresa soției, a fiului și a celorlalți.

Doamna Ruxanda e sfătuită de Spancioc să-i pună otravă în băutură, considerând că viața mamei și a tânărului domnitor sunt puse în pericol. Înfricoșată de solicitarea lui Lăpușneanul de a-și vedea fiul și împinsă de boieri, doamna îi pune otravă, determinând sfârșitul crudului domnitor.

Acesta a fost îngropat la mânăstirea Slatina, ctitoria lui Lăpușneanu, unde se poate vedea și astăzi portretul lui și al familiei sale.

PERSONAJELE

Alexandru Lăpușneanul

Personaj istoric atestat în cronica lui Ion Neculce, Alexandru Lăpușneanu este înfățișat de C. Negruzzi în a doua sa domnie, rămasă în istorie ca o perioadă sângeroasă.

Complex și controversat, Alexandru Lăpușneanu este bine individualizat în nuvela lui Negruzzi, chiar și prin nume, căruia, pentru a-l singulariza, și a-i da un plus de personalitate, autorul îi adaugă un *"l"*. El conturează inițial profilul unui domnitor puternic și autoritar, care prin faptele sale dorește să întărească autoritatea domnească, punând capăt intrigilor și trădării marii boierimi. Curând însă, dorința sa de răzbunare pe boierii trădători se transformă într-o obsesie care-l macină permanent, antrenându-l pe panta unei tiranii sângeroase.

Scriitorul utilizează mai ales caracterizarea indirectă, lăsând faptele să vorbească și asociind dialogul ca mijloc important de caracterizare. El observă cu finețe gesturile și mimica personajului, încercând să pătrundă în sufletul acestuia și să ne dezvăluie ce simte eroul.

Există un conflict puternic între voievod și celelalte personaje ale operei. Conflictul domnitorului cu boierii trădători se prefigurează încă de la începutul nuvelei, din momentul primirii soliei boierești alcătuită din vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătarii Spancioc și Stroici, la întoarcerea sa în a doua domnie. El își afirmă cu putere neîncrederea în bunele intenții și în soluțiile propuse de boieri, refuzând categoric întoarcerea din drum și abandonarea ajutorului armat străin. Voința sa de a domni singur și de a elimina amestecul boierilor în treburile domniei se afirmă încă din această primă scenă: *"Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul."*. El dovedește intuiție și discernământ, arătându-i lui Moțoc că i-a înțeles jocul ipocrit și că nu se poate încrede în el (*"învechit de zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi un nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine?"*). Planul său de răzbunare împotriva boierilor trădători fusese imaginat până în ultimele detalii de viitorul voievod, care dorește să întărească autoritatea domnească.

Aici se dovedește abilitatea sa politică. Pentru a-și pune planul în aplicare și a-l duce până la capăt, el are nevoie de sprijinul perfidului boier, deci îl iartă aparent pentru trădarea trecută și pentru încercarea de a-l înșela din nou: *"te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blăstemurile norodului"*. Lăpușneanul îi primește pe boieri cu rezervă și neîncredere, încercând să le ghicească intențiile. El se silește a zâmbi, iar atitudinea boierilor, de refuz în respectarea uzanțelor, nu trece neobservată de ochiul său atent: *"se închinară până la pământ, fără a-i săruta poala, după obicei"*. Modul său provocator de a vorbi arată siguranță de sine, dar și dorința de a scoate la lumină ostilitatea și adevăratele intenții ale dușmanilor săi: *"Am auzit [...] de bântuirile țării și am venit s-o mântui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie"*. Răspunsul viclean al lui Moțoc nu întârzie, dezvăluind direct scopul soliei boierești: *"Să nu bănuiești, măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită, și poate că măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sunt [...]. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește, și măria-ta să te întorci înapoi..."*.

Lăpușneanul întrerupe tăios discursul boierului, stăpânindu-și cu greu mânia și arătându-le adversarilor săi hotărârea de neclintit de a deveni cu orice preț domnitorul Moldovei: *"Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu, răspunse Lăpușneanul, a căruia ochi scântieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră"*. Voința puternică a domnitorului este dublată de clarviziunea cu care își demască vechii dușmani: *"Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțăleg?"*. Mânia care clocotește în sufletul viitorului domnitor este trădată de replicile scurte, tăioase, de întrebările și exclamațiile personajului, de ritmul rapid al dialogului, de ironia usturătoare a replicilor.

Atitudinea ipocrită a boierului Moțoc și lașitatea acestuia în invocarea învățăturii sfintei scripturi pentru a fi iertați, stârnesc furia lui Lăpușneanul. Acest

sentiment crește în intensitate pe măsură ce aude rugămințile boierului de a renunța la ajutorul armat străin. Promisiunile de credință ale lui Moțoc sunt considerate o adevărată jignire adusă lucidității și puterii sale de înțelegere a faptelor: *"Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegând planul lor. Pesemne gândești că eu nu știu zicătoarea moldovenească: «Lupul părul schimbă, iar năravul ba»?* Printr-o caracterizare tăioasă, de o ironie necruțătoare, el le arată adversarilor că le-a înțeles planul și dovedește o cunoaștere sigură a oamenilor, cu defectele și calitățile lor. *"Veveriță îmi este vechi dușman, dar încai niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie; îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate paserile ce zboară se mănâncă."*. Caracterizarea devine necruțătoare în cazul lui Moțoc, căruia îi amintește șirul trădărilor, arătându-i cu o ironie tăioasă defectele, printre care lipsa de loialitate și ipocrizia sunt considerate drept capitale: *"Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? [...] învechit de zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa ..."*.

Ajuns voievod, Lăpușneanul întronează o domnie tiranică, care nu tolerează opoziția boierilor, ucigându-i fără milă pe boierii trădători, la cea mai mică plângere sau bănuială. Rugămințile adresate soțului, în încercarea doamnei Ruxanda de a pune capăt vărsării de sânge, stârnesc mânia acestuia. Argumentele aduse de soție (țara e liniștită și supusă, copiii domnitorului sunt frumoși și tineri, ideea judecății divine, construirea de mănăstiri nu va răscumpăra sângele vărsat) provoacă furia tiranului, generând conflictul său cu familia. Cuvintele jignitoare (*"muiere nesocotită"*), amenințările și gestul repezit de a duce mâna la pumnal trădează caracterul său violent, care-i umbrește judecata: *"să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu știu ce se poate întâmpla."*. Curajul cu care doamna își dezvăluie resentimentele și groaza față de actele sângeroase ale domnitorului îl determină pe acesta să-i promită *"un leac de frică"*. Cruzimea cu care plănuiește lecția oferită soției demonstrează că răzbunarea a devenit un sentiment care-l dezumanizează pe voievod chiar și în relațiile sale cu familia. Trebuie însă remarcat că voievodul admiră frumusețea soției, prețuiește gingășia și afecțiunea acesteia și îi arată uneori tandrețea prin cuvinte și gesturi: *"Lăpușneanul o apucă de mijloc și, rădicând-o ca pre o pană, o puse pe genunchii săi.*

– Ce veste, frumoasa mea doamnă? zise el sărutând-o pe frunte ...".

Cuvintele voievodului exprimă totodată perspectiva din care este privită soția în tradiția curții domnești: ea nu se amesteca în treburile statului, veghea creșterea copiilor și supraveghea treburile casei, având ocupații tipic feminine: *"ce pricină te face astăzi, când nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-au trezit așa de dimineață?"* În spiritul acestei tradiții, soția trebuia să îi arate voievodului supunere și să nu îi judece deciziile. Răspunsul îndurerat al Ruxandei evocând lacrimile jupâneselor văduve și rugile acestora pentru sângele vărsat îl face pe Lăpușneanu să se posomorască și s-o îndepărteze cu răceală. La rugămințile pline de afecțiune, dar insistente ale acesteia de a pune capăt vărsării de sânge, voievodul se înfurie, certând-o cu asprime și amenințând-o pentru îndrăzneala arătată.

Partea a treia, prin dramatismul său, ne dezvăluie arta desăvârşită a disimulării prin care domnitorul încearcă să-i convingă pe boieri de sentimentele sale de remuşcare şi existenţa unei schimbări morale. În atmosfera de cuvioasă reculegere ce domneşte în timpul slujbei de la mitropolie, voievodul asistă *"îmbrăcat cu toată pompa domnească"*, *"împrotiva obiceiului său"* încercând să evidenţieze, pe lângă schimbarea produsă, caracterul oficial şi importanţa mesajului transmis. Îmbrăcămintea dă grandoare ceremoniei, gesturile, mişcările şi cuvintele domnitorului urmărite cu atenţie de scriitor pun în valoare talentul său actoricesc, planul studiat cu mare minuţiozitate de a simula cucernicia şi remuşcarea: *"După ce a ascultat sfânta slujbă, s-a coborât din strană, s-a închinat pe la icoane, şi, apropiindu-se de racla Sf. Ioan cel Nou, s-a plecat cu mare smerenie, şi a sărutat moaştele Sfântului."*. Scriitorul, utilizând vorbirea impersonală, amplifică dramatismul scenei, proiectând-o într-o lumină fabuloasă: *"Spun că în minutul acela el era foarte galben la faţă, şi că racla sfântului ar fi tresărit"*.

În afara acestei palori subite pe care asistenţa nu a observat-o, Lăpuşneanul îşi stăpâneşte emoţiile cu o puternică voinţă interioară. Cu inteligenţă îşi alege argumentele din Sfânta Scriptură pentru a cere iertare boierilor. Prin comportamentul său (gesturi, mimică, atitudine, cuvinte) el încearcă să-i convingă pe aceştia de dorinţa sa de împăcare cu ei. Ospăţul urma să pecetluiască pacea cu vechii duşmani urmând învăţăturile biblice. Cinismul şi cruzimea cu care voievodul ordonă şi asistă la scena sângeroasă a uciderii boierilor trădează dezumanizarea eroului, plăcerea cu care asistă la această scenă cumplită: *"el râdea"* în timp ce Moţoc se silea *"a râde ca să placă stăpânului"* deşi simţea cum groaza îl cuprinde: *"simţea părul zburlindu-i-se pe cap şi dinţii săi clănţăind"*.

În momentul în care mulţimea cere capul lui Moţoc, domnitorul îşi arată tot dispreţul faţă de perfidul slujitor, şi plăcerea de a-l vedea chinuindu-se până în ultimul moment, în care îi semnează sentinţa la moarte. Printr-un calcul lucid exprimat pe un ton sarcastic (*"să omor o mulţime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat?"*) şi plin de ironie (*"Du-te de mori pentru binele moşiei dumitale, cum ziceai însuţi când spuneai că nu mă vrea, nici mă iubeşte ţara"*) acesta îl sacrifică pe boierul ce-i fusese complice. Prin ultima sa replică pedepseşte astfel trădarea şi îndrăzneala de care dăduse dovadă Moţoc la întâlnirea cu boierii de la începutul nuvelei. Momentul pedepsirii vicleanului boier fusese doar amânat, pentru a pune în aplicare planul pe care-l urzise încă de la venirea lui în ţară. Tonul dispreţuitor cu care pune capăt încercării boierului de a-i obţine iertarea (*"... nu te mai boci ca o muiere! [...] Ce să te mai spoveduieşti? Ce-ai să spui duhovnicului? Că eşti un tâlhar şi un vânzător? Asta o ştie toată Moldova."*) se transformă într-un act politic abil (*"Haide! luaţi-l de-l daţi norodului, şi-i spuneţi că acest fel plăteşte Alexandru-vodă celor ce pradă ţara..."*).

Deşi are tăria să-şi respecte promisiunea făcută doamnei Ruxanda, plăcerea sadică de a vedea cum suferă oamenii nu îl părăseşte. El născoceşte diferite schingiuiri pentru cei pe care-i bănuia chiar *"părelnic"* de trădare: *"Scotea ochi, tăia mâni, ciuntea şi seca..."*.

Drama tiranului începe în momentul când este lipsit de puterea absolută cu care se obişnuise, în momentul când se trezeşte călugărit. El trăieşte umilinţa şi

revolta împotriva celor care hotărâseră în numele său. Caracterul său violent, furia de a se vedea țintuit la pat, fără armă și lipsit de prerogativele domniei, culminează într-o furtună de jigniri și amenințări la adresa soției și copilului său proclamat domn, bisericii și călugărilor (*"M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu!"*). El refuză categoric statutul de călugăr, considerându-se în continuare domnitorul țării. Puterea devenise un atribut atât de strâns legat de personalitatea sa, încât nu poate renunța liber la aceasta: *"Eu nu sunt călugăr, sunt domn! Sunt Alexandru-vodă!"*. Chinul lui este cu atât mai mare cu cât se simte neputincios, fiind măcinat de boală, neputându-se ridica din pat, și sporește în momentul în care constată că nu este ascultat de nimeni, așa cum era obișnuit. Ordinul dat slujitorului de a-i aduce apă și pe fiul său reprezintă momentul semnării sentinței de condamnare la moarte a tiranului. Pentru salvarea fiului și a domniei, Ruxanda este împinsă de boieri și de mitropolit să-i aducă paharul cu otravă.

Alexandru Lăpușneanul rămâne un personaj puternic individualizat, cu lumini și umbre, cu gesturi și cuvinte memorabile conturând personalitatea domnitorului tiran.

Doamna Ruxanda

Personaj secundar, doamna Ruxanda apare în antiteză cu soțul ei, domnitorul Alexandru Lăpușneanul. Ea întruchipează frumusețea, gingășia și bunătatea sufletească opuse cruzimii și violenței soțului.

Prin intermediul descrierii, utilizând modalitatea caracterizării directe, scriitorul realizează cu multă finețe portretul doamnei Ruxanda. Ea apare în ipostaza de soție, fiică și soră de domn, *"îmbrăcată cu toată pompa cuvenită"* unei asemenea calități. Cuvintele cu parfum arhaic zugrăvesc expresiv culoarea de epocă, costumul bogat purtat de tânăra soție a domnitorului este un exemplu în acest sens: purta *"zobonul de stofă aurită"*, *"benișel de felendreș albastru"* tivit cu blană de samur, *"era încinsă cu un colan de aur"* încheiat cu *"mari paftale de matostat"* înconjurate cu pietre scumpe, pe piept purta o salbă cu multe șiruri de mărgăritar, iar pe cap avea *"șlicul"* de samur împodobit cu *"surguci alb"* sprijinit cu o floare mare de smaralde. Îmbrăcămintea elegantă și bogat împodobită îi punea în evidență frumusețea chipului *"acea frumusețâ, care făcea odinioară vestite pre femeile României"*, învăluit cu părul purtat după modă, despletit pe umeri.

Ea îi arăta soțului multă afecțiune și respect: *"se plecă și-i sărută mâna"*. Gingașă și ușoară *"Lăpușneanul o apucă de mijloc și, rădicând-o ca pre o pană, o puse pe genunchii săi"*. Tânăra femeie primește dovada de afecțiune a soțului, care o primește cu vorbe frumoase exprimând admirația lui pentru soție:*"frumoasa mea doamnă"* și care o sărută pe frunte.

Din cuvintele voievodului reiese un lucru obișnuit pentru tradiția curții domnești: soția domnitorului venea rar în sala tronului, acolo unde domnul veghea la treburile țării, cu excepția zilelor de sărbătoare, când participa la ceremonial alături de acesta. Ea supraveghea creșterea copiilor și avea îndeletniciri feminine obișnuite epocii: *"ce pricină te face astăzi, când nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-au trezit așa de dimineață?"*.

Cuvintele îndurerate ale doamnei evocând lacrimile jupâneselor văduve și rugile lor pentru pedepsirea celor vinovați dezvăluie sensibilitatea acesteia, dar și curajul de a-i arăta deschis soțului greșelile. Prin rugăminți pline de afecțiune și respect (*"O, bunul meu domn! viteazul meu soț!"*, *"Stăpâne!"*) ea încearcă să-l convingă să renunțe la politica lui plină de cruzime, aducând argumente care vădesc inteligența și spiritul fin de observație al tinerei doamne (domnitorul este puternic și nici un boier nu se opune deciziilor sale, țara nu este în război, este liniștită și supusă, iar domnitorul ar trebui să fie mulțumit și mândru că are o soție care-l iubește, copii frumoși și tineri; în plus, domnul nu trebuie să uite că după viață urmează moartea și vine judecata divină, când mănăstirile ridicate nu vor putea răscumpăra sângele vărsat). Argumentele demonstrează totodată tendința spre echilibru, dezaprobarea categorică a cruzimii și a violenței precum și credința în Dumnezeu. Furia domnitorului trădează orgoliul rănit al celui care nu concepe nici un fel de opoziție față de hotărârile sale; faptul că refuză orice discuție asupra acestui aspect vădește recunoașterea implicită a argumentelor aduse și, pentru a pune capăt discuției recurge la amenințări: *"Doamna mea! [...], să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu știu ce se poate întâmpla. Mulțămește sfântului mare mucenic Dimitrie [...] că ne-au oprit de a face un păcat, aducându-ne aminte că ești mama copiilor noștri."* Calitatea ei de mamă pe care o respectă și o recunoaște voievodul însuși, îi dă mai mult curaj doamnei Ruxanda în a pleda pentru adevăr. Înfruntându-și pentru prima oară soțul în mod curajos, chiar cu riscul piederii vieții, ea îi mărturisește durerea și spaima care o chinuiesc: *"De aș ști că mă vei și omorî, nu pot să tac."*. Cuvintele jupânesei rămase văduvă cu cinci copii și amintirea capului însângerat au reprezentat dovezi zguduitoare pentru sensibila doamnă. Aceasta pledează cu toată energia pentru oprirea cruzimii, exprimându-și cu fermitate voința: *"Vreau să nu mai verși sânge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiete, că sare inima din mine."* Răspunsul favorabil al voievodului, care fixa data când își va respecta promisiunea peste două zile, urmând ca a doua zi să-i ofere un *"leac de frică"*, o pune pe gânduri pe tânăra doamnă, care simte, datorită intuiției feminine, un fel de amenințare.

Cu o cruzime diabolică, Lăpușneanul îi pregătește soției acel *"leac"*, oferindu-i priveliștea cumplită a piramidei alcătuită din 47 de capete boierești însângerate. Era lecția pe care domnitorul o pregătise soției sale pentru a-i pedepsi îndrăzneala cu care-l înfruntase. Acest tablou cutremurător o zguduie adânc pe doamna Ruxanda, care leșină.

Prețul fusese plătit de toți cei care-l înfruntaseră sau îl trădaseră, iar Ruxanda are mulțumirea timp de patru ani să constate că domnitorul rămăsese *"credincios făgăduinței [...] nu mai tăiese nici un boier"*, deși nu renunțase definitiv la plăcerea sadică de a-i schingiui pe cei bănuiți de intrigi împotriva lui.

Partea a patra o aduce din nou în prim-plan pe soția domnitorului, într-o scenă încărcată de dramatism. Ea este pusă în situația de a acționa, alegând între viața soțului dornic de răzbunare și viața fiului ei proclamat domnitor. Tânăra doamnă ascultă împreună cu copilul amenințările și jignirile voievodului spumegând de furie: *"Iar pre cățeaua asta voi s-o tai în patru bucăți împreună cu*

pâncul ei, ca să nu mai asculte sfătuirile boaitelor și a dușmanilor mei...". Știindu-l capabil de fapte pline de cruzime, și auzind sfatul boierilor Spancioc și Stroici de a-l otrăvi, în inima bietei femei se dă o luptă cumplită, iar gândul de a-l ucide o înfioară. Boierii se străduiesc să o convingă, amintindu-i că viața ei și a fiului sunt puse în pericol, că tatăl a făcut destul rău ca să nu mai merite să trăiască și evocând amintirea doamnei lui Ștefăniță-vodă, care a trebuit să aleagă între bărbat și fiu. Doamna Ruxanda nu reacționează decât în momentul în care crede că viața copilului este în primejdie, auzind porunca dată de Lăpușneanul: *"Bolnavul s-a trezit și cere apă și pre fiiul său. Mi-au zis să nu mă duc fără el."* Caracterul categoric al poruncii îi sună ca o amenințare la adresa fiului. Dragostea și duioșia ei de mamă apar în strigătul înspăimântat și în gestul de a-și strânge la sân copilul nevinovat, ferindu-l de cruzimea tatălui: *"Oh! vrea să-l omoare, răcni duioasa mumă, strângând cu furie copilul la sân."* Lupta era cumplită, iar sensibila femeie cutremurată de spaimă cere sfatul mitropolitului *"cu ochi lăcrămători"*. Răspunsul acestuia, deși ocolit, nu categoric, îi arată că el alesese să-l sprijine pe noul domnitor și îi oferă iertarea păcatelor: *"Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea; Domnul Dumnezeu să te povățuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul domn; și pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte, și să te ierte și pre tine."* Cuvintele cuviosului Teofan sună irevocabil. Drama acestei femei, devotată soție – până acum – dar mai ales mamă, este tulburătoare. Ea ezită încă, nu știe ce să facă, nu are puterea de a lua o hotărâre pe care în adâncul sufletului ei cinstit o condamnă. Gesturile ei mecanice prin care, silită de boieri, ia otrava și o pune în paharul de argint, fiind apoi împinsă în odaia bolnavului, ne dezvăluie suferința ei, nehotărârea și spaima care o domină în acele momente în care nu mai gândește și acționează constrânsă de ceilalți și de situația teribilă în care se află. În ciuda acțiunii sale din finalul nuvelei, doamna Ruxanda întruchipează idealul de frumusețe morală, de bunătate și gingășie de care dă dovadă în calitate de soție și mamă devotată. Frumusețea fizică asociată cu calitățile-i sufletești deosebite luminează paginile nuvelei întunecate de faptele sângeroase ale crudului voievod. Educația primită în familie în calitate de fiică și soră de domnitor arată că își asumase cu toată dăruirea și convingerea postura de soție de voievod. Eleganța ținutei și a gesturilor, cuvintele înțelepte și afectuoase, respectul datorat soțului și căminului, credința în Dumnezeu, înțelegerea suferinței umane, sensibilitatea și inteligența fac din doamna Ruxanda un personaj feminin memorabil.

Vornicul Moțoc

Deși reprezintă un personaj real secundar, acesta este unul dintre cele mai bine individualizate personaje ale nuvelei. Destinul acestuia este schimbat de Costache Negruzzi în raport cu adevărul istoric exprimat de cronica lui Ion Neculce, și anume că boierul a fost ucis în Polonia împreună cu spătarul Spancioc și postelnicul Veveriță din ordinul lui Lăpușneanul. Soarta lui Moțoc înfățișată pe parcursul celei de a doua domnii a lui Alexandru Lăpușneanul sporește dramatismul operei, scoțând în evidență profilul voievodului.

Încă de la începutul nuvelei se conturează profilul vornicului Moțoc, caracterizat direct de către Lăpușneanul sau indirect, prin faptele, gesturile și

atitudinea avute în timpul primirii soliei boierești de către viitorul voievod, la venirea acestuia în Moldova. Este vorba de tipul slujitorului trădător și ipocrit, lipsit de scrupule, gata să-și vândă stăpânul când ocazia sau interesul personal i-o cer. Deși venea în numele voievodului Tomșa cu intenția de a-i cere lui Lăpușneanul să se întoarcă din drum, Moțoc obține în final promisiunea acestuia de a fi cruțat pe motiv că-i va fi *"trebuitor"* în viitoarea domnie. Provocați de viclenia viitorului domnitor, boierii îi dezvăluie scopul soliei: *"țara este liniștită"* și *"obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește, și măria-ta să te întorci înapoi..."* Experiența de intrigant a vornicului nu putea să nu ia în serios fulgerul de mânie din ochii voievodului pe care-l trădase o dată și care se întorcea cu un puternic sprijin străin, iar voința de neclintit a voievodului de a-și recupera tronul îl determină pe Moțoc să mai rămână, după ce ceilalți boieri părăsesc *"mâhniți"* încăperea.

Caracterul slugarnic și duplicitar al boierului iese la iveală. Dacă în prezența boierilor se înclinase adânc în fața lui Lăpușneanul așa cum făcuseră toți, pentru că îl reprezentau pe domnitorul Tomșa, rămas singur cu Lăpușneanul, cade în genunchi în fața acestuia, cerându-i să nu-i pedepsească: *"nu ne pedepsi pre noi după fărădelegile noastre!"*. Cu viclenie, invocă în sprijinul rugăminții sale învățătura Scripturii: *"Adă-ți aminte că ești pământean, adă-ți aminte de zisa scripturei și iartă greșiților tăi! Cruță pre biata țară."* Cu un fals patriotism, el vorbește în numele intereselor țării pe care o trădase de atâtea ori, și încearcă un nou șiretlic solicitându-i lui Lăpușneanul să renunțe la ajutorul străin cu care venea, promițându-i în schimb că *"un fir de păr nu se va clinti din capul înălțimei-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom rădica țara în picioare, vom rădica slugile și vecinii noștri."* Vorbirea lui Moțoc este plină de viclenie și înșelăciune.

În momentul în care Lăpușneanul înțelege planul boierului care dorea să-i întindă o nouă cursă pentru a slăbi puterea armatei și a-l învinge, și când aude cuvintele-i viclene (*"Încredi-te în noi!"*), izbucnește într-o furie cumplită. Acesta îi amintește prefăcutului boier că-i cunoaște ipocrizia, definindu-l ca pe un trădător: *"Pesemne gândești că eu nu știu zicătoarea moldovenească: «Lupul părul schimbă, iar năravul ba»?"* Printr-o replică memorabilă, Lăpușneanul realizează caracterizarea obiectivă a lui Moțoc, evocând șirul trădărilor trecute și pe cele de care mai era capabil, realizând astfel magistral profilul personajului: *"Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat ? [...]"*. Spre deosebire de ceilalți boieri care nu și-au ascuns niciodată dușmănia față de Lăpușneanul, Moțoc este cel mai demn de dispreț pentru slugărnicia și ipocrizia lui: *"învechit de zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa."* Din faptul că Moțoc rămăsese, Lăpușneanul înțelege că acesta era pe cale să-l trădeze și pe Tomșa la momentul potrivit, și îi arată deschis că nu poate avea încredere în el: *"spune-mi, n-aș fi un nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine?"* Cu multă abilitate, voievodul îl iartă, considerându-l util pentru viitoarele sale planuri: *"te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blăstemurile norodului."*

Acceptând cu slugărnicie disprețul stăpânului, pentru că îl simțea puternic și hotărât în intenții, Moțoc își arată caracterul prefăcut, mulțumit de făgăduiala

viitorului domn: *"Moțoc îi sărută mâna, asemenea cânelui care, în loc să mușce, linge mâna care-l bate. El era mulțămit de făgăduința ce câștigase; știa că Alexandru-vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum era el."*

Cuvintele autorului, precum și ale personajului principal conturează prin intermediul caracterizării directe tipul trădătorului slugarnic pe care-l întruchipează vornicul Moțoc. Cu mai multă forță apar și alte trăsături în capitolul al treilea. După ce Moțoc îl sprijină pe domnitor în planul său prin care îi ucide pe cei 47 de boieri, deși este cuprins de spaimă, acesta îl lingușește *"silindu-se a râde"* ca să facă pe placul stăpânului.

În momentul în care mulțimea cere capul lui Moțoc, ipocritul boier apare în toată ticăloșia lui, înfricoșat, rugându-se și promițând să înalțe o biserică dacă va scăpa teafăr. Temându-se ca Lăpușneanul să nu dea ascultare norodului, îl roagă cu vorbe amăgitoare să nu-l pedepsească. Orgoliul său de mare boier, alături de disprețul și cruzimea lui față de oamenii simpli apar clar formulate: *"Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți! Eu sunt boier mare! ei sunt niște proști!"*.

Răspunsul voievodului de o luciditate dezarmantă îi arată boierului dorința acestuia de a sacrifica slujitorul care nu-i mai trebuia și care îl salva de *"blăstemurile norodului"*: *"Proști, dar mulți [...]; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă și dumneata singur."* Cuvintele tăioase prin care Lăpușneanu se descotorosește de el, servindu-i aceeași lecție de fals patriotism pe care Moțoc i-o oferise, îi arată vornicului că nu a uitat nimic din trădările trecute: *"Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuți când spuneai că nu mă vrea, nici mă iubește țara."*.

Gesturile disperate și tânguielile boierului, lipsa de demnitate în fața morții, dorința de a găsi o portiță de amânare a sentinței îl caracterizează indirect în toată nimicnicia și ipocrizia lui: *"Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgându-și barba... Încai lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și de copilașii mei! lăsați-mă să mă spoveduiesc!"*, *"Și plângea, și țipa, și suspina"*.

Replica aspră și disprețuitoare a voievodului pune capăt lamentărilor și ipocriziei: arătându-i pentru ultima oară că nu l-a iertat niciodată pentru trădările sale: *"Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde. Ce să te mai spoveduiești? Ce-ai să spui duhovnicului? Că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova."*.

Pedepsirea lui Moțoc se transformă, prin abilitatea voievodului, într-un act justițiar în folosul poporului asuprit de marii boieri trădători de țară: *"luați-l de-l dați norodului, și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-vodă celor ce pradă țara."*.

Vornicul Moțoc rămâne un personaj magistral caracterizat de Costache Negruzzi în memorabila sa nuvelă.

OPERĂ EPICĂ Această scriere este o operă epică în care scriitorul își împărtășește în mod indirect sentimentele și gândurile prin intermediul personajelor și al acțiunii. El relatează un șir de întâmplări prezentate în ordine cronologică, reprezentând cei cinci ani din a doua domnie a lui Alexandru

Lăpușneanul. Aceste întâmplări sunt înfățișate într-o gradație ascendentă, utilizând narațiunea ca principal mod de expunere. Subiectul nuvelei este axat în principal pe conflictul dintre domnitor și boieri. Momentele subiectului sporesc în dramatism pe măsură ce ne apropiem de punctul culminant și de deznodământul nuvelei. Se poate constata că acțiunea se desfășoară în timp și spațiu, de la intrarea lui Lăpușneanul în Moldova, popasul la Tecuci pentru primirea soliei boierilor, înscăunarea și pedepsirea boierilor trădători în capitala Moldovei, retragerea voievodului în cetatea Hotinului.

MODURI DE EXPUNERE Principalul mod de expunere este narațiunea, care conferă operei caracterul epic. Narațiunea este concentrată, și se respectă în general caracterul obiectiv al acesteia, naratorul relatând faptele fără a-și exprima direct punctul de vedere. Rareori apare direct opinia autorului (*"sfârșind această deșănțată cuvântare", "spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfântului ar fi tresărit", "dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești"*).

Alături de narațiune, apar dialogul și descrierea într-o utilizare echilibrată și plină de măiestrie. Dialogul conturează atitudinea, reacțiile și trăsăturile personajelor. Ne dezvăluie totodată arta disimulării pe care o posedă personajul principal, precum și planurile pe care intenționează să le pună în aplicare.

Descrierea este uneori mai amplă, surprinzând detalii și trăsături semnificative din portretul doamnei Ruxanda sau din modul de a reacționa al maselor populare, iar alteori este succint utilizată în creionarea unor chipuri sau situații importante pentru desfășurarea ulterioară a evenimentelor.

REALIZAREA ARTISTICĂ Utilizând limba veche românească, autorul realizează o pagină din istoria națională plină de culoare și de prospețime. Arhaismele dau un contur mai pregnant culorii de epocă, iar limba populară, conținând cuvinte și expresii populare, regionalisme, proverbe și zicători, este vie și încărcată de forță expresivă.

- **arhaisme** (*vornic, simbrie, aprod, ișlic, benișel, surguci, rădvan, măria-ta, a drege, "a turna vin"*);
- **regionalisme** (*hojma, borș, cu oțărâre, a șugui, șagă*);
- **cuvinte și expresii populare** (*a chizeșlui, a se ciocoi, gâlceavă, boaită, a avea prepus, norod, înarmați din cap până în picioare, a-i săruta poala*);
- **proverbe și zicători** (*"Lupul părul schimbă, iar năravul ba", "Să facă din țânțar armăsar", "I se par că toate paserile ce zboară se mănâncă"*).

Utilizarea **inversiunilor verbale** accentuează caracterul de epocă: *"izbândi-vom"*.

Neologismele contribuie la actualitatea operei: *"intrigant", "schinteie electrică", "mahinalicește"*.

Realizarea artistică se caracterizează prin sobrietate și echilibru. Mijloacele stilistice accentuează dramatismul acțiunii sau caracterizează mai sugestiv situații și personaje.

Epitetele subliniază însușirile personajelor sau ale acțiunilor, uneori prin inversiune: *"boierii ieșiră mâhniti"*, *"urâtul caracter"*, *"stofă aurită"*, *"colan de aur"*, *"mari paftale de matostat"*, *"capul sângeros"*, *"capul se uită la mine grozav"*, *"era foarte galben la față"*, *"m-am arătat cumplit, rău"* etc.

Enumerațiile dau mai mult realism relatării, conturând situații, personaje sau acțiuni pline de dramatism: *"Aceștii erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spatarul Spancioc și Stroici"*, *"norodul nu te vrea, nici te iubește"*, *"și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră"*, *"Cruță pre biata țară. Doamne! sloboade oștile aceste de păgâni: vină numai cu câți moldoveni ai pe lângă măria-ta"*, *"Vreau să nu mai verși sânge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiete"*, *"și plângea, și țipa și suspina"*.

Enumerațiile au și darul de a concentra narațiunea: *"Scotea ochi, tăia mâni, ciuntea și seca pe care avea prepus"*, *"văzu aceleași lucruri, metaniile, potcapul, călugării"*, *"Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiiul ei, mitropolitul, slugile, întrară toți în odaie..."*.

Comparațiile deosebit de sugestive caracterizează situații și personaje: *"Moțoc îi sărută mâna, asemenea cânelui care, în loc să mușce, linge mâna care-l bate"*, *"ochi scântieră ca un fulger"*, *"rădicând-o ca pre o pană"*, *"iubindu-ne ca niște frați"*, *"nu te mai boci ca o muiere"*, *"neclintiți ca două statuie de bronz"*.

Metaforele, puține la număr, sunt de sorginte populară și sporesc dramatismul acțiunii: *"Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt"*, *"învechit de zile rele"*, *"blăstemurile norodului. Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul"*, *"floare mare de smaragde"*, *"turma nu poate fi fără păstor"*, *"Fii român verde"*.

Repetițiile se încarcă de o forță expresivă inegalabilă prin sublinierea unor acțiuni semnificative: *"ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa"*, *"Adă-ți aminte că ești pământean, adă-ți aminte de zisa scripturei..."*, *"să ne iertăm unii pre alții, [...] rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos [...] să ne ierte nouă greșalele, precum și noi iertăm greșiților noștri"*.

Antiteza scoate în evidență dramatismul acțiunii: *"Să moară toți! Eu sunt boier mare! ei sunt niște proști !"*, *"Proști, dar mulți !"*, *"să omor o mulțime de oameni pentru un om"*.

George Călinescu aprecia pe bună dreptate că "Numele lui Negruzzi este legat de obicei de nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul*, care ar fi devenit o scriere celebră, ca și *Hamlet*, dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale."

Exerciții propuse

❑ **1.** Descoperiți în text omonimele cuvântului *"minte"* și extrageți citatele.

❑ **2.** Indicați câte un sinonim neologic pentru cuvintele de mai jos și precizați, unde este cazul, forma literară a acestora: *a slobozi, a chizeșlui, semeție, simbrie, mulțămit, peire, a se căi, a sili.*

❑ **3.** Precizați ce fel de cuvinte sunt și ce indică: *a se ciocoi, benișel, felendreș, ișlic, surguci, zobon, rădvan, vornic, aprod.*

> **Nota bene !**
>
> - "Fățarnicul în adevăr dulce te sărută, dar unde te sărută multă vreme te ustură."
>   *(proverb românesc)*
> - "Albina în gură ține mierea cea mai dulce și în coadă acul cel mai otrăvitor."
>   *(proverb românesc)*
> - "Sărutul cu gura nu e totdeauna sărutul cu inima."
>   *(proverb francez)*
> - "Limba e martorul cel mai fals al inimii."
>   *(proverb francez)*
> - "Cine se stăpânește bine devine stăpânul celorlalți."
>   *(proverb francez)*
> - "E o gură care laudă și o inimă care înjunghie."
>   *(proverb arab)*

❑ **4.** Indicați sensul vechi și sensul actual al cuvintelor *"mojic"*, *"vânzare"*.

❑ **5.** Arătați modalitatea de caracterizare utilizată în citatul de mai jos și comentați trăsăturile personajului:

"Boieri dumneavoastră! De la venirea mea cu a doua domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți; m-am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m-a silit numai dorința de a vedea contenind gâlcevirile și vânzările unora și altora, care țineau la răsipa țării și la peirea mea. Astăzi sunt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice Mântuitorul: «Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile.»"

❑ **6.** Comentați cuvintele lui Lăpușneanu, desprindeți trăsăturile personajului și indicați modalitatea de caracterizare.

Precizați rolul expresiv al figurilor de stil în conturarea trăsăturilor morale ale eroului: *"–Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu, răspunse Lăpușneanul, a căruia ochi scântieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi, și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțăleg?"*

❑ **7.** Arătați cui aparțin cuvintele următoare, indicați ce modalitate de caracterizare reprezintă și desprindeți trăsăturile personajului caracterizat așa cum rezultă din citatul dat, indicând și figurile de stil utilizate de scriitor:

"Dar tu, Moțoace? învechit de zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa..."

❑ **8.** Realizați portretul doamnei Ruxanda așa cum se desprinde din text.

❑ **9.** Argumentați cruzimea diabolică a lui Lăpușneanul, care își pune în practică planul sângeros cu multă migală, cu o adevărată plăcere sadică.

❑**10.** Precizați figurile de stil din citatele următoare și comentați rolul lor expresiv:

a) *"Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul."*

b) *"Moțoc îi sărută mâna, asemenea cânelui care, în loc să mușce, linge mâna care-l bate."*

c) *"Ajungă atâta sânge vărsat, atâte văduvii, atâța sărimani! Gândește că măria-ta ești preaputernic și că niște săraci boieri nu-ți pot strica."*

d) *"Spun că în minutul acela el era foarte galben la față, și că racla sfântului ar fi tresărit."*

❑**11.** Realizați rezumatul primei părți ținând cont de următoarele indicații:

a) relatarea concisă a acțiunii (fără consemnarea detaliilor), pe baza ideilor principale, cu precizarea personajelor implicate în acțiune;

b) respectarea succesiunii întâmplărilor la care participă personajele;

c) respectarea convențiilor specifice rezumatului:

c_1) relatarea la persoana a treia;

c_2) utilizarea modurilor și timpurilor verbale potrivite (indicativ prezent sau perfect compus);

c_3) trecerea de la vorbirea directă la vorbirea indirectă, fără dialog inserat;

c_4) relatarea obiectivă, fără intervenții emoțional-subiective și fără citate;

c_5) consemnarea faptelor fără interpretarea acestora și fără comentarea mijloacelor stilistice.

❑**12.** După ce l-a umilit pe Moțoc arătându-i deschis disprețul și neîncrederea sa, cu o lovitură de teatru magistrală, Lăpușneanul îl iartă pe boier, considerând că-i este *"trebuitor"*. Motivați schimbarea sa de atitudine.

Ce trăsături ale voievodului puteți desprinde?

Citește și află mai mult !

"În ultimii săi ani, Negruzzi trăiește [...] o viață patriarhală, în cadrul potolit al unui conac modest de moșie, în mijlocul naturii, al cărților și al unor vecini fără pretenții intelectuale, dar pitorești și agreabili, ca boiernașul Bogonos din *Scrisoarea VIII* (*Pentru ce țiganii nu sunt români*).

Posesor al tratatului *Physiologie du gout* de Brillat-Savarin, Negruzzi era un gastronom, un amator de bucătărie fină. Împreună cu M. Kogălniceanu, publicase în 1841 *200 rețete cercate pentru bucate și alte treburi gospodărești*. Îi plăcea mult și vânătoarea. Folosind experiența proprie și unele cărți franceze, tradiția literară latină și italiană, începuse să scrie în 1844 un manual de vânătoare intitulat *Vânătorul bun sau meșteșugul de a nu-ți fi urât*. Manuscrisul, păstrat acum la Institutul de istorie și teorie literară «G. Călinescu», dezvăluie un cunoscător al literaturii cinegetice, însă folosită cu discreția unui om de duh."

(*Istoria literaturii române*, coord. Em. Petrovici ș.a., vol. II, București, Ed. Academiei, 1968, p. 386)

Exercițiu rezolvat

☑ **Realizați povestirea nuvelei *"Alexandru Lăpușneanul"* de C. Negruzzi.**

R. Povestirea

Alexandru Lăpușneanu este o personalitate controversată, bine individualizată și complexă pe care scriitorul Costache Negruzzi o prezintă magistral în nuvela cu același titlu. Întors în Moldova cu sprijin turcesc pentru a-și recăpăta scaunul, el nu uitase că pierduse prima domnie datorită trădării boierilor. Înarmat din cap până în picioare, venise hotărât să lupte împotriva tuturor celor care doreau să i se împotrivească. Deși nu era sigur că va izbândi din prima confruntare, pretendentul la tron află de la vornicul Bogdan că politica boierilor nu se schimbase, ei urmându-l pe cel mai puternic: *"Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii [...] cum vor vedea că măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa"*.

Primind solia boierilor, Lăpușneanul a remarcat că boierii l-au salutat doar închinându-se până la pământ *"fără a-i săruta poala, după obicei"*. Dându-și seama imediat de intențiile acestora, Lăpușneanul își stăpânește resentimentele și se silește a zâmbi când le urează bun venit. Fără să-i întrebe care este scopul misiunii lor, pentru că îl intuise deja, viitorul domnitor se grăbește să le dezvăluie intențiile sale, de a *"mântui"* țara secătuită și care-l așteaptă cu bucurie. Boierul Moțoc îl contrazice cu diplomație, arătându-i că *"țara este liniștită"* și mărturisește că au fost trimiși de popor cu misiune clară : *"norodul nu te vrea, nici te iubește, și măria-ta să te întorci înapoi..."*

În acest moment al discuției apare hotărârea fermă a viitorului domnitor de a recâștiga domnia. Stăpânindu-și cu greu furia care a scânteiat în ochii lui *"ca un fulger"*, a întrerupt mesajul lui Moțoc, arătându-le că nu se teme de împotrivirea lor prin câteva cuvinte memorabile: *"Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu, [...] și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră"*. Ideea întoarcerii din drum și renunțarea la domnie îi stârnesc orgoliul, el arătându-le boierilor tăria de nezdruncinat a hotărârii sale, refuzul său categoric : *"Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt"*. Temperamentul său violent izbucnește în final, făcându-l să arunce în fața boierilor faptul că le-a înțeles intențiile: *"A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțăleg?"*

Boierul Moțoc a mai rămas după plecarea celorlalți în încercarea de a-l convinge pe Lăpușneanul să renunțe la ajutorul armatelor străine și să se bizuie pe ajutorul boierilor, invocând pilda scripturii: *"Adă-ți aminte că ești pământean, adă-ți aminte de zisa scripturei și iartă greșiților tăi!* [...] *Doamne! sloboade oștile aceste de păgâni; vină numai cu câți moldoveni ai pe lângă măria-ta, și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clinti din capul înălțimei-tale* [...] *Încredi-te în noi!"*.

Cu experiența pe care o avea în legătură cu uneltirile boierilor, Lăpușneanul a înțeles într-o clipă planul acestora. Dând dovadă de multă intuiție în cunoașterea oamenilor, el realizează o caracterizare obiectivă a boierilor, arătându-și deschis neîncrederea în *"bunele intenții"* ale acestora : *"Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegând planul lor. Pesemne gândești că eu nu știu zicătoarea moldovenească : «Lupul părul schimbă, iar năravul ba?» Pesemne nu vă cunosc eu, și pre tine mai vârtos?"*. Deși are sufletul plin de resentimente la adresa boierilor trădători, el realizează o caracterizare lucidă și obiectivă a celor patru boieri, spunându-i deschis lui Moțoc ce crede despre el : *"Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încai niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie; îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna..."*

În comparație cu ceilalți trei boieri, caracterizarea făcută de Lăpușneanul lui Moțoc este necruțătoare. El îi arată acestuia că îi cunoaște faptele și i-a înțeles ipocrizia și lipsa de probitate: *"Dar tu, Moțoace? învechit de zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa."* Cântărindu-i faptele, el îi declară că nu are încredere în el : *"spune-mi, n-aș fi un nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine?"*, dar nu-i va lua

el însuși viața pentru încercarea de a-l mai fi înșelat încă o dată, pentru că îl consideră încă util în planurile sale : *"Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blăstemurile norodului."* Ultimele cuvinte ale lui Lăpușneanul exprimă intențiile viitorului domnitor și arată că avea un plan bine stabilit în legătură cu pedepsirea trădătorilor : *"Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul."*

Ajuns domnitor, el se răzbună pe boierii trădători ucigându-i la cea mai mică plângere sau bănuială. Chiar în modul în care se comportă cu soția sa, el dovedește cruzime și încăpățânare în a-și urmări planurile. La insistențele doamnei Ruxanda – impresionată de lacrimile văduvelor – de a pune capăt vărsării de sânge și amintindu-i că va urma judecata lui Dumnezeu, voievodul are un acces de furie. El duce mâna instinctiv la pumnalul pe care îl avea la cingătoare, gata să pedepsească pe oricine îi nesocotea hotărârile sau îl înfrunta, dar se stăpânește, cu greu. În vorbele cu care o mustră pe doamna Ruxanda, voievodul o amenință că dacă mai aude astfel de *"vorbe nebune"* nu știe ce se poate întâmpla. Acesta este convins că ea poate mulțumi Sf. Dumitru că l-a oprit *"de a face un păcat"*, *"aducându-ne aminte că ești mama copiilor noștri."* La hotărârea soției sale de a-i spune până la capăt ce durere avea pe suflet și de a-l ruga să înceteze cu pedepsele sângeroase, Lăpușneanul îi promite că peste două zile nu va mai vedea capete tăiate, iar pentru a doua zi îi promite un *"leac de frică"*.

Planul voievodului este pus la punct până în cele mai mici amănunte: boierii sunt înștiințați cu o seară înainte să se adune ca să asculte slujba împreună cu domnitorul la mitropolie, urmând să prânzească apoi la curte.

La sosirea voievodului la mitropolie, toți boierii erau adunați. Un amănunt din ținuta voievodului trăda că avea să se petreacă ceva neobișnuit: *"Împrotiva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească"*.

Arta ipocriziei se perfecționează pe măsură ce voievodul vrea să convingă asistența de căința sa; el se ridică din strană, se închină la icoane și apropiindu-se de racla Sf. Ioan cel Nou, *"s-a plecat cu mare smerenie"*, sărută moaștele sfântului. În clipa aceea el *"era foarte galben"*, iar racla sfântului *"ar fi tresărit"*. În momentul discursului, el își ascunde foarte bine sentimentele, dorind să spulbere și ultimele îndoieli ale boierilor. Lăpușneanul se adresează boierilor printr-un discurs bine ticluit, în care se exprimă autocritic în legătură cu faptele sale pline de cruzime și își arată căința față de hotărârile luate: *"Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta."* Motivația pe care o aduce ține de interesul țării, de a pune capăt trădărilor: *"m-a silit numai dorința de a vedea contenind gâlcevirile și vânzările unora și altora, care ținteau la răsipa țării și la peirea mea."* El constată că țara este liniștită și că *"boierii și-au venit în cunoștință"*, recunoscând rolul voievodului după pilda biblică (*"turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice Mântuitorul : «Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile.»"*). Sprijinindu-se cu abilitate pe învățătura Scripturii pentru a înduioșa și a-i convinge pe boieri să-l ierte (*"Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: Să iubești pre aproapele tău ca însuși pre tine"*), Lăpușneanul cere iertare boierilor și se roagă lui Dumnezeu pentru greșelile comise, subliniindu-și cuvintele cu gestul de a-și face cruce. După ce termină această cuvântare plină de ipocrizie, se îndreaptă spre mijlocul bisericii, unde se închină din nou și, întorcându-se spre dreapta și spre stânga, zice: *"Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră !"* Toată asistența este impresionată de acest discurs pe care îl crede sincer, acceptă iertarea voievodului, în afară de doi tineri boieri care stăteau gânditori lângă ușă.

Cu o cruzime diabolică, Lăpușneanul poruncește să fie uciși cei 47 de boieri invitați la ospățul de împăcare. *"Leacul de frică"* pregătit pentru doamna Ruxanda vădește cruzimea aproape neomenească a acestuia față de soția lui în momentul în care îi oferă priveliștea cutremurătoare a unei piramide de capete omenești, așezate *"după neam și după ranguri"*.

În momentul în care mulțimea adunată în fața palatului cere cu insistență capul lui Moțoc, boierul îngrozit îl roagă pe voievod să nu-i asculte și să-i pedepsească, cruțându-i viața: *"Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți ! Eu sunt boier mare ! ei sunt niște proști !"*

Răspunsul voievodului trădează o luciditate care știe să cântărească interesul personal. El se dovedește necruțător față de boierul care îl ajutase să-și atingă scopul, sacrificându-l în momentul în care devenise inutil, iar mulțimea îi cerea moartea cu insistență. Replica voievodului sună ca o condamnare la moarte . *"Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă și dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuți când spuneai că nu mă vrea, nici mă iubește țara."* Ultimele cuvinte arată că Lăpușneanul nu uitase și nu iertase cuvintele pe care Moțoc i le spusese la intrarea în țară. Chiar dacă se stăpânise și nu îl pedepsise pentru trădarea sa din prima domnie și pentru aceste cuvinte nesăbuite, venise vremea să plătească pentru greșelile pe care norodul le trecea pe seama boierului, așa cum prevăzuse Lăpușneanul încă de la început : *"îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blăstemurile norodului."* Planul pus în aplicare de Lăpușneanul încă de la începutul celei de-a doua domnii ale sale fusese dus până la capăt cu sânge rece și cu o cruzime neîndurătoare: *"Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul."* Ironia cu care voievodul îl pune pe boierul înspăimântat să judece și cu care invocă interesul țării când îl sacrifică demonstrează că nu a uitat ipocrizia cu care fusese întâmpinat, nici cuvintele mari pe care Moțoc le spusese în numele poporului. Nici rugămințile boierului, nici plânsul acestuia nu îi clintesc hotărârea, ba chiar îi sporesc disprețul față de lașitatea lui Moțoc : *"nu te mai boci ca o muiere!"* Cuvintele aspre prin care îl caracterizează pe Moțoc vădesc disprețul domnitorului față de acela care-l trădase în prima domnie și îi fusese complice în cea de-a doua: *"Ce să te mai spoveduiești? Ce-ai să spui duhovnicului? Că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova."* Predarea lui Moțoc mulțimii înfuriate se transformă în viziunea lui Lăpușneanul într-un act justițiar de pedepsire a celor care asupresc poporul: *"Haide! luați-l de-l dați norodului, și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-vodă celor ce pradă țara."*

După scena pedepsirii boierilor, timp de patru ani domnitorul își respectă promisiunea făcută soției sale și *"nu mai tăiese nici un boier"*. În schimb, pentru a-și satisface acea dorință aproape maladivă de a vedea suferințele omenești, Lăpușneanul născocește o mulțime de schingiuiri împotriva celor pe care îi bănuia că uneltesc împotriva sa: *"Scotea ochi, tăia mâni, ciuntea și seca pe care avea prepus."* Neîncrederea sa în boieri și bănuiala că este trădat se transformaseră într-o obsesie chinuitoare, care-l îndemna să-și chinuiască dușmanii: *"însă prepusurile lui erau părelnice, căci nime nu mai cuteza a cârti cât de puțin."*

Aflat în cetatea Hotinului, voievodul se îmbolnăvește grav și își exprimă dorința de a se călugări. El este călugărit sub numele de Paisie chiar de mitropolit, care îl proclamă domnitor pe Bogdan, fiul lui Lăpușneanul.

Trezit din letargie, acesta constată cu surprindere că este îmbrăcat într-o rasă călugărească, are mătănii, potcap și este vegheat de doi călugări. Numele cu care este chemat îi amintește despre cele întâmplate și îi provoacă un acces de furie. Obișnuit să pedepsească fără cruțare, este atât de furios încât duce instinctiv mâna la arma care, de obicei îi stătea în preajmă și negăsind-o, îi amenință și aruncă cu potcapul în capul unui călugăr.

Temperamentul său violent îl împinge să insulte și să amenințe fețele bisericești: *"M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu!"* Furia îi întunecă mintea și îl dezumanizează atunci când îi amenință cu moartea pe soția și pe fiul său, cu insulte: *"Iar pre cățeaua asta voi s-o tai în patru bucăți împreună cu țâncul ei, ca să nu mai asculte sfătuirile boaitelor și a dușmanilor mei..."*. Fiind deprins cu ascultarea necondiționată a supușilor și a familiei, nu poate accepta că nu mai are puterea deciziei în calitate de domnitor: *"Eu nu sunt călugăr, sunt domn! Sunt Alexandru-vodă! ..."* Dorința imperativă a acestuia de a-și vedea fiul îi hotărăște pe ceilalți să acționeze pentru suprimarea tiranului. Silită mai mult de boieri și din teama pentru viața fiului ei, amenințată, doamna Ruxanda îi aduce soțului său paharul cu otravă.

Domnia lui Lăpușneanu este apreciată de autor ca lăsând *"o pată de sânge în istoria Moldaviei"*. Și în aceeași notă de caracterizare directă, scriitorul precizează pentru a mări autenticitatea scrierii sale: *"La monăstirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și a familiei sale."*.

DOUĂ LOTURI

de *I. L. Caragiale*

> *"De cinzeci de ani scriem cu litere latine. Limbi străine, de alte familii decât familia noastră romanică, au ajuns de mult să fie scrise perfect, logic și sistematic, cu literele noastre – limbi slave și limbi germanice, maghiara chiar, atât de deosebită de toate limbile indo-europene!... iar limba noastră, de cinzeci de ani ne tot batem capul și nu reușim s-o scriem cu literele străbune cum se cade... De ce oare? Numai și numai, fiindcă ne-a intrat în cap că o știm scrie, fără a-nvăța s-o scriem... Dormi în pace, alături de nuielușa ta, binefăcătorul meu dascăl!"*
>
> (I. L. Caragiale)

Despre autor

Clasic al literaturii române, **I. L. Caragiale** este un mare prozator și dramaturg. Alături de schițele memorabile (*"Vizită"*, *"D-l Goe..."*, *"Lanțul slăbiciunilor"*, *"Un pedagog de școală nouă"*, *"La Peleș"* etc.) și nuvelele sale (*"O făclie de Paște"*, *"Două loturi"*, *"Kir Ianulea"*, *"În vreme de război"*), I. L. Caragiale este mai ales un mare dramaturg, remarcabil prin comediile sale (*"O scrisoare pierdută"*, *"O noapte furtunoasă"*) ca și prin drama *"Năpasta"*.

Repere critice

■ "Omul era un desăvârșit actor [...], un ironist care dădea cuvintelor sale un înțeles mental opus aceluia rostit, încât conlocuitorii lui nu puteau fi niciodată siguri dacă li se vorbește «serios» și dacă nu cumva li se întinde o cursă. [...]

Simularea gravității, a patetismului, ca și a tonului savant și doctoral fac parte din atitudinile cele mai frecvente ale umorului caragelian. În pornirea lui intimă, omul aspiră către simplitate și încadrare firească în mediul lui. Atitudinile teoretice în viață, ideologismul de toate felurile îi dau accente de impaciență."

(Tudor Vianu, *Scriitori români*, II, București, Ed. Minerva, 1970, p. 196)

■ "Caragiale este un observator lucid și exact, dar materialul observațiilor sale nu rămâne niciodată în stare de pulbere infinitezimală, ci se adună în viziunile unor caractere tipice. [...] Oamenii lui Caragiale trăiesc într-o lume fără obiecte, vidă, cu foarte rare indicații asupra costumului lor, fără vreuna cu privire la decorul caselor în care locuiesc sau a lucrurilor pe care le manipulează. Caragiale nu este un descriptiv vizual. Impresia atât de vie a mediului [...] provine din implicațiile vorbirii personagiilor, surprinsă cu o mare acuitate a auzului și reprodusă cu o asemenea exactitate în notarea vocabularului, a intonațiilor, a particularităților sintactice și stilistice încât ni se pare a vedea aievea oamenii și înconjurimea lor, numai pentru că suntem puși în situația de a-i auzi atât de bine."

(ibidem, p. 201–203)

■ "În «momente», capodopere ale stilului oral, Caragiale e povestitor și dramaturg. Mai mult dramaturg, fiindcă își comprimă adesea intervențiile narative până la concizia unor indicații scenice, lăsându-și eroii să dialogheze ca pe scenă. De aceea se și pot reprezenta aceste schițe atât de lesne, fără intervenții importante în text. [...] În principal, comicul «momentelor» e de natură tipologică, umorul de limbaj care îmbrățișează o gamă largă, de la automatismul verbal specific până la stâlcirea cuvintelor datorită inculturii, sau stării de euforie alcoolică, înscriindu-se printre mijloacele de caracterizare realistă. Parafrazându-l pe G. Bacovia [...] am spune că schițele lui Caragiale sunt «comedii în fond». Ele alcătuiesc o frescă socială

vastă şi completă din instantanee desenate în trăsături cărora le vom spune caricaturale, cu condiţia de a nu înţelege prin acest epitet deformarea, ci evidenţierea revelatoare a defectelor."

(Ion Roman, *Caragiale*, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1964)

■ "În general, soarta micului funcţionar atârnând inexorabil de stat, neurastenizat de munca sa măruntă, fără perspective, care-l transformă într-un automat, cu superstiţia norocului, este privită cu înţelegere de Caragiale. Un astfel de personaj, cehovian, este şi Lefter Popescu din *Două loturi* (1901) dedicată lui Gherea. Ideea că a câştigat dă eroului o stare de surescitare şi euforie, prefăcută în revoltă când constată că numerele biletelor erau câştigătoare fiecare pentru cealaltă loterie. Monologul lui Lefter reproduce denivelarea psihică cu toate obsesiile indignării împotriva înşelătorilor oficiali într-o izbucnire comic incoerentă."

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Bucureşti, Ed. Univers, 1981, p. 150)

■ "Spre deosebire de Eminescu, care s-a preocupat în gazetăria sa de aceeaşi burghezie, dar concretizată într-un singur strat al ei – acela numit «pătura superpusă» [...], Caragiale a văzut cu mai multă claritate că toate straturile acestei lumi s-au anganjat, deşi în chip diferit, în măsuri şi mai ales în ritmuri diverse, dar pe calea aceleiaşi parveniri înfrigurate, care altera corespunzător şi structura lor morală. Opera sa de dramaturg şi prozator este, în coordonatele şi în desfăşurarea ei, o excepţională cronică a evoluţiei clasei, prezentată în toată gama de viziuni contestatare comice, de la cronica binevoitoare până la satiră şi de la simpla caricatură la grotescul monstruos."

(Mihai Gafiţa, *Studii de istorie literară*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1979, p. 273–274)

■ "[...] nuvela reprezintă o dramă cu atât mai dureroasă cu cât aparenţele sunt mai parodice. [...] Aruncat pe rând de la supliciul disperării la cel al speranţei şi înapoi, sufletul mediocru al lui Lefter nu mai poate suporta şocul şi cade într-o incoerenţă violentă şi demenţială, în care se recunosc (efect tragi-comic) toate locurile comune ale indignării burgheze. [...]"

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1982, p. 498)

MS Planul simplu de idei (Momentele subiectului)

Intriga:

1. Lefter Popescu împreună cu soţia caută cu disperare biletele de loterie câştigătoare pe care bărbatul le-a rătăcit.

Expoziţiunea:

2. Lefter a cumpărat două bilete de loterie cu bani împrumutaţi de la căpitanul Pandele, căruia urma să-i dea zece la sută din câştig.
3. Căpitanul, care-şi însemnase numerele biletelor îl anunţă că au ieşit ambele câştigătoare.

Desfăşurarea acţiunii:

4. Soţii Popescu răscolesc casa timp de trei zile.
5. Lefter îşi aminteşte că le-a pus în buzunarul jachetei cenuşii, pe care află ulterior că soţia o dăduse unei *"chivuţe"* în schimbul unor farfurii.
6. El sparge înfuriat toate farfuriile şi pleacă la ţigănci în căutarea jachetei.
7. Însoţit de căpitanul Pandele şi de comisarul Turtureanu o găsesc pe Ţâca, recuperează jacheta, dar nu şi biletele.
8. Ţigăncile sunt duse la secţie, dar nu recunosc nimic la interogatoriu.
9. Lefter, însoţit de căpitan şi de comisar, se întâlneşte la berărie cu şeful său.

10. El este chemat de șeful său să se prezinte la serviciu, de unde lipsise câteva zile, sub pretext că este bolnav.
11. Țigăncile au fost eliberate de către inspectorul de secție.
12. Lefter vrea să îmbuneze țigăncile pentru a le convinge să-i restituie biletele, dar este bătut și alungat de ele.
13. El primește o scrisoare de la un prieten care-i spune să vină la minister, în caz contrar fiind amenințat cu destituirea.

Punctul culminant

14. Întors la minister și căutând un dosar urgent, Lefter descoperă biletele de loterie.
15. Mizând pe faptul că a devenit bogat, el își depune demisia.
16. Când merge să-și încaseze câștigul, descoperă că numerele erau câștigătoare fiecare la cealaltă loterie.
17. Șocat de descoperire, ghinionistul funcționar face o criză necontrolată de furie.

Deznodământul

18. Naratorul înfățișează o variantă de deznodământ cu doamna Popescu călugăriță, cu mintea zdruncinată, strângând și ascunzând în chilia sa cioburi de străchini și cu Lefter Popescu, un bătrân singuratic, rătăcind pe străzile Bucureștiului și repetând mecanic un cuvânt: *"viceversa"*.
19. Naratorul mărturisește că nu cunoaște finalul întâmplării.

Rezumatul nuvelei

Lefter Popescu, funcționar la un minister, își cumpără două bilete cu banii împrumutați de la căpitanul Pandele. Într-o zi, acesta îl anunță pe Lefter că biletele au ieșit câștigătoare. Deși răscolește toată casa, el nu mai găsește biletele. Lefter își amintește că le-a pus în jacheta cenușie, dar soția lui o vânduse unei chivuțe. Înfuriat, acesta sparge toate farfuriile câștigate din vânzarea jachetei, apoi pleacă în căutarea țigăncilor însoțit de căpitanul Pandele și de comisarul Turtureanu, cointeresați. Ei o găsesc pe chivuță, recuperează jacheta, dar nu și biletele. Țigăncile sunt duse la secție, dar nu recunosc nimic la interogatoriu.

Lefter, însoțit de căpitan și de comisar, pleacă la berărie. Acolo îl întâlnește pe șeful său și este chemát de acesta să se prezinte la serviciu, de unde lipsise câteva zile sub pretextul unei boli imaginare.

Trecând pe la secție, află că țigăncile au fost eliberate de către inspectorul de poliție. Lefter se duce la casa țigăncilor cu gând să le îmbuneze pentru a-și recupera biletele. Țigăncile îl bat și îl alungă.

Sosit acasă, primește scrisoarea unui prieten care-i spune să vină la minister, fiind amenințat cu destituirea. Întors la serviciu și căutând un dosar urgent, Lefter descoperă biletele de loterie. Apoi, fericit, își depune demisia.

Mergând să-și încaseze câștigul, descoperă că numerele erau câștigătoare, fiecare la cealaltă loterie. Șocat de descoperire, Lefter are o reacție violentă.

Finalul posibil al întâmplării o înfățișează pe doamna Popescu călugăriță și pe Lefter Popescu rătăcind pe străzi. Naratorul mărturisește că nu cunoaște finalul întâmplării.

Caracteristicile textului

În evoluția nuvelei românești, putem aminti opera lui Costache Negruzzi, *"Alexandru Lăpușneanul"*, memorabilă nuvelă istorică, și nuvelele romantice scrise de Vasile Alecsandri sau Mihai Eminescu. Epoca *"marilor clasici"* aduce cu sine diversificarea tematică și desăvârșirea artistică a acestei specii literare. Ion Creangă (*"Moș Nechifor Coțcariul"*), Ioan Slavici (*"Budulea Taichii"*) și I. L. Caragiale (*"O făclie de Paște"*, *"Kir Ianulea"*, *"În vreme de război"*) contribuie la impunerea nuvelei realiste, psihologice sau fantastice. Caragiale este primul mare scriitor obiectiv, care în nuvelele sale aduce o privire gravă asupra spectacolului lumii aflat la granița dintre tragic și comic (*"Două loturi"*, *"Cănuță, om sucit"*).

TEMA Nuvela înfățișează viața micilor funcționari care visează să depășească umila lor condiție socială prin intermediul unor câștiguri neașteptate. În această lume, comicul se limitează la schițarea unor aparențe în spatele cărora evoluează eroi al căror destin este marcat tragic.

Eroul nuvelei află că a tras două bilete câștigătoare de loterie. Ghinionul îl urmărește pe acest om simplu: el rătăcește biletele, fapt care îl determină să pornească disperat în căutarea lor.

Când le descoperă, în final, fericirea lui este de scurtă durată, fiindcă descoperă că numerele biletelor fuseseră inversate. Șocul zdruncină existența și sănătatea soților Popescu. Posibilul sfârșit al nuvelei este sumbru prin consecințele sale asupra eroilor. Perspectiva ratată a bogăției iluzorii le tulbură mintea pentru tot restul zilelor și îi aruncă într-un alt tip de existență, aflat sub semnul hazardului, fără să mai aibă vreun control asupra propriilor vieți.

SPAȚIUL ȘI TIMPUL Acțiunea este plasată în Bucureștiul începutului de secol, într-o toamnă de neuitat pentru Lefter Popescu. Începutul de secol nu aduce schimbări spectaculoase în viața bucureștenilor, care se plâng *"cum se scumpește viața din zi în zi"*; despre acesta Lefter Popescu vorbește supărat: *"Rușine pentru acest început de secol! de trei ori rușine!"*. Acțiunea ne oferă câteva repere spațiale asupra cărora scriitorul nu insistă foarte mult: casa lui Lefter Popescu, mahalaua Farfurigiilor, casa *"chivuțelor"*, secția de poliție, berăria, ministerul și sediul loteriei.

NARAȚIUNE MOMENTELE SUBIECTULUI Narațiunea se deschide cu **intriga**, în care sunt înfățișați soții Popescu în căutarea disperată a celor două bilete de loterie rătăcite.

Expozițiunea conturează cadrul acțiunii și împrejurarea prin care Lefter Popescu, eroul întâmplării cumpărase cele două lozuri cu bani împrumutați de la căpitanul Pandele, pentru a forța norocul să vină și la el. Căpitanul, care își notase numerele biletelor, vine să îl anunțe pe prietenul său că acestea ieșiseră câștigătoare. Însă Lefter Popescu nu le mai găsește. Aflăm astfel despre cauza care generează acțiunea (pretinsul câștig adus de cele două bilete), dar și situația dificilă provocată de pierderea biletelor, situație care declanșează **desfășurarea acțiunii**.

Soții Popescu răscolesc casa timp de trei zile, până când Lefter Popescu își amintește că pusese biletele în jacheta gri. Conflictul se adâncește în momentul când eroul își dă seama că soția sa vânduse jacheta unei țigănci, Țâca, în schimbul unor farfurii din porțelan. Obosit și înfuriat, Lefter sparge toate farfuriile cumpărate și pleacă în căutarea țigăncilor, deși soția lui îl asigurase că făcuse controlul buzunarelor fără să găsească nimic. Obsedat de câștig și de ideea că țigăncile furaseră biletele, el se duce în mahalaua Farfurigiilor, însoțit de căpitanul Pandele și de comisarul Turtureanu, hotărâți să-și recupereze biletele. Tânăra țigancă neagă că ar fi găsit biletele, iar Lefter, într-un acces de disperare, o lovește, convins că ea e hoața. Jacheta cenușie este recuperată dar biletele nu sunt găsite, iar țigăncile sunt duse la secția de poliție, unde rămân în arest. Nici la interogatoriul luat acolo, ele nu recunosc nimic. Comisarul Turtureanu se îndoiește că Țâca ar fi găsit biletele și pleacă însoțit de cei doi prieteni la berărie, pentru a dezbate situația. Chivuțele sunt eliberate de un inspector de poliție, în lipsa comisarului.

Convins că țigăncile reprezintă cheia rezolvării problemei, Lefter Popescu se întoarce în mahala cu intenția de a le convinge cu duhul blândeții. Trezite din somn și revoltate de cele întâmplate, țigăncile se răzbună lovindu-l și alungându-l pe Lefter.

Ajuns acasă, eroul află dintr-o scrisoare a unui prieten că este somat de șeful său să se întoarcă la serviciu; în caz contrar, va fi destituit. Se întoarce la minister și, trimis să caute un dosar ce trebuia rezolvat urgent, descoperă cele două bilete de loterie în sertarul biroului.

Punctul culminant îl reprezintă momentul în care Lefter, fericit de găsirea biletelor, își înaintează demisia, crezând că a scăpat de toate greutățile existenței, inclusiv de severitatea șefului.

Mulțumit de felul în care plecase de la minister, mândru de el, merge să încaseze câștigurile cele mari. Acolo, bancherul îl înștiințează că numerele biletelor erau inversate, fiecare bilet fiind câștigător la cealaltă loterie: *"viceversa"*. Șocat de o asemenea descoperire, Lefter are o reacție violentă care necesită intervenția forțelor de ordine.

Deznodământul acțiunii aduce în discuție două variante posibile. Naratorul propune o variantă de rezolvare a situației, ținând cont de consecințele dezamăgirii profunde trăite de soții Popescu, care le zdruncină pentru totdeauna viața și sănătatea. Cealaltă variantă îl lasă pe cititor să-și imagineze finalul, întrucât naratorul mărturisește că nu cunoaște evoluția ulterioară a personajelor sale.

Subiectul nuvelei cunoaște o tensiune crescândă până la final. Conflictul dintre Lefter Popescu și celelalte personaje se adâncește din momentul în care el află despre presupusul câștig în fața căruia se ridică, rând pe rând, ca o premoniție, o mulțime de obstacole. Deși este asigurat de soția sa că nu găsise biletele în buzunarele jachetei vândute, el nu o crede și se arată intolerant. Purtarea lui devine violentă în prezența chivuțelor, pe care le acuză de furt. Disperarea cu care trăiește evenimentele îl face să intre în conflict cu șeful și chiar cu asociații săi, căpitanul Pandele și comisarul Turtureanu. Chiar fericirea trăită pentru scurt timp îl arată în final drept un om violent, care se crede în continuare înșelat de ceilalți, de bancher și de stat. Drama pe care o trăiește personajul, dincolo de cele

câteva clipe de aparentă fericire, este profundă și vizează resorturile intime ale gândirii și ale sufletului omenesc. Neliniștea care l-a torturat până în momentul găsirii biletelor s-a transformat în final în deznădejde. Personajul a luat în serios acest joc al întâmplării căruia i-a căzut victimă, orbit de mirajul îmbogățirii neașteptate.

APARENȚA COMICĂ Nuvela are o **aparență comică** ținând de comicul de situație (pierderea biletelor, spargerea farfuriilor, conflictul cu țigăncile, revolta chivuțelor împotriva agresorului), de limbaj (felul neașteptat de a vorbi al lui Lefter Popescu, limbajul țigăncilor) sau de comicul de caracter (schimbarea de atitudine a lui Lefter față de șeful său, supranumit *"turbatul"*). Numele proprii reprezintă și în această nuvelă caragialiană o sursă de umor: *"Lefter"* este tipic pentru omul umil, sortit sărăciei, *"Popescu"* desemnează anonimul, omul obișnuit printre mulți alții la fel, *"strada Emancipării"* aduce ipoteza iluzorie a depășirii unei condiții sociale umile, *"Mahalaua Farfurigiilor"* localizează comunitatea țiganilor care se ocupau cu acest negoț.

În realitate, nuvela ascunde drama profundă a micului funcționar orbit de perspectiva unui câștig neașteptat și netrudit, care să-i transforme existența din temelii.

MODURI DE EXPUNERE Caragiale, mânuitor remarcabil al dialogului, nu se dezminte nici în această operă. Fiind o operă epică, nuvela aduce în prim-plan **narațiunea**, într-o desfășurare rapidă de episoade.

Relația narator - cititor. Narațiunea se desfășoară la persoana a treia singular. Prezența naratorului se face simțită în text de la începutul nuvelei prin întrebările pe care le pune în numele cititorului (*"Dar ce au pierdut? ce caută?"*) sau prin gândurile care îl frământă (*"Bine, dacă a pierdut biletele, de unde știe d. Lefter de câștig?"*). Naratorul trezește interesul cititorului, luându-l ca martor al întâmplărilor, își pune întrebări, dar oferă și explicații (*"Cititorul a înțeles acuma ce caută de trei zile pe brânci soții Popescu."*). Acesta dezvăluie cititorului și alte detalii anterioare întâmplării prezentate prin care i se explică psihologia personajului principal care cumpărase biletele de loterie cu bani împrumutați, *"fiindcă-i spuseseră mulți, când se tot plângea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de-mprumut..."* Atunci Lefter Popescu se învoise *"pe onoare, față cu martori, să dea din câștig, dacă s-o-ntâmpla, zece la sută căpitanului."* Finalul nuvelei este unul deschis, naratorul face câteva aprecieri ironice în numele său, lăsând cititorului libertatea de a-și imagina deznodământul întâmplării: *"Dacă aș fi unul dintre acei autori cari se respectă și sunt foarte respectați, aș încheia povestirea mea astfel... [...] Dar... fiindcă nu sunt dintre acei autori, prefer să vă spun drept: după scandalul de la bancher, nu știu ce s-a mai întâmplat cu eroul meu și cu madam Popescu."*)

În concluzie, naratorul ne dezvăluie amănunte importante din expozițiune, moment la care cititorul nu a asistat, și lasă deznodământul nuvelei deschis oricărei interpretări a cititorului, aruncând o lumină de îndoială asupra finalului sumbru prefigurat de un narator respectabil.

Dialogul se împletește în mod firesc cu narațiunea, scoțând în evidență trăirile personajelor, conflictele lor interioare și exterioare, trăsăturile de caracter.

Dialogul se apropie de comunicarea orală a personajelor, marcată în plan expresiv de: interjecții, substantive în vocativ, verbe la imperativ, structuri interogative, propoziții eliptice de predicat sau valori specifice ale intonației.

Descrierea apare rareori, în scurte notații legate de personaje sau de locuri, de surprinderea unor fugare trăsături ale acestora, ca niște indicații scenice, fără a avea un rol semnificativ în ansamblul operei. (*"În tăcerea dimineții umede și neguroase"*, *"ușa sărmanei locuințe"*, *"Era seară; omul ședea la masă cu consoarta sa în sălița de intrare"*).

Limbajul viu și colorat este un mijloc extraordinar de caracterizare a personajelor: prin felul de a vorbi al țigăncilor (*"haoleu"*, *"oarba"*, *"ho"*, *"hăla"*, *"belete"*, *"a da pe cineva tava"*, *"a ține de cald"*), prin expresiile populare (*"caută pe brânci"*, *"i se taie încheieturile"*, *"a canoni"*, *"un fel de slăbiciune la lingurea"*, *"dracu n-a venit să le ia"*), jargonul (*"parol"*, *"era în neglijé"*, *"pardon"*) sau neologismele utilizate (*"infamii"*, *"sardonic"*, *"ipohondrie"*, *"destituire"*, *"viceversa"*). Totul conferă mai multă forță și expresivitate personajelor, autenticitate și verosimil dialogului și conflictului.

PERSONAJELE

Lefter Popescu

Personajul principal din nuvela *"Două loturi"* de I. L. Caragiale este Lefter Popescu. Acesta este un slujbaș mărunt la un minister, un *"impiegat"*, cum îl numește șeful său. Om comun, subaltern umil, terorizat permanent de *"turbatul"*, chemat până și în miez de noapte pentru ore suplimentare, acceptă totul cu stoicism pentru a nu-și pierde slujba. Numele său sugerează lipsa banilor, sărăcia și umilința. Este numele predestinat unui om care nu se poate bucura de vreun câștig în viață. Tocmai de aceea presupusul câștig la loterie, unicul din viața eroului, când se dovedește a fi o fantasmă, îl distruge pentru totdeauna.

Trăind modest de azi pe mâine, împreună cu soția sa Maria, într-o căsuță *"cu săliță"* și *"geamlâc"*, Lefter discută cu consoarta *"despre cum se scumpește viața din zi în zi"*. Viața lor se scurge liniștit după reguli bine știute, până în ziua când vestea câștigului neașteptat răvășește totul în jur. Perspectiva de a deveni un om bogat peste noapte și rătăcirea biletelor îl marchează profund pe micul funcționar. Evoluția lui începe în momentul aflării veștii. Lefter nu era un jucător pasionat la loterie, ba chiar mai mult, nu credea deloc în norocul său, era pesimist, pentru că nu câștigase nimic toată viața. Urmând sfatul unor colegi, cumpără bilete cu bani împrumutați de la căpitanul Pandele pentru a forța destinul. Tot căpitanul este cel care notează numerele biletelor cumpărate. Sceptic în privința norocului său, Lefter n-a urmărit tragerile la loterie, amânate de atâtea ori, nici nu a citit ziarul, astfel încât a fost foarte surprins când a aflat vestea cea mare dată de căpitan, cu atât mai mult cu cât ambele bilete erau lozurile cele mai mari. *" – Hahaha! să știi, nene Turturene, că le găsim tocma a doua zi după termen... Îmi cunosc eu norocul!"*. Cuprins de panică și de nerăbdare, el se învoiește câteva zile de la serviciu și răscolește toată casa pentru a găsi biletele. Dintr-un om liniștit și docil, se transformă într-unul impulsiv și violent. Intră în conflict cu toată lumea, având convingerea că toți se opun îmbogățirii sale. Își pierde încrederea în ceilalți, devenind suspicios cu toată lumea, inclusiv cu soția lui.

Convins că soția nu a controlat buzunarul jachetei cenușii și a lăsat biletele înăuntru, Lefter se dovedește necruțător cu ea, deși vede că aceasta nutrește un profund sentiment de regret fiindcă dăduse jacheta țigăncilor. Cu un ton amenințător, îi cere soției să-i aducă farfuriile cumpărate și, cu o violență batjocoritoare, le face țăndări sub ochii înspăimântați ai acesteia. Cuprins de furie, pleacă însoțit de căpitan și de comisarul Turtureanu, hotărât să recupereze biletele de la țigănci. Acestuia îi promite un procent din câștig pentru a-l ajuta să găsească biletele. Chivuțele neagă consecvent furtul. Suspectând-o pe Țâca de hoție, Lefter o lovește cu brutalitate, insistând pe lângă comisar ca țigăncile să fie duse în arest la secția de poliție. Neliniștea personajului se transformă în tortură, își pierde încrederea și autocontrolul, devenind violent și cu un comportament instabil, trecând de la deznădejde la speranță, de la furie la blândețe. El intră în conflict cu toată lumea, soție, prieteni sau dușmani.

Torturat de gândul de a nu găsi biletele la timp, el încearcă să schimbe tactica în relația cu chivuțele. Lefter speră să le convingă cu duhul blândeții, dar nu reușește, este lovit și alungat de țigăncile dezlănțuite.

Obsedat de această problemă și agitat, eroul îi surprinde și pe cunoscuții lui prin neliniștea trădată de un comportament schimbat, conflictual, așa cum observă chiar comisarul Turtureanu: *"De mare belea mi se pare că m-ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale!"*

Somat să se întoarcă la minister pentru a nu-și pierde slujba, Lefter este înspăimântat de amenințările șefului. Căutând dosarul cerut, eroul descoperă biletele în sertarul biroului. După atâtea zile de suferință și deznădejde, el trăiește câteva clipe de fericire. Perspectiva minunată a îmbogățirii îl determină să ia hotărârea de a rupe definitiv legătura cu viața lui de slujbaș umil. Printr-o scrisoare ironică își înaintează demisia și se răzbună, crede el, pentru viața de până acum, plină de umilință și neajunsuri. Simte satisfacția de a-și fi umilit măcar o dată șeful care îl îngenunchease atâta vreme.

Descoperind însă că visul i s-a năruit definitiv prin festa pe care destinul i-a jucat-o, eroul își pierde rațiunea. Comportarea lui seamănă cu aceea a unui om lipsit de discernământ, înnebunit de disperare. Trecând de la uluire la furie, de la deznădejde la violență, Lefter Popescu îl jignește pe bancher și arată prin gesturile sale că și-a pierdut controlul, că nervii săi întinși la maximum atâtea zile au cedat. Personajul este de nerecunoscut: *"a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi și cu pumnii în cap și să tropăie din picioare, făcând așa un tărăboi..."*

Acest om obișnuit, simplu funcționar, orbit de iluzia unei îmbogățiri neașteptate, nu poate rezista perspectivei de a-și vedea visul năruit. Lefter Popescu este victima hazardului, care a hotărât ca el să rămână un mare ghinionist și un om simplu, așa cum a fost toată viața.

Trăsăturile personajului sunt prezentate direct de către autor, de alte personaje (comisarul Turtureanu, căpitanul Pandele) sau de personajul însuși (autocaracterizare), ori se desprind indirect din acțiune, din comportamentul, gesturile, felul de a vorbi, gândurile lui și relațiile acestuia cu celelalte personaje.

Soarta tristă a lui Lefter Popescu nu este înfățișată cu ironie de autor, ci mai mult cu înțelegere și compasiune. Nuvela are accente aparent comice, în realitate este drama tulburătoare a unui om simplu copleșit de soarta potrivnică.

Maria Popescu

Este soția măruntului funcționar. Obișnuită cu o existență modestă, ea ține casa mulțumindu-se cu puțin și, pentru a mai cumpăra ceva nou în gospodărie, se tocmește să schimbe lucruri vechi pe câteva farfurii. Ea s-a obișnuit cu această viață cu care se mulțumește, trăind liniștită alături de soțul ei până în momentul veștii celei mari. Dorind să găsească biletele cu orice chip, ea îl ajută pe erou să răscolească totul în casă timp de trei zile. În momentul în care eroul susține că a pus biletele în jacheta cenușie, începe drama soției. Deși susține că a controlat buzunarele și nu a găsit nimic, ea este cuprinsă de spaimă și de sentimentul vinovăției la gândul că a dat jacheta unei țigănci pe cele zece farfurii. Văzând furia și violența neașteptată a soțului, ea este uluită, nu mai știe ce spune, asistă înspăimântată la distrugerea farfuriilor. Înțelegând stările sufletești ale soțului, ea *plânge "cu inima frântă de târzie căință"*. Deși jignită de limbajul și comportamentul soțului, ea îl iartă și îl așteaptă îngrijorată toată noaptea. Văzând cum s-a întors omul acasă, obosit, murdar și lovit, soția simte cum o cuprinde deznădejdea și izbucnește în plâns.

Trăiește la fel de profund drama alături de soțul ei. Nu are tăria să lupte pentru a-l încuraja. Visul năruit îi înfrânge și ei rezistența, zdruncinându-i mintea pentru totdeauna. Posibilul final o înfățișează călugăriță, retrasă în micuța ei chilie în care strânge cioburi, ca ultim semn al dramei trăite: *"maica Elefteria culegea, te miri pe unde le mai găsea, cioburi de străchini, pe cari le ascundea cu scumpătate în scunda ei chiliuță."*

Căpitanul Pandele este un personaj secundar, prieten cu Lefter Popescu. Împrumutându-i banii pentru cumpărarea lozurilor, acesta își notează greșit ordinea numerelor, determinând drama eroului. Pasionat al loteriei în speranța că-și va rotunji veniturile printr-un câștig neașteptat, el urmărește cu asiduitate ziarele, dându-i vestea cea mare prietenului său. Nerăbdarea de a câștiga banii rezultați din loterie se ghicește în graba cu care anunță vestea: vine cu *"pași apăsați"*, bate *"tare grăbit"* la geamlâcul casei lui Lefter Popescu, spunându-i că l-a căutat *"ca un nebun"* timp de mai multe ceasuri. El îl însoțește pe erou în încercarea de a găsi lozurile la *"chivuțe"*, dar își păstrează calmul și nu devine violent.

Similar acționează și **comisarul Turtureanu**. El acceptă, cointeresat de un procent din câștig, să-l ajute pe deznădăjduitul funcționar să intre în posesia mult râvnitelor bilete, făcând presiuni asupra țigăncilor și ducându-le în arest la poliție. Comisarul încearcă să afle adevărul de la "inculpate", supunându-le unui interogatoriu, fără să utilizeze însă violența. Impresionat de hotărârea superiorului său de a elibera țigăncile, el își dă seama de riscurile pe care și le-a asumat în această tentativă: *"De mare belea mi se pare că m-ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale!"*.

Țigăncile se diferențiază de restul personajelor printr-o prezență pitorească, aducând o notă de comic prin limbajul plin de culoare, prin comportamentul și mediul lor specific. Acestea se dovedesc în final nevinovate, susținându-și până la capăt nevinovăția, în ciuda arestului și a interogatoriului. Maltratate de Lefter într-un acces de violență, acestea se apără cu înverșunare când eroul revine, neștiind că acesta avea gânduri mai bune. Speriate de perspectiva de a ajunge din

nou la poliție, ele se transformă în agresoare, dându-i o lecție de curaj și de onestitate eroului.

Prin personajele acestei nuvele, scriitorul a descris universul uman la începutul secolului al XIX-lea din perspectiva micului funcționar, privit ca victimă a hazardului.

REALIZAREA ARTISTICĂ

Conținutul nuvelei oglindind drama micului funcționar este realizat cu multă măiestrie artistică de către autor. Simplitatea și naturalețea cu care Caragiale înfățișează întâmplările și personajele se reflectă și în utilizarea echilibrată a mijloacelor artistice.

Epitetele subliniază trăsăturile personajelor și ale acțiunilor: *"a râs pesimist", "vorbind în ticnă", "pași apăsați", "a căzut [...] sfărâmat de oboseală", "cu fața luminată", "întreabă aiurit", "răspunde femeia îngrozită", "strigă crunt", "rânjind sardonic".*

Comparațiile accentuează dramatismul întâmplărilor: *"intră ca o furtună", "vorbind din ce în ce mai tare, ca și cum d. Lefter ar fi surd", "te caut ca un nebun de atâtea ceasuri", "întreabă [...] ca de pe altă lume", "punând mâna la sânul stâng, ca și cum ar fi simțit un junghi", "nu vă mai săturați ca vampirii"* etc.

Metaforele, rare, surprind într-o notă ironică personajele și situațiile: *"turbatul", "fața luminată de raza adevărului", "parcă ar arde-o cu un bici de foc".*

Repetițiile subliniază reacțiile și trăirile personajului: *"Știu unde sunt! acum știu!", "Unde sunt farfuriile?... Voi să văz farfuriile! Adu farfuriile!", "când am chef, sparg; sparg, cocoană [...] sparg, mă-nțelegi, sparg al dracului", "Viceversa", "poate că rugămintea să biruie ce n-a putut birui violența".*

Enumerațiile redau expresiv stările sufletești și comportamentul eroilor: *"madam Popescu se turbura, se roșea, se-ngălbenea", "Și pac! trântește una jos... țăndări! și pe urmă, paf! alta asemenea", "d. Popescu își scoate batista, își sterge sudoarea frunții și se așază grav pe scaun"* etc.

Drama lui Lefter Popescu și a soției sale este înfățișată cu o artă desăvârșită în nuvela *"Două loturi"*. Scriitorul I. L. Caragiale surprinde cu finețe trăirile sufletești ale unui personaj care trăiește cu disperare mirajul îmbogățirii datorat hazardului. Totul în jurul acestuia se zdruncină și se prăbușește, gândirea sa care se agață cu disperare de iluzie este incapabilă să înțeleagă jocul întâmplării, căruia îi cade victimă. Nuvela stă mărturie și pentru arta cu care autorul mânuiește dialogul, dar și pentru finețea analizei prin care acesta ne dezvăluie sufletul personajelor sale.

Nota Bene !

- "Celui care își pierde vremea tânguindu-se după trecut, prezentul îi fuge printre degete, iar viitorul îi va fi primejduit." *(F. de Quevedo Y Villegas)*
- "Fiecare își ține în propria-i mână chinul sau pacea." *(proverb spaniol)*
- "Cel ce nu știe să se bucure de noroc atunci când îl află, n-are dreptul să se plângă când acesta îl părăsește." *(M. de Cervantes)*
- "Norocul peste măsură, ce sosește pe neașteptate,/ dă întotdeauna de bănuit." *(M. de Cervantes)*

Exerciții propuse

❑ **1.** Indicați sinonimele termenilor: *consoartă, pesimist, gazetă, sardonic, galant, căință, violent, ipohondrie, laconic, infamie, onest.*

❑ **2.** Explicați cum s-au format cuvintele: *oricine, învoială, săliță, câteva, îngrozită, curticică, a însemna, cointeresat, berărie.*

❑ **3.** Precizați omonimele cuvintelor: *poartă, lot, sare, broască, reclamă.*

❑ **4.** Extrageți din text câte trei termeni de jargon, expresii populare și neologisme.

❑ **5.** Scrieți forma literară a cuvintelor: *congediu, birje, porțălan, belete, oțule, machinal, canțilerie, grije.*

❑ **6.** Indicați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate:

"– În jacheta mea a cenușie de vară [...]
– Care jachetă? întreabă ea aiurită, ca de pe altă lume.
– A cenușie [...]
– [...] Adu farfuriile! poruncește strașnic d. Lefter."

Precizați trei valori morfologice diferite ale cuvântului *"a"*.

❑ **7.** Precizați gradele de comparație ale adjectivelor.
"Este șeful său de la minister, un tip foarte posomorât și din cale-afară aspru."

❑ **8.** Se dă fraza:

"Astăzi, când am plecat de la canțilerie, d. Georgescu, șeful, mi-a zis să te anunț că, dacă mâine nu vii la serviciu, poți să nu mai vii deloc, căci face raport de destituire și pune să spargă broasca sertarului tău, unde ai încuiat dosarul cu afacerea Goldstein."

a) Subliniați predicatele, precizați felul lor și spuneți prin ce părți de vorbire sunt exprimate.
b) Încercuiți elementele de relație, împărțiți fraza în propoziții și arătați felul acestora.
c) Explicați punctuația legată de substantivul *"șeful"*.
d) Analizați morfo-sintactic cuvintele: *am plecat, te, mâine, sertarului, tău.*
e) Extrageți din fraza dată două cuvinte care conțin diftongi și marcați semivocalele.

❑ **9.** Ce vă sugerează numele personajului principal, Lefter Popescu?

❑ **10.** Precizați modalitățile de caracterizare utilizate în fragmentul următor.
Desprindeți trăsăturile personajului, comentând atitudinea, gesturile, comportamentul și limbajul acestuia.

"Cum aude cuvântul viceversa, d. Lefter se face vânăt ca ficatul și se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă.

– Viceversa! Nu se poate, domnule! peste poate! Viceversa! Asta-i șarlatanie, mă-nțelegi! Vă-nvăț eu minte pe dv. să umblați d-acu-ncolo cu infamii, și să vă bateți joc de oameni, fiindcă este o exploatare și nu vă mai săturați ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecare om onest [...]

Ș-a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi și cu pumnii în cap și să tropăie din picioare, făcând așa un tărăboi, încât a trebuit bancherul să ceară ajutorul forței publice ca să scape de d. Lefter..."

❑**11.** Redactați în minimum 15 rânduri un alt final al nuvelei.

❑**12.** Explicați titlul nuvelei.

Citește și află mai mult !

"Eminescu locuia pe strada Speranței, unde ocupa două odăi, mobilate mai mult decât modest. Ziua de muncă la redacție, începută devreme, la opt sau chiar la șapte, se încheia seara târziu. După ce luau masa împreună la vreun birt, Caragiale, câteodată cu Slavici, îl însoțea pe Eminescu acasă. Era aprinsă imediat mașina de spirt pentru cafea. Bând șvarțuri și fumând, prietenii ședeau de vorbă despre toate și despre toți, uneori până la cântatul cocoșilor. Poetul împingea discuția pe terenul politicii, economiei, eticii, esteticii, istoriei; Caragiale se pasiona mai mult după muzică, pictură, arhitectură, balet. Convorbirile celor doi «prieteni în cel mai bun înțeles al cuvântului»..., «era lucru de frumusețǎ nespusă». [...]

Eminescu era un singuratic, bucuros să se afle în izolare meditativă, cu perdelele lăsate; Caragiale iubea agora, iar lipsa oamenilor în jurul său îl punea de-a dreptul în panică. Poetul îi frecventa cu ardoare pe filozofi, Caragiale nu-i cunoștea și simula că nici nu-i ia în serios. «Măi, îi zicea lui Eminescu, drept să-ți spun, mie Kant al tău mi se pare un moftangiu.» Oroare! Poetul lua foc «și-i vorbea ceasuri întregi despre filozofia lui Kant și despre rostul ideilor lui în istoria filozofiei», îi «predica» budismul. Caragiale, «ca să-l ție mereu cald» – cum spune Slavici, din amintirile căruia desprindem acest pasaj – făcea pe nedumeritul, îl contrazicea, se contrazicea:

«– Bine, omule, îi zicea câteodată Eminescu, dar mai deunăzi erai de altă părere.

– Știi că ai haz? Cum am mai putea să discutăm, dacă am fi amândoi de aceeași părere?»"

(Ion Roman, *Caragiale*, București,
Ed. Tineretului, 1964, p. 75 – 76)

Exerciții rezolvate

☑ **1. Arătați în câteva rânduri ce moment al acțiunii este relatat la începutul textului și de ce autorul a plasat acest moment acolo.**

R. Autorul plasează intriga la începutul textului, în locul expozițiunii. Dezvăluindu-ne motivul care a stârnit atâta agitație în viața familiei Popescu, și anume rătăcirea celor două bilete câștigătoare de loterie, autorul captează interesul cititorului, făcându-l să simtă alături de eroii săi nerăbdarea și emoția care îi stăpânesc.

☑ **2. Argumentați că relația autorului cu cititorul se evidențiază la sfârșitul nuvelei printr-un final deschis.**

R. Autorul nu prezintă propriu-zis deznodământul operei . Încearcă pentru început să se transpună în ipostaza unui autor cu prestigiu "cari se respectă și sunt foarte respectați", înfățișând finalul trist al întâmplării. Cei doi eroi cu mințile zdruncinate de a nu fi putut suporta jocul absurd al hazardului rătăcesc prin viață. Existența lor s-a schimbat pentru totdeauna după șocul suferit. Eroii pot fi cu greu recunoscuți după trecerea anilor. Maica Elefteria, retrasă, la mânăstirea Țigănești, blândă și tăcută, nu răspunde la nici o întrebare, doar un singur obicei poate trăda o obsesie rămasă din existența ei anterioară: culegea de oriunde cioburi de străchini pe care le ascundea *"cu scumpătate"* în *"scunda ei chiliuță"*.

Celălalt erou, domnul Popescu, putea fi cu greu recunoscut într-un bătrânel *"micuț"*, plimbându-se fără țintă pe străzile Bucureștiului și repetând șoptit, cu *"glas blajin"*, același cuvânt: *"Viceversa ! ... da, viceversa!..."*.

Autorul, cu ironia-i binecunoscută, refuză statutul unui scriitor de succes și afirmă că nu cunoaște deznodământul acestei întâmplări: *"nu știu ce s-a mai întâmplat cu eroul meu și cu madam Popescu."* Autorul lasă astfel toată libertatea cititorului să-și imagineze cum au suportat eroii această întâmplare. Refuzând deznodământul tragic prezentat anterior, autorul oferă cititorului o undă de speranță la gândul că poate eroii au revenit la existența lor anterioară, ori au căpătat mai mult curaj ca să înfrunte viața, ori altceva. Totul devine posibil prin intermediul cititorului, datorită puterii de înțelegere și sensibilității acestuia.

• POVESTIREA •

■ Definiție

Povestirea este o operă epică de mică întindere, în care este prezentat un singur episod din trecut, interesul naratorului se concentrează asupra acțiunii, nu a personajelor, iar relatarea este subiectivă și se realizează la persoana întâi din punctul de vedere al naratorului, care este martor sau participant direct la întâmplare.

Cuvântul povestire are două accepții:

a) *în sens larg*, desemnează narațiunea ca mod de expunere specific genului epic;

b) *în sens restrâns*, denumește o specie a genului epic de dimensiuni reduse, alături de schiță și nuvelă.

■ Trăsăturile povestirii

a_1) de întindere mică;

a_2) relatează un singur episod din trecut, interesul naratorului concentrându-se asupra acțiunii, nu a psihologiei ca în nuvelă;

a_3) acțiunea este simplă, liniară;

a_4) timpul și spațiul nu sunt localizate cu precizie, acțiunea fiind plasată în trecut;

a_5) relatarea este subiectivă, realizându-se la persoana întâi din punctul de vedere al naratorului, care este martor sau participant direct la întâmplări;

a_6) relația dintre narator și ascultător este mai strânsă, realizându-se prin intermediul oralității stilului (adresare directă, forme de vocativ, interjecții, structuri interogative și exclamative);

a_7) se creează o anumită atmosferă a povestirii, în care cititorul este atras prin captarea atenției și menținerea suspansului;

a_8) narațiunea, ca mod principal de expunere, se îmbină cu descrierea și dialogul;

a_9) este folosită evocarea ca modalitate predilectă în crearea atmosferei și rememorarea unor întâmplări, oameni și locuri din trecut;

a_{10}) inserția sau povestirea în ramă este un procedeu întâlnit în romanele bazate pe povestire.

■ Procedee narative

Inserția (povestirea în ramă) este un procedeu constând în includerea unei povești în interiorul alteia (formule: *"Dacă tot veni vorba, să vă povestesc ceva și mai și..."*; *"Asta-i tot o poveste pe care aș putea să v-o spun, dacă m-ascultați..."*)

Înlănțuirea este un procedeu de legare a secvențelor într-o operă epică și constă în dispunerea cronologică a întâmplărilor unele după altele. (modalități: prin juxtapunere (alăturare) sau prin folosirea unor cuvinte sau expresii care asigură continuitatea *"la început"*, *"la un moment dat"*, *"apoi"*, *"după aceea"*, *"imediat după"*, *"în final"* etc.)

Alternanța dintre procedeul prin care sunt prezentate alternativ două povestiri (formule: *"în acest timp"*, *"în același timp"*, *"pe când se întâmpla aici acestea"*, *"dincolo"*, *"să-l lăsăm o vreme pe... și să ne întoarcem la mai vechile noastre cunoștințe..."* etc.)

IAPA LUI VODĂ

de *Mihail Sadoveanu*

Despre autor

Alcătuită din peste o sută de cărți, opera lui **Mihail Sadoveanu** (1880 - 1961) ocupă o jumătate de secol. Prozatorul a scris povestiri, nuvele și schițe, amintiri, însemnări, note de drum, reportaje, cronici, precum și romane istorice sau inspirate din viața satului.

Povestirile cele mai cunoscute sunt cele din volumul *"Hanu Ancuței"*, în ele autorul mizând pe fantezie, magia amintirii și savoare. În nuvele, sunt evocați umiliții și asupriții vieții în *"Dureri înăbușite"* (1904), *"Păcat boieresc"*, pe când comuniunea omului cu natura și valorile morale ale lumii vechi sunt valorificate în însemnările de călătorie (*"Oameni și locuri"*, *"Țara de dincolo de negură"*, *"Împărăția apelor"*).

Sadoveanu este în literatura română creatorul romanului istoric. Acesta începe cu *"Șoimii"* (1904), continuându-se cu multe altele, printre care: *"Neamul Șoimăreștilor"*, *"Zodia Cancerului"*, *"Nicoară Potcoavă"*, *"Frații Jderi"* (aici se observă valorificarea baladei populare, în roman fiind reunită întreaga tematică a eposului popular, inclusiv ciclul antiotoman.)

"Potrivit trebuințelor lucrării artistice, autorul modelează fraza și ritmul expunerii, punând pe primul plan elementele sugestive: imagini, termeni concreți, asocieri nouă, comparații originale și îndrăznețe. Fluxul emotiv al creatorului trebuie să se transmită cetitorului prin limba pe care o folosește. Din acest efort creator naște limba poetică și cu o lărgire considerabilă a capacității expresive a limbii literare. În stilul unei opere izbutite din punct de vedere artistic se concentrează calitățile de seamă ale artei literare: conciziune, exactitate, originalitate și frumusețǎ."

(Mihail Sadoveanu)

Repere critice

■ "Însă meritul cel mare al nuvelelor și schițelor d-lui Sadoveanu ne pare a fi alegerea momentului psihologic în care culminează mai toate. Este pururea un eveniment sufletesc hotărâtor, care formează obiectul povestirii și în jurul căruia se grupează și se cumpănesc celelalte amănunte, fie că evenimentul este o criză violentă, fie că este amintirea mai temperată a unei turburări, fie că este stabilirea unei liniști finale. Deznodământul nu este niciodată silit, ci apare ca un rezultat neapărat, oarecum o lege a naturei, și tocmai prin această înălțare impersonală povestirile d-lui Sadoveanu își îndeplinesc misiunea morală, care – în afară de orce intenție a autorului – reiese ca un accesoriu din toate operele de artă adevărată."

(Titu Maiorescu, *Povestirile d-lui M. Sadoveanu*, în "Critice", II, București, Ed. pentru Literatură, 1967, p. 473)

■ "Luate în parte, cele nouă istorisiri care compun *Hanu Ancuței* nu spun mare lucru, sau spun prea puțin, din punctul de vedere al artei prozatorului. Pentru că nu atât *ce* se spune este esteticește superior, cât mai ales modul *cum* se spune, felul de a povesti al fiecărui personaj în parte și înlănțuirea narațiunilor rămân definitorii. Numai pentru că veni vorba, comisul Ioniță spune întâmplarea cu iapa lui vodă. Altminteri, el care «stă stâlp» la han – deși declara că pleacă numaidecât, arătând spre calul înșeuat – avea de povestit ceva «înfricoșetor». Șirul istoriilor însă, care decurg natural una dintr-alta, cu o savantă punere în scenă, îl împiedică să plece, până cade și el, alături de ceilalți, doborât de somn și de ulcelele cu vin."

(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, București, Ed. Minerva, 1972, p. 254 – 255)

■ "Să nu se creadă [...] că am fi de părere că o operă de artă nu trebuie judecată din punct de vedere al concepţiilor asupra vieţii. Arta nu e o fotografiere şi, din acest punct de vedere, «realismul» e o cerinţă absurdă, prin care, fie zis în treacăt, desigur că n-ar putea fi apărat dl. Sadoveanu. Artistul, cu voie sau fără voie, ilustrează întotdeauna în opera sa o concepţie asupra vieţii, ia o atitudine faţă de viaţa zugrăvită, şi această concepţie determină moralitatea sau imoralitatea operei."

(Garabet Ibrăileanu despre Mihail Sadoveanu în Al. Oprea, *5 prozatori iluştri, 5 procese literare*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1971, p. 33)

■ "Arta povestirii în povestire sau a «povestirii în ramă» [...] va atinge perfecţiunea, la Sadoveanu, în *Hanu Ancuţei*. [...] Hanul însuşi devine un fel de personaj al povestirii în cadru. Aşezat la răscruce de drumuri şi de veacuri, el adăposteşte, ca o cetate, pe povestitori şi pe ascultători, cu toţii iubitori de vin din Ţara de Jos, băut din oală nouă de vin roşu."

(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, Bucureşti, Ed. Minerva, 1972, p. 252)

■ "Lirismul sadovenian, învăluitor, transpune adunarea de la han, ca şi întâmplările povestite acolo, într-un timp istoric nedeterminat. Hanul reprezintă Moldova dintotdeauna, ţară a oamenilor simpli, cu obiceiuri arhaice, cu practici săvârşite ritualic şi cu întâmplări care se succed după date calendaristice. Diferitele Ancuţe care se perindă ca stăpâne la han sunt parcă una şi aceeaşi, în ochii generaţiilor de băutori şi povestaşi."

(ibidem, p. 253)

■ "*Hanu Ancuţei* este mai ales o carte de atmosferă, de autentică feerie epică, savoarea cărţii stă în special în limbă, nu în fabulaţie; o limbă când ceremonioasă, când obişnuită, trecând uşor de la registrul liric la accente epice. Impresionează când arhaismul cu rezonanţe cronicăreşti, când reverenţa cristalizată în formule, când diversitatea expresiei figurate."

(Const. Ciopraga, citat în *Dicţionar antologic de literatură română*, II, Bucureşti, Ed. Nova 2001, 1995, p. 192)

■ "Am numit opera lui Sadoveanu o *Halima*, pentru că sensul ei cel mai profund îl găsim în această instaurare a unei durate a imaginaţiei împotriva timpului care se consumă. Povestirea sadoveniană opreşte timpul, creând în jurul omului – povestitor sau ascultător – un spaţiu magic care-l protejează. Eroii nu povestesc spre a-şi uşura sufletul, ori spre a reda viaţa: ci pentru a se sustrage vieţii şi morţii."

(N. Manolescu, citat în *Dicţionar antologic...*, ibidem, p. 207)

Planul dezvoltat de idei

Primul plan narativ

1. Acţiunea este plasată într-un timp îndepărtat:

- Era o toamnă blândă cu rod bogat în podgorii.
- Începuse vremea petrecerilor şi poveştilor la Hanul Ancuţei.
- Era anul în care de Sf. Ilie căzuseră ploi năprasnice, iar oamenii văzuseră un balaur negru în nouri, deasupra puhoaielor Moldovei.
- La focurile aprinse seara la han se mânca, se bea şi se depănau poveşti.

2. Spaţiul nu este localizat cu exactitate:

- Acţiunea se petrece la Hanul Ancuţei, în Ţara-de-Jos a Moldovei, în apropierea podgoriilor.

3. Hanul îi impresionează profund pe drumeţi:

- Hangiţa Ancuţa este frumoasă, harnică şi veselă, întreţinând o atmosferă plăcută la han.
- Hanul are aspectul unei cetăţi şi poate adăposti mulţi drumeţi, căruţe şi vite, apărându-le de hoţi.

4. Printre drumeți se află comisul Ioniță din Drăgănești:

- Este înalt, cărunt, cu ochii aprigi, cu zâmbet ușor trist.
- Este sociabil, îi plăceau cântecele și poveștile cu tâlc.
- Are o iapă ciudată, slabă, veșnic înșeuată.
- El se mândrește cu iapa lui, rezistentă și neobosită, descendentă din iapa lui Vodă Mihalache Sturza.

<u>**Planul al doilea al narațiunii**</u>

- Comisul începe povestirea petrecută în tinerețe, la un popas al său în același loc, la Hanul Ancuței, tot pe vreme de toamnă, având ca hangiță pe cealaltă Ancuță.

<u>**Primul plan narativ (revenire)**</u>

- Toți cei prezenți se așază tăcuți în jurul lui, dornici să asculte povestea.
- Ancuța stă rezemată în prag, de ușorul ușii, luminată pieziș de soarele de toamnă.
- În vale strălucește apa Moldovei, iar în depărtare se văd munții.
- Calul comisului nechează subțire și rânjește spre ceilalți ca un demon, spre spaima și uimirea Ancuței.
- Comisul își amintește că la fel necheza iapa cea bătrână și la fel se speria și cealaltă Ancuță.

<u>**Planul al doilea al narațiunii**</u>

- Pe când comisul se pregătea să plece, sosește la han un mare boier care coboară din trăsură.
- Acesta cinstește cu boierul și îi povestește despre necazurile și nedreptățile legate de moștenirea unei bucăți de pământ.
- Judecata începuse înainte de Vodă Calimah și nu se încheiase, deși trecuseră mai multe generații de oameni și mai mulți domnitori.
- Luând hrisoavele vechi, comisul plecase spre Iași pentru ca Vodă să-i facă dreptate.
- În cazul în care Vodă nu-i va face dreptate, comisul îl va pofti pe acesta să-i pupe iapa nu departe de coadă.

<u>**Primul plan narativ (revenire)**</u>

- Ancuța cea tânără ascultă, ca și mama ei odinioară, pretențiile comisului și, rușinată, se preface că nu pricepe.

<u>**Al doilea plan narativ**</u>

- Boierul râde, închină vinul plătit de comis și află că acesta va ajunge curând la Iași.
- Ajuns la Curtea Domnească, răzeșul este primit îndată de Vodă.
- Emoționat, răzeșul cu capul plecat cade în genunchi în fața lui Vodă.
- Auzind glasul lui Vodă și privindu-l, el își dă seama că acesta era chiar boierul de la han.

- Vodă îl ascultă și cercetează cu atenție documentele răzeșului.
- Domnitorul îi face dreptate.
- Vodă îl întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă nu-i făcea dreptate, iar comisul îi răspunde, cu umor, că el nu-și ia vorba înapoi.
- Vodă face haz, dând poruncă unui slujitor să-l însoțească pe comis la Drăgănești pentru a pune rânduială.

Primul plan narativ (revenire)

- Comisul susține cu mândrie descendența calului său din "Iapa lui Vodă".
- Când calul nechează, parcă ar aduce o amintire din alt veac, din tinerețea comisului.
- Terminând această poveste, el poate începe alta.

RT Rezumatul povestirii

Hanul Ancuței oferă călătorilor bucate și vin, dar și plăcerea ascultării unor povestiri frumoase. Călătorii se miră de înfățișarea ciudată a calului comisului Ioniță. Comisul de la Drăgănești le istorisește drumeților o întâmplare din tinerețe legată de iapa sa, la care se uitase cu mirare Vodă Mihalache Sturza.

Pregătit de plecare, comisul vede poposind la han un mare boier. Răzeșul cinstește cu boierul și îi povestește despre necazurile și nedreptățile legate de moștenirea unei bucăți de pământ. Judecata nu se încheiase încă. Răzeșul pornise spre Iași cu documentele pentru ca Vodă să-i facă dreptate. Comisul îi mărturisește că în cazul în care Vodă nu-i va face dreptate, el îl va pofti pe acesta să-i pupe iapa nu departe de coadă. Boierul râde și află că Ioniță comisul va ajunge curând la Iași.

Ajuns la Curtea Domnească, răzeșul este primit îndată de Vodă. Emoționat, răzeșul cade în genunchi în fața domnitorului. Auzind glasul acestuia și privindu-l, el își dă seama că era chiar boierul de la han. Vodă îl ascultă, cercetează documentele răzeșului și îi face dreptate. Domnitorul îl întreabă ce se întâmpla dacă nu-i făcea dreptate, iar răzeșul îi răspunde că el nu-și ia vorba înapoi. Vodă face haz și trimite un slujitor să-l însoțească pe comis la Drăgănești pentru a pune rânduială.

Comisul încheie povestirea afirmând descendența calului din *"iapa lui Vodă"*.

CT Caracteristicile textului

OPERA

În cadrul bogatei creații sadoveniene, reprezentată prin romane (*"Frații Jderi"*, *"Neamul Șoimăreștilor"*, *"Zodia Cancerului"*, *"Baltagul"*), nuvele (*"Un om năcăjit"*, *"Bordeienii"*), povestiri (*"Nada florilor"*, *"Țara de dincolo de negură"*), un loc aparte îl ocupă opera *"Hanu Ancuței"*. Acest volum cu o structură aparte, în care se intersectează mai multe planuri narative, prin intermediul povestirilor istorisite de drumeții poposiți la han, creează o atmosferă unică, în care vraja cuvântului ne dezvăluie oameni și întâmplări din timpuri îndepărtate, subjugând ascultătorii si cititorul.

TEMA Din acest volum face parte și povestirea *"Iapa lui Vodă"*, care cuprinde o întâmplare istorisită de comisul Ioniță și petrecută în tinerețea sa, când Vodă Mihail Sturza i-a făcut dreptate. Comisul Ioniță, unul dintre cei nouă povestitori care se întâlnesc în Hanul Ancuței, leagă această întâmplare cu profunde semnificații de un fapt anecdotic, de *"iapa lui Vodă"*.

STRUCTURA Povestirea conține două planuri narative, care se întrepătrund. Primul este legat de ceea ce se întâmplă într-un anumit moment la Hanul Ancuței, iar cel de-al doilea – inclus și intersectat cu primul – relatează întâmplări de demult, istorisite de comisul Ioniță. Trecerea din prezentul povestirii în trecutul îndepărtat și fabulos se realizează aproape imperceptibil, dialogul și descrierea topindu-se în narațiune și invers.

UNIVERSUL OPEREI **Timpul și spațiul.** Naratorul fixează vag câteva repere temporale și spațiale ale povestirii. Acțiunea este plasată intr-un timp îndepărtat și imprecis localizat: *"într-o toamnă aurie"*, cu rod bogat în podgorii, *"într-o depărtată vreme, demult"*, într-un an în care singurul indiciu îl reprezintă *"ploile năprasnice"* căzute de Sf. Ilie, când oamenii văzuseră un *"balaur negru în nouri, deasupra puhoaielor Moldovei"*.

Spațiul este mult mai precis delimitat, la Hanul Ancuței, în Țara–de–Jos a Moldovei, în apropierea podgoriilor; de acolo se vedea pe vale curgând apa Moldovei, iar la orizont, se înălțau piscurile înalte învăluite de neguri ale munților.

Așezat în calea drumeților, hanul impresiona prin aspectul său de cetate, cu ziduri groase și porți solide adăpostind oameni, căruțe și vite, oferindu-le siguranță și ferindu-i de hoți. Dar ceea ce caracteriza acest han era mai ales atmosfera de ospitalitate creată de gazdă, de frumoasa hangiță. Acolo drumeții găseau nu numai bucate alese și vin bun, dar și o atmosferă plăcută, o vorbă bună de petrecere și poveste; aici se depănau istorisiri vechi, învăluind locul într-o aură de legendă. Această atmosferă îi făcea pe oameni să se apropie unii de alții, să se asculte unii pe alții evocând întâmplări din trecut, la pâlpâirile focului.

PERSONAJELE NARAȚIUNII - CADRU După ce il introduce pe cititor în atmosfera locului, naratorul-autor aduce în prim-plan un personaj care, prin plăcerea de a sta de vorbă cu ceilalți și de a-i incita la povestit, devine sufletul grupului format din cei nouă călători care au poposit la han.

Naratorul realizează un succint portret al acestui călător mai deosebit, impresionându-ne prin finețea observației cu care surprinde detaliul edificator în dezvăluirea fizionomiei și sufletului personajului.

Comisul Ioniță era un răzeș străin, de la Drăgănești, din ținutul Sucevei, din Țara-de-Sus a Moldovei. *"Era un om nalt, cărunt, cu fața uscată și adânc brăzdată"*, mai ales în jurul mustății *"tușinate"* și a ochilor mititei. Privirea sa dovedea spirit de observație, profunzime și experiență de viață: *"ochiul lui era aprig și neguros"*. Obrazul său umbrit de mustăți părea că râde cu tristețe, trădând greutățile prin care trecuse. Era sociabil, îi plăcea să închine și să discute cu toți

drumeţii. Sensibilitatea cu care era înzestrat îl făcea să asculte cântecele lăutarilor cu plăcere şi nostalgie, *"cu ochii duşi"*. Comisul era un om inteligent şi înţelept, căruia îi plăcea să descifreze tâlcul adânc al lucrurilor şi al întâmplărilor: *"se lua la întrecere până şi cu moş Leonte la tâlcuirea tuturor lucrurilor de pe lumea asta."*

El era gata totdeauna de drum, cu calul înşeuat, deşi farmecul dulce al poveştilor îl ţinea pe loc. Perseverent şi demn, atunci când a avut nevoie de dreptate, s-a dus s-o caute la Vodă, în legătură cu moştenirea strămoşească. Spirit deschis şi înzestrat cu umor, el a avut curajul să nu-şi ia vorba înapoi în faţa domnitorului, trezind hazul şi câştigând simpatia acestuia. Cu decenţă, este respectuos şi mândru, iar umorul său este apreciat de cei care-l întâlnesc şi îl ascultă povestind, pentru că are cu adevărat har de povestitor.

Foarte mândru de iapa lui, le arată drumeţilor că aceasta era înzestrată cu însuşiri deosebite fiindcă se trăgea dintr-o *"viţă aleasă"*. Deşi era slab, ca şi stăpânul ei, calul era rezistent la drum şi nepretenţios la hrană: *"La mâncare se uită numai c-un ochi şi nu se supără când îl las neadăpat"*. Nu cunoştea oboseala şi greutăţile: *"Asemenea cal uscat şi tare nu ştie de nevoie, nici de trudă"*. Stăpânul se mândrea cu descendenţa calului dintr-o iapă *"tot pintenoagă"* la care se uitase cu uimire chiar domnitorul Mihalache Sturza. Modul cum necheza calul, subţire, parcă râdea *"ca un demon"*, stârneşte spaima şi uimirea Ancuţei. Roibul semăna mult cu stăpânul, parcă împrumutase o parte din trăsăturile acestuia, umanizându-se. Legătura dintre stăpân şi fiinţa necuvântătoare era însă foarte profundă. Calul părea că împărtăşeşte cu stăpânul tâlcul adânc al unor întâmplări de demult: *"Şi când rânchează el şi râde, parcă ar avea o amintire din alt veac şi din acele zile ale tinereţii mele. După asta puteţi cunoaşte ce fel de om sunt eu!"* Comisul consideră că iapa aparţine unei lumi legendare, în care el şi-a petrecut tinereţea şi pe care încearcă să o dezvăluie celor care îi ascultă povestirile; el ştie cum să-şi atragă interlocutorii.

Prezenţa voievodului îi provoacă o emoţie puternică şi aceasta creşte şi mai mult în momentul în care îşi dă seama că boierul cu care glumise la han era însuşi domnitorul. El îşi recapătă însă cumpătul când voievodul îi cere documentele şi îi dă astfel prilejul să-şi susţină cauza prin multe dovezi. Mulţumirea pe care o simte după ce i s-a făcut dreptate arată încrederea pe care şi-a recăpătat-o în judecata domnească. Pământul moştenit din moşi strămoşi rămânea astfel, de drept, la adevăratul proprietar, care a ştiut să scoată la lumină adevărul. Mândria lui de răzeş apare în felul său de a vorbi, în mândria de a fi cunoscut personal un domnitor drept, care a ştiut totodată să-i aprecieze vorba de duh.

Ancuţa cea tânără este frumoasa hangiţă *"sprâncenată şi vicleană"*, care se mişcă neîncetat *"ca un spiriduş"*, aducând mâncare şi vin bun mesenilor, dar tratându-i totodată cu vorbe bune şi veselie.

Singura prezenţă feminină din operă, Ancuţa cea tânără este comparată cu mama ei, Ancuţa de demult, cu care se aseamănă atât fizic, cât şi prin gesturi, atitudine şi comportament. Servindu-şi clienţii cu zâmbetul pe buze, cu o ospitalitate unanim recunoscută, hangiţa este martora multor povestiri auzite acolo, urmărite cu uimire şi curiozitate. De altfel, curiozitatea cu care vrea să audă cuvintele spuse de comis lui Vodă o face apoi să se simtă uşor stânjenită şi să privească în lungul drumului, prefăcându-se că nu pricepe.

Atitudinea ei de a sta sprijinită uneori de uşorul uşii, în lumina blândă a soarelui de toamnă, cuprinzând cu privirea curtea plină de oaspeţi, este surprinsă de autor în asemănarea ei cu Ancuţa de odinioară, ca un simbol al statorniciei hanului peste timp.

În al doilea plan narativ este conturat Vodă Mihalache Sturza, personaj real din istoria Moldovei. El apare în povestire într-o dublă ipostază: întâi, drept mare boier poposit la han, apoi ca voievod împărţind dreptatea la Curtea Domnească. Sosit la han în trăsură, el înfăţişează drumeţilor imaginea unui *"boier mărunt la stat, cu barbă roşă rotunjită"*, purtând la gât un *"lanţug subţire de aur"*. Auzind închinarea comisului, acesta s-a bucurat văzând voia-bună şi petrecerea care domneau în ţara Moldovei. Este apropiat de oameni, cărora le ascultă cu răbdare şi atenţie păsurile. Dovedind că are simţul umorului, râde de gluma răzeşului, iar când îl primeşte la curte în calitate de domnitor nu îl pedepseşte pentru vorba de duh.

Ca domnitor se dovedeşte corect şi imparte dreptatea după cercetarea atentă a dovezilor aduse de comis. Înţelegând necazul şi supărarea omului care îşi căuta dreptatea de atâta vreme, domnitorul grăbeşte punerea în aplicare a celor hotărâte trimiţând la Drăgăneşti un slujitor domnesc.

Având o fire deschisă şi un remarcabil simţ al umorului, Vodă apreciază felul deschis şi *"fără înconjur"* în care isteţul comis i-a spus ce gândea. Consecvenţa cu care acesta îşi apără cuvântul (*"Eu vorba nu mi-o iau înapoi. Iapa-i peste drum!"*) îi întăresc convingerea că a întâlnit un ţăran isteţ şi hâtru. Bucuria şi aprecierea faţă de isteţimea comisului şi-o arată deschis şi sincer rememorând întâmplări trecute: *"Ş-atâta haz a făcut Vodă Mihai pentru răspunsul meu, că m-a bătut iar pe umăr şi şi-a adus aminte şi de oala cu vin roş pe care i-am plătit-o patru parale"*.

Personajele, de o mare diversitate, sunt caracterizate prin diferite procedee, directe (descriere, precizările altor personaje şi autocaracterizare) sau indirecte (felul de a vorbi, de a se comporta în relaţia lor cu celelalte personaje etc.).

Dacă în primul plan narativ se fixează cadrul acţiunii şi se conturează unele personaje, în al doilea plan narativ, comisul Ioniţă îşi începe povestirea. El evocă pentru început vremurile de odinioară legate de Hanul Ancuţei, condus de cealaltă Ancuţă, unde el poposise tot la vreme de toamnă, cu gând să plece mai departe ca să-şi caute dreptatea la curtea domnească.

Cu multă artă, acest fir narativ se întrerupe pentru a reveni la primul cadru, în care cei prezenţi se aşază tăcuţi în jurul comisului dornici să asculte povestea. Naratorul notează cu fineţe impresii prezente (atitudinea Ancuţei stând rezemată în prag, luminată pieziş de soarele blând de toamnă) sau detalii ale peisajului (apa Moldovei strălucea în vale, munţii se înălţau spre cer asemenea unor *"talazuri de cremene sub pâcle albastre"*) amintind de frumuseţea neschimbată a locurilor. Nechezatul subţire al calului care rânjea *"ca un demon"*, uimind-o şi înspăimântând-o pe Ancuţa cea tânără, aşa cum se întâmplase şi cu mama ei când auzise iapa cea bătrână nechezând, îl face pe comis să-şi continue povestirea din trecut.

Drumeţii află că la Hanul Ancuţei poposeşte coborând dintr-o trăsură un boier mare, căruia comisul îi închină o oală de vin şi îi povesteşte despre necazurile

sale și nedreptățile îndurate. Mărturisindu-i că merge să caute dreptate la Vodă, îi spune fără înconjur că, dacă nici acesta nu-i va face dreptate, atunci *"să poftească măria - sa să-i pupe iapa nu departe de coadă !..."*.

Povestirea se întrerupe puțin pentru a nota reacția hangiței, stânjenită ușor de vorbele comisului, pe care se preface că nu le înțelege. Comisul își reia istorisirea, arătând că după plecarea boierului cu care închinase o oală de must, plecase și el spre Iași. Fiind primit la Curtea Domnească, răzeșul descoperă cu emoție și cu surprindere că Vodă Mihalache Sturza era chiar boierul care poposise la han.

Cercetând cu atenție documentele, voievodul îi face dreptate răzeșului. Amintindu-și cu plăcere despre întâlnirea de la han, acesta îl întreabă cu umor ce se întâmpla dacă-l nedreptățea. Răspunsul comisului este direct, de un umor fără egal: *"Eu vorba nu mi-o iau înapoi. Iapa-i peste drum!"*. Făcând haz de răspunsul țăranului, apreciindu-i istețimea și umorul, voievodul trimite un slujitor să-l însoțească pentru a aplica neîntârziat cele hotărâte.

Revenind la primul plan narativ, comisul își îndeamnă ascultătorii să se uite la calul său *"ca la un lucru rar"* pentru că era moștenire din *"iapa lui Vodă"*. Nechezatul calului îi amintește de vremurile de odinioară ca și când acea făptură necuvântătoare, martoră a atâtor întâmplări, *"ar avea o amintire din alt veac"*.

Finalul fragmentului și îndemnul comisului îi determină pe ascultători să se pregătească să asculte o nouă întâmplare: *"Ș-acuma să mai primim vin în ulcele și să încep altă istorie pe care de mult voiam să v-o spun..."*

ARTA NARATIVĂ Scriitorul utilizează în acest volum un procedeu inedit, acela al povestirii în ramă, inserând o povestire în interiorul alteia: *"Asta-i o poveste pe care aș putea să v-o spun, dacă m-ascultați..."*. Alternarea celor două planuri narative și reluarea firului epic sunt marcate prin formule de tipul: *"Cum vă spuneam, domnilor mei"*, *"urmă răzășul"*. Naratorul-personaj asigură și coerența povestirii, înlănțuind ideile în ordine cronologică prin sintagme ca: *"Aha!"*, *"iaca!"*, *"așa"*, *"pe urmă"*, *"după aceea"*.

În text pot fi identificați **doi naratori**, corespunzător celor două planuri narative. Primul plan aparține autorului, care înfățișează la început cadrul acțiunii, oamenii, atmosfera de la Hanul Ancuței. Al doilea narator este comisul Ioniță; acesta istorisește o întâmplare din trecut al cărei protagonist a fost. Narațiunea se desfășoară astfel la persoana întâi, sporind interesul ascultătorilor: se garantează astfel autenticitatea faptului trăit, dezvăluindu-se totodată sentimentele și trăirile naratorului-personaj pe măsura participării sale la această uimitoare întâmplare: surpriza, uimirea, regretul sau mândria.

Relația naratorului cu ascultătorii este strânsă și sinceră. Aceștia își arată interesul în ascultarea întâmplării, se apropie de narator, păstrează tăcerea și urmăresc *"cu bărbiile înălțate și cu ochii rotunzi"* relatarea; chiar și Ancuța ascultă stând rezemată de ușă. Între narator și ascultători se realizează totodată un **dialog**, aceștia punând întrebări (*"Cum s-a uitat cu uimire, cucoane Ioniță? Era tot așa de slabă?"*) sau formulând cu umor observații care incită la discuție, cum face Moș Leonte: *"cal ca al dumitale nu se găsește să umbli nouă ani, la toți împărații*

pământului! Numai pielea lui câte parale face!". La rândul lui, naratorul li se adresează: *"Să știi dumneata, prietine Leonte !"*. Dialogul potențează narațiunea, reliefând trăsăturile personajelor și stările lor sufletești.

Utilizând **descrierea** alături de narațiune și dialog, scriitorul evocă o lume fabuloasă, cu aură de legendă. Locul tainic în care se deapănă aceste istorii vechi, Hanul Ancuței, poartă pecetea unui timp legendar, marcat în zidurile sale groase și porțile ferecate, înfruntând vremurile. Continuitatea dintre trecut și prezentul narativ este realizată de hangița cea tânără, care a moștenit trăsăturile și comportamentul mamei sale, și de vechii oaspeți ai hanului care-și amintesc de mama Ancuței și de întâmplările uimitoare din trecut: moș Leonte, comisul Ioniță. Atmosfera plină de mister, la granița basmului, este sugerată prin detalii semnificative: calul comisului slab precum *"calul din poveste, înainte de a mânca tipsia cu jar"* necheează *"subțire și rânji înspre noi ca un demon"*; sunt amintite *"ploile năprasnice de la Sântilie"* când oamenii ar fi fost văzut *"balaur negru în nouri"*.

ORALITATEA Povestitor neîntrecut, Sadoveanu dispune cu ușurință de toate virtuțile limbii vorbite, ale oralității, în crearea unui stil inconfundabil, autentic românesc. Cuvintele și expresiile populare și regionale (*"vier"*, *"a se oploși"*, *"chimir"*, *"ogrinji"*, *"botfor"*, *"a fi oale și ulcele"*, *"a-și ține firea"*, *"a i se împăienjeni vederea"*), arhaismele (*"pecete"*, *"spangă"*, *"vodă"*, *"stânjen"*, *"divan"*, *"ocină"*) redau culoarea de epocă.

Impresia de oralitate este întărită prin: interjecții (*"iaca !"*, *"ei !"*, *"aha !"*, *"dă !"*), construcții în vocativ (*"prietine Leonte"*, *"cucoane Ioniță"*, *"oameni buni"*, *cinstite boierule"*, *"omule"*) sau construcții exclamative și interogative (*"să știi dumneata"*, *"cum să n-ascultăm ?"*, *"scoală-te !"*) etc.

UMORUL Trăsătura dominantă a acestei povestiri o constituie umorul. Comisul Ioniță își apără calul cu afecțiune de ironiile lui moș Leonte, găsind argumente în sprijinul rarității bidiviului său: *"La mâncare se uită numai c-un ochi și nu se supără când îl las neadăpat. Și șaua parcă-i crescută dintr-însul"*. Comicul de limbaj este prezent în modul plin de franchețe în care răzeșul îi spune boierului opinia lui: *"Dacă nici Vodă nu i-a face dreptate, atunci să poftească măria - sa să-i pupe iapa nu departe de coadă !..."*

Comicul de situație desăvârșește umorul, în scena în care comisul descoperă că boierul căruia îi spusese fără înconjur părerea sa nu era altul decât voievodul. Rezolvarea situației se concretizează într-un deznodământ plin de haz. După împărțirea dreptății, domnitorul îl pune din nou la încercare pe răzeș, întrebându-l ce s-ar fi întâmplat dacă nu-i făcea dreptate. Atunci acesta răspunde hâtru, stârnind hazul voievodului iubitor de vorbe de duh: *"Dă, măria-ta, [...] cum să rămâie? Eu vorba nu mi-o iau înapoi. Iapa-i peste drum!"*

POVESTIRE Narațiunea *"Iapa lui Vodă"* are trăsăturile specifice povestirii: în ea se relatează un singur fapt din trecut, iar interesul naratorului se concentrează asupra acțiunii, nu a personajelor. Relatarea întâmplărilor se realizează din punctul de vedere al naratorului, care este martor și participant

direct la întâmplări. Istorisirea întâmplării se face la persoana întâi, ceea ce sporește interesul ascultătorilor și certifică autenticitatea faptului trăit. Relația dintre narator și ascultător este strânsă, creându-se un gen de atmosferă a povestirii în care este captivat și menținut interesul ascultătorului.

După cum afirmă Constantin Ciopraga, "*Hanu Ancuței* e o carte de atmosferă. Povestitorii caută mereu analogii în trecut [...] Întoarcerea în timp duce la reverberații lirice, mai toți referindu-se la «cealaltă Ancuță», mama celei vii."

Exerciții propuse

❑ **1.** Alegeți elementele care dau hanului o aură de legendă și dezvoltați în câteva rânduri această idee:

- aspect impunător
- ziduri groase
- porți ferecate
- curte foarte mare
- siguranță
- tihnă
- pricepere în pregătirea bucatelor
- ospitalitatea hangiței
- veselie

❑ **2.** Arătați ce anume face din han un loc care stârnește plăcerea de a povesti a călătorilor. Alegeți dintre următoarele variante.

- ambianța de caldă ospitalitate
- sentimentul de siguranță
- apropierea între călătorii poposiți la han
- plăcerea de a asculta povești
- dorința călătorilor de a se cunoaște cât mai bine
- curiozitatea unora de a iscodi pe drumeți
- dorința de a petrece cât mai bine popasul
- priceperea hangiței de a stârni călătorii

❑ **3.** Grupați formulele utilizate în trecerea de la o secvență la alta:

Insertia	*Înlănțuirea*	*Alternanta*
- "pe vremea aceea"	- "și iaca"	- "cum"
- "cum vă spuneam"	- "numai ce"	- "dac-am văzut și-am văzut"
- "pe urmă"	- "după aceea"	- "și a doua zi"
- "și după ce"	- "atuncea"	- "și când"

❑ **4.** Interpretați cuvintele comisului din finalul povestirii desprinzând câteva trăsături ale acestuia:

"Iaca de ce trebuie să vă uitați ca la un lucru rar la calul meu cel roib, pintenog de trei picioare: pentru că asta-i moștenire din iapa lui Vodă. Și când rânchează el și râde, parcă ar avea o amintire din alt veac și din acele zile ale tinereții mele. După asta puteți cunoaște ce fel de om sunt eu!".

Alegeți din variantele de sprijin:

- om ciudat și plin de surprize ca și calul său
- mândria de a avea un astfel de cal legendar
- avea o nostalgie față de trecutul încărcat de legende
- prietenia față de calul său trăda multe asemănări, comunicarea om - animal

❑ **5.** Comentați ultima frază a fragmentului:

"Ș-acuma să mai primim vin în ulcele și să încep altă istorisire pe care de mult voiam să v-o spun..."

Porniți de la ideile următoare:
- sfârșitul unei povești poate fi urmat de începutul alteia, noi;
- plăcerea povestitorului de a ține treaz interesul ascultătorilor săi prin noi istorisiri;
- plăcerea de a povesti, stând și degustând un vin bun, alături de alți călători dornici de petreceri și povestiri;
- mulțumirea și mândria de a fi istorisit o întâmplare scumpă din trecutul îndepărtat, cu aură de legendă.

Nota Bene !

- "Nu e de ajuns să ai inteligență, trebuie și să o folosești bine." *(Descartes)*
- "Înțelegerea te face îngăduitor." *(Madame de Staël)*
- "Caracterul oamenilor se poate judeca după acțiunile lor." *(Voltaire)*
- "Adevărul trebuie rostit, uneori, în glumă." *(proverb armenesc)*
- "E greu să spui adevărul, să-l asculți e și mai greu, iar să-l faci înțeles e cel mai greu." *(Hacob Paronian)*
- "Hotarele minciunii sunt înguste, zilele fărădelegii - numărate. Ceea ce e minunat în viața omului este faptul că, în cele din urmă, adevărul și dreptatea înving, și toate lanțurile sunt fărâmate." *(Vazghen)*

❑ **6.** Identificați figurile de stil în citatele subliniate:
a) "Și când rânchează el și <u>râde</u>, parcă ar avea o amintire din alt veac."
b) "Auzind glasul, am ridicat <u>ca-ntr-un fulger</u> privirea."
c) "... departe se prevedeau munții – <u>talazuri de cremene</u> sub pâcle <u>albastre</u>"
d) "... au fost vorbe care au zburat <u>ca și frunzele de toamnă</u>."
e) "Ancuța își întoarse ochii <u>sprâncenați</u> spre el, <u>înfricoșată</u> și <u>uimită</u>."
f) "În cuprinsul lui se puteau oploși <u>oameni</u>, <u>vite</u> și <u>căruțe</u>...".

❑ **7.** Interpretați următorul citat:
"– Aha: vorbi comisul; iaca așa râncheza și iapa cea bătrână... Acu ea, cine știe, poate-i ochi ori dinte de lup, – dar râsul ei tot trăiește, și se sparie de el altă Ancuță."
Luați în considerare ideile:
- legătura dintre planurile narațiunii;
- crearea atmosferei fabuloase;
- plăcerea de a menține interesul și de a spori suspansul.

❑ **8.** Înlocuiți cuvintele subliniate cu sinonime potrivite în text:
"Asemenea cal <u>uscat</u> și <u>tare</u> <u>nu știe</u> de <u>nevoie</u>, nici de <u>trudă</u>. [...] Aista-i cal dintr-o <u>viță</u> <u>aleasă</u>. Se trage dintr-o iapă tot pintenoagă, cu care <u>m-am fudulit</u> eu în tinerețele mele..."

❑ **9.** Spuneți-vă părerea și argumentați!
Comisul Ioniță era un om singuratic?

❑ **10.** Există asemănări între comisul Ioniță și calul său? Argumentați.

Citește și află mai mult !

"Bine dispus, autorul *Dumbrăvii minunate* nu se dă înapoi de la mici farse pe care le face cu un fel de voluptate prietenilor, spre a se amuza, mai apoi, împreună cu ei, de micile năzbâtii.

Bunăoară, chiar în incinta celebrei catedrale Sfânta Sofia, Sadoveanu face o șotie Ștefanei și lui Ionel Teodoreanu. «Stătea – ne spune acesta din urmă amintindu-și năzdrăvănia – de mult, neclintit, în fața unei columne de marmură verde. Parcă o împărtășea. Ștefana Velisar și cu mine i-am respectat singurătatea întru el, îndepărtându-ne. Dar iată că auzim deodată că ne cheamă:

«– Ia uite mata, duduie Lili, ce-am descoperit.

Și ne arată o inscripție cu cerneală, iar dedesupt iscălitura lui Vasile Alecsandri. Noi, nătărăii, ne-am emoționat. Ștefana Velisar începu să interpreteze scrisul mărunțel de pe columnă, descoperindu-i calități complexe, care depășeau simplicitatea lui Alecsandri. M-am amestecat și eu cu ale mele ionelisme. Conu Mihai ne-a lăsat să ne deșertăm sacul vorbelor. Apoi, cu milostenie mehenghe:

– Da' mata nu vezi, duduie Lili, că eu am scris blăstămăția asta? Haaa...

Atunci i-am auzit, în catedrala Sfintei Sofii, râsul hăulitor de puternic, începând c-un "haa" care-i căsca zmeește gura, îndeobște mică pentru vorbă și tăcere.»"

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, II, București, Ed. Saeculum I.O. / Ed. Vestala, 1999, p. 158 –159)

Exerciții rezolvate

☑ **1. Transformați în vorbire indirectă următorul fragment:**

"– Cinstite boierule, am răspuns; eu, de neamul meu, sunt răzăș de la Drăgănești, din ținutul Sucevei. Dar așezările mele sunt nestatornice și dușmanii mei au colți lungi și ascuțiți. Am o pricină, cinstite boierule, care nu se mai istovește. Am moștenit-o de la părintele meu, dascălul Iona, și tare mă tem c-am s-o las și eu moștenire copiilor mei, dacă m-a învrednici Dumnezeu să-i am....

– Cum așa, a întrebat cu mirare boierul?"

R. Comisul Ioniță i-a răspuns cinstitului boier că el, de neamul lui este răzăș de la Drăgănești, din ținutul Sucevei. Dar așezările sale sunt nestatornice și dușmanii lui au colți lungi și ascuțiți. I-a mai spus cinstitului boier că are o pricină care nu se mai istovește. A moștenit-o de la părintele lui, dascălul Iona, și tare se teme c-are s-o lase și el moștenire copiilor săi, dacă-l va învrednici Dumnezeu să-i aibă...

Boierul a întrebat cu mirare, cerându-i lămuriri.

☑ **2. Menționați trei elemente care arată că acest text este o poveste.**

R. Textul este o povestire întrucât relatează un singur fapt din trecut legat de întâmplarea cu "iapa lui Vodă". Relatarea este subiectivă și se realizează din punctul de vedere al naratorului care este martor și participant direct la acțiune. Accentul nu cade pe personaje, pe psihologia lor, ci pe acțiune.

☑ **3. Indicați două urmări în plan fonetic ale utilizării cratimei în sintagma** *"s-a oprit".*

R. Cratima marchează rostirea într-o silabă a două cuvinte și elidarea vocalei *"ă"*.

FLORIN SCRIE UN ROMAN

de *Mircea Cărtărescu*

Despre autor

Mircea Cărtărescu s-a născut la 1 iunie 1956 în București. După terminarea liceului (la "Dimitrie Cantemir"), a devenit student la Facultatea de Limbă și literatura română a Universității București, pe care a absolvit-o în 1980. Între 1980 și 1989 a fost profesor de română la o școală generală, apoi funcționar la Uniunea Scriitorilor și redactor la revista *Caiete critice*. Din 1991 este asistent, ulterior profesor la catedra de Istoria literaturii române a Facultății de Litere – Universitatea București.

A debutat în 1978, în *România literară*. A scris versuri: *"Poeme de amor"*(1983), *"Totul"* (1985), *"Levantul"* (1990 – premiul Uniunii Scriitorilor), *"Dragostea"* (1994), și proză: *"Desant"*(volum colectiv, 1983), *"Vinul"* (1989 – premiul Academiei Române), *"Nostalgia"* (1993), *"Travesti"* (1994 – premiul Uniunii Scriitorilor, premiul ASPRO), *"Orbitor"* (1996 – premiul ASPRO).

Repere critice

■ "Nuvelele lui Cărtărescu pot fi considerate și capitolele unui roman al vârstelor."

(*Dicționarul scriitorilor români*)

■ "El este, în fond, creatorul, naratorul unei splendide întoarceri la vârsta copilăriei, nemaiîntâlnită în literatura română de la Ionel Teodoreanu, și mult superioară acesteia."

(*Dicționarul scriitorilor români*)

■ "După ce a debutat ca poet, Mircea Cărtărescu pare acum definitiv captivat de proză. O proză densă și profundă, realistă și onirică, descriptivă și halucinantă, mustind de subiectivitate ca un burete de apă, populată de personaje și obiecte fascinante, atrasă de promiscua subterană psihanalitică și luminată de splendide curcubee baroce."

(N. Manolescu – coperta patru a volumului *"Orbitor"*)

■ "Cu tinerețea explozivă a lui Mircea Cărtărescu, te afli mereu pe tărâmul minunat al surprizelor. De aceea se cade să-l citești cu atenție circumspectă și să te ferești de judecăți pripite ori cu caracter apodictic. Să privești cu băgare de seamă la universul său caleidoscopic, știind că este unul în toată puterea cuvântului, în ciuda unei aparente fărâmițări, a unei înșelătoare juxtapuneri de detalii disparate, smulse realului. Să treci prin acest univers cu conștiința că parcurgi o proiecție a realului într-o ipostază particulară în care te întâlnești – și cât de convingător! – cu ritmurile sincopate ale unui azi acut, ale unui timp resimțit de artist în forța impactului contemporan."

(Zoe Dumitrescu Bușulenga – coperta patru a volumului *"Poeme de amor"*)

■ "S-ar putea ca Mircea Cărtărescu, om cult [...] să aibă, cum spune N. Manolescu, o «imaginație lexicală nesfârșită» și, se înțelege, mult talent. [...] Un semn în direcția celor sugerate ar fi proza *Păianjeni de pământ* (în volumul colectiv *Desant '83*, Cartea Românească, 1983), care pentru Ov. S. Crohmălniceanu este o «surpriză» [...], confirmând din plin «pe admirabilul poet Mircea Cărtărescu în ipostaza nedecepționantă nici o clipă, de prozator colorat și realist». [...] Nu este lipsit de interes să se știe că Mircea Cărtărescu citește și acum poezie avangardistă, în prelungirea lecturilor începute în acest domeniu de la vârsta de 16 ani, cum singur

mărturisește, admirând superlativ pe Ilarie Voronca. Anunță că pregătește chiar «un volum de amintiri» despre scriitorul franco-român, mort însă cu zece ani înainte de a se naște memorialistul său. Dar ce nu se poate – vorba poetului – când totul se poate? Într-o consistentă și, în felul ei, severă antologie, cu adausul de noi piese, prin volumul *Totul* (1985) Mircea Cărtărescu arată disponibilități noi, în sensul lărgirii și diversificării registrului neo-avangardist, spre socialul imediat și implantarea limpede în specific, cu un început de eliminare a gratuităților, altminteri ironia și autoironia cu caracter... intimist continuând să funcționeze."

(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, III, București, Ed. Minerva, 1987 p. 501-502)

Planul dezvoltat de idei

Prima secvență narativă

1. Scăpat dintr-o nouă primejdie, haiducul Florea poposește la hanul Aniței.
2. El compară viața veselă a crâșmăriței cu viața lui plină de primejdii, de fugar urmărit de poteră.
3. Anița îi pune haiducului *"somnoroasă"* în vin și acesta adoarme.
4. Înștiințat de crâșmăriță, căpitanul Gealatu îl prinde pe haiduc, ajutat de poterași.
5. La chemarea haiducului, murgul său, Bălanul, îl ucide pe căpitan.
6. Haiducul scapă, îi nimicește pe poterași și dă foc hanului pentru a o pedepsi pe necinstita crâșmăriță.
7. El pleacă prin văi și lunci pentru a înfăptui alte isprăvi vitejești.

A doua secvență narativă

1. Secvența anterioară reprezintă ultimele pagini ale unui roman haiducesc scris de Florin.
2. El este satisfăcut de noul episod, despre care speră că le va place și prietenilor săi.
3. Consideră că romanul său haiducesc este mult mai reușit decât S.F.-ul scris de prietenii săi.
4. Așezat la calculator, începe să joace Duke.
5. Iese cu rolele, luând caietul cu intenția să le citească prietenilor.
6. Nereușind să le impresioneze pe fete prin figurile făcute cu rolele, hotărăște s-o pedepsească pe Ana, devenită eroina romanului său.
7. Luând o înghețată, alunecă pe role în fața vitrinelor.

A treia secvență narativă

1. Florin este personajul creat de domnul Florescu.
2. Povestirea pe care o termină va fi dusă la editură pentru a fi inclusă în manual.
3. Domnul Florescu este singurul personaj real creat de autor.

C7 Caracteristicile textului

TEMA Poet și prozator contemporan cunoscut pentru volumele de poezie *"Totul"*, *"Levantul"* sau de proză *"Nostalgia"*, *"Travesti"*, Mircea Cărtărescu reprezintă generația postmodernistă.

Povestirea *"Florin scrie un roman"* abordează problema scrisului, a operei, punând în discuție într-o manieră originală raportul realitate – ficțiune și relația autor – narator – personaj.

TITLUL Titlul pune accent pe verbul *"scrie"*, trimițând la tema povestirii, ca realizare concretă a actului de creație. Prenumele *"Florin"* dă o notă familiară autorului, subliniind importanța acestuia în realizarea romanului. Florin apare însă într-o triplă ipostază: de autor al romanului haiducesc, de narator al întâmplărilor haiducului Florea și de personaj al povestirii realizate de scriitorul Florescu. După cum se poate observa, numele toate au un radical comun, sugerând legătura strânsă dintre autor – narator – personaj. Substantivul *"roman"*, dincolo de nota ușor ironică la adresa tentativei literare destul de temerare realizată de un adolescent, aduce în discuție și raportul realitate – ficțiune, granița dintre cele două componente fiind destul de labilă. Singurul personaj real creat de autor rămâne domnul Florescu.

STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE Povestirea construită pe baza procedeului povestirii în ramă cuprinde trei părți juxtapuse, aparent fără nici o legătură între ele. Singurul liant al celor trei planuri narative îl reprezintă Florin, privit în tripla sa ipostază de narator, autor și personaj al operei. Fiecare parte poate avea un titlu independent, ca acelea propuse în manual: *"Romanul haiducesc"*, *"Florin și gașca"*, *"Florescu scrie un text pentru manual"*. Părțile sunt delimitate și sub aspect grafic, prin intermediul punctelor de suspensie. Trecerea de la ficțiune la realitate, apoi întoarcerea în ficțiune se produc cu ajutorul lui Florin: intrăm în ficțiunea romanului haiducesc trăind aventura haiducului Florea, apoi revenim la realitate aflând că haiducul este personaj creat de adolescentul Florin, având preocupările specifice vârstei (computerul, rolele, *"gașca"*), dar visând și la alte episoade ale cărții, în care să o pedepsească în plan literar pe prietena sa, Ana, devenită eroina romanului. În ultima parte a povestirii, impresia de realitate lăsată de adolescentul visător este demontată și împinsă spre ficțiune de scriitorul Florescu, care mărturisește că Florin nu este decât un personaj în scrierea lui propusă editurii pentru a fi inclusă în manual. Florescu, al cărui nume e confirmat prin semnarea telegramei, rămâne singurul personaj real al scrierii, identificându-se cu autorul acesteia.

Primul plan narativ ne înfățișează un episod din viața haiducului Florea. Scăpat dintr-o nouă primejdie, acesta poposește la hanul Aniței, în care dorește să petreacă momente plăcute în liniște și veselie. Haiducul o invidiază pe frumoasa hangiță pentru viața de la han: drumeții se opresc *"să se-ntremeze și să se veselească"*,

se câștigă bine (*"paralele curg"*), domnește veselia (*"glumele și cântecele se țin lanț"*), totul te îndeamnă să iubești viața (*"să tot trăiești"*). Tristețea umple sufletul haiducului la gândul că i-a fost hărăzită o *"viață de fugar"*, plină de primejdii, urmărit fără încetare de poteră. Dacă iarna află despre *"samavolniciile"* boierilor, vara îi *"judecă"* în codru, cu *"sâneața"*, făcând dreptate poporului obidit. Florea recunoaște că este încolțit tot mai des de căpitanul Gealatu, *"fiară însetată de sânge"*, care îl vânează *"ca pe o jivină din pădure"*. Haiducul își deschide cu sinceritate inima în fața hangiței, mărturisindu-i că amenințarea morții îl apasă, că simte parcă *"răsuflarea de gheață în ceafă"*, visează și noaptea *"chipul hâd"* al căpitanului însoțit de cei patruzeci de poterași cu *"iatagane ascuțite"*.

Hangița, ferindu-și ochii de privirea haiducului se străduiește să nu-și trădeze stânjeneala și lipsa de sinceritate față de acesta. Ea îl îndeamnă să bea vin, să stea de vorbă cu ceilalți călători ca să-i treacă. Haiducul încearcă să-i urmeze sfatul, dar drumeții erau morocănoși și îl priveau cu dușmănie, iar vinul îl moleșește.

În acest timp, vicleana hangiță pătrunde într-o odaie tainică unde o aștepta căpitanul, și îl anunță că își poate duce la capăt planul de a-l ucide pe haiduc. Prins și legat cu funii groase de poterașii deghizați în călători, haiducul îl fulgeră cu privirea, chemându-și calul în ajutor. Armăsarul alb năvălește în odaie, *"scăpărând din copite și nechezând înfricoșător"*. Cu o lovitură de copită zdrobește capul lui Gealatu. Florea se încordează, rupe funiile și smulge un iatagan din mâna unui poteraș, apoi se rotește, culcându-i la pământ pe ceilalți dușmani. Haiducul dă foc hanului, pedepsind-o pe vicleana crâșmăriță și se avântă pe murgul său spre alte *"isprăvi vitejești"*.

<u>Al doilea plan narativ</u> ne face să părăsim ficțiunea și să intrăm în *"realitate"*. Florin recitește satisfăcut ultimul episod al romanului său haiducesc. El este entuziasmat că la numai treisprezece ani a reușit să imagineze aventuri palpitante, întocmai ca un adevărat scriitor. Este dornic să le citească prietenilor ultimele pagini și în general la toată gașca, cu care se întâlnea în fiecare zi de vacanță. Cartea lui nu se putea compara cu S.F.-ul scris de doi colegi, fiind net superioară, pentru că haiducul Florea era un personaj adevărat.

Băiatul se așază la calculator să joace *"Duke"*, punându-și problema dacă eroul care omora monștrii la comanda jucătorului știa că acela era numai un joc.

După ce se plictisește, Florin își ia rolele și, cu caietul în buzunar, iese pe stradă cu gând să-și întâlnească prietenii. Dorind să atragă atenția colegelor lui printr-o figură, băiatul nu reușește și, drept represalii, își imaginează cum o va pedepsi pe Ana, fosta lui prietenă, devenită eroina romanului haiducesc. Istoria prieteniei lui trădate de Ana fusese transpusă în paginile romanului în care autorul îi pregătea fetei și alte încercări. Luând o înghețată, băiatul alunecă ușor prin fața vitrinelor.

<u>Al treilea plan narativ</u> ne dezvăluie faptul că Florin este personajul creat de scriitorul Florescu. El este doar un personaj întruchipând un adolescent, al cărui destin îl hotărăște autorul în textul pregătit pentru a fi inserat de către editură într-un manual. Numele autorului îl aflăm în final, în momentul când acesta semnează telegrama primită.

Fiecare plan narativ are individualitate proprie, atât în realizarea acțiunii și în construirea personajelor, cât și în realizarea artistică, în limbajul utilizat. Dincolo de deosebirile majore, există însă și asemănări pe filiația onomastică legată de personaj – narator – autor.

Primul plan narativ se deosebește de celelalte prin câteva elemente definitorii:

• Acțiunea este plasată în Evul Mediu, la hanul Aniței, unde poposește și Florea haiducul.

• Personajul principal este un erou justițiar, ideal de frumusețe și vitejie, împărțind dreptatea celor obidiți și ducând o viață plină de primejdii.

• În antiteză cu eroul, apare căpitanul Gealatu, hâd la chip, plin de cruzime, laș și intrigant.

• Atmosfera, amintind de baladele populare, este plină de dramatism. Tensiunea crește pe măsura desfășurării întâmplărilor surprinzătoare, până în momentul pedepsirii necinstitului căpitan.

• Eroul este ajutat și salvat de un prieten de nădejde, murgul, care intervine pedepsind dușmanul într-un mod fabulos.

• Personajele se evidențiază prin însușiri ieșite din comun, dar și prin relațiile dintre ele.

• Atmosfera și culoarea de epocă sunt redate și cu ajutorul lexicului, al arhaismelor (*"poteră"*, *"zlot"*, *"haiduc"*, *"răboj"*, *"gealat"*, *"sâneață"*) al regionalismelor și al cuvintelor populare (*"cofă"*, *"samavolnicie"*, *"a obidi"*, *"ibovnică"*).

• Coeziunea textului este realizată prin înlănțuirea momentelor acțiunii, sugerate la nivelul textului prin indici specifici care asigură continuitatea (*"după aceea"*, *"în vremea asta"*, *"apoi"*): *"După ce scăpă și din această primejdie, Florea haiducul trase la hanul Aniței..."*, *"În vremea asta, Anița urcă niște scări și pătrunse într-o odaie de taină"*; *"Sări apoi pe cal și [...] se avântă..."*.

Prima expresie (*"După aceea"*) și ultima (*"apoi"*) leagă episodul de restul romanului, respectiv de niște întâmplări anterioare și lasă finalul episodului deschis spre alte aventuri care vor urma în capitolele romanului.

PERSONAJELE În ceea ce privește eroii acestui episod de roman, doi sunt conturați după modelul baladesc, în antiteză (haiducul Florea și căpitanul Gealatu), iar între ei se află vicleana hangiță Anița.

<u>Haiducul Florea</u> duce o viață plină de primejdii *"o viață de fugar, o viață pe drumuri"* urmărit de poteră. El are de îndeplinit rolul de justițiar în favoarea celor săraci și obidiți, pedepsindu-i pe boieri. Haiducul este surprins într-un moment de tristețe. Deși își dorește să se bucure de veselia și petrecerea de la han, nu poate participa la acestea pentru că imaginea căpitanului Gealatu cu *"chipul lui hâd"*, dornic de răzbunare, îl urmărește până și în somn și împreună cu *"cei patruzeci de potrași cu iatagane ascuțite"*. Spiritului său de observație nu-i scapă faptul că, în mod ciudat, drumeții erau *"morocănoși și-l priveau cu dușmănie"*.

Dușmănia căpitanului care purta pe chip semnul loviturii umilitoare date de haiduc și mândria rănită a hangiței, refuzată în dragoste de Florea, îi determină

pe cei doi să se alieze ca să-l pedepsească pe haiduc. Deși trădat de hangiță și prins în mod viclean de dușmani, haiducul nu-și pierde firea, înfruntându-l cu bărbăție pe căpitan. El îl fulgeră cu privirea, arătându-i tot disprețul său:

"–Încă nu m-ai răpus, fiară sălbatică! Nu-i e dat unuia ca tine să-mi ia viața".

Murgul, chemat de haiduc, aliat dintotdeauna al acestuia, îl ucide pe căpitan. Tânărul înzestrat cu puteri uimitoare își rupe funiile cu care era legat și, învârtind iataganul, îi răpune pe cei patruzeci de poterași, secerându-i *"ca spicele"*. Spiritul de dreptate care îl domină îl îndeamnă să pedepsească trădarea hangiței dând foc hanului, dar sufletul său generos o iartă, lăsând-o numai să *"jelească la marginea drumului"*. Finalul are și o deschidere simbolică, hangița rămâne să-și aleagă un drum cinstit și corect în viață, iar haiducul își urmează destinul, avântându-se spre alte *"isprăvi vitejești"*.

Anița, singurul personaj feminin, este frumoasa hangiță, *"veselă și zglobie"*, care își servește cu ospitalitate călătorii și le ascultă păsurile. Deși îl îndeamnă prin cuvinte mieroase să-și uite tristețea și necazurile sorbind din vin și stând de vorbă cu ceilalți călători, ea se dovedește nesinceră față de acesta. Ipocrizia i se poate citi în atitudine: *"Anița își feri ochii de privirea voinicului"*, vorbindu-i *"cam din vârful buzelor"*.

Foarte orgolioasă, hangița s-a simțit rănită în momentul în care frumosul și tânărul haiduc i-a respins dragostea. Deși prezența haiducului nu îi era indiferentă, ea se aliază cu dușmanul acestuia, *"hâdul"* și *"sângerosul"* căpitan Gealatu, căruia îi devine *"ibovnică"* pentru a-l pedepsi pe Florea. Ea devine astfel complicele căpitanului, jucându-și rolul cu deosebită măiestrie și ajutând la înscenarea prinderii haiducului pe care-l adoarme cu *"somnoroasă"*. În spiritul dreptății degajate de eposul popular, ea va fi pedepsită pentru trădarea comisă, rămânând săracă și singură lângă hanul incendiat.

Căpitanul Gealatu apare într-o antiteză perfectă cu Florea haiducul. Urâțenia fizică ascunde un suflet meschin și dușmănos. Cruzimea acestuia e recunoscută chiar de către adversarul său, haiducul, om obișnuit cu primejdiile: *"fiară însetată de sânge"*, *"fiară sălbatică"*, cu *"răsuflarea de gheață"* și chipul *"hâd"*, *"crunt la înfățișare"*. Cicatricea care îi brăzda obrazul de la buze la ureche îi sporea urâțenia și era considerată de căpitan ca un semn al umilinței lăsat de haiduc: *"Rana era veche și omul și-o pipăia din când în când cu necaz"*. Bazându-se pe intrigi și trădare, căpitanul îl urmărește pretutindeni pe haiduc și în cele din urmă îl prinde la han, cu ajutorul complicității hangiței. Mânia și dușmănia pe care le încearcă de multă vreme căpitanul se revarsă în cuvintele pe care i le adresează haiducului prins, pe care vrea să se răzbune. El se dovedește laș, fiind incapabil să se confrunte în luptă dreaptă cu haiducul și de aceea apelează la un vicleșug pentru a-l prinde, asemenea boierului Manea din balada *"Toma Alimoș"*. Cu abilitate, Gealatul câștigă sprijinul hangiței pentru a-i întinde o cursă haiducului. Modul său viclean și sângeros de a acționa este sancționat exemplar prin intervenția calului, care-l răpune cu o lovitură de copită.

A doua secvență narativă introduce cititorul într-o realitate mai apropiată de zilele noastre. Părăsind vremea îndepărtată a Evului Mediu, a povestirilor haiducești, aflăm că acestea reprezintă ultimele pagini ale unui capitol dintr-un roman haiducesc al cărui autor este Florin, un adolescent de treisprezece ani. Pătrundem în intimitatea naratorului, îi cunoaștem preocupările, gândurile și sentimentele. Florin este mândru de romanul scris, pe care-l consideră mult mai valoros decât încercările făcute de prietenii din *"gașcă"*. Computerul și rolele fac parte din viața lui, ca și întâlnirile cu prietenii, mai ales în zilele de vacanță. Fosta lui prietenă, Ana, pe care i-o *"suflase"* Călăul dintr-a opta, nu îl bagă în seamă și, înciudat, tânărul *"scriitor"* își imaginează noi episoade în care s-o pedepsească pe Anița în romanul său haiducesc.

Acțiunea este plasată în zilele noastre și se desfășoară într-un spațiu insuficient precizat: în camera băiatului, apoi pe stradă. Secvențele se înlănțuie prin juxtapunerea lor, iar limbajul este sugestiv pentru a da contur unui mini-univers al adolescenței (*"marfă", "chestia", "gașcă", "haios"*).

Florin este un adolescent sensibil și talentat, cu o imaginație bogată, având preocupările specifice vârstei. Are încredere în talentul său și e mândru de ceea ce a realizat, reușind *"ca un scriitor adevărat" "să imagineze aventuri palpitante"*. Are un spirit critic pronunțat, remarcând deficiențele literare ale S.F.-ului realizat de prietenii săi.

Îi plac jocurile pe calculator, dar își pune și întrebări mai adânci vădind firea lui reflexivă: *"Se-ntreba uneori dacă Duke, eroul, sau monștrii știau că nu sunt adevărați, că totul e doar un joc, în care ei trebuie să facă tot ce le comandă copilul care se joacă."*

Manifestările specifice vârstei apar firesc: se plictisește repede, caută alte jocuri, îi place să atragă atenția asupra lui și să fie admirat. Ceea ce nu reușește în realitate compensează în plan literar, punând pe seama eroilor săi sentimentele care-l încearcă.

Secvența a treia ne dezvăluie printr-o interesantă înlănțuire a povestirii în ramă că Florin este în realitate personajul creat de scriitorul Florescu, este opera acestuia. Aflăm în final numele scriitorului care se dovedește a fi singurul personaj real creat de autor, și a cărui identitate e certă prin semnarea telegramei.

AUTOR - NARATOR - PERSONAJ Narațiunea se bazează pe procedeul povestirii în ramă, prin inserții succesive: romanul haiducesc se inserează în povestea lui Florin, iar aceasta la rândul ei e inclusă în textul de manual pregătit de scriitorul Florescu.

Legătura dintre planurile narative este dată de personajele care se înrudesc onomastic (Florea, Florin, Florescu) și care ilustrează trăsăturile fiecărui narator, imaginea creatorului în momente și situații diferite. Haiducul Florea este o altă imagine a lui Florin, proiectat în eposul haiducesc. Aici, neîmplinirea prieteniei cu Ana se transferă în plan literar în pedepsirea hangiței Anița, ilustrare a ipocriziei feminine. Gealatu și Călăul sunt personaje corespondente, întruchipând cruzimea, răutatea și meschinăria.

Raportul autor–narator–personaj în cadrul fiecărei secvențe poate fi regăsit și la nivelul expresiei. Relatarea în prima secvență se realizează la persoana a treia, Florin detașându-se în mod obiectiv de personajul său, haiducul Florea. Naratorul în secvența a doua este scriitorul Florescu și acesta relatează la persoana a treia despre personajele sale – Florin, gașca și fetele. În secvența finală, naratorul relatează la persoana întâi, întrucât el devine și personaj, alături de poștăriță.

Autorul întregii povestiri este scriitorul Mircea Cărtărescu. Prin puterea imaginației sale, el dispune de narator și de personaje, le face să vorbească și să acționeze în diferite situații, să-și exprime gândurile și sentimentele, dezvăluindu-ne laturi ale personalității umane într-un alt fel de realitate, una posibilă, în care elementele lumii reale sunt transfigurate în plan artistic prin intermediul ficțiunii. Scriitorul Florescu explică foarte clar posibilitățile nelimitate pe care le are artistul de a-și schimba personajul, mânuind modalitățile narative și mijloacele artistice.

Personajul rămâne un alter ego al scriitorului, încercând să dezvăluie o parte din concepția acestuia despre lume și viață.

Exerciții propuse

❑ **1.** Realizați rezumatul povestirii pornind de la planul simplu de idei. Continuați rezumatul început:

Scăpat dintr-o nouă primejdie, haiducul Florea poposește la hanul Aniței. El compară viața veselă de la han cu existența lui plină de primejdii. Anița îi pune haiducului somnoroasă în băutură.

❑ **2.** Bifați variantele corecte.

A doua și a treia secvență narativă a povestirii sunt marcate asemănător:
- ❑ puncte de suspensie;
- ❑ enunțul începe cu literă mică;
- ❑ enunțul este identic; "... fără să bănuiască nici o clipă adevărul: că nu trăiește în realitate, ..."
- ❑ enunțul exprimă poziția naratorului care ne dezvăluie că personajele prezentate nu trăiesc în realitate, ci sunt construcții imaginare ale acestuia, care nu există decât într-o lume a ficțiunii, în interiorul textului;
- ❑ secvențele reprezintă diferite vârste ale naratorului.

❑ **3.** Găsiți argumente pentru a demonstra sau a contrazice afirmația că literatura este asemenea unui joc pe calculator.

❑ **4.** Interpretați citatul următor din punct de vedere al relației narator – personaj.

"«Lasă, Ano, că te aranjez eu», își spuse Florin în sine, regretând că în ultimele pagini n-o făcuse decât să plângă la marginea drumului după un amărât de han. Lasă, că romanul nu s-a terminat !".

❑ **5.** Spuneți-vă părerea!
De ce credeți că Florin a ales un haiduc ca erou al romanului său?

❑ **6.** Indicați trei elemente prin care textul *"Florin scrie un roman"* este o povestire.

❑ **7.** Descoperiți câteva asemănări și deosebiri între calul din povestirea lui Sadoveanu *"Iapa lui Vodă"* și calul haiducului Florea.

❑ **8.** Precizați figurile de stil din citatele următoare:

• *"Fă-ți rugăciunea din urmă și mori ca un câine".*
• *"Un cal alb, cu coama în vânt, năvăli în odaie, scăpărând din copite și nechezând înfricoșător."*
• *"Dar căpitanul Gealatu, bată-l Dumnezeu sfântul de fiară însetată de sânge, e tot mai aproape, mă încolțește ca pe o jivină din pădure!"*
• *"Pentru mine a rânduit soarta o viață de fugar, o viață pe drumuri, cu potera trimisă de Vodă veșnic pe urmele mele."*
• *"Ieșeau de obicei cu rolele la magazinul din colț, făceau câteva ture, încercau figuri... și apoi se așezau pe gărdulețul verde și pălăvrăgeau."*

❑ **9.** Selectați câte trei exemple ilustrative pentru arhaisme, neologisme și argou al tineretului.

❑ **10.** Precizați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate și alcătuiți câte un enunț pentru a ilustra o altă valoare gramaticală a acestora, diferită de cea din text.

"Însemn la răboj pe cutare și pe cutare boier ce-i obidește pe țărani. Vara-i pândesc în codru cu sâneața asta a mea și-i judec cum știu eu."

❑ **11.** Înlocuiți cu un sinonim cuvântul subliniat:

"... și-i grăi cu un zâmbet unsuros"
"... mi-a spintecat obrazul"
"... patruzeci de iatagane erau ațintite spre pieptul [...] haiducului"
" ... toată prigoana are un sfârșit"

Citește și află mai mult !

"Momentul decisiv al evoluției mele s-a întâmplat însă exact la jumătatea liceului, în acel amărât de sat Chirnogi, în acea vară chinuitoare a lui 1972.

Muream, muream de plictiseală. Sunasem de mai multe ori acasă și mă plânsesem, și-i rugasem să mă lase să vin la București. Degeaba. Trebuia să rămân toată luna pe malul Dunării. Și trecuseră, Dumnezeule, abia două săptămâni! Epuizasem aproape toată rezerva de cărți pe care mi-o luasem cu mine. Mai aveam, necitite, doar două, cumpărate recent, și care nu-mi spuneau mare lucru. Una era o culegere de povestiri de Camus, *Exilul și împărăția*, apărută în B.P.T., alta – *Poezia română modernă*, o antologie în două

volume. M-am apucat în silă de Camus. Numele îmi trecuse pe la urechi în cenaclu, dar nu-mi spunea mare lucru. [...] Știu ziua și ora, poate și clipa când s-a petrecut faptul astral al vieții mele, la fel de important ca și concepția, ca și nașterea mea. Eram adâncit în *Căderea* lui Camus. Percepeam foarte vag schimbarea luminii în jur: se însera. Hârtia proastă, galbenă, a cărții devenise ușor portocalie. Plopii din curtea părăginită a grajdurilor foșneau.

Și, subit, mi-am dat seama, pentru prima dată în viața mea, că *existam*. Mi-am ridicat ochii din carte: *iată, existam!* Se afla pe lume, din clipa aceea și nu mai de demult, cineva numit Mircea Cărtărescu, cineva la fel de străin de băiatul care citise din Camus cu zece minute înainte ca fluturele de omidă. Dar nu era ca și când omida ar fi evoluat în fluture, ci ca și când fluturele, venit de nicăieri, ar fi *substituit*, într-o fracțiune de secundă, omida, ca și când o altă conștiință, un alt suflet, un alt om ar fi pătruns în mintea mea și i-ar fi deschis larg ferestrele. Deodată m-am simțit locuit, posedat, în mănușa goală de până atunci intrase o mână vie, puternică și fină, în stare să mângâie, să prindă, să scrie, să emane o aură de lumină albastră. Primul lucru pe care l-am făcut după trezirea aceea bruscă a fost să zâmbesc. Totul în jurul meu era diferit, pentru că eu eram altul. Povestirea lui Camus n-avea mai multă legătură cu ceea ce mi se întâmplase decât fânul, păianjenii, plopii, amurgul. Totuși, *Căderea* a fost primul text pe care l-am înțeles cu adevărat vreodată. Nu am mai recitit cartea asta, pe care o am și acum în bibliotecă, iar restul operei lui Camus mai curând m-a dezamăgit. *Exilul și împărăția* a rămas pentru mine un fel de relicvă. Îi ating uneori cotorul cu degetele, sperând, poate, că aș mai putea simți vreodată bucuria aceea dumnezeiască de a fi venit pe lume."

(Mircea Cărtărescu, *Cum m-am trezit pe lume*, "Lettre internationale", Ediția română, Nr. 29, primăvara 1999, p. 192 – 193, București, Fundația Culturală Română)

Exerciții rezolvate

☑ **1. Comparați fragmentul de roman haiducesc cu textul extras din romanul *"Hanu Ancuței"* de Mihail Sadoveanu. Observați asemănările și deosebirile privind atmosfera, locul și timpul acțiunii, personajele, limbajul etc.**

R. Există numeroase asemănări între cele două povestiri legate de locul, timpul acțiunii, atmosfera creată și unele personaje.

Acțiunea se desfășoară la sfârșit de ev mediu românesc, la un han unde călătorii poposesc pentru a petrece clipe plăcute serviți cu bucate alese și cu vin bun de frumoasa hangiță. Aici se petrec întâmplări memorabile, ca popasul lui Vodă Mihalache Sturza sau prinderea haiducului Florea. Tot aici poposesc călători înzestrați cu însușiri neobișnuite care stârnesc mirarea celorlalți: comisul Ioniță, Vodă Sturza, haiducul Florea. Atmosfera creată la han este învăluită de o aură de legendă, ținând de eposul popular. Drumeții se opresc, povestesc și ascultă întâmplări minunate din trecut: comisul Ioniță relatează întâmplarea prin care l-a cunoscut și a găsit dreptate la Vodă Sturza, iar haiducul Florea reușește să scape din capcana întinsă de căpitanul Gealatu și de hangița Anița. Se poate remarca, de asemenea, prezența uimitoare a unui cal înzestrat cu însușiri deosebite, cu rol hotărâtor în desfășurarea întâmplărilor.

Calul comisului Ioniță, cu un nume răsunător, Alisandru Machidon, este descendent din *"iapa lui Vodă"* și are o înfățișare ciudată asemănătoare calului din poveste înainte de a mânca *"tipsia de jar"*, este slab, neclintit, rezistent și gata întotdeauna de drum, stând veșnic înșeuat și așteptându-și stăpânul. Calul haiducului, Bălanul, este un armăsar năzdrăvan, care aleargă la chemarea haiducului și își salvează stăpânul răpunând cu o lovitură nimicitoare din copită pe sângerosul căpitan Gealatu.

Personajele descind și ele parcă din eposul popular. Comisul Ioniță, cu *"ochiul aprig și neguros"*, a fost martor și participant în tinerețea sa la multe întâmplări minunate pe care le povestește cu plăcere și cu mândrie călătorilor poposiți la han. Haiducul Florea, prin viața plină de primejdii pe care o duce este tipul eroului baladesc. Înzestrat cu puteri neobișnuite, el are forța de a-și rupe frânghiile și luând un iatagan de la un poteraș, îi culcă pe cei patruzeci de poterași la pământ, secerându-i *"ca spicele"*.

Hangițele (Ancuța și Anița) sunt asemănătoare prin frumusețe, aspectul vesel și zglobiu, prin ospitalitatea cu care își întâmpină drumeții și hărnicia cu care îi servesc. Există totuși o mare deosebire între ele. Ancuța este o prezență plăcută și discretă, ascultând și asistând la multe întâmplări uimitoare, pe când Anița este vicleană și egoistă, are o fire răzbunătoare și intrigantă, punând la cale alături de căpitanul Gealatu uciderea haiducului Florea.

Deosebiri apar și în prezența unui personaj negativ, hâd la chip și sângeros – căpitanul Gealatu – care evidențiază, prin contrast, însușirile deosebite ale tânărului și frumosului haiduc Florea.

Culoarea de epocă este redată prin arhaisme și regionalisme sugestive, care fixează acțiunea pe coordonatele unui timp îndepărtat cu aură de legendă. Utilizarea povestirii în ramă, prin includerea unei povestiri în interiorul alteia, apropie cele două opere literare.

☑ 2. Arătați ce tip de legare a secvențelor este folosit în exemplul: *"După ce scapă și din această primejdie, Florea haiducul trase la hanul Aniței..."*
Indicați alte procedee narative întâlnite în povestire.

R. În exemplu dat este utilizată înlănțuirea prin folosirea unor formule specifice care asigură continuitatea și dispunerea cronologică a întâmplărilor unele după altele (*"după aceea"*).

În cazul înlănțuirii, legarea secvențelor narative se poate realiza și prin juxtapunere, prin simpla alăturare a acestora.

Alături de înlănțuire, scriitorul mai utilizează alternanța prin prezentarea alternativă a unei întâmplări paralele sugerată prin formula *"în vremea asta"* (complotul hangiței și al căpitanului) precum și inserția sau povestirea în ramă prin includerea unei povești în interiorul alteia.

☑ 3. Arătați ce rol are în text următoarea intervenție a naratorului:
"Dar, curios, drumeții în straie prăfuite erau morocănoși și-l priveau cu dușmănie."

R. Intervenția naratorului care știe mai multe despre întâmplare, are menirea de a atrage atenția cititorului asupra unui aspect ciudat, observat de personaj și care se va adeveri ca real în desfășurarea acțiunii. Drumeții, *"în straie prăfuite"* care nu erau dornici nici de vorbă și nici de povestit și păreau că-l privesc cu dușmănie se dovedesc a fi cei patruzeci de poterași ai căpitanului Gealatu, deghizați în călători și așteptând momentul intrării lor în acțiune. Această intervenție subiectivă are de asemenea rolul de a menține interesul cititorului, mărind suspansul.

☑ 4. Arătați prin ce strategie narativă este dezvăluită identitatea scriitorului Florescu. Ce presupunere a voastră a fost contrazisă prin această dezvăluire?

R. Identitatea scriitorului Florescu ne este dezvăluită surprinzător prin semnarea telegramei și confirmarea numelui în prezența poștăriței, utilizându-se astfel ca model de inspirație o persoană reală.

Prin indicarea numelui scriitorului este infirmată bănuiala cititorului că scriitorul este chiar Mircea Cărtărescu. De fapt, prin această dezvăluire, scriitorul Florescu autor al fragmentului din manual, apare ca ultim personaj, de astă dată real, al povestirii lui Mircea Cărtărescu.

Deci, scriitorul Florescu nu se identifică în final cu autorul acestui text, care este Mircea Cărtărescu, cel care a scris întreaga povestire, deoarece personajul este o construcție imaginară și nu există decât în lumea ficțiunii, adică în text.

• AMINTIRILE •

Genul memorialistic

Amintirile, alături de memorii, autobiografie și jurnal alcătuiesc genul memorialistic.

Amintirile reprezintă o operă epică în proză, în care autorul înfățișează în mod subiectiv, cu ajutorul evocării, oameni, locuri și întâmplări din trecut, impresii din viața personală sau din viața altor oameni, dar la care a fost martor.

Trăsături caracteristice

a_1) constituie o operă literară epică în proză;

a_2) autorul înfățișează, în general, oameni și locuri, aspecte sociale, întâmplări și momente, impresii din viața sa particulară;

a_3) autorul poate prezenta întâmplări și momente din viața altora, la care a fost martor;

a_4) nu au o structură și o compoziție bine definite, caracterizându-se printr-o varietate de forme;

a_5) nu cuprind întreaga viață a autorului, ci numai o anumită parte, iar evenimentele nu sunt prezentate întotdeauna în mod cronologic;

a_6) evenimentele și impresiile aparțin trecutului;

a_7) evocarea reprezintă un mijloc specific;

a_8) perspectiva din care sunt evocate amintirile este una subiectivă, încărcată de afectivitate;

a_9) sunt utilizate toate modurile de expunere, cu accent pe narațiune completată de descriere și dialog.

În literatura română au scris amintiri:

- C. Negruzzi – *"Cum am învățat românește"*
- V. Alecsandri – *" Vasile Porojan"*
- I. Creangă – *"Amintiri din copilărie"*
- I.L. Caragiale – *"După 50 de ani"*
- I. Slavici – *"Amintiri"*
- M. Sadoveanu – *"Domnu Trandafir"*
- Calistrat Hogaș – *"Amintiri dintr-o călătorie"*

■ Funcțiile descrierii în cadrul narațiunii

La începutul narațiunii:
- contureză cadrul acțiunii (locul și timpul) și atmosfera în care se desfășoară întâmplările povestite.

Pe parcursul narațiunii:
- creează o pauză în succesiunea întâmplărilor, încetinind ritmul desfășurării narațiunii;
- indică modificarea cadrului acțiunii.
- contureză portretul unui personaj;
- introduce un moment de suspans.

La sfârșitul narațiunii:
- surprinde cadrul (decorul) final caracterizat printr-o stare de liniște și echilibru.

■ Timpurile verbale specifice

Narațiune	Descriere
indicativ	*indicativ*
perfect simplu perfect compus mai mult ca perfect prezent	imperfect prezent

AMINTIRI DIN COPILĂRIE
(Casa părintească)

de *Ion Creangă*

Despre autor

Mare clasic al literaturii române, alături de M. Eminescu, al cărui prieten a fost, prozatorul **Ion Creangă** (1839 - 1889) a fost cel mai mare povestitor român. În opera sa prinde viață satul românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ion Creangă a scris povești (*"Povestea lui Harap-Alb"*, *"Povestea porcului"*, *"Capra cu trei iezi"*), povestiri (*"Moș Nichifor Coțcariul"*, *"Moș Ion Roată"*, *"Popa Duhu"*) și *"Amintiri din copilărie"* care – fiind în primul rând o creație artistică – proiectează realitatea experiențelor de viață (așa cum și le amintea scriitorul) în imagine literară, unde realitatea se prelungește în ficțiune.

Întreaga sa creație evidențiază arta sa narativă inconfundabilă, talentul de povestitor, o adevărată artă a *spunerii*, optimistă și plină de umor.

Repere critice

■ "Dealtfel ce e mai frumos în *Amintiri*... e tocmai ceea ce numim complexul de îndărătnicie țărănească a lui Creangă, exemplu din care nu trebuie niciodată pierdut din vedere coeficientul de fapt artistic de creație. Adăpostul primitiv ce-și înjghebase la Țicăul Iașilor, cum s-a spus, după chipul locuinței strămoșești, cu ferestre mici, cu lavițe pe jos, în loc de scândură, cu huma care, cum spunea Călinescu, desfăta talpa goală a piciorului, e totuși de o slabă semnificație, dacă nu-l luăm ca reflex în viața proprie a vieții eroilor săi.

Chemarea satului natal din *Amintiri*... i-a fost realitatea sufletească cea mai trainică din copilărie, dar și din operă, unde se manifestă ca lipsă de interes pentru școalele depărtate și durează ascuns în conștiință până la anii maturității petrecuți în Iași, înfiripând un pur timbru de elegie. Ca să fie dus la școala de catiheți din Fălticeni, Nică nu se împotrivise. Fălticenii era doar în apropiere de Humulești, abia peste apa Moldovei. Pentru tinerețea fără astâmpăr a școlarului de atunci, «o cale scurtă de două poște» se străbătea «ținând tot o fugă ca telegarii», putând astfel să apuce clăcile de noapte din Humulești, iar a doua zi, «cam pe la prânzul cel mare» să se afle din nou pe băncile școlii. Contactul cu însăși condiția lui morală, cu felul rural de existență, nu se întrerupea. Dar când fu să-l strămute la Iași, în seminarul Socolei, până unde se așternea drumul de «șase poște», legăturile lui cu viața satului și cu ținutul hoinărelilor copilărești, ca niște coarde grave vibrează toate [...]

Un caz de întrețesere mai deplină a ființei omenești cu peisajul-cuib, literatura noastră nu cunoaște. Artistic, ca și biografic, ținea de pământul său ca vegetalele, trebuind smuls tot ca ele, dacă părinții îi voiau la atâta depărtare de Humulești."

(Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, în "Istoria literaturii române", III, coord. Al. Philippide ș.a., București, Ed. Academiei, 1973, p. 275 – 276)

■ "Până la urmă, însă, filmul trepidant al narațiunilor lui, dimensiunea uriașă a întâmplărilor și eroilor, dimpreună cu puternicul prezent narativ, se compun într-o structură proprie omului din popor. E structura rapsodică, valoare a unei arte prehomerice, deși

i se spune «homerism». Când zicem, prin urmare, despre Creangă, «Homer al țărănimii române», raportăm pe humuleștean nu la cunoscutele epopei grecești, ci la atmosfera în care pluteau oral fragmentele lor neadunate încă, atmosfera originară, identificabilă la fiecare seminție omenească începătoare. Geniul popular și geniul lui Creangă sunt astfel valori omoloage; implicându-se reciproc, ele se comemorează împreună."

(Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, în "Istoria literaturii române", III, coord. Al. Philippide ş. a., București, Ed. Academiei, 1973, p. 282)

■ "Căci la Creangă nu vorbesc numai eroii, când se întâlnesc, vorbește însuși autorul ori de câte ori intervine; și intervine atât de adesea și de oral, încât el devine personajul-centru. [...]

Dacă însă *Poveștilor* și *Amintirilor*, li s-ar ridica într-un mod sau altul cadrul oral, în care auzim pe însuși povestitor cum le așează, am rămâne, evident, cu un șir de fapte, cu dialoguri pe-alocurea foarte vii, cu oameni de țară – unii neîndestulător motivați sufletește, cu fragmente interesante chiar, dar numai cu schema creațiunii, cu un fel de scenariu din care lipsește actorul principal. [...]

Nici un erou din *Povești* și *Amintiri*, afară de eroul principal care este totdeauna Creangă însuși, nu capătă întemeiere psihologică, după modul obiectiv. Iluzia de viață se înalță dintr-un dialog veridic, dar mai cu seamă din comentariul autorului, care încadrează acțiunea fiecăruia. De caractere, cum se spune în studiile literare, nu poate fi vorba. Lumea acestor eroi are un profil moral comun: e o lume țărănească, de bun simț, cu chef de vorbă și chiar sporovăitoare, cu haz și mucalită, șireată deși naivă."

(Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, în "Istoria literaturii române", III, coord. Al. Philippide, București, Ed. Academiei, 1973, p. 287 – 289)

■ "Câteodată exprimării umoristice a lui Creangă i se spune «stil satiric».

Eroare. Opera lui Creangă, ieșită din cea mai irecuzabilă matrice populară, contaminant și mai cu seamă eliberator optimistă, învață pe oameni îndeosebi dragostea de viață chiar sub forme de care putem râde. Creangă râde din toată inima, dar dintr-o inimă bună, largă și îngăduitoare, râde de semeni, de ființe care îi seamănă lui însuși și râde de sine, cum ar râde de oricine altul. «Satira» lui dezvăluie condiția omului, de care nu omul e vinovat, fiind de aceea demn de iubit și de salvat. Mijlocul lui Creangă de a-și salva semenii se numește «umor», și el a preluat acest mijloc direct din mâinile crăpate de muncă ale poporului român, ale acelui popor care se elibera în spirit de ceea ce nu se putea elibera altfel. [...]

Râsul în opera lui Creangă nu pedepsește, nu cenzurează, nu denunță vicii sau defecte omenești, pe care le naște o anumită societate, o anumită profesiune, o manie individuală; râsul lui e petrecere pe seama limitelor naturii omenești, care sunt în primul rând limite proprii, ale celui ce râde, și numai în al doilea rând sunt și ale altora."

(Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, în "Istoria literaturii române", III, coord. Al. Philippide ş.a., București, Ed. Academiei, 1973, p. 293, 297)

■ "Alături de opera lui Eminescu, *Amintiri din copilărie* reprezintă, în literatura română, cea mai de necomparat expresie a trăirii nemijlocite a vieții ca pe o nesilită expresie de artă și a artei ca pe cea mai deplin recuperabilă bogăție a vieții prin creație."

(George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, E.D.P., 1980, p. 377)

■ "Dincolo de contagioasa și, uneori, amăgitoarea «voie bună» de la suprafață, scrierile humuleșteanului, toate, dar mai cu seamă *Amintirile...*, sunt străbătute în adânc de o amărăciune mergând până la tragism. Dezvăluirea acesteia de către scriitor cu discreție și măsură e numai forma suprem stilizată a «bunăcuviinței» românești dintotdeauna. Iar umorul de tot atâta anvergură cât și finețe, din *Amintiri...*, e una din cele câteva reeditări autentic moderne, neepigonice, ale «romantismului» etern, înțeles ca expresie a robusteței umane neostentative, dar tocmai prin aceasta redutabilă în războiul neîntrerupt cu maleficiile de tot felul."

(George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, E.D.P., 1980, p. 387)

■ "*«Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiș apa la adânc, și din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare! Hai mai bine despre copilărie să*

povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și, drept vorbind, acesta-i adevărul.» Acesta să fie «adevărul»? Prin tot ce narează în cele patru părți ale *Amintirilor...*, Creangă nu-și dezminte categoric asemenea afirmație peremptorie, dar și-o nuanțează suficient spre a face din opera sa capitală cea mai plină de umor scriere din literatura română. [...] când s-a decis cu câțiva prieteni să meargă cu uratul, povestitorul vine în completare, parcă involuntar, cu următoarea distingere: *«căci eram și eu mărișor acum, din păcate»*.

De ce acest «din păcate»? Deodată cu Eminescu și înaintea lui Sadoveanu, Creangă a avut *un sentiment lucid-tragic al timpului* și *al raporturilor acestuia cu condiția umană* cum puținor scriitori români li s-a dat. «*Dorul* [...] *nemărginit*» ca al lui Eminescu, iar nu numaidecât stăruințele Smarandei, l-a determinat să iasă din condiția lui de mehenghi al satelor de sub munte și de posibil mare narator anonim, sfârșind prin a-l proiecta pe creasta cea mai de sus a literaturii române moderne."

(George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, E.D.P., 1980, p. 396)

■ "Opera întreagă a lui Creangă are un accentuat caracter de «spectacol», în care eroii – printre care și autorul însuși, atât în postură de protagonist, cât și în cea de comentator – se comportă asemeni «actorilor» de pe o imensă «scenă», mundană, scriitorul inculcându-ne nu știu ce similiconștiință că «joacă» un «rol» propriu lor și numai lor. Util este de relevat, în întregirea celor dinainte, că impresia de a avea un anume rol e resimțită și de către eroi, și de autor, ca un *destin* de la care nu poate exista abatere și că, din asemenea perspectivă contemplând-o, opera lui Creangă dobândește un caracter de profunzime, de unicitate fără vreun notabil corespondent în literatura română și universală."

(George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, E.D.P., 1980, p. 399)

■ "Creangă n-a făcut el însuși aforisme ca marii moraliști, are însă în cel mai înalt grad memoria proverbelor și zicalelor, urmând în această direcție lui Negruzzi din *Păcală și Tândală* și lui Anton Pann. Însă aceștia erau autori de hristoitii, pe când Creangă nu urmărește decât jovialitatea, hazul, inculcat paremiologic când nu te-aștepți: «Vorba ceea: lucrul rău nu piere cu una cu două»; «Vorba ceea: Lasă-l măi! L-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!»; «Vorba ceea: Golătatea încunjură, iară foamea dă de-a dreptul!»; «Vorba ceea: Dă-i cu cinstea să piară rușinea!» [...] «Vorba ceea: Arde focu-n paie ude»; «Vorba ceea: Rău-i cu rău, dar e mai rău fără rău»; «Vorba ceea: A ajuns oul mai cuminte decât găina!»; «Vorba ceea: Șede hârbu-n cale și râde de oale.»"

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981, p. 144)

Planul de idei

1. Imaginea vârstei fericite a copilăriei.

- •1 Amintirea casei natale și a jocurilor copilăriei.
- •2 Imaginea mamei *"vestită pentru năzdrăvăniile sale"*.
- •3 Amintirea vârstei fericite a copilăriei.

2. Imaginea unei zile obișnuite din copilăria scriitorului.

- •1 Năzdrăvăniile copiilor, noaptea, la sosirea tatălui.
- •2 Poznele de peste zi ale copiilor, relatate de mamă.
- •3 Poznele copiilor înaintea culcării.

TEMA G. Călinescu scria cu admirație despre Ion Creangă, apreciindu-l ca fiind *"întâiul mare scriitor român, ieșit din sânul poporului, scriind despre popor, însă ridicându-se la mijloacele marii arte".*

Prin harul de povestitor pe care-l are, Creangă îl atrage pe cititor în universul miraculos al copilăriei, evocând la începutul capitolului al doilea locul nașterii, casa părintească de la Humulești, chipul luminos al mamei, bucuriile și jocurile în sânul familiei.

CASA PĂRINTEASCĂ Rememorarea copilăriei, îi creează autorului un sentiment de bucurie adâncă (*"parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!"*) care se leagă de *"locul nașterii"*, de imaginea casei părintești din Humulești. Aceasta întruchipează leagănul copilăriei iradiind căldura blândă a dragostei părintești, a veseliei care învăluie această vârstă fericită.

Scriitorul ajuns în plină maturitate retrăiește, zâmbind împreună cu copilașul de odinioară, bucuriile, descoperind lumea din jurul său. Privirea lui urcă la *"stâlpul hornului unde lega mama o sfară cu motocei la capăt"*, și apoi urmărind-o, se înveselește admirând cum *"crăpau mâțele jucându-se cu ei"*. Se distra ore în șir privind aceste adevărate jucării vii, mișcătoare. Își amintește apoi o altă vârstă, când începuse *"a merge copăcel"*, asociată cu un alt detaliu semnificativ – *"prichiciul vetrei cel humuit"* de care se ținea când, clătinându-se, făcea primii pași. Dar amintirea sa descoperă și *"cuptiorul"* unde se ascundeau ei băieții, când ajunseseră să se joace *"de-a mijoarca"*. Printr-o sugestivă enumerație, fiecare detaliu al casei părintești este asociat astfel în amintirea sa cu o vârstă și cu o etapă a copilăriei încărcate de *"jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc"*, încât casa aceea mică, țărănească, răsuna de veselia copiilor. Amintirea caldă și duioasă a casei părintești în vremea copilăriei îl face să exclame din adâncul sufletului: *"Și, Doamne, frumos era pe atunci,[...] de parcă era toată lumea a mea!"*

Frumusețea fără egal a copilăriei apare justificată prin câteva atribute definitorii: sănătatea întregii familii (*"căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși"*), bunăstarea traiului (*și casa ni era îndestulată"*), veselia copiilor (*"și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi"*) și satisfacția împlinirii dorințelor (*"și toate îmi mergeau după plac"*). Tabloul minunat al acestei vârste îl are în centru pe copilul de odinioară, care avea în opinia scriitorului trei însușiri: era vesel *"ca vremea cea bună"*, neastâmpărat și copilăros *"ca vântul în tulburarea sa"*. Cele două comparații din domeniul naturii marchează trăsăturile deosebite ale copilului, prin care se aseamănă cu mama sa, al cărei portret îl prefigurează.

IMAGINEA MAMEI Portretul Smarandei, *"vestită pentru năzdrăvăniile sale"*, se asociază cu portretul copilului preferat, cel care îi moștenește, se pare, o parte din puterile *"miraculoase"*, după cum povestește în glumă scriitorul. Chipul blând al mamei, învăluit în zâmbet, îi apare chemându-l

duios în amintire, când începea să se ivească soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: *"Ieși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea"*. Iar scriitorul recunoaște cu un zâmbet că în acest univers miraculos al copilăriei, totul era posibil: *"Si vremea se îndrepta după râsul meu..."*

Concluzia autorului ușor autoironică (*"Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face"*), evidențiază legătura filială atât de strânsă (*"căci eram feciorul mamei"*), încât acesta pare că moștenise de la mama sa o parte din însușirile ei extraordinare. Mama *"știa a face multe și mari minunății"*, dobândind puterile miraculoase ale eroilor din basmele noastre. Ea întruchipează forțele binelui și reușește să îndepărteze răul din preajma celor dragi, ocrotind astfel căminul, prin credințe și obiceiuri străvechi, în care crede cu strășnicie: alunga norii negri de deasupra satului și abătea grindina în alte părți înfigând toporul în pământ, dinaintea ușii, închega apa cu două picioare de vacă, *"de se crucea lumea de mirare"*, bătea pământul sau peretele sau vreun lemn de care se pălea Nică la cap, la mână sau la picior și îndată îi trecea copilului durerea. Când vuia tăciunele în sobă, vestind vânt și vreme rea, sau când țiuia tăciunele precum vorbele dușmanilor, mama îl *"buchisa"* cu cleștele să se mai potolească dușmanul. Dacă nu-i plăcea privirea băiatului, îi descânta de deochi, după un ritual străvechi: cu degetul lua puțină *"tină"* de pe *"opsasul încălțării"* ori puțină funingine de la gura sobei și-i făcea câte un *"benchi boghet în frunte"* spunând cuvintele descântecului, *"ca să nu-și prăpădească odorul"*. Ușoara ironie a scriitorului strecoară un zâmbet în finalul acestui fragment plin de atâtea taine de neînțeles pentru copilul de odinioară.

În aceste pagini simțim fiorul dragostei și venerației fiului față de mama sa: *"și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat [...] Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat"*.

Vremea însă trece și Nică se mărește: *"tot alte gânduri îmi zburau prin cap, și alte plăceri mi se deșteptau în suflet"*. Reflectând asupra trecerii timpului, scriitorul simte cum se întristează *"și din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare!"* De aceea, în stilul său caracteristic, marcat de oralitate, reia dialogul cu cititorul și-l îndeamnă: *"Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată"*.

UNIVERSUL COPILĂRIEI Creangă strânge cu migală fiecare trăsătură semnificativă a acestei vârste într-o frumoasă definiție artistică a copilăriei, poate cea mai izbutită din câte s-au dat vreodată în literatura română. Prima trăsătură definitorie a copilăriei este ***lipsa de griji***. Copilul aflat în universul ocrotitor al copilăriei nu cunoaște grijile și necazurile de care viața nu îi cruță pe părinți: *"Ce-i pasă copilului când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâne, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire!"*

O altă caracteristică a copilăriei este ***joaca***. Jocurile și năzdrăvăniile copiilor luminează și dinamizează aceste pagini cu veselia și umorul lor: *"Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă, cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ié auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își*

descarcă mânia în toată puterea cuvântului...” Vârsta fermecată a copilăriei face ca totul să devină posibil. În imaginația scormonitoare a copilului, bățul se transformă într-un bidiviu strașnic, iar copilul într-un adevărat călăreț. Tocmai contrastul dintre dorințele copilului, bazate pe o imaginație nestăvilită, și posibilitățile sale (calul nu este decât un băț) stârnește voia bună, alungând vălul de tristețe din sufletul scriitorului. Imaginea copilului vesel și lipsit de griji de odinioară este de fapt imaginea copilăriei, a celei mai fericite vârste din viața omului: *“Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul...”*

NĂZBÂTIILE COPIILOR

În contrast cu joaca neîntreruptă a copiilor, apare imaginea părinților prinși de grijile zilnice: *“Când mama nu mai putea de obosită[...] noi, băieții, tocmai atunci ridicam casa în slavă. Când venea tata de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam, sărindu-i în spate pe întuneric”.* Spre deosebire de mamă, care pare neînduplecată, tatăl îi privește îngăduitor și, în ciuda oboselii, se lasă prins în jocul copiilor: îi prindea pe fiecare ca la *“baba-oarba”*, îi ridica în grindă, zicându-le *“tâta mare”* și îi săruta. Cum joaca lor continua cu scosul mâțelor de prin *“ocnițe”* și *“cotruțe”* și cu *“șmotritul”* lor până ce acestea îi zgâriau, mama își îndemna bărbatul să pună capăt poznelor copiilor: *“Încă te uiți la ei, bărbate, zicea mama, și le dai paièle! Așà-i?”* Ea îi mustra: *“vă prea întreceți cu dediochiul”*, încât *“nici o lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru”; “... Ha, ha! bine v-au mai făcut, pughibale spurcate ce sunteți![...] Acuși ieu varga din coardă și vă croiesc de vă merg peticele!”*

Din replica îngăduitoare a tatălui care continua să-i alinte dându-i huța, bucurându-se de veselia lor, aflăm că joaca este considerată o caracteristică a copilăriei: *“Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i că se bucură și ei de venirea mea [...] Ce le pasă? [...] Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum cât îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea când or fi mai mari și i-or lua grijile înainte”.* Invocă apoi ca argument înțelepciunea populară *“Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; și dacă-i popă, să citească...”*

Jocurile copiilor scot la iveală imaginația bogată a vârstei. Aceasta o face pe Smaranda, în ciuda severității pe care o arată, să-i iubească, să fie bucuroasă că sunt sănătoși și să le admire spiritul inventiv, povestind cu umor: *“Câte drăcării le vin în cap, toate le fac. Când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga și el afară și începe a toca în stative, de pârâie pereții casei și duduie ferestile. Iar stropșitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleștele și cu vătrariul, face o hodorogeală și un tărăboi, de-ți ié auzul[...] și cântă «aliluia» și «Doamne miluiește, popa prinde pește» de te scot din casă”.*

Dialogul oferă tatălui prilejul de a le lua apărarea, ironizându-și pe un ton glumeț soția și, prefăcându-se că vrea să o dojenească, îi amintește că este bisericoasă și are astfel ce și-a dorit: *“Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă [...]; încaltea ț-au făcut și băieții biserică aici pe loc...”.* Ironia ușoară este încă o sursă a umorului jovial prin care scriitorul trezește cititorului voia bună. De asemenea, expresii tipice ale vorbirii populare, de exemplu: *“stropșitul de Ion”*, *“pughibale spurcate”*,

"vă merg peticele" și altele stârnesc hazul, creează cititorului buna dispoziție.

Văzând că în loc să-i dojenească, tatăl le ia apărarea, mama îl face răspunzător de poznele copiilor: *"Mă mieram eu, de ce-s și ei așa de cuminți, mititeii; că tu le dai nas și le ții hangul"*. Dialogul însă dă contur unui umor savuros prin contrastul dintre pofta nestăvilită de joacă a copiilor și încercarea lor de a scăpa de treburile gospodărești: *"Ian să-i fi sculat la treabă, ș-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc și se sclifosesc..."* Mama nu era însă chiar așa de supărată cum voia să pară, căci, deodată, cu glas blând, îi îndemna să se culce. Cum însă joaca lor continua, mama era nevoită să le facă, *"musai câte un șurub-două prin cap"* și să le dea *"câteva tapangele la spinare"*, până când intervenea în mod necesar și tatăl: *"Ei, taci, taci! ajungă-ți de-amu herghelie! Știu că doar nu-s babe, să chirotească din picioare!"*. Numai așa se liniștau, dar a doua zi o luau de la capăt cu alte năzdrăvănii, până când mama era nevoită iar să ia *"nănașa din coardă"*, neputând însă stăvili dorința de joacă a copiilor despre care autorul își amintește cu nostalgie: *"câte nu ne venea în cap, și câte nu făceam cu vârf și îndesate"*.

Din imaginea casei părintești, a părinților, din jocurile și năzdrăvăniile copiilor se conturează treptat imaginea caldă, luminoasă și reconfortantă a copilăriei, universul minunat în care omul își trăiește cei mai frumoși ani.

UMORUL Umorul este un mijloc de a prezenta realitatea stârnind voia bună. Umorul se bazează pe contrastul dintre esență și aparență, pe diverse nepotriviri și pe rezolvarea neașteptată a unor situații. Este elocvent în acest sens episodul cu copilul încălecat pe bățul său, în care nepotrivirea dintre cerințele copilului (de a fi un adevărat călăreț pe un bidiviu strașnic) și posibilitățile sale (calul nu este decât un băț) stârnește zâmbete.

Relatarea mamei, legată de momentul când începe *"a toca"* la biserică, este plină de haz: apare astfel contrastul dintre smerenia mamei, fire evlavioasă, și jocul copiilor imitând slujba religioasă cu obiecte aflate la îndemâna lor (toaca în stative, însoțită de talanga de la oi, cleștele și vătraiul) purtând în loc de odăjdiile preoțești *"câte-o țoală în spate și câte un coif de hârtie în cap"* și cântând în locul imnurilor liturgice niște refrene adaptate, pline de umor copilăresc: *"Doamne, miluiește, popa prinde pește"*. Umorul de situație este cu atât mai savuros cu cât se bazează pe contrastul dintre atmosfera de reculegere, de liniște proprie bisericii și *"hodorogeala"* făcută de băieți subliniată prin expresii populare cu rol de a hiperboliza situația: *"începe a toca în stative, de pârâie pereții casei și duduie ferestile"*, *"o hodorogeală și un tărăboi, de-ți ie auzul"*...

Răspunsul tatălui la plângerile mamei întoarce tonul spre glumă, ironizându-și blând soția prin falsa încuviințare: *"Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ț-au făcut și băieții biserică aici pe loc, după cheful tău..."* Glumind și exagerând voit situația, Ștefan a Petrei nu face decât să adâncească umorul: *"De-amu puneți-vă pe făcut privigheri de toată noaptea și parascovenii câte vă place, măi băieți; dacă vi-i voia să vă deie mă-ta în toate zilele numai colaci de cei unși cu miere de la «Patruzeci de sfinți» și colivă cu miez de nucă"*.

Replica mamei nu întârzie și în ciuda supărării acesteia, contrastul dintre spusele sale și realitate ne face să zâmbim: *"Mă mieram eu, de ce-s și ei așa de cuminți, mititeii"*. De altfel, modul ironic cum îi caracterizează mama pe copii, în prezența tatălui, contrastează puternic cu năzbâtiile pe care aceștia le fac: *"Zahei al tău cel cuminte"* și *"stropșitul de Ion"*.

Încărcate de umor sunt și expresiile populare cu sens figurat: *"pughibale spurcate"*, *"le dai paiele"*, *"dacă nu v-am săcelat astăzi, faceți otrocol prin cele mâțe și dați la om ca cânii prin băț"*, *"ridicam casa în slavă"*.

Limbajul popular reprezintă o altă sursă importantă de umor. El este un instrument docil în mâna autorului, care adesea recurge și la acest mijloc de evidențiere a situațiilor hazlii: *"le șmotream de le mergea colbul"*, *"vă croiesc de vă merg peticile"*, *"m-am săturat de voi ca de mere pădurețe"*, *"să ne deie câteva tapangele la spinare"*.

Scriitorul apelează și la proverbe, citate frecvent pentru a caracteriza o împrejurare anume: (*"este-o vorbă: Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; și dacă-i popă, să citească..."*, *"Vorba ceea: Pelea rea și răpănoasă, / Ori o bate, ori o lasă"*).

Autoironia scriitorului (*"Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face"*) și comentariul acid sub forma unei ironii ușoare, indulgente (*"ca să nu-și prăpădească odorul!"*) întrețin atmosfera plină de voie bună.

O caracteristică a umorului lui Creangă este umorul jovial, deoarece scriitorul râde împreună cu personajele sale, *"fără leac de supărare"*, cum ar zice chiar el.

ORALITATEA Arta lui Creangă îl cucerește pe cititor prin toate elementele de sugestie ale graiului viu. Zoe Dumitrescu-Bușulenga reținea ca specific al narațiunii marelui povestitor tocmai oralitatea stilului: "Creangă a mers toată copilăria și adolescența la școala povestitorului popular, de la care a adoptat formulele consacrate ale narațiunii. De la el a învățat că povestea se spune însoțită de gesturi, mimică și comentarii; de obicei ea e adresată grupului lui, colectivității în care el prosperă și cuprinde, spre hazul și plăcerea mereu reînnoită a tuturor, aluziile binecunoscute de toți, vorbele de duh cele mai șugubețe".

<u>În plan sintactic</u> amintim **inversiunea**, reprezentând schimbarea ordinii normale a cuvintelor. Ea accentuează oralitatea povestirii, aducând un plus de expresivitate prin utilizarea de preferință a inversiunilor de tip popular, la nivelul propoziției sau al frazei: *"frumos era pe atunci"*, *"minte ai, omule?"*, *"Mă mieram eu"*, *"Nici noaptea să nu mă pot hodini"*.

Impresia de oralitate este realizată și prin **aspectul predominant al coordonării** în construirea frazei. Povestitorul leagă faptele unele de altele, propozițiile și frazele se înlănțuie după o ordine a vorbirii cu ajutorul conjuncției "<u>și</u>"; *"Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ni era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!"*

Folosirea formelor de **viitor popular** contribuie la nuanțarea conținutului: *"că le-<u>a trece</u> lor zburdăciunea"*, *"când <u>or fi</u> mai <u>mari</u> și i-<u>or lua</u> grijile [...] n-<u>or</u> <u>scăpa</u> de asta"*.

Trebuie să amintim **formele expresive de superlativ** realizate în manieră populară: *"un tărăboi de-ți ié auzul"*, *"vă croiesc de vă merg peticile"*, *"făceam cu vârf și îndesate"*.

Și la nivel lexical, regăsim timbrul inconfundabil al marelui povestitor care se bizuie pe formula oralității populare. Ceea ce impresionează este bogăția de cuvinte și de sensuri pe care o conține vorbirea autentic populară, redată de scriitor în toată strălucirea ei: *"tină"*, *"opsas"*, *"a sminti"*, *"a ridica casa în slavă"*, *"opaiț"*, *"a smotoci"*, *"a da paiele"*, *"a face otrocol"*, *"curechi"*, *"a cosi în bătaie"*, *"a ține hangul"*, *"a se codi"*, *"a se drâmboi"*, *"a se sclifosi"*, *"căutătură"*, etc.

PERSONAJELE

Smaranda

Retrăind în amintire vârsta fericită a copilăriei, scriitorul evocă înduioșat imaginea casei părintești, spațiu cald și ocrotitor, în care primul detaliu care îi răsare în suflet se leagă nu numai de jocurile caracteristice vârstei, dar mai ales de prezența ocrotitoare a mamei: *"stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei"*.

Emoționat de amintirea casei părintești, martoră a atâtor *"jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc"*, scriitorul nu se poate opri să nu exclame, admirând frumusețea acelor vremuri: *"Și, Doamne, frumos era pe atunci..."*.

Reîntors în universul miraculos al copilăriei lipsite de griji și pline de bucurii, revăzându-se copil *"vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa"*, scriitorul retrăiește întâmplări fericite legate prin fire nevăzute de imaginea mamei. Astfel, în centrul acestei lumi se află mama, cea *"plină de minunății"*. Aceasta, trăind într-o lume de datini și obiceiuri, este vestită pentru *"năzdrăvăniile sale"*. Ea îi spunea uneori, cu zâmbet blând, *"când începea a se ivi soarele dintre nouri după o ploaie îndelungată: «- Ieși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea"*. Concluzia scriitorului, dincolo de nuanța ușor ironică, dezvăluie mai întâi uimirea copilului de odinioară: *"și vremea se îndrepta după râsul meu"*. Cuvintele exprimă apoi și dragostea mamei care este atât de mare, încât își vede fiul capabil să îndrepte vremea cu zâmbetul lui nevinovat.

Retrăind bucuriile de altădată, scriitorul stârnește zâmbete prin comentariul său autoironic: *"Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei"*. Mărind importanța persoanei sale, el ne dezvăluie totodată asemănările sale cu mama, căreia îi recunoaște puterile miraculoase *("cu adevărat că știa a face multe și mari minunății")* asemenea eroilor din basme. La granița dintre real și fabulos, cunoscând puterea obiceiurilor, ea este o ființă aleasă: ea putea alunga norii de deasupra satului și abătea grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea ușii, închega apa cu două picioare de vacă, de se mira lumea; bătea pământul sau peretele sau vreun lemn de care se lovea la cap, la mână sau la picior ca să-i treacă băiatului durerea. Când cărbunele vuia în sobă, mama îl dojenea cu cleștele ca să se potolească dușmanul, iar când nu-i convenea *"căutătura"* lui Nică, îi descânta de deochi. Erau credințe și obiceiuri străvechi, pe care mama și lumea satului le respectau cu strășnicie, dar tulburătoare și de neînțeles pentru copil.

Prin aceste practici milenare, mama încerca să îndepărteze forțele malefice de copil, de cămin și de sat. Toate acestea stârnesc admirația și venerația copilului,

ca și ale omului matur, care adaugă plin de duioșie: *"Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății"*.

Duioșia și recunoștința fiului sunt cu atât mai puternice față de aceea care i-a dat viață, l-a vegheat cu grijă, dragoste și răbdare, ocrotindu-l: *"și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat, când [...] mă alintam la sânu-i gângurind și uitându-mă în ochi-i ei cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat"*.

Din perspectiva omului matur, scriitorul își revede în amintire mama împovărată de grijile zilnice (*"nu mai putea de obosită"*), supraveghindu-și cu grijă și răbdare copiii. Chiar când îi mustră, povestindu-i bărbatului cu aparentă supărare năzbâtiile copiilor, ea dovedește umor și tact: *"Și este în toate zilele de câte două-trei ori, de-ți vine, câteodată, să-i cosești în bătaie, dac-ai sta să te potrivești lor"*. În ciuda severității pe care o arată, inima ei duioasă de mamă se bucură că are copiii sănătoși, fiind mândră în sinea ei de spiritul lor inventiv: *"Câte drăcării le vin în cap, toate le fac!"* Acceptă, în ciuda tonului autoritar, joaca lor ca pe o trăsătură definitorie a copilăriei, lăsându-i să se joace, în pofida spațiului restrâns al căsuței, dar dorește să vină mai repede vara, să se mai joace și pe-afară: *"nu șezi cu dânșii în casă toată ziulica, să-ți scoată peri albi"*. În dialogul cu soțul său, îl mustră că este prea îngăduitor cu ei, că *"le dă nas"* și *"le ține hangul"*, constatând cu limbă ascuțită și umor: *"Mă mieram eu, de ce-s și ei așa de cuminți, mititeii"*. Crescându-și copiii în spiritul muncii, ea constată cu umor că dacă ar fi să-i pună la treburile gospodărești: *"să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc și se sclifosesc"*.

Prin răspunsul dat, soțul ia apărarea copiilor: *"Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum, cât îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea când or fi mai mari și i-or lua grijile înainte"*. El aduce ca argument, o zicală conținând înțelepciunea populară: *"Ș-apoi nu știi că este-o vorbă: «Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; dacă-i popă, să citească...»"*.

Tonul său glumeț și ușoara-i ironie dezvăluie o altă trăsătură a mamei, credința și firea ei bisericoasă: *" 'Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă, de s-a dus vestea, încaltea ț-au făcut și băieții biserică aici pe loc..."*.

Din discuții și din atitudinea părinților față de copii, Smaranda ne apare superioară soțului ei: apreciază rolul învățăturii (*"omul învățat înțelept va fi"*), dorind să-și vadă băiatul popă, apreciat și respectat de oameni. Ea își crește copiii, educându-i în spiritul bunei cuviințe și al respectului față de normele colectivității în care trăiesc.

Spiritul ei aprig și hotărât domină familia; *"Hai! la culcat, băieți, că trece noaptea"* și cum copiii nu se astâmpărau, ca să-i potolească le făcea *"câte un șurub-două prin cap"*, și le dădea *"câteva tapangele la spinare"*.

Cuvintele subliniază și mai mult contrastul dintre lipsa de griji a copiilor și grijile zilnice, cu care se luptă părinții, cu perseverență și hărnicie, pentru a le oferi un trai îndestulat: *"vouă ce vă pasă, când aveți de mâncare sub nas!"*, *"Nici noaptea să nu mă pot hodini de incotele voastre?"*

Mama este înfățișată sub latura morală. Ea este caracterizată rareori direct de autor, ci mai mult indirect, prin felul de a se purta (fapte și atitudini) și de a

vorbi. Este elocventă exprimarea ei meșteșugită, cu expresii ale limbii vorbite, cu aluzii și subînțelesuri prin care convinge: *"Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă"*, spune ea în ajunul plecării lui Nică la seminarul de la Socola, în ultimul capitol al operei. Alături de soțul ei este păstrătoarea tradițiilor și a înțelepciunii populare milenare adunată în proverbe și zicători, pe care le invocă de fiecare dată ca argument și le impune ca norme de viață. Acestea dau stilului oralitate și-l atrag pe cititor.

În finalul fragmentului, scriitorul subliniază cu duioșie două cuvinte: *"biata mamă"*. Epitetul *"biata"*, antepus substantivului, dobândește o forță de sugestie uimitoare. Sunt adunate în el grija, munca, neodihna, răbdarea, dăruirea - întregul efort al mamei care este înțeles în chip dureros de către fiul aflat la vârsta maturității.

Nică

Autorul, aflat la vârsta maturității, evocă plin de bucurie universul minunat al copilăriei: *"Nu știu alții cum sunt, dar eu când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești [...], parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!"*

Detaliile casei părintești sunt legate în amintirea scriitorului de vremea copilăriei, ca și de diferitele vârste ale eroului care descoperea încetul cu încetul lumea: stâlpul hornului *"unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei"*, prichiciul vetrei *"cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel"*, *"cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca"* și *"la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc"*.

Creangă se prezintă la acea vârstă drept un copil "*bălan*", vesel și neastâmpărat, utilizând două comparații sugestive: *"Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa."*

Imaginea copilului fericit este învăluită de dragostea și respectul față de părinți, față de mama sa, care îl uimea permanent: *"Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nouri după o ploaie îndelungată: «Ieși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea» Și vremea se îndrepta după râsul meu..."*. Copilul bălai purta în suflet mândria de a avea o astfel de mamă care *"știa a face multe și mari minunății"*: *"Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei"*.

Scriitorul își amintește cu drag de grija cu care îl ocrotea și-l alinta mama sa când era mic, îndepărtând durerea sau răul, fiindcă era feciorul ei preferat: *"bătea pământul sau păretele, sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: «"Na, na!» și îndată-mi trecea durerea..."*; dacă nu-i plăcea privirea lui, lua puțină tină din colbul adunat *"pe opsasul încălțării"* ori funingine de la gura sobei și-i făcea câte *"un benchi boghet"* în funte spunând: *"Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, așa să nu mi se dioache copilașul!"*

Din cuvintele autorului răzbat dragostea sa nesfârșită și recunoștința față de mama sa, căreia îi datora viața: *"căci brațele ei m-au legănat, când îi sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i gângurind și uitându-mă în ochi-i cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat"*.

Prin procedeul autocaracterizării, autorul își urmărește propria evoluție *("și eu creșteam pe nesimțite")* o dată cu transformările sufletești: *"și tot alte gânduri îmi*

zburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet". Pe un ton autoironic recunoaște că era un copil neastâmpărat, cu o dorință aprigă de viață: *"în loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat, și dorul meu era acum nemărginit"*.

În acest fragment Nică trăiește vârsta fermecată a copilăriei, jocurile pline de veselie în universul acela miraculos, în care totul devine posibil în imaginația copilului: *"Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă, cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ie auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului..."*

Concluzia apare firească, prezentată direct: *"Așa eram eu la vârsta cea fericită"*. Jocul reprezintă principala preocupare a lui Nică și a fraților săi. Neastâmpărul, veselia, pofta de joacă apar ca definitorii. Scriitorul prezintă năzdrăvăniile pe care le făcea toată ziua alături de frații săi, rememorate cu mult haz: *"noi băieții, tocmai atunci ridicam casa în slavă"*. În contrast cu grijile și oboseala părinților, apar dorința nepotolită de joacă și veselia copiilor. Ei sunt înconjurați de dragostea și înțelegerea părinților. La întoarcerea tatălui acasă, noaptea târziu, de la pădurea din Dumesnicu, copiii îl speriau sărindu-i în spate pe întuneric. În ciuda ostenelii, tatăl se lăsa prins în jocul lor, bucurându-se că-i vede veseli și sănătoși: îi prindea unul câte unul ca la baba-oarba și îi ridica în grindă. În timp ce tatăl mânca, ei își continuau joaca scoțând *"mâțele"* de prin *"ocnițe"* și *"cotruțe"* și le chinuiau *"de le mergea colbul"*.

Mama, mustrându-i pe copii, enumera năzdrăvăniile de peste zi, în timp ce tatăl le lua apărarea, dându-i huța și invocând vârsta fericită și lipsită de griji a copilăriei: *"Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum, cât îs mititei;"*, încheia aducând ca argument o zicală plină de tâlc: *"Ș-apoi nu știi că este-o vorbă: "Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; și dacă-i popă, să citească..."*. Mama înșira năzdrăvăniile lor, cum Zahei *"cel cuminte"* când începe toaca la biserică, *"începe a toca în stative, de pârâie pereții casei și ferestile"*, în timp ce *"stropșitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleștele și cu vătrarul, face o hodorogeală și un tărăboi, de-ți ie auzul. Apoi își pun câte o țoală în spate și câte un coif de hârtie în cap și cântă «aliluiia» și «Doamne miluiește, popa prinde pește» de te scot din casă"*. Copiii ascultau cu atenție discuția părinților: *"stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri, parcă au de gând să ne zugrăvească"*. Dacă ar fi fost puși la treabă s-ar codi, continuă mama cu umor: *"ș-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc și se sclifosesc"*.

La culcare, jocul continua (*"ne luam la hârjoană și nu puteam adormi de incuri"*), până când mama era nevoită să devină mai aspră și să facă *"musai câte un șurub-două prin cap, și să ne deie câteva tapangele la spinare"*, fiindcă nici noaptea nu se putea odihni de *"incotele"* lor.

Dar joaca era reluată a doua zi dis-de-dimineață, încât biata Smaranda lua iar, *"nănașa din coardă"* și îi *"jnăpăia"*, dar nu se sinchiseau ei de atât, căci pofta lor de joacă era nestăvilită: *"Și câte nu ne venea în cap, și câte nu făceam cu vârf și îndesate"*.

Acesta este universul părintesc fericit în care a crescut Nică, lipsit de griji și învăluit în dragostea părinților.

MODURI DE EXPUNERE În această operă autorul își rememorează copilăria, evocând locuri și oameni, momente și întâmplări semnificative de când *"s-a ridicat copăcel"* la casa părinților săi din Humulești până în adolescență, în momentul despărțirii de satul natal la plecarea sa la Socola.

Narațiunea se completează în chip fericit cu descrierea și dialogul. Prin narațiune, povestitorul reînvie momente semnificative din universul copilăriei și recompune biografia unui personaj, Nică, trăind vârsta miraculoasă a copilăriei (jocurile copilărești lipsite de griji, întâmplări memorabile). Narațiunea apare la persoana întâi întrucât naratorul se identifică în operă cu personajul principal, relatând întâmplările propriei copilării.

Descrierea dă contur acestui spațiu inconfundabil, casa părintească, individualizând personaje, gesturi și atitudini (părinții, frații).

Modalitatea proprie acestui mare povestitor este topirea narațiunii în dialog. Personajele dobândesc mai multă forță, se individualizează în fața cititorului prin modul lor original de a vorbi, prin felul cum relatează despre întâmplările de peste zi, sau cum se raportează la personajul principal (mama, tatăl, Zahei).

RELAȚIA scriitor - narator - personaj Scriitorul a realizat această operă literară unică, proiectând lumea reală în ficțiune și dându-i viață prin talentul său inegalabil de povestitor. Povestitorul, aflat la vârsta maturității, rememorează anii copilăriei, reînviind elementele acestui univers miraculos: satul natal, casa părintească, mama și tata, frații și surorile, jocurile, întâmplări de neuitat, figuri de dascăl, preoți și copii din sat. Povestitorul evocă uneori lumea neasemuită a copilăriei din perspectiva adultului, umbrit adesea de tristețea și regretul pierderii acestei vârste unice, dar mai ales din perspectiva personajului principal, Nică a lui Ștefan a Petrei, cu care caută să se identifice. Naratorul încearcă astfel să recompună universul copilăriei, trăind și simțind la fel cu Nică, personajul operei sale, copil neastâmpărat, vesel și pus pe șotii. Narațiunea apare astfel la persoana întâi. Ușoara ironie, umorul jovial al naratorului aflat la vârsta deplinei maturități fac ca narațiunea să fie mai vie, mai plină de căldura unui sentiment, acela de fericire adâncă retrăind vârsta minunată a copilăriei.

REALIZAREA ARTISTICĂ Arta lui Creangă caracterizată prin umor și oralitate, conține și utilizarea echilibrată și armonioasă a mijloacelor stilistice într-un spirit la fel de concis ca al creației populare. Majoritatea figurilor de stil sunt de inspirație populară și au rolul de a sublinia umorul și oralitatea stilului.

Enumerațiile în general ample, recompun universul unic al copilăriei, exprimând emoția de care este cuprins povestitorul la rememorarea unor amintiri dragi: *"...dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o sfară cu motocei la capăt, [...], la prichiciul vetrei cel humuit, [...], la cuptiorul pe care mă ascundeam [...], și la alte jocuri și jucării [...], parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!"*; *"știa a face multe și mari minunății: alunga nourii cei negri de deasupra satului nostru și abătea grindina*

în alte părți (...), închega apa numai cu două picioare de vacă, (...); bătea pământul, sau păretele, sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior..."; "Lemne la trunchi sunt; slănină și făină în pod este deavolna; brânză în putină, asemene, curechi în poloboc...".

Epitetele accentuează detalii și trăsături semnificative ale obiectelor, personajelor sau ale acțiunii în fluxul memoriei: *"prichiciul vetrei cel humuit", "hazul și farmecul copilăresc", "eram vesel [...] și copilăros", "nourii cei negri", "cu părul bălan", "multe și mari minunății", "uitându-mă în ochii-i cu drag", vârsta cea fericită", "stropșitul de Ion".*

Comparațiile subliniază trăsături asociindu-le cu elemente familiare sensibilității populare: *"vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul"; "bietele mâțe...nu ne zgâriau și ne stupeau ca pe noi"; "dați la om ca câinii prin băț".*

Repetițiile evidențiază semnificația unor idei și sentimente: *"Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte căci brațele ei m-au legănat"; "și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat...".*

Hiperbola amplifică comicul unor situații în relatarea faptelor: *"Zahei al tău cel cuminte...începe a toca în stative de pârâie pereții casei și duduie ferestile. Iar stropșitul de Ion...face o hodorogeală și un tărăboi, de-ți ié auzul".*

Inversiunea

"Mai trăiesc ei oamenii", "Dar fiind el cel mai mare", "Văzând eu că nu-i chip de stat", "Gata sunteți?", "Dragu-mi era satul".

Exerciții propuse

❑ **1.** Indicați modalitățile de caracterizare a mamei în următoarele citate și evidențiați trăsăturile personajului desprinse din acestea:

- *"... care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea ușei; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se crucea lumea de mirare; bătea pământul sau păretele, sau vrun lemn de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând «Na, na!» și îndată-mi trecea durerea ...".*
- *"...– Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă, de s-a dus vestea, încaltea ț-au făcut și băieții biserică aici pe loc, după cheful tău..."*
- *"– Ei, apoi! minte ai, omule? Mă mieram eu, de ce-s și ei așa de cuminți, mititeii; că tu le dai nas și le ții hangul. Ia privește-i cum stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri, parcă au de gând să ne zugrăvească."*
- *"Și după ce ne culcam cu toții, noi băieții, ca băieții, ne luam la hârjoană și nu puteam dormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un șurub – două prin cap, și să ne deie câteva tapangele la spinare."*

❑ **2.** Extrageți din text exemple de ironie și de autoironie. Comentați rolul lor în realizarea umorului jovial ce caracterizează scrierea lui Creangă.

❑ **3.** Spuneți-vă părerea!
În scrierea lui Creangă apare ironia tăioasă sau ironia ușoară, indulgentă? Argumentați.

❑ **4.** Indicați sinonimele cuvintelor subliniate:

a) *"Ian să-i fi sculat la treabă, ș-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc și se sclifosesc, zise mama."*
b) *"... iar lua mama nănasa, din coardă, și iar ne înăpăia, iar noi parcă ne bindiseam de asta?"*

❑ **5.** Dați câte un exemplu de comic de situație, de limbaj și de caracter extrase din fragmentul studiat.

❑ **6.** Identificați figurile de stil din citatele următoare și explicați rolul lor expresiv:

a) *"Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa."*
b) *"Și Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ni era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare..."*
c) *"Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat ..."*
d) *"... începe a toca în stative, de pârâie pereții casei și duduie fereștile."*

❑ **7.** Arătați ce sentimente încearcă autorul amintindu-și de mama sa. Argumentați.

❑ **8.** Indicați trei modalități de realizare a oralității în textul studiat și exemplificați.

❑ **9.** Descrieți jocurile copilărești prezentate de Ion Creangă în fragmentul studiat.

❑ **10.** Interpretați semnificația pe care o dobândesc detaliile casei părintești, ca univers ocrotitor, în imaginația naratorului.

Citește și află mai mult !

"Tovarășa lui de școală și de copilărie, Smărăndița, era și ea uimită când, la multă vreme după plecarea lui Creangă din Humulești, îl reîntâlnea în compania pisicilor. Rechemând, după mai bine de trei decenii, amintirea, fata popii din Humulești «reconstituie» în limbaju-i țărănesc scena ivirii motanilor pe când se afla în vizită la consăteanul ei: «După masă numai ce-mi spune (Creangă, n.n.): *"Amu să-ți arăt și averea mea"*. Și începe a striga: Vasilică, Todirică... și ce să vezi? Vreo 20 de mâți și mâțe, care de care mai frumoși și mai grași, încep a da buluc în casă și care cum intra, odată să și azvârlea ori în brațele lui Creangă, ori pe umeri, așa că în scurt nu-l mai vedeai dintre mâți.

Apoi Creangă a început să le dea din resturile de la masă pe rând, la fiecare, câte o bucățică; iar mâții naibii așteptau ca niște copii cunoscuți ca să le vie rândul și nici unul nu îndrăznea să ia pe altul pe dinainte[...]. Mai ales avea un motan care deschidea ușa ca și un om.»"

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, II, București, Ed. Saeculum I.O / Ed. Vestala, 1999, p.209)

Exerciții rezolvate

☑ 1. Citiți în întregime cel de-al doilea capitol al *"Amintirilor din copilărie"* și arătați care sunt cele șase întâmplări care urmează fragmentului reprodus în manual. Care este personajul lor principal?

R. Fragmentul cu care debutează în calitate de prolog cel de-al doilea capitol al *"Amintirilor"* este urmat de istorisirea unor întâmplări ca: plecarea cu uratul de Crăciun, smântânitul oalelor, vizita repetată la moș Chiorpec ciubotarul, furatul cireșelor, luarea pupezei din tei, scăldatul. Toate aceste întâmplări au ca personaj principal pe Nică a lui Ștefan a Petrei, năzdrăvanul erou al *"Amintirilor"*.

☑ 2. Explicați în câteva rânduri ce moduri de expunere folosește scriitorul în fragmentul citat și ce se realizează în operă prin fiecare dintre acestea.

R. În operă se îmbină armonios narațiunea cu descrierea și dialogul. Narațiunea surprinde succesiunea întâmplărilor, a jocurilor netulburate ale copiilor. Descrierea conturează cadrul acțiunii (casa părintească la vârsta minunată a copilăriei) și schițează portretele unor personaje (tatăl, mama, Zahei, Nică). Dialogul dinamizează narațiunea prin relatarea succintă a unor întâmplări și surprinde trăsăturile personajelor dezvăluindu-ne modul lor de a vorbi, de a gândi, de a acționa în diverse împrejurări sau în relațiile cu celelalte personaje. Dialogul conferă totodată autenticitate lumii descrise, universului satului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea.

AMINTIRI DIN COPILĂRIE
(Plecarea la Socola)

de *Ion Creangă*

PI Planul de idei

1. Pregătirile pentru plecarea lui Nică la seminarul de la Socola.

- 1 Tristețea despărțirii de satul natal și motivul împotrivirii îl tulbură pe Nică.
- 2 Nică se simte profund legat de sat, de oamenii și de tradițiile lui.
- 3 El încearcă să-și înduplece părinții să renunțe la hotărârea luată.

2. Despărțirea lui Nică de satul natal.

- 1 Își face planuri de călugărire în noaptea dinaintea plecării.
- 2 Nică și Zaharia își iau rămas bun de la părinți.
- 3 Ei părăsesc satul în zi de sărbătoare.

CT Caracteristicile textului

TEMA În **Amintiri din copilărie**, *"vârsta cea fericită"* este rechemată și retrăită în amintire de scriitor pentru a alunga tristețea și grijile: *"Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată"*.

IMAGINEA SATULUI Parcurgând cele patru capitole ale cărții, constatăm o trăsătură surprinzătoare prin expresivitate și semnificații. Fiecare capitol începe și se încheie cu imaginea memorabilă a satului, asupra căreia revine fără încetare scriitorul. Humuleștiul, leagănul copilăriei, este un sat, *"vechi, răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învârti hora, dar și suveica"*.

Aflăm că era un sat *"mare și vesel, împărtășit în trei părți care se țin tot una: Vatra satului, Delenii și Bejenii"*. Dar ceea ce stârnește mândria autorului sunt împrejurimile cu rezonanță istorică. Mai sus de Humulești sunt Vânătorii Neamțului, localitate ai cărei locuitori s-au luptat odinioară cu regele Sobieski. Și mai sus, se află mănăstirile Secu și Neamț, altădată fala bisericii române și a doua visterie a țării.

Spațiul acela unic al vârstei de aur este asociat cu imaginea casei părintești, a părinților, a fraților și a surorilor, a tovarășilor de joacă și a locurilor natale atât de dragi. Toate sunt evocate cu emoție de scriitorul matur, care se întoarce mereu asupra lor ca la un izvor de apă vie, dătător de tinerețe și energie.

În ultimul capitol al **Amintirilor,** hotărârea Smarandei de a-l trimite pe Nică la Seminarul de la Socola concentrează toată dragostea adolescentului față de sat, de oameni și de tradițiile locului, împreună cu regretul de a părăsi acest spațiu ocrotitor și binecuvântat. Utilizarea unei triple comparații deosebit de sugestive chiar la începutul fragmentului: *"Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte, strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei"*, subliniază legătura intimă și deplină a eroului cu spațiul privilegiat al satului natal. Comparațiile devin din ce în ce mai apropiate și mai expresive. Se trece de la imaginea ființei necuvântătoare legată de adăpostul său, la aceea a țăranului de la munte, care nu s-ar lăsa dezrădăcinat de meleagurile natale spre *"a se strămuta"* la șes, într-un mediu nefavorabil, pentru a se ajunge la chipul înduioșător al pruncului ocrotit, hrănit și legănat de brațele iubitoare ale mamei. Nică se simte legat profund și ireversibil de satul său. Regretul eroului este cu atât mai mare cu cât era și el *"holtei din păcate"*, aflat la vârsta primelor iubiri, care îl legau și mai strâns de lumea satului. De aceea, Iașul îi apărea un loc străin și prea îndepărtat. Durerea despărțirii de sat și de ce-i era drag este cu atât mai intensă cu cât hotărârea mamei rămâne neclintită. Știind însă din înțelepciunea populară că *"ursul nu joacă de bunăvoie"*, Nică ajunge la concluzia că *"mort-copt"*, trebuie să respecte cele hotărâte de mama sa. Cum sentimentul înstrăinării crește pe măsură ce momentul plecării se apropie, el reface în gând universul copilăriei.

În câteva rânduri de un intens lirism, scriitorul evocă satul prin două detalii semnificative: *"Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea-Neamțului de atâtea veacuri!"*

Apropierea sufletească de leagănul copilăriei este sugerată de repetiția formulelor bazate pe inversiune, chiar la începutul frazei (*"dragu-mi"*, *"dragi-mi"*). Acestea sporesc emoția și muzicalitatea secvenței ca într-o doină de dor. Utilizarea adjectivului posesiv *"nostru"* subliniază sentimentul apartenenței scriitorului la colectivitate, mândria cu care își privește satul. Succesiunea de epitete completată de comparație *"Ozana <u>cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul</u>"* conferă un contur de o neasemuită armonie Ozanei, atât de frumoasă și străvezie ca un cristal de mare preț. În apele ei se oglindește Cetatea Neamțului, simbol al trecerii timpului, semn inconfundabil al istoriei glorioase a acestor locuri. Personificată, ea privește *"cu mâhnire"* spre trecut, la vremurile legendare de odinioară, de mult apuse. Peisajul prinde astfel viață sub ochii fermecați ai scriitorului ajuns la maturitate, dar și ai cititorului vrăjit de imaginile de o simplitate emoționantă.

UNIVERSUL UMAN

După imaginea de ansamblu a satului, urmează apoi în cercuri din ce în ce mai ample delimitarea sferei universului afectiv. Într-o lungă și duioasă enumerație, el evocă mai întâi ființele cele mai apropiate, ca să ajungă apoi până la tovarășii săi de joacă: *"Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului, tovarășii mei din copilărie"*. Este foarte sugestivă asocierea universului afectiv uman, a tovarășilor săi de joacă, cu cadrul natural al

satului (câmpul, luncile, dealurile) în acea stare de bucurie și de inocență, ce inundă vârsta lipsită de griji a copilăriei. Scriitorul retrăiește vârsta jocurilor în caruselul anotimpurilor, într-o atmosferă de sărbătoare. Într-o frază plină de ritm și de muzicalitate își amintește că *"în zile geroase de iarnă, mă desfătam pe gheață și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnele, țarinile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după cari-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereței!"*. Bucuriile copilăriei sugestiv notate prin verbe (*"mă desfătam"*, *"chiuind"*, *"cutreieram"*, *"zâmbeau"*) sunt asociate cu frumusețea și bogăția naturii înconjurătoare atât de plastic surprinse prin enumerație și epitet: *"luncile umbroase"*, *"mândrele dealuri"*, *"zburdalnica vârstă"*.

Oamenii sunt sănătoși, veseli din fire, trăind din plin bucuria vieții cu optimismul și vitalitatea țăranilor de la munte.

Satul înseamnă pentru flăcău în egală măsură bogăția tradițiilor și a obiceiurilor populare evocate într-o semnificativă enumerație: șezătorile, clăcile, horele, toate petrecerile *"pline de veselie"*, la care lua parte cu cea mai mare însuflețire *"de-ți părea tot anul zi de sărbătoare"*. Își amintește cu nostalgie de Mihai *"scripcariul"*, aducând ecourile vieții într-o doină de dragoste, atât de tulburătoare încât *"de piatră să fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie"*: *"Frunză verde de cicoare,/ Astă-noapte pe răcoare/ Cânta o privighitoare/ [...]/ Și cânta cu glas subțire/ Pentru-a noastră despărțire"*.

Veselia tuturor sătenilor, armonia generală, aerul de sărbătoare care domneau în sat sunt redate sugestiv în vorbele pline de umor ale unei bătrâne: *"Să dea D-zeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru, și atunci să fie praznic și nuntă"*.

Enumerația, ca principal mijloc artistic, reunește printr-o gradație semnificativă, din ce în ce mai cuprinzătoare, elementele ideale ale imaginii acestui sat patriarhal: cadrul natural, familia, oamenii, tradițiile și obiceiurile. Toate sunt adunate în sufletul încântat și îndurerat al adolescentului care descoperă bucuriile vieții.

De aici refuzul și tristețea lui Nică de a lăsa satul *"cu tot farmecul frumuseților lui"*, pentru a merge *"în loc strein și așa depărtat"*. Dar despărțirea devine inevitabilă, pentru că eroul trebuie să-și urmeze drumul în viață.

Plecarea din sat înseamnă despărțirea de părinți, icoane sfinte ale copilăriei. Portretul Smarandei și al lui Ștefan sunt completate în acest ultim capitol al cărții. Deși contrastează puternic, ei sunt de acord asupra plecării lui Nică la Socola. Cu aceeași hotărâre și energie, mama își vrea băiatul *"popă"*, dându-și seama de binefacerile învățăturii. Așa se explică faptul că toate încercările lui Nică de a o înduioșa și de a-i schimba hotărârea nu o clintesc și sunt repede respinse: *"- Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu."*

Tatăl susține și el hotărârea luată: *"Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său"*. Ceea ce îl preocupă este cum să-i poarte de cheltuială *"căci banii nu se culeg de la trunchi, ca surcelele"*.

A doua zi, sărutând mâna părinților cu ochii înecați în lacrimi, urcă în căruța lui moș Luca împreună cu Zaharia lui Gâtlan.

Motivele refuzului său de a-și părăsi satul sunt prezentate cu elocvență și umor. Eroul era legat afectiv de sat, de familie, de tovarășii săi de joacă. Îi plăceau oamenii veseli, atmosfera de sărbătoare ce domnea în desfășurarea tuturor datinilor străvechi: șezători, clăci, hore. În plus, Nică era la vârsta primelor iubiri, când gândea cu nostalgie la primele săruturi furate fetelor din sat și la doinele de dragoste și dor ale lui *Mihai "scripcariul"*. Un alt motiv de neliniște era distanța mare dintre Humulești și Iași, în comparație cu Târgu-Neamț sau Fălticeni, unde fusese plecat la școală. La acestea se adaugă spaima provocată de ideea plecării într-un *"loc strein și așa depărtat"*, încât legăturile sale cu satul le simțea rupte pentru totdeauna.

Ne este ușor astfel să înțelegem de ce Nică nu se da *"dus din Humulești nici în ruptul capului"* când venise vremea să plece la Socola *"după stăruința mamei"*. În Humulești erau părinții, frații și surorile, tovarășii de joacă, și mai târziu, fetele și flăcăii, și gospodarii satului *"tot unul și unul"*. Era o lume frumoasă pe care o cunoștea bine și de care se simțea legat cu toată ființa sa.

Imaginea satului natal asupra căruia revine cu dragoste scriitorul ne emoționează adânc. Este locul în care fiecare își află rădăcinile; casa părintească, părinții, frații și surorile, cei dragi și vârsta minunată a copilăriei.

Astfel se încheie drumul de la Humulești la Socola, părăsirea satului natal, a spațiului copilăriei fericite. O dată cu sfârșitul drumului se încheie copilăria eroului. Sosirea la Socola marchează intrarea într-un alt spațiu, cel al orașului, care se asociază cu o altă vârstă, tinerețea.

PERSONAJELE

Nică

Neastâmpărul copilului cunoscut prin poznele sale (cu pupăza, scăldatul, cireșele, școala etc.) este înlocuit de neastâmpărul adolescentului, care era *"holtei, din păcate"*. Fericirea flăcăului care descoperă bucuriile vieții este nemărginită, căci inima îi era *"fierbinte"* și *"ce gândeam și izbândeam"*. Își amintește de clăcile din Humulești unde el și tovarășii săi jucau cât jucau, furau *"câte-un sărutat de la cele copile sprințare"* și se întorceau la Fălticeni, ținând-o tot într-o fugă *"ca telegarii"*. Tristețea adolescentului este cu atât mai mare la gândul despărțirii de sat, cu cât descoperă cât de drag îi era satul cu oamenii lui. Pentru prima dată în **Amintiri**, evocarea dobândește accente triste, meditative, eroul gândindu-se la plecare ca la un exil cumplit, într-un spațiu străin, îndepărtat și neprimitor. Sensibilitatea sa vibrează dureros la gândul despărțirii de frumusețile satului, de familie, de tovarășii din copilărie și de bogăția tradițiilor locului, (șezători, clăci, hore, petreceri), la care lua parte cu cea mai mare însuflețire. Aflat la vârsta primelor iubiri, Nică își simte sufletul copleșit de dor auzind cântecul sfâșietor al doinelor de dragoste, interpretate atât de duios de Mihai *"scripcariul"*: *"De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie..."* .

Prin intermediul monologului interior, autorul prezintă cu autoironie dorința sa de a nu pleca și frământarea puternică din noaptea dinaintea plecării: *"Ce năcaz pe capul mieu!"*, *"Acuș îi spun mamei că mă duc la călugărie, în Neamț, ori la Secu."*

De altfel, cu înflăcărarea caracteristică vârstei, Nică vrea să schimbe hotărârea mamei, încercând să o înduioșeze, deși știa că nu are sorți de izbândă: *"...mă și sileam eu, într-o părere, s-o fac a înțălege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... și să mor printre streini!"* Dialogul eroului cu părinții întruchipează cunoscutul dialog între generații, în care tânărul refuză să plece, asumându-și consecințele: *"Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, macar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie".*

Merge cu gândul până la călugărie, frământându-se toată noaptea dinaintea plecării într-un monolog plin de umor. *"Ce năcaz pe capul mieu! "*

În momentul plecării, sufletul tânărului este copleșit de tristețe. Gestul cu care tinerii sărută mâna părinților exprimă dragostea și respectul filial, dar ne arată totodată buna cuviință în care erau crescuți și educați copiii în lumea satului. *"Cu ochii înecați în lacrimi", "supărați și plânși ca vai de ei"*, Nică și Zaharia urcă în căruța lui moș Luca, îndreptându-se spre Iași, nouă etapă în viața eroului, marcând simbolic ieșirea din copilărie.

Cu optimismul caracteristic vârstei, eroul descoperă o lume nouă, necunoscută; fiind atras de peripețiile drumului și făcând haz de necaz, durerea despărțirii se mai atenuează. Nică a lui Ștefan a Petrei ne apare în acest ultim capitol al **Amintirilor** ca un adolescent cu trăiri intense specifice vârstei, puternic legat de satul natal, spațiu ocrotitor și fericit, de care nu vrea să se despartă.

Smaranda

Smaranda Creangă se dovedește a fi aceeași femeie energică și hotărâtă, dar care dorește mai mult decât oricând să-și vadă băiatul cel mare popă. A reușit să-l convingă și pe soțul ei asupra foloaselor învățăturii și amândoi părinții sunt de acord cu plecarea lui Nică la Socola. Mama rămâne neclintită în hotărârea luată, în ciuda rugăminților și a insistențelor lui Nică de a o îndupleca: *"- Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu".*

Văzând că băiatul se încăpățânează să refuze plecarea la Socola, îl mustră, încercând să se arate nepăsătoare față de lacrimile copilului: *"Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea"*... Tonul devine mai sever pentru a pune capăt discuției: *" Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmierd, cât ești de mare!"*

Pentru a da și mai multă greutate celor hotărâte, îl cheamă și pe tată pentru a-l convinge pe băiat să-și ia nădejdea. Tatăl întărește cu autoritate cele hotărâte de ambii părinți, conform unui principiu bine știut: *"Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său".*

Mama îi pregătește grijulie cele necesare călătoriei, gândindu-se la celelalte amănunte: va pleca cu Zaharia lui Gâtlan și moș Luca îi va duce cu căruța *"cu doi cai ca niște zmei"*. Smaranda, înțelegând teama băiatului de necunoscut, pe care o încerca în pragul plecării de acasă, insistă asupra amănuntelor care să-i dea sentimentul că nu este singur, că va pleca împreună cu oameni cunoscuți și călătoria va fi deci mai ușoară.

A doua zi, mama îl ia *"răpede-răpede la pornit"* nelăsându-i timp să-i dezvăluie planurile de călugărie făcute în timpul nopții și scurtând momentul atât de dureros al despărțirii. Ascunzându-și cu grijă duioșia și lacrimile, Smaranda se arată energică și hotărâtă în realizarea unui viitor respectabil pentru fiul ei cel mare, viitor la care visase toată viața.

După ce învățase *"buchiile"* o dată cu el, după ce îl condusese cu dragoste și exigență pe drumul frumos al învățăturii de carte, Smaranda își vedea în sfârșit visul realizat, trimițându-l pe fiul ei cel mare la Seminarul de la Iași.

ORALITATEA Arta lui Creangă îl cucerește pe cititor prin toate elementele de sugestie ale graiului viu. Vladimir Streinu reținea ca specific al narațiunii marelui povestitor tocmai oralitatea stilului:

"[...] scrierile lui Creangă nu se citesc, se aud. Cu ochii pe carte, ascultăm o voce apropiată care, ca să comunice întâmplările, are variații de ton nenumărate, fiind în sunetul ei când serioasă, când glumeață, intervenind însă totdeauna ca a doua expresie pe lângă expresia scriptică. Cuvintele în câte o frază se pot chiar dispensa de înțelesul știut, fiind toate la un loc simplu prilej de intonație, adevăratul înțeles, cel gândit de povestitor, semnalându-se din modularea vocii. Astfel, în opera lui, jocul inflexiunii vocale, din leneviri și precipitări, construiește adevărate figuri sonore, cu alt înțeles decât al cuvintelor care le compun. Cuvinte? Li se spune așa destul de impropriu: ele sunt numai vorbe, atât de exclusiv le pricepem cu auzul. Cu această artă a «spunerii», Creangă provoacă în cititor simțământul de ascultător și totodată de participant la întâmplări, în cadrul unui prezent epic copleșitor."

(*"Istoria literaturii române"*, vol. III, coord. Al. Philippide,
București, Ed. Academiei, 1973, p. 282)

Adverbele "*atunci*" și *"apoi"*, plasate la începutul frazelor, constituie un alt liant al întâmplărilor, tipic epicii populare: *"Apoi, cheamă pe tată și-i zice hotărâtor"*;

Cât despre **subordonare**, aceasta este realizată adesea ca în vorbirea populară prin juxtapunerea propozițiilor subordonate față de regentă: *"Ia, mai bine, răpezi-te până la el de vezi, gata-i de drum?..."*

Ritmul alert al povestirii este dat și de folosirea subordonatelor temporale înaintea regentei, introduse prin adverbele relative *"când"*, *"cum "*, accentuând ideea de simultaneitate a acțiunilor *"tocmai când eram hotărât a spune mamei aceste, iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă..."*.

Dintre aspectele morfologice subliniind oralitatea limbii lui Creangă amintim **prezentul istoric** (dramatic). Pentru a părea mai vii, întâmplările povestite cu dinamism sunt aduse în prezent, ca și cum acestea s-ar desfășura sub ochii noștri: *"Mama atunci mă și ia răpede – răpede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie." Observăm aici și o formă de imperativ popular ("răpede – răpede")*

Viitorul popular prin forma bazată pe conjunctiv exprimă siguranța și hotărârea: *"Ai să pleci unde zic eu"*, *"Are să urmeze cum știm noi"*.

Cuvintele și expresiile populare (*"megieș"*, *"pârdalnic"*, *"a păsa"*, *"gâlceavă"*, *"țarină"*, *etc.*) integrate în narațiune sau în rostirea personajelor dau culoare și umor povestirii.

REALIZAREA ARTISTICĂ Arta lui Creangă caracterizată prin umor și oralitate, conține și utilizarea echilibrată și armonioasă a mijloacelor stilistice într-un spirit la fel de concis ca al creației populare. Majoritatea figurilor de stil sunt de inspirație populară și au rolul de a sublinia umorul și oralitatea stilului.

Enumerațiile în general ample, recompun universul unic al copilăriei, exprimând emoția de care este cuprins povestitorul la rememorarea unor amintiri dragi: *"erau tata și mama, frații și surorile și băieții satului, tovarășii mei din copilărie, cu cari [...] mă desfătam [...], cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnele, țarinile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri [...] dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horile și toate petrecerile din sat [...]".*

Epitetele accentuează detalii și trăsături semnificative ale obiectelor, personajelor și ale acțiunii în fluxul memoriei: *"scripca...răsunătoare", "zile frumoase de sărbători", "luncile umbroase", "mândrele dealuri", "zburdalnica vârstă a tinereții".*

Comparațiile subliniază trăsături asociindu-le cu elemente familiare sensibilității populare: *"cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte, strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești..."; "cu doi cai ca niște zmei".*

Repetițiile evidențiază semnificația unor idei și sentimente: *"Dragu-mi era satul nostru [...] Dragi-mi erau tata și mama [...] dragi-mi erau șezătorile"; "și câte și mai câte Mihai lăutariul [...], și câte alte petreceri..."*

Hiperbola amplifică comicul unor situații în relatarea faptelor: *"De piatră de-ai fi fost și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie..."; "de-ți părea tot anul zi de sărbătoare!".*

Exerciții propuse

❑ **1.** Bifați argumentele pe care le invocă Nică împotriva plecării la Socola:

- ☐ nu putea renunța la sat, la familie, la tovarășii săi de petreceri;
- ☐ obiceiurile și petrecerile din sat erau foarte frumoase;
- ☐ abandonarea vârstei voioase și lipsite de griji a copilăriei;
- ☐ se poate îmbolnăvi de dorul mamei;
- ☐ poate muri printre străini;
- ☐ alți colegi s-au lăsat de învățătură;
- ☐ era trist și plângea;
- ☐ Socola era un loc străin și prea departe de sat.

Selectați-le pe acelea care sunt cu adevărat serioase.
Comentați argumentele prin care Nică dorește să-și înduioșeze mama.

❑ **2.** Realizați într-o compunere descrierea satului (*cadrul natural, universul uman* și *obiceiurile caracteristice*) așa cum este evocat în fragmentul dat.

Precizați figurile de stil utilizate și rolul lor expresiv în cadrul descrierii, în sublinierea atașamentului afectiv al naratorului față de elementele descrise.

❑ **3.** Grupați în două coloane sentimentele asociate cu cuvintele și expresiile care definesc atmosfera de acasă și atmosfera caracteristică unui *"loc strein"*.

- voioșie - lipsă de griji - tristețe - singurătate - încântare - optimism - pesimism - amărăciune	*mă desfătam, cântând, mă bolnăvesc de dorul ei, chiuind cutreieram, să mor printre streini, plângând cu zece rânduri de lacrimi, cea mai mare însuflețire, nu se putea, zicând cu amărăciune, să nu-ți salte inima de bucurie, petreceri pline de veselie, părea tot anul zi de sărbătoare, năcaz, m-am frământat cu gândul, ochii înecați în lacrimi*

❑ **4.** Explicați rolul expresiv pe care îl are tripla comparație de la începutul fragmentului în conturarea sentimentelor naratorului.

❑ **5.** Alegeți elementele specifice genului liric existente în pasajele descriptive și comentați rolul lor expresiv.

- ☐ detalii vizuale caracteristice cadrului natural surprinse într-un tablou sugestiv (forme, linii, culori);
- ☐ expresia directă a sentimentelor autorului;
- ☐ universul uman evocat prin prisma afectivității autorului;
- ☐ ritmul și sonoritatea frazei sugerând farmecul rostirii versului popular;
- ☐ evocarea obiceiurilor și a tradițiilor satului din perspectiva subiectivă a autorului profund legat de lumea rurală
- ☐ utilizarea unor mijloace stilistice cu rol în sensibilitatea cititorului
- ☐ realizarea unui tablou bogat, plin de armonie și profund sentimental

❑ **6.** Alegeți citatele corespunzătoare principiilor morale care se desprind din discuția părinților lui Nică și comentați-le:

- ☐ Copiii trebuie să asculte de părinți.
- ☐ Totul în viață se obține numai prin muncă .
- ☐ Ei trebuie să aibă simțul responsabilității.
- ☐ Frații mai mari trebuie să-i ajute pe cei mai mici.

❑ **7.** Despărțirea de sat înseamnă și trecerea într-o altă vârstă, aceea a *"tinereții"*. Găsiți și alte argumente și comentați-le:

a) abandonarea jocului și a lipsei de griji caracteristice copilăriei;
b) despărțirea de locurile natale și de oamenii dragi;
c) despărțirea de familie;
d) înțelegerea sensului responsabilității în viață;
e) asumarea grijilor specifice maturității;
f) formarea unui viitor care să-i permită să trăiască independent, fără sprijinul părinților și să-și ajute pe cât posibil frații mai mici.

❑ **8.** Argumentați că fragmentul studiat posedă trăsăturile specifice amintirilor.

❑ **9.** Extrageți din text câte un exemplu de: epitet, comparație, enumerație, repetiție, personificare și inversiune.

❑**10.** Citiți cu atenție textul:

"Apoi, lasă-ți băiete, satul , cu tot farmecul frumuseților lui, și pasă de te du în loc strein și așa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă! Și doar mă sileam eu, într-o părere, s-o fac a înțelege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... și să mor printre streini! că văru-mieu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții s-au lăsat de învățat și, despre asta, tot mănâncă pâne pe lângă părinții lor."

a_1) Arătați ce fel de fraze sunt primele două și explicați conturul lor exclamativ.
a_2) Explicați punctuația utilizată la cuvântul *"băiete"* și forma acestui cuvânt.
a_3) Precizați forma cuvântului *"pasă"*.
a_4) Indicați antonimele cuvintelor *"strein"* și *"depărtat"*.
a_5) Transcrieți o antiteză și o enumerație și explicați rolul lor expresiv.
a_6) Scrieți sinonimele cuvintelor: pârdalnică, a se sili, părere, a înțelege.
a_7) Comentați sentimentele pe care le încearcă naratorul.
a_8) Explicați rolul expresiv al punctelor de suspensie utilizate.
a_9) Comentați nota de umor desprinsă din citat.
a_{10}) Indicați două procedee specifice oralității prezente în text.

Citește și află mai mult !

"Când intra Creangă la *Junimea* și dacă nu era altceva de făcut – își amintea, nu și fără o undă de nostalgie față de ireversibilitatea acelor seri, George Panu – atunci dl. Pogor, care gusta cel mai mult dintre noi poveștile sărate ale lui Creangă, îi zicea:

«– Creangă, ia spune-ne o poveste!

– Pe *ulița mare* sau pe *ulița mică*?

– Pe *ulița mare*, strigau mai mulți.»

O explicație a acestor cuvinte. Păpușarii (cei care umblau cu hârzobul cu păpuși în timpul carnavalului) aveau două feluri de piese pe care le jucau: unele *corozive*; și altele pentru copii. Când chemai un păpușar acasă, el se uita mai întâi la persoanele prezente și dacă nu-și explica bine situația, întreba:

– Cuconașule, pe *ulița mare* sau pe *ulița mică*?

– Pe ulița mică se grăbea stăpânul casei să spună. *Junimea* prefera *ulița mare*, căci celelalte povești se publicau în Convorbiri, sau chiar povestea lui Moș Nichifor, însă cu versiuni și detalii, altele decât în cea publicată."

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române I*, București, Ed. Saeculum I.O. & Ed. Vestala, 1999, p. 311, 312)

Exerciții rezolvate

☑ **1. Scrieți sinonimele corespunzătoare următoarelor cuvinte și expresii din text:**

stăruință, pe cheful cuiva, a se desfăta, a-i sălta inima de bucurie, o droaie, a păsa, pârdalnic, a se sili, trudă, gâlceavă, megieș, a se sclifosi, a dezmierda, a-și lua nădejdea, a-și căuta de drum, a-i purta cuiva de cheltuială, a-l bate grija, a-i sta împotrivă, a nu-și uita vorba.

R.
stăruință – insistență
a-i sălta inima de bucurie – a se bucura
a păsa – a căuta, a încerca
a se sili – a se strădui
gâlceavă – ceartă
a se sclifosi – a se alinta
a-și lua nădejdea – a se resemna
a-i purta cuiva de cheltuială – a plăti
a-i sta împotrivă – a se împotrivi
pe cheful cuiva – pe placul (voia) cuiva
o droaie – o mulțime
pârdalnic – afurisit
trudă – osteneală
megieș – vecin
a dezmierda – a mângâia
a-și căuta de drum – a pleca
a-l bate grija – a îngrijora
a nu-și uita vorba – a-și aminti

☑ **2. Notați substantivele din text care aparțin câmpului lexical al obiceiurilor satului.**

R. șezători, hori, clăci, petreceri, praznic, nuntă.

☑ **3. Reconstituiți succesiunea întâmplărilor, completând căsuțele de mai jos:**

R.

Mama hotărăște ca Nică să plece la Socola. → Nică încearcă să-și înduplece părinții să renunțe la hotărârea luată. → El își face planuri în noaptea dinaintea plecării → Nică și Zaharia își iau rămas bun de la părinți.

☑ **4. Extrageți din text exemple de stil direct, stil indirect, stil indirect liber și monolog interior.**

R. Stil direct:

"–Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!"

Stil indirect:

"Apoi cheamă pe tata și-i zice hotărâtor"

Stil indirect liber:

"... și tocmai când eram hotărât a spune mamei aceste, iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă, și Luca Moșneagu [...] se și aude strigând afară: «Gata sunteți? Haidem! Că eu vă aștept cu caii înhămați.»".

Monolog interior:

"Văzând eu că nu-i chip de stat împotriva părinților, începui a mă gândi la pornire, zicând în sine-mi cu amărăciune «Ce năcaz pe capul mieu!»"

• ROMANUL •

Definiție

Romanul este o specie a genului epic, foarte complexă, cu tradiții străvechi în literatura popoarelor.

Trăsături generale

Se caracterizează, în general, prin:
- amploarea desfășurării acțiunii (în centrul căreia se află, de obicei, mai multe personaje);
- reflectarea cadrului social și geografic;
- posibilitatea de a investiga procesele de transformare psihologică a omului sub influența condițiilor de viață;
- libertatea aproape neîngrădită a autorului de a situa acțiunea pe coordonatele timpului.

Romanul modern

Romanul modern – specific epocii noastre, prezintă o serie de inovații în raport cu romanul epocilor anterioare. În primul rând, îi este caracteristică explorarea subconștientului personajelor, adică a acelei zone care nu se află sub controlul lucid al conștiinței, al rațiunii. Faptele nu sunt relatate în ordine cronologică, ci într-o permanentă întrepătrundere a trecutului cu prezentul și chiar cu proiecțiile viitorului.

Romanul modern nu mai respectă structura tradițională, iar unele personaje sunt lipsite de consistență, devenind simple simboluri. Prin noutatea modalităților artistice surprinde esența ființei umane.

Subspecii

Există mai multe subspecii ale romanului, atât tradițional, cât și modern, spre exemplu:

- romanul istoric
- romanul psihologic
- romanul de moravuri
- Bildungsromanul (romanul formării)
- romanul-parabolă
- romanul-frescă
- romanul de aventuri
- romanul de dragoste
- romanul polițist
- romanul de spionaj etc.

MOROMEȚII

de *Marin Preda*

Despre autor

Prozator, eseist și traducător, **Marin Preda** (1922 – 1980) s-a născut în satul Siliștea – Gumești din județul Teleorman, sat rămas nemuritor prin romanul *"Moromeții"*.

Scriitorul surprinde cu realism lumea satului românesc din câmpia Dunării, pentru ca apoi sfera să se extindă și asupra altor medii sociale. Debutând cu nuvela *"Întâlnirea din pământuri"* (1948) maturitatea lui artistică s-a ilustrat în romane ca : *"Moromeții"*, *"Risipitorii"*, *"Intrusul"*, *"Marele singuratic"*, *"Delirul"*, *"Cel mai iubit dintre pământeni"*. Marin Preda rămâne unul dintre marii creatori ai romanului românesc din perioada postbelică.

Repere critice

■ "Marin Preda este, după părerea noastră, primul scriitor român clasic, de tipul lui Homer sau Tolstoi. Primul scriitor capabil, adică, să însumeze cu adevărat, într-o viziune totală și deci echilibrată, datele unei existențe cu mult mai complexe decât cea reflectată până la el. [...] În creația autorului *Moromeților*, omul și viața sunt cuprinse într-o singură privire integratoare, circulară, armonioasă și totală. După un secol de roman românesc, Marin Preda inaugurează tipul prozatorului demiurg."

(Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, București, Ed. Cartea Românească, 1970)

■ "Preda are ceea ce n-au mulți creatori: o *filosofie* de existență, un mod, adică, de a gândi omul și relațiile lui în univers. Numai la Sadoveanu mai aflăm o viziune despre om de o asemenea profunzime și coerență: omul privit *dinspre partea cosmicului*. La Preda, omul este privit dinspre partea istoriei. [...]

Ideea de dispariție a unei civilizații tradiționale și ideea gravă a morții individuale pun cartea [*Moromeții*] sub semnul unui tragism spiritualizat."

(Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. I)

■ "Scriitorul dovedește o artă literară complexă, în care fluxul epic dă o senzație copleșitoare de viață, excelând prin oralitatea încărcată de o ironie subtilă, alternând și topind laolaltă stilul direct cu stilul indirect, dând profunzime gândului omenesc. Se remarcă o rară dexteritate a folosirii simultane a timpurilor verbului care amplifică perspectiva narativă; viziunea scenică, folosirea dialogului, simțul comic și tragic, atenta observație psihologică conturează un mare prozator, realist-psihologic și social, cu totul original. Un scriitor modern, care urmează modele ilustre: Rebreanu, Faulkner, Dostoievski, Lev Tolstoi."

(Marieta Popescu, în *Dicționar antologic de literatură română*, vol. II. București, Ed. Nova 2001, 1995, p. 134)

■ "Și totuși... La Marin Preda nu se poate constata o «ruptură» cu tradiția marii proze românești care l-a precedat, mult mai clar fiind acest lucru cât îl privește pe Zaharia Stancu, cu romanul său «liric», *Desculț*, îndeosebi. Reprimând cu nemilă, în expresie, lirismul și poezia, Preda le potențează extraordinar, mult dincolo de Rebreanu. Aici, mai ales, stă marea noutate, descoperire, originalitate a artistului. Scena memorabilă a tăierii salcâmului [...], adunarea din poiana lui Iocan, primirea și jocul «călușului» [...], premierea lui Niculae la serbarea de sfârșit de an școlar [...] și alte multe momente din roman respiră *poezia* vieții de la câmpie și de pretutindeni, în cel mai adânc, mai autentic înțeles al cuvântului. Ea nu s-ar fi putut exprima decât

epic, dat fiind temperamentul artistului, și abia acum ne dăm seama că *Moromeții* (primul volum mai ales) au fost ca o descătușare de frumuseți și energii admirabile [...]"

(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. III, București, Ed. Minerva, 1987, p. 613)

■ "Axa fundamentală a romanului (vol. I), liantul desfășurării epice este **timpul îngăduitor**, idee formulată în primele rânduri: «se pare că timpul avea cu oamenii nesfârșită răbdare: viața se scurgea aici fără conflicte mari». Ideea revine simetric în finalul romanului, răsturnând imaginea vieții tihnite de la început. «[...] Timpul nu mai avea răbdare». Este o evoluție epică progresivă, în spirală, bine motivată. Scriitorul își fundamentează romanul din perspectiva omului cu «Timpul», a umanității cu Istoria, la răscruce de epoci, sub presiunea unor evenimente necruțătoare. Romanul conturează dramatismul satului românesc, surprinde duritatea evenimentelor ce vor sparge tiparele tradiționale ale existenței sale. **M.P.** abordează o temă fundamentală a gândirii sale scriitoricești – dispariția țărănimii tradiționale, mișcarea satului țărănesc către alte experiențe existențiale aduse de zguduirile istoriei, un sat bulversat și total restructurat."

(Marieta Popescu, în *Dicționar antologic de literatură română*, vol. II, București, Ed. Nova 2001, 1995, p. 127)

■ "Aspectele din viața colectivității satului tradițional se constituie într-o monografie a satului românesc: arhetipuri mitice sunt prezentate atât în primul volum cât și în cel de al doilea: – călușarii joacă în bătătura casei lui Bălosu; parastasul, spălatul picioarelor de Rusalii, plecatul la seceriș în zori, [...]; secerișul – moment de bucurie, de consonanță deplină a omului cu ritmurile naturii – are regulile lui; [...]. Cina tradițională, cu masa joasă, rotundă, cu scăunele cât palma; aldămașul băut după vânzarea salcâmului, [...]; scene din cancelaria școlii, intelectualitatea rurală, ceremonia sfârșitului de an școlar, [...] paginile care vorbesc despre moartea lui Moromete [...] toate acestea dovedesc o cunoaștere remarcabilă a vieții satului."

(Marieta Popescu, în *Dicționar antologic de literatură română*, vol. II. București, Ed. Nova 2001, 1995, p. 129 – 130)

■ "În romanul lui **P.** lumea satului încetează astfel să mai fie «rurală» în înțelesul literar consacrat al termenului, fiind pentru prima dată privită din interior. Satul fusese, din punct de vedere literar, un univers al existenței elementare sau idilice, pitorești sau poetice, al unei «umanități naturale» ori al «naturii umane» primitive, neevoluate; în proza lui **P.** satul este în primul rând un spațiu unde se simte și se găsește într-un mod specific, țăranii au o viață morală adâncă și existența lor se desfășoară în cadrele unei spiritualități constituite. Stabilitatea, echilibrul și încrederea în rațiune caracterizează acest univers, după o apreciere a scriitorului, «scăldat în lumina eternă a zilei de vară»."

(Mircea Iorgulescu, în *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 389)

■ "Romanul lui Marin Preda marchează o dată în creația literară românească. Odată cu el țăranul încetează să fie o ființă fără evenimente sufletești, o materie inaptă pentru marele roman. [...] Ilie Moromete face parte din seria celor ce pot fi ușor răniți sufletește, dintre cei ce, păstrându-și inocența, intră în situații insolubile. [...] Noutatea stă în faptul că un țăran adevărat este victima unei crize de conștiință autentice."

(Mihai Ungheanu, *Marin Preda, vocație și aspirație*, București, Ed. Eminescu, 1973)

■ "Prototipul noii înfățișări a lumii satului este Ilie Moromete, eroul central al romanului, țăran «absolut», trăind în convingerea că existența sa reprezintă lucrul cel mai însemnat din univers, disprețuind subțire tot ce vine de dincolo de marginile așezării, nepăsător la înnoire, de fapt neîncrezător în posibilitatea vreunei schimbări aducătoare de bine. Schimbarea produce dezordine și haos, iar pentru Moromete păstrarea ordinii vechi, moștenite, verificată de-a lungul timpului este prima condiție a vieții: «cum să trăiești dacă nu ești liniștit?» se întreabă el, apărându-și tenace curgerea «gândirii sale liniștite, îndârjit și hotărât să nu cruțe nimic pentru a o regăsi, simțind că înstrăinarea de ea ar aduce întunericul și că moartea n-ar fi mai rea decât atât»."

(Mircea Iorgulescu, în *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 390)

■ "Om al vremii sale, lipsit de ipoteza fie și utopică a altei lumi, Moromete e un sceptic, dealtfel ca și țăranul sărac Țugurlan, care, rezistând o clipă forței cu forța, se duce, de bunăvoie la închisoare. Exemplar al unei lumi crepusculare, una din victimele inexorabilității istoriei care nimicește orice tendință centrifugă, Moromete e un individ cu simțul umorului și, dovadă de finețe a comunității sale, de ironie.

Prin *Moromeții*, Marin Preda dovedește că țărănimea nu e stăpânită, cum se credea, doar de instinct, că, dimpotrivă, e capabilă de reacții sufletești nebănuite."

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981, p. 509)

■ "Ilie Moromete, protagonistul cărții, nu este nici însetatul de pământ, nici de îmbogățire cu orice preț, nici, mai ales, insul teluric purtat de impulsuri necontrolate și nici măcar «exploatatul» din veac, cum se știa până acum, «prostul» obijduit de stăpânire, prezentat spre a trezi compasiunea cititorului. El este [...] un contemplativ inteligent, temperat, un «filozof» iubind «liniștea» (fără de care nu se poate trăi și nu se poate face nimic durabil) și mai ales iubind libertatea, independența de gândire și exprimare a opiniilor."

(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. III, București, Ed. Minerva, 1987, p. 611)

Momentele subiectului

PRIMUL FRAGMENT (Partea I, Cap. I)

Expozițiunea:

1. Este prezentat cadrul acțiunii: începutul verii într-un sat din Câmpia Dunării, cu câțiva ani înaintea celui de al doilea război mondial.
2. Apar unele personaje: familia Moromete și vecinul lor, Tudor Bălosu.
3. La întoarcerea de la câmp, băieții se grăbesc să se odihnească, iar fetele pleacă la scăldat.
4. Ilie iese la drum, unde îl găsește vecinul său, Bălosu.
5. Moromete evită să răspundă la întrebarea lui Bălosu dacă îi vinde salcâmul cel bătrân.

AL DOILEA FRAGMENT (Partea a III-a, Cap. XX)

Intriga:

1. Este vestită venirea perceptorului pentru încasarea impozitelor.
2. Familia ascunde lucrurile mai valoroase din gospodărie.
3. Ilie pleacă în sat să împrumute bani pentru plata impozitelor.

Desfășurarea acțiunii:

4. Fierarul Iocan îl refuză pe motiv că n-a vândut grâul.
5. Scămosu nu-l împrumută pentru că explicațiile lui Moromete nu i se par convingătoare.

Punctul culminant:

6. Ilie află de la Scămosu că băieții lui sunt înțeleși să fugă de acasă, iar Achim nu se va mai întoarce cu oile.
7. Vestea îl zguduie pe Moromete.

AL TREILEA FRAGMENT (Cap. XXI)

Deznodământul:

Ilie, aflând că Nilă și Paraschiv au plecat cu căruța, își dă seama că au fugit și ei de acasă.

AL PATRULEA FRAGMENT (Cap. XXVII)

După lovitura primită din partea fiilor săi, Moromete se schimbă profund, devenind tăcut și retras.

Prezentarea romanului

Marin Preda s-a înscris prin romanul *"Moromeții"* pe linia romanului românesc de inspirație rurală ilustrat de Liviu Rebreanu (*"Ion"*), Ioan Slavici (*"Mara"*) și Mihail Sadoveanu (*"Baltagul"*). Scriitorul a adus însă o viziune nouă asupra lumii rurale privită prin perspectiva personajului moromețian.

Marin Preda urmărește în romanul său destinul familiei Moromete în strânsă legătură cu acela al satului, la o răscruce a istoriei, în preajma celui de-al doilea război mondial.

Acțiunea romanului începe cu câțiva ani înaintea declanșării războiului, în satul Siliștea-Gumești, din Câmpia Dunării. Dacă la începutul romanului timpul *"era foarte răbdător cu oamenii"*, viața scurgându-se *"fără conflicte mari"*, ideea apare simetric în finalul romanului, dintr-o perspectivă total opusă, zdruncinând din temelii imaginea vieții liniștite de la început.: *"Trei ani mai târziu izbucnea cel de-al doilea război mondial. Timpul nu mai avea răbdare."* Scriitorul surprinde transformările dramatice pe care le trăiește satul românesc ducând la dispariția țărănimii tradiționale, a micilor proprietari de pământ.

Pe fundalul satului românesc, este înfățișat destinul unei familii, aceea a țăranului Ilie Moromete. Este o familie numeroasă, cu copiii proveniți din alte căsătorii, în care interesele individuale opuse generează conflicte puternice. Tatăl, Ilie Moromete, se căsătorise pentru a doua oară cu Catrina, care era cu zece ani mai tânără decât el. Acesta adusese din prima căsătorie trei băieți (Paraschiv, Nilă și Achim), iar Catrina venise cu fata ei, Tita. La aceștia s-au adăugat Niculae și Ilinca, din căsătoria lui Ilie cu Catrina. Conflictele din sânul familiei Moromete se acumulează mocnind în sufletul membrilor acesteia.

Deși Catrina îi crescuse de mici pe cei trei băieți ai lui Moromete, aceștia ajung s-o urască pe mama lor vitregă, fiind influențați în permanență de sora mai mare a lui Ilie, Maria.

Guica, cum i se zicea, nemulțumită de recăsătorirea fratelui, începe să ridice pretenții asupra casei părintești și a locului din spatele gospodăriei lui Ilie, pe care l-ar fi dăruit unuia dintre nepoți, dacă ar fi locuit cu ea. Ea întreține suspiciunile băieților și sentimentul că sunt nedreptățiți în favoarea Catrinei, mai ales a fetelor care-și făceau zestre și erau vesele și frumoase.

Dușmănia împotriva Catrinei apare și din partea vecinilor lui Moromete, Tudor Bălosu și fiul acestuia, Victor, care urmăresc să ia lotul casei, pândind greutățile prin care trece familia Moromete. Împotriva Catrinei se ridică și o altă rudă a lui Ilie Moromete, Parizianul.

Pornind de la această stare conflictuală din sânul familiei, relația dintre Ilie și Catrina se înrăutățește. Auzind vorbele rele răspândite în sat de băieții lui Ilie și de Guica, Catrina își amintește de pogonul de pământ vândut din lotul ei, după război, pentru a salva familia de la foamete, Ca văduvă de război, Catrina primise în proprietate un lot de opt pogoane, din care mai avea decât șapte. Ea își revendică pogonul vândut, iar Moromete, deși promisese inițial, nu se ține de cuvânt și începe s-o ironizeze, stârnind mânia soției.

Familia Moromete reușise să-și păstreze totalul de paisprezece pogoane. Recolta era bună și oamenii făceau comerț cu cereale la munte, câștigând destul de bine. Invidioși că familia Bălosu câștigă bani *"frumoși"* din comerțul cu cereale, feciorii lui Ilie îl vorbesc de rău prin sat pe tatăl lor și insistă să plece și el cu cereale la munte. Ei pun la cale, îndemnați de Guica, plecarea lui Achim cu oile la București, primind consimțământul tatălui. Achim urma să nu se mai întoarcă acasă cu banii câștigați din vânzarea oilor.

Moromete se simte din ce în ce mai strâmtorat pentru a-și plăti *"fonciirea"* și datoriile la bancă. Ca să facă față acestora, el hotărăște să taie salcâmul cel bătrân ce străjuia cu coroana lui bogată nu numai grădina lui Moromete, dar și partea aceea de sat. Tăierea și vânzarea salcâmului, simbol al trăiniciei și stabilității familiei țărănești, reprezintă primul semn al declinului familiei Moromete, care va traversa o criză economică și morală, declanșând drama lui Ilie Moromete.

Drama din sânul familiei va determina risipirea acesteia. Nilă și Paraschiv, devenind tot mai înverșunați împotriva restului familiei, fug la București cu caii și căruța. Ilie, plecat în sat să găsească bani de împrumut pentru plata *"fonciirei"*, află de la Scămosu că Achim nu mai avea de gând să se întoarcă acasă cu banii obținuți din vânzarea oilor și că băieții erau înțeleși să fugă de acasă. Zdruncinat în adâncul sufletului, Moromete constată la întoarcerea sa acasă că și ceilalți doi fii ai săi îl părăsiseră.

Cântărind situația grea în care se află, Ilie Moromete ia hotărârea să-i vândă lui Bălosu locul din spatele casei și o parte din pământ. Cu banii primiți, își plătește fonciirea, datoriile la bancă și lui Aristide, cumpără doi cai și plătește taxele de internat pentru Niculae. Rezolvarea era însă de scurtă durată, Ilie urmând să găsească alte soluții pentru plata înnoită a acelorași datorii.

Drama lui Moromete se adâncește o dată cu spulberarea iluziilor legate de unitatea familiei, de păstrarea intactă a loturilor de pământ, garanție a independenței financiare și a liniștii sale interioare.

Destinul familiei Moromete se desfășoară în paralel cu viața satului. Astfel, fuga Polinei Bălosu cu Birică, tânărul sărac pe care-l iubește, cearta cu tatăl ei declanșează o luptă înverșunată. Polina îl convinge pe Birică să secere grâul de pe lotul care trebuia să reprezinte partea ei de zestre, ceea ce atrage bătaia de pe câmp dintre Birică și cei doi Bălosu, tată și fiu. Conflictul la care asistă în tăcere mama Polinei ia mare amploare, determinând-o pe Polina să pună foc casei părintești, pentru a se răzbuna pe tatăl neîndurător.

Aflăm totodată despre soarta lui Țugurlan, tată a șapte copii, care va ajunge la închisoare după ce îl bate pe fiul primarului și pe șeful de post. Cearta Anghelinei cu Vasile Boțoghină cunoaște o desfășurare comică, femeia opunându-se hotărârii bărbatului de a vinde o bucată de pământ pentru a merge la sanatoriu.

Poiana lui Iocan este inima satului, unde oamenii se strâng și fac politică. Dialogul este condus de cei mai deștepți săteni: Moromete, Cocoșilă și Dumitru lui Nae, care citesc ziarul și comentează politica. Cel care domină aceste întruniri, explicând și clarificând cu ironie și umor toate problemele, este Ilie Moromete.

Romanul alcătuiește o monografie impresionantă a satului românesc din Câmpia Dunării, conținând momente importante din viața oamenilor (iubirea, moartea), obiceiuri tradiționale (parastasul, spălatul picioarelor de Rusalii, jocul călușarilor în bătătura lui Bălosu), șirul muncilor câmpului (prașila, secerișul, treieratul, măcinatul grâului la moară) momente semnificative din viața familiei (cina, adălmașul băut după vânzarea salcâmului, jocul băieților cu bobicul), surprinderea unor detalii semnificative ale peisajului, ale câmpiei.

Scena cinei în familia Moromete din primele pagini ale romanului este memorabilă; așezarea sugerează ierarhia existentă în familie, gruparea membrilor și conflictele latente care mocnesc în sânul acesteia. Feciorii mai mari stăteau *"spre partea din afară a tindei"*, fiind pregătiți oricând să plece; Catrina stătea totdeauna lângă vatră, lângă ea îi avea pe Niculae, Ilinca și Tița; Moromete domina masa, stând în pragul celei de-a doua odăi și *"stăpânea cu privirea pe fiecare"*, aspect care subliniază rolul său de conducător autoritar al familiei.

Scena prânzului, plasată spre sfârșitul romanului, deși creează simetria cu scena cinei, apare într-o puternică opoziție cu prima. După ce Moromete află că Paraschiv și Nilă *"s-au înțeles să fugă de acasă"*, reacția tatălui exprimă drama acestuia cu toate sentimentele amestecate pe care le trăia: durere, tristețe, surprindere, înfrângere, mânie, apărându-i lui Niculae *"doborât ca de boală"*. Prânzul se desfășoară într-o atmosferă de tăcere apăsătoare, cu privirile plecate, întoarse înăuntru. Este momentul de maximă tensiune care va duce la răbufnirea disperată a tatălui, bătaia cu parul a feciorilor, urmată de fuga acestora la București, pecetluind risipirea familiei.

Pe fundalul acestei vieți țărănești milenare, desfășurată după un cod nescris de obiceiuri și tradiții, destinul lui Moromete evoluează tragic sub semnul schimbării vremurilor.

Ilie Moromete nu este lacom după pământ ca vecinul său Bălosu, el vrea să-și păstreze intacte loturile care îi asigură unitatea familiei, liniștea și echilibrul interior, libertatea spiritului, plăcerea contemplației și a comunicării. Inteligența, umorul, spiritul său scormonitor cu care privește oamenii dinlăuntrul său și încearcă să înțeleagă schimbările satului, logica sa interioară îl individualizează în rândul sătenilor, conferindu-i un loc aparte, unanim recunoscut.

Drama determinată de fuga feciorilor atrași de mirajul orașului și vânzarea pământului îl zdruncină puternic pe Moromete. Părăsit de fiii cei mari, măcinat de conflictele din sânul familiei, văzându-și familia dezbinată și risipită, Moromete se retrage în sine, departe de oameni, într-o tăcere dramatică. Îndepărtându-se de oameni și de familie, el vede că rosturile gospodăriei țărănești s-au năruit și nu poate accepta acest crud adevăr.

Primul volum al romanului se încheie simetric cu trei ani înaintea celui de al doilea război mondial, cu impresia că evenimente sumbre urmau să se abată asupra satului românesc, iar *"timpul nu mai avea răbdare"*.

Caracteristicile textului

TEMA Romanul *"Moromeții"* (vol. I) oglindește lumea satului românesc din Câmpia Dunării, urmărind destinul familiei Moromete, o familie numeroasă, care se confruntă cu greutățile existenței.

TITLUL Titlul aduce în prim-plan soarta unei familii, a Moromeților, de-a lungul unei perioade de câțiva ani în preajma războiului. Neavând decât puțin pământ, aceștia luptă cu greutățile vieții pentru a supraviețui și pentru a rămâne o familie unită. Fuga celor trei fii ai lui Moromete cu bruma lor de avere zguduie profund familia și mai ales pe capul acesteia, bătrânul Moromete, ducând la destrămarea familiei. Trist și însingurat, el se izolează încet de ceilalți, nemaisimțind plăcerea de a vorbi cu aceștia, de a participa la viața satului.

CADRUL ACȚIUNII Acțiunea romanului este plasată în satul Siliștea-Gumești, așezat în Bărăgan, cu câțiva ani înaintea celui de al doilea război mondial. Primul capitol debutează la începutul verii, timpul scurgându-se încet, *"fără conflicte mari"*.

ACȚIUNEA **Primul fragment**, extras din capitolul I al primei părți a operei, ne oferă posibilitatea cunoașterii familiei Moromete. Aceasta tocmai se întorsese de la prășilă. Băieții cei mari ai lui Moromete – Paraschiv, Nilă și Achim – se grăbesc să se refugieze care încotro pentru a se odihni, iar Tita și Ilinca pleacă să se scalde.
Ilie, rămas singur în curte, trage căruța la umbra celor doi salcâmi de lângă poarta grădinii, apoi iese la drum. Acolo îl găsește vecinul său, Tudor Bălosu. După ce discută puțin despre prașilă, Moromete este întrebat dacă s-a hotărât să-i vândă salcâmul, dar acesta evită să răspundă.

Al doilea fragment (din Partea a treia, Cap. XX) pune în lumină un conflict existent în sânul familiei, între fiii cei mari ai lui Moromete și tatăl lor, ducând la destrămarea ei. Acest fragment debutează cu aflarea veștii despre venirea perceptorului în sat. După ce familia ascunde lucrurile mai valoroase din gospodărie, Ilie pleacă în sat ca să împrumute bani pentru plata impozitelor. Iocan, fierarul, îl refuză pentru că nu vânduse grâul. Scămosu, negustorul de găini, îl primește rezervat, nelăsându-se convins de argumentele lui Moromete. Mai mult, când află că Moromete mizează pe întoarcerea lui Achim cu turma de la București și pe vânzarea oilor, se hotărăște să-i spună ce aflase de la un alt consătean, Cătănoiu. Astfel, tatăl află că fiii săi erau înțeleși să fugă de acasă, iar Achim nu mai avea să vină cu oile. Vestea îl zguduie adânc pe Moromete, care devine nemișcat și tăcut, simțindu-se trădat și mințit de fiii săi.

Fragmentul al treilea (din Cap. XXI) ne dezvăluie cele întâmplate după plecarea perceptorului. Moromete, negăsind bani de împrumut în sat și complet schimbat de cele aflate despre fiii săi, plătise impozitele din banii strânși pentru plecarea lui Niculae la școală.

Tatăl află de la Catrina că Paraschiv și Nilă au plecat cu căruța și amână orice discuție în legătură cu cele descoperite. Catrina vede cum Ilie se întunecă la

chip, dar nu poate obține nici o explicație de la bărbatul ei. Acesta izbucnește într-o mânie violentă și, refuzând să mai vadă sau să mai discute cu cineva, se retrage după colțul casei în grădină.

Fragmentul al patrulea (din Cap. XXVII) ni-l înfățișează pe Moromete, schimbat complet după lovitura primită prin fuga fiilor săi cu ceea ce avea mai valoros în gospodărie, oile, caii și banii economisiți în lada Catrinei.

Strângându-și durerea adânc în suflet, el nu mai stătea ceasuri întregi pe prispă sau la drum, de vorbă cu oamenii. Retras și însingurat, Moromete părea de nerecunoscut cu trei ani înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

UNIVERSUL OPEREI Opera înfățișează universul satului: munca istovitoare a țăranilor pe câmp, lupta permanentă pentru plata impozitelor spre a nu înstrăina nici o palmă de pământ, plăcerea de a sta de vorbă cu oamenii din sat și de a dezbate împreună problemele colectivității, tentația tinerilor de a evada din această lume, simțindu-se atrași de oraș, relațiile dintre oameni și în sânul familiei, frământările acestora. Scriitorul surprinde cu finețe această lume, în care Ilie Moromete și celelalte personaje își au un loc bine stabilit, dezvăluindu-ne ceea ce ei gândesc și simt fie direct, fie mai ales indirect, prin felul lor de a se comporta, de a acționa, de a vorbi, prin gesturi și mimică. **Vocea naratorului** se face auzită prin modul cum caracterizează acțiunile, gesturile și vorbele personajelor sau cum își exprimă punctul de vedere asupra întâmplărilor prezentate:

Se observă o anumită **simetrie** a romanului prin referirea pe care naratorul o face la timpul istoric în care este plasată acțiunea. La început, *"timpul era foarte răbdător cu oamenii; viața lor se scurgea aci fără conflicte mari"*, în tiparele știute ale universului rural, ale tradițiilor și obiceiurilor pe care familia și colectivitatea satului le respecta cu sfințenie.

La sfârșitul romanului *"timpul nu mai avea răbdare"*, lumea satului cunoaște frământări și schimbări mari, iar familia Moromete trăiește drama destrămării unității sale și a zdruncinării credinței în proprietate, pe când relațiile în sânul colectivității devin mai tensionate. Timpul influențează dureros lumea rurală, relațiile dintre oameni și relațiile în interiorul familiei. Timpul capătă astfel o trăsătură conflictuală, grăbindu-se spre un deznodământ care să elibereze toate energiile negative acumulate, toate nemulțumirile, opresiunile și frământările satului: *"Trei ani mai târziu, izbucnea cel de-al doilea război mondial"*.

MODURI DE EXPUNERE Scriitorul a reușit să dea viață acestei lumi frământate, îmbinând toate modurile de expunere. **Narațiunea** este modul de expunere dominant care strânge laolaltă toate acțiunile romanului, cele principale și cele secundare, într-o țesătură densă, cu scene memorabile, care converg prin acumulări conflictuale spre un deznodământ dramatic.

Descrierea conturează locuri și oameni, scene de familie sau ale colectivității satului (adunările din poiana lui Iocan), momente pline de dramatism (tăierea salcâmului) sau trăirile personajelor consemnând gesturile, mimica, atitudinea acestora în momente semnificative.

Dialogul și monologul interior surprind magistral trăsăturile personajelor, stările lor sufletești, viziunea lor asupra lumii, fiind modul de expunere prin care scriitorul își caracterizează eroii și dinamizează acțiunea romanului. Paleta de tonalități este foarte variată: dialoguri aspre, violente sau ironice, cu o duioșie ascunsă sau cu insinuări subtile, pentru că personajele lui Marin Preda simt plăcerea comunicării. Mai mult, la Ilie Moromete dialogul și monologul interior ne dezvăluie și o viziune particulară asupra lumii și a oamenilor, un mod de a medita și a căuta răspunsuri în momente de cumpănă.

ROMAN *"Moromeții"* reprezintă o operă epică de mare amploare, cu o acțiune complexă care se desfășoară pe o durată mai mare de timp și pe mai multe planuri, la care participă un număr mare de personaje, antrenate în relații de multe ori conflictuale. Acțiunea este înfățișată într-o gradație ascendentă culminând cu drama pe care o trăiește Ilie Moromete, ducând la destrămarea familiei sale. Universul operei este redat prin interferența echilibrată a modurilor de expunere: narațiunea, dialogul, monologul interior și descrierea. În acest roman, se remarcă virtuțile narative ale autorului. Acesta povestește lent, surprinzând detaliul semnificativ, mișcările, gesturile, mimica și tonalitatea în care se exprimă personajele.

Romanul cuprinde însă și atributele prozei de analiză și creație. Dialogul și monologul completează în chip fericit narațiunea, sondând sufletul personajelor și dezvăluindu-ne viziunea acestora asupra lumii. O notă particulară a stilului acestui roman o constituie și prezența stilului indirect liber într-o alternanță originală cu exprimarea directă.

De un efect deosebit în plan narativ este și alternanța planurilor, planul moromețian și planul celorlalte personaje, planul familiei și planul colectivității satului, prin care se realizează imaginea caleidoscopică a universului rural.

REALIZAREA ARTISTICĂ Romanul lui Marin Preda se caracterizează printr-un stil inconfundabil. Limba bogată în expresii populare, dar și în cuvinte neologice sugerând transformările pe care le trăiesc satul și locuitorii acestuia, având virtuțile limbii vorbite (enunțuri interogative și exclamative) asigură oralitatea stilului și exprimarea spontană și nuanțată a personajelor. Stilul romanului caracterizat prin naturalețe, expresivitate și savoare, umor și oralitate, pune *"Moromeții"* sub semnul capodoperei.

Resursele oralității mânuite cu artă de către scriitor conferă autenticitate operei, redând cu expresivitate universul existenței țărănești.

Stilul lui Marin Preda se caracterizează prin concentrare și expresivitate. Puținătatea mijloacelor stilistice dă mai multă vigoare viziunii scriitorului care explorează lumea satului într-un moment de răscruce.

Epitetele scot în evidență amănuntul semnificativ în descifrarea sufletului personajelor: *"se uită doar intrigat la precupeț"; "înfățișarea ciudată a celuilalt"; "rămase cu privirea țintă pe chipul lui"; "îl găsi în aceeași nemișcare, cu fruntea în pământ, țeapăn și sumbru"; "ieșind neliniștită în urma lui"; "glas poruncitor"; "urlă schimonosit groaznic la față".*

Personificarea directă sau epitetul personificator umanizează viziunea scriitorului asupra lumii, aducând timpul mai aproape de oameni și de trăirile acestora: *"timpul era foarte răbdător cu oamenii"*, *"Timpul nu mai avea răbdare."*.

Enumerațiile marchează acumularea unor detalii caracteristice: *"Paraschiv [...] se dăduse jos din căruță, lăsase pe alții să deshame și să dea jos uneltele, iar el întinsese pe prispă o haină veche și se culcase peste ea gemând."* Uneori, enumerațiile sunt întărite de repetiții: *"parcă și slăbise; parcă se ascuțise și se subțiase"*.

Repetițiile scot în evidență amănuntul revelator: *"Paraschiv [...] se culcase gemând"*; *"La fel făcuse și al doilea fiu, Nilă [...] după ce se aruncase într-un pat, începuse și el să geamă"*; *"Se uită numai o dată la el, apoi începu să se uite în altă parte ..."*; *"Negustorul repetă și [...] trebui să repete încă o dată ..."*; *"Nu mi-a trimes nici un ban! Nu mi-a trimes el nici un leu!"*; *"Achime, Achime! ... Nilă, Nilă! ... Paraschive, Paraschive!"*; *"Absolută, absolută libertate le-am lăsat!"*; *"Taci! [...] Taci din gură!"*.

Comparațiile subliniază trăsături ale personajelor: *"Nilă [...] începuse și el să geamă [...] ca și când ar fi fost bolnav"*.

Antiteza evidențiază trăirile contradictorii ale personajelor: *"cu acel glas firesc și în același timp straniu"*; *"cu o jale și o tristețe aproape duioasă, nepământească"*; *"De ce să fugiți, frățioare? [...] Încet nu puteți să mergeți?"*.

Romanul *"Moromeții"* marchează o culme a artei narative de inspirație rurală, neegalată până în prezent. Conturarea lumii rurale în secolul XX și sondarea psihologiei țăranului român confruntat cu transformările epocii moderne stabilesc două coordonate sigure ale unei capodopere.

PERSONAJELE

Ilie Moromete reprezintă personajul central al operei. El este un caracter puternic care tutelează destinul familiei până în momentul în care fiii cei mari se răzvrătesc și fug de acasă, declanșând o puternică criză morală în sufletul tatălui.

Personajul se definește prin gesturi, acțiuni și limbaj. Portretul eroului se încheagă pe parcursul operei din acumularea detaliilor semnificative. Rămas cu trei fii din prima căsătorie (Paraschiv, Nilă și Achim), el se recăsătorește cu Catrina, care aduce dintr-o căsătorie anterioară o fată, Tita, și au împreună încă doi copii, pe Ilinca și pe Niculae. Ilie Moromete constituie adevăratul conducător al familiei, de ale cărui hotărâri depind destinele tuturor membrilor ei. Cu autoritate, el încearcă să păstreze familia unită, deși numeroase conflicte subterane există în sânul acesteia, având convingerea că în felul acesta poate păstra stabilitatea gospodăriei țărănești, lotul de pământ intact în fața tuturor influențelor negative. Lupta crâncenă pentru existență nu-l dezumanizează.

Conștiința că se poate bizui pe familie și pe gospodărie îi conferă siguranța de sine, echilibrul interior, libertatea și plăcerea de a privi lumea dintr-un punct de vedere personal și de a discuta. A sta pe stănoagă la drum, fumând și privind înseamnă a asista la un spectacol pe care îl comentează în sinea lui, într-un monolog interior sugestiv, sau împreună cu unii dintre săteni. Felul său de a vorbi, plin de farmec, de ironie și umor, îi conferă în sânul familiei și în sat un prestigiu de necontestat. De o inteligență uimitoare, acest *"țăran-filozof"*, cum a fost numit de

critica literară, deține știința de a povesti, de a descoperi lucruri ascunse prin intermediul cuvintelor. Cuvintele scot la lumină cele mai încâlcite gânduri, încercând să le pună în ordine și să le găsească o explicație. Moromete căpătase obiceiul de a vorbi singur, retrăgându-se pe undeva, prin grădină sau prin spatele casei. Fiind întrebat de ce vorbește singur, acesta a răspuns: *"e din pricină că n-am cu cine discuta"* cu sensul că «nimeni nu merită să-i asculte gândurile». Interlocutorul său imaginar devenea astfel un interlocutor ideal, capabil să-i înțeleagă cele mai ascunse gânduri, cu care putea să comenteze amănuntele surprinzătoare. Ilie Moromete comentează însă și cu sătenii, fie evenimentele mărunte ale vieții satului, fie face politică la fierăria lui Iocan.

Ilie Moromete este înzestrat și cu un spirit de observație remarcabil. El *"vede"* acolo unde alții nu observă nimic, descoperă lucruri mărunte care dobândesc o semnificație deosebită: *"Și deodată avu o bănuială și nu sfârși cuvântul, văzu înfățișarea ciudată a celuilalt și rămase cu privirea țintă pe chipul lui.*

– Acum de ce-oi fi crezând tu, zise, că nu se întoarce Achim cu oile de la București?! Crezi că te mint?"

Personajul trăiește simultan două existențe: una reală, în cercul prietenilor, al familiei, al colectivității cu care intră în dialog și alta ideală, interioară, în care se mișcă mai liber și se exprimă prin intermediul monologului interior. Tăcerile lui devin semnificative, el evită să dea răspuns interlocutorului, dar gândul se țese înlăuntrul lui într-un monolog sugestiv: *"Moromete se uită țintă la vecinul său înțelegând pentru ce ieșise el la drum și nu răspunse la întrebare. «Da, am discutat odată să-ți vând un salcâm! Poate am să ți-l vând... poate n-o să ți-l vând... De ce trebuie să ne grăbim așa ?!» părea să-i spună."*

Aflarea veștii că Achim nu se mai întoarce acasă cu oile îl lovește adânc în sufletul său de părinte. Fusese mințit și înșelat chiar de fiul său, în care avusese deplină încredere, acceptând să-l lase să plece cu turma la București. Gesturile și vorbele tatălui devin sugestive, vădind tulburarea acestuia: *"Moromete înțepeni"*, *"așteptă câteva clipe cu gâtul întins"*, *"strigă"*, *"Tăcerea mai dură câteva clipe"*. Vestea că fiii lui sunt înțeleși să fugă de acasă cade ca un trăsnet asupra tatălui, clătinându-i convingerile de o viață. Nu înțelegea și nu putea să înțeleagă crudul adevăr. Gesturile, fizionomia, atitudinea lui sunt elocvente: *"Negustorul repetă, dar Moromete tot nu înțelese bine și negustorul trebui să repete încă o dată și să-i dea amănunte [...] În sfârșit Moromete înțelese. Rămase tăcut. [...] îl găsi în aceeași nemișcare, cu fruntea în pământ, țeapăn și sumbru. Fața i se înnegrise și în cele câteva minute parcă și slăbise; parcă se ascuțise și se subțiase."*

Primise această lovitură în punctul cel mai dureros legat de credința lui în unitatea familiei. Jalea îl copleșea, deopotrivă cu sentimentul de duioșie; pe ambele le simțea în adâncul sufletului și le exprima pentru prima oară cu un glas nefiresc ca de bocet, ca la despărțirea de cineva drag: *"Sunt trei luni de când a plecat, zise Moromete cu acel glas firesc și în același timp straniu, pe care îl au oamenii când vorbesc despre lucruri practice în odaia unui mort. [...] adăugă Moromete cu jale și tristețe, dar tot așa, cu o jale și o tristețe aproape duioasă, nepământească. El clătină din cap și uitându-se țintă în pământ, șopti: Achime, Achime!... Nilă, Nilă!... Paraschive, Paraschive!"*

Capacitatea lui de disimulare, care fusese principala lui trăsătură, ajutându-l să-și ascundă gândurile și sentimentele în fața celorlalți, s-a transformat într-o ironie tristă. Îl durea faptul că băieții nu i-au cerut voie să plece, că s-au temut poate să o facă, nu-i înțelegea, i se părea că s-au îmbolnăvit dacă au încălcat legile sfinte ale familiei și ale pământului: *"Băieții mei, Scămosule, sunt bolnavi... Să fugă de acasă! De ce asta? Nu i-am lăsat eu să facă ce vor? Absolută, absolută libertate le-am lăsat!"* Umorul prin care încearcă să-și ascundă amărăciunea făcând haz de necaz și în această situație dureroasă, nu-l părăsește. El se străduiește în fața consăteanului său să-și revină, să pară cel de odinioară care comenta cu tâlc orice situație, chiar dacă atunci o făcea pe seama sa: *"Dacă veneau și-mi spuneau: «Mă, noi vrem să fugim de acasă», crezi că i-aș fi împiedicat eu, Scămosule!? «De ce să fugiți, frățioare? le-aș fi spus. Încet nu puteți să mergeți?»"*

După această lovitură, siguranța de sine se clatină. Cele aflate se transformă în dureroasa certitudine că fusese părăsit de fiii săi. Gesturile și reacțiile personajului sunt de nerecunoscut chiar și pentru soția lui. El izbucnește într-o mânie violentă care o surprinde și o înfricoșează pe Catrina ca o presimțire rea: *"–Taci! strigă deodată Moromete și în aceeași clipă ridică pumnul. Taci din gură! aproape că urlă el schimonosit groaznic la față. Vă omor dacă nu tăceți din gură!"* Cuvintele, plăcerea de a le rosti dispăruseră. Faptul că nu mai dorea să comunice cu ceilalți, că se izola și își aduna tot mai adânc în suflet durerea care-l copleșea demonstrează criza profundă pe care o parcurge: *"Moromete amuți și el o clipă, dar apoi se smulse din loc și amenință încă:*

– Dacă mai văz pe cineva înaintea ochilor... Și dacă mai aud o vorbă...

Și pieri cu pași mari pe după colțul casei."

Criza se adâncește, deși eroul caută să îndepărteze sentimentul de vinovăție pentru fuga copiilor, punându-l pe seama lumii, pe seama transformărilor care zdruncinau din temelie gospodăria țărănească tradițională.

Prin modul cum apără valorile tradiționale ale familiei și ale gospodăriei sale, pe care caută să le păstreze intacte, Moromete își dovedește încă o dată demnitatea și tăria morală. Criza morală pe care o traversează este adâncă și conferă mai multă profunzime sufletească personajului. El se schimbă mult. Dacă înainte credea că toată lumea trebuia să-l asculte și să facă întocmai cum hotărâse, ceea ce-i dădea o siguranță de sine de invidiat, după fuga copiilor își mai păstrase numai aparența de nepăsare. Moromete devenise trist și însingurat, retras și rupt de vechile obiceiuri, fără plăcerea de a mai comunica: *"Moromete nu mai fu văzut stând ceasuri întregi pe prispă sau la drum pe stănoagă. Nici nu mai fu auzit răspunzând cu multe cuvinte la salut. Nu mai fu auzit povestind."* Lupta pentru apărarea vechilor bucurii se sfârșea.

Moromete, așa cum afirmă criticul Eugen Simion, *"simbolizează lumea țărănească în valorile ei durabile"*, nutrind iluzia că poate trăi ocolit de evenimente.

Exerciții propuse

❑ **1.** Ilustrați prin exemple nuanțele multiple ale dialogului în romanul *"Moromeții"* (ironic, umor, insinuare, solemnitate, asprime, autoritate, curiozitate, surpriză, neîncredere, suferință etc.)

❑ **2.** Argumentați că personajul lui Marin Preda, Ilie Moromete, are vocația comunicării, îi place să întrebe, să afle, să cerceteze, să comenteze și să-și destăinuie opiniile, impresiile sau aprecierile.

❑ **3.** Spuneți-vă părerea și argumentați!
În cadrul narațiunii se face auzită vocea naratorului?
Aveți în vedere următoarele aspecte:
- caracterizarea acțiunilor, gesturilor, felului de a gândi și vorbi, și a sentimentelor personajelor;
- exprimarea unui punct de vedere legat de faptele narate.

❑ **4.** Indicați câteva pasaje descriptive din fragmentele studiate și evidențiați rolul descrierii în cadrul narațiunii.

❑ **5.** Ce sentimente nutrește autorul față de personajul principal? Motivați.

❑ **6.** Arătați care sunt factorii care determină drama lui Ilie Moromete.

❑ **7.** Argumentați că Ilie Moromete trăiește drama năruirii credinței țăranului în familie și proprietate.

❑ **8.** Extrageți din text câte două exemple de cuvinte și expresii populare, de neologisme.

❑ **9.** Caracterizați-l pe Ilie Moromete analizând felul lui de a vorbi.

❑ **10.** Indicați două modalități prin care scriitorul realizează oralitatea limbajului.

❑ **11.** Interpretați următorul fragment și extrageți trăsăturile personajului principal:

"–Sunt trei luni de când a plecat, zise Moromete cu acel glas firesc și în același timp straniu, pe care îl au oamenii când vorbesc despre lucruri practice în odaia unui mort. Nu mi-a trimes nici un ban! Nu mi-a trimes el nici un leu, Scămosule! adaugă Moromete cu jale și tristețe, dar tot așa, cu o jale și o tristețe aproape duioasă, nepământească. El clătină din cap și uitându-se țintă în pământ, șopti: Achime, Achime!... Nilă, Nilă!... Paraschive, Paraschive!..."

❑ **12.** Comentați umorul personajului și trăirile sufletești ale acestuia desprinse din următorul fragment:

"–Băieții mei! exclamă Moromete cu glas de parcă n-ar fi știut că avea băieți. Băieții mei, Scămosule, sunt bolnavi... Să fugă de acasă! De ce asta? Nu i-am lăsat eu să facă ce vor? Absolută, absolută libertate le-am lăsat! Dacă veneau și-mi spuneau: «Mă, noi vrem să fugim de acasă», crezi că i-aș fi împiedicat eu, Scămosule? «De ce să fugiți, frățioare? le-aș fi spus. Încet nu puteți să mergeți?»"

❑13. Spuneți-vă părerea! Ce a determinat fuga de acasă a băieților lui Moromete? Ilie Moromete e vinovat de aceasta? Motivați.

❑14. Cum interpretați cuvintele lui Moromete: *"Absolută, absolută libertate le-am lăsat!"* Este adevărat ceea ce spune?

❑15. Interpretați reacția Catrinei în momentul în care îl vede pe Moromete total schimbat. Ce simte femeia și cum îl privește pe soțul ei?

Citește și află mai mult !

Iată ce versuri îi trimitea Marin Preda, prin 1942, scriitorului Geo Dumitrescu, singurele scrise de autorul *Moromeților* și niciodată publicate:

Întoarcerea fiului rătăcit

E dimineață, am gura amară și cârcei în tot corpul;
peste geam văd pâinea rotundă și inaccesibilă ca idealul unui adolescent.
Mă întind și mă las fără să vreau în voia mea însumi
și cuget banal că lumea-i inutilă și trăiește fără nici un rost.
Așa cum sunt mă cuprinde nostalgia boabelor de porumb coapte-n tarabă
și a mămăligii cu brânză friptă pe jăratec a oamenilor proști...

(citat în Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române,* vol. III, București, Ed. Minerva, 1987, p. 614)

Al. Preda, fratele scriitorului, într-un interviu din decembrie 1980 mărturisește următoarele:

"Fratele meu a fost acel Marin pe care l-ați întâlnit în penultima lui carte *Viața ca o pradă.* Un copil de țărani – frământat, foarte frământat, încă la acea vârstă, de o grămadă de lucruri omenești. Distanța de patru ani dintre noi, mai ales în copilărie, este mare. Dar îmi amintesc că în școala primară el a fost cu totul deosebit, făcând dovada oarecum a înzestrării sale. Lucrările lui, chiar acele lucrări școlărești, la o școală primară dintr-un sat din Câmpia Dunării, erau de proporții, unele aveau câteva zeci de pagini. Nu era la îndemâna oricărui copil să scrie astfel de compuneri libere. Scrisul a fost destinul lui și aceasta se vedea de atunci."

(Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române,* vol. II., București, Ed. Saeculum I.O. / Ed. Vestala, 1999, p. 89)

Exerciții rezolvate

☑ 1. Enumerați câteva aspecte ale vieții rurale din romanul *"Moromeții"*, așa cum reies din fragmentele studiate.

R. Romanul *"Moromeții"* oferă o frescă a vieții rurale din Câmpia Dunării cu câțiva ani înaintea celui de-al doilea război mondial. Familia Moromete ilustrează viața țăranilor din Siliștea-Gumești. Munca istovitoare la câmp și în gospodărie de-abia îi ajută să supraviețuiască, plătindu-și cu greu impozitele și taxele împovărătoare. După ce au muncit o zi întreagă la câmp, cu mic cu mare, ei se întorc acasă frânți de oboseală și de-abia mai au răgazul să schimbe câte

o vorbă cu vecinii. Plăcerea lui Moromete de a ieși la drum, de a discuta și comenta cu sătenii întâmplările din lumea satului sau de a se întâlni în poiana lui Iocan, pentru a comenta viața politică, reprezintă momente rare de intensă delectare în existența acestui țăran – filozof, înzestrat cu o fire reflexivă.

Viața își urmează cursul în Câmpia Bărăganului și deosebirile sociale se adâncesc. Mulți țărani sărăcesc, sunt obligați să vândă din pământ pentru a face față plății impozitelor și pentru a înfrunta greutățile vieții, alții, precum Bălosu, se îmbogățesc căutând să profite de strâmtorarea unor familii, cum este aceea a Moromeților. Cu vremea, în sat apar și negustorii, cum e Scămosu, care vorbesc de *"capitalul lor"* pe care trebuie să-l reinvestească pentru a cumpăra marfă și a o vinde la oraș. Tinerii (Achim, Nilă, Paraschiv) cunosc și ei schimbările, fiind atrași de mirajul orașului, de posibilitatea de a câștiga bani mai ușor, renunțând la munca istovitoare de la țară și evadând într-un alt mediu social.

Țăranii în vârstă, precum Moromete, luptă să-și păstreze pământul care reprezintă pentru ei chezășia familiei, a demnității și a independenței lor. Ei trăiesc drama profundă a destrămării micii proprietăți românești sub influența schimbărilor din societatea românească.

☑ 2. Demonstrați că Ilie Moromete este personajul principal al romanului *"Moromeții" (I)*.

R. Primul volum din romanul *"Moromeții"* prezintă viața familiei Moromete în fruntea căreia se afla tatăl, Ilie Moromete. Influența și autoritatea acestuia sunt covârșitoare asupra celorlalți membri ai familiei. Ilie Moromete, prin însușirile sale unanim recunoscute, este totodată un personaj de prim-plan în cadrul colectivității sătești, pe care o domină cu personalitatea sa. Prin inteligența și talentul său nativ, el deține arta dialogului, știe să comunice cu ceilalți, provocând și menținând dialogul, comentând cu umor fapte și întâmplări. Adunările sătenilor sunt dominate de prezența sa, iar în momentul când Ilie Moromete se închide în sine trăindu-și drama, acestea își pierd din interes.

☑ 3. Prezentați modalitățile utilizate de autor în caracterizarea lui Ilie Moromete.

R. Se utilizează caracterizarea directă realizată de către autor sau alte personaje precum și caracterizarea indirectă decurgând din modul de a vorbi, de a se comporta, din atitudinea și faptele personajului, din relațiile sale cu membrii familiei și cu celelalte personaje. În felul acesta ni se dezvăluie personalitatea complexă a lui Ilie Moromete, psihologia adâncă a acestui erou purtând în final, semnul tragic al destinului.

☑ 4. Indicați rolul monologului interior în roman.

R. Monologul interior ne dezvăluie gândurile și frământările sufletești ale personajului, sentimentele transpuse în vorbe nerostite, lăuntrice. Acesta intervine mai puternic în momentele de derută, de tulburare adâncă pe care eroii la trăiesc și vine să completeze valențele dialogului. Dialogul dintre Ilie Moromete și Bălosul sau Scămosu dobândește mai multă profunzime – prin intermediul monologului interior – în descifrarea trăirilor sufletești ale personajului principal, a dramei pe care acesta o resimte.

EXERCIȚII PENTRU EVALUARE

GENUL LIRIC

Literatura populară

1. Doina

T₁ Citiți cu atenție textul și rezolvați cerințele formulate:

"Doină, doină, greu îmi cazi
Din pădurea cea de brazi,
Și cu jale îmi răsuni
Din huceagul de aluni,
Și m-adormi, m-adormi cu drag
Din frunzișul cel de fag.
Cine sună-n cetine,
Doinițe, prietene,
Diu, diu, diu, de-a codrului,
Că doina-i care-o cântai –
Tragănă-să, tragănă
Frunza-n codru leagănă."

(M. Eminescu – *"Doină, doină, greu îmi cazi"*; Literatura populară)

A.
1. Numiți procedeul poetic cu care se deschide doina și arătați rolul expresiv al acestuia.
2. Precizați care este sentimentul dominant de care este cuprins eul liric.
3. Arătați în câteva enunțuri cu ce asociază eul liric cântecul doinei.
4. Identificați repetițiile și explicați efectele acestora în text.
5. Extrageți un diminutiv și arătați rolul său expresiv. Scrieți diminutivele a două substantive din text.
6. Indicați două procedee poetice prin care se realizează muzicalitatea tristă a doinei.
7. Explicați rolul pronumelor personale de persoana întâi singular.
8. Precizați elementele de prozodie (rimă, ritm, măsură).
9. Interpretați primele șase versuri ale doinei într-o scurtă compunere.
10. Argumentați apartenența textului la genul liric.

B.
1. Extrageți din text trei cuvinte care conțin diftongi și marcați semivocalele.
2. Scrieți sinonimele cuvintelor: *jale, huceag, a legăna*.
3. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului *pădure*.
4. Precizați valoarea morfologică în text a cuvântului *"greu"* și alcătuiți două enunțuri cu alte valori gramaticale decât cea existentă.
5. Alcătuiți câmpul lexical pentru noțiunea *"pădure"*.
6. Extrageți un substantiv colectiv derivat. Scrieți trei substantive colective derivate formate cu sufixe diferite.
7. Indicați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor: *îmi, cea, de aluni, cu drag, doinițe, cine, i*.
8. Explicați punctuația folosită după cuvântul *"doină"*.
9. Precizați la ce persoană și la ce număr se află verbele din primele șase versuri și explicați de ce.
10. Extrageți un substantiv defectiv de număr. Scrieți alte patru substantive defective de plural, care să fie din câmpuri lexicale diferite.

2. Strigăturile

(T_2) Citiți cu atenție pentru a putea rezolva cerințele formulate:

"Unde șede urâtul
Se-nnegrește pământul;
Unde șede dragostea
Se-nverzește pajiștea."

A.
1. Enunțați mesajul transmis de acest text.
2. Precizați ce fel de text este (gen, specie).
3. Indicați în ce moment se zic astfel de texte.
4. Arătați ce desemnează cuvântul *"urâtul"*.
5. Precizați ce efecte determină sentimentele eului liric asupra naturii.
6. Explicați într-o scurtă redactare cum influențează *"urâtul"* și *"dragostea"* viața omului.
7. Extrageți din text o repetiție și o antiteză, explicând rolul lor stilistic.
8. Precizați elementele de prozodie (strofă, măsură, rimă, ritm).
9. Indicați două trăsături ale acestui tip de text și argumentați-le.
10. Argumentați că aceste versuri aparțin genului liric.

B.
1. Explicați scrierea cuvântului "*a înnegri*".
2. Selectați două cuvinte derivate parasintetice și precizați elementele componente.
3. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului "*negru*" (10 termeni).
4. Precizați valoarea morfologică în text a cuvântului "*urât*". Alcătuiți două enunțuri cu alte valori gramaticale ale acestui cuvânt.
5. Extrageți din text două cuvinte care conțin diftongi.
6. Alcătuiți enunțuri cu omonimele cuvântului "*unde*".
7. Explicați rolul fonetic al cratimei în sintagma *"se-nverzește"*.
8. Analizați morfo-sintactic cuvintele: *unde, se-nnegrește, pământul.*
9. Precizați cazul în care se află substantivul *"dragostea"*. Alcătuiți o propoziție în care substantivul aflat în același caz să aibă o funcție sintactică diferită.
10. Alcătuiți enunțuri în care cuvântul "*unde*" să aibă valoarea de adverb relativ și de adverb interogativ.

3. Proverbele și zicătorile (genul aforistic)

(T_3) Se dă textul:

"Iar
Încet, încet, departe ajungi.
Că
Lucrul bun anevoie se dobândește.
Și
Cu încetul se face oțetul. [...]

Cu răbdare și cu tăcere
Se face agurida miere.
Că niciodată
Două pietre tari nu pot măcina bine."

(A. Pann – *"Povestea vorbei"*)

A. 1. Indicați pe baza cărei specii literare este construit textul lui Anton Pann.
2. Scrieți proverbele pe care le recunoașteți în textul dat. Menționați două funcții ale acestora.
3. Extrageți din text versurile care conțin rima interioară și rima obișnuită. Precizați felul rimei.
4. Imaginați o situație în care concluzia poate fi conținută într-unul dintre proverbele existente în text.
5. Extrageți din text proverbul construit pe baza unei metafore și a unei repetiții.
6. Explicați sensul proverbelor conținute în text. Spuneți cărui gen literar aparțin proverbele.
7. Precizați scopul pentru care au fost create proverbele.
8. Indicați două avantaje ale proverbelor, determinate de forma concisă a exprimării.
9. Explicați sensul propriu și sensul figurat al cuvintelor "*pietre tari*", "*a măcina*".
10. Scrieți o zicătoare cunoscută. Indicați trei deosebiri dintre zicători și proverbe.

B. 1. Notați câte un sinonim și câte un antonim pentru cuvintele: *încet, anevoie, bun, răbdare.*
2. Despărțiți în silabe cuvintele: *ajungi, răbdare, niciodată, mâniat.*
3. Extrageți două cuvinte derivate și două cuvinte compuse, precizând elementele componente.
4. Argumentați că proverbul "*Încet, încet, departe ajungi.*" conține o structură eliptică.
5. Identificați în text un adjectiv și un adverb, apoi precizați valoarea lor stilistică.
6. Indicați valoarea gramaticală și funcția sintactică a cuvintelor: *departe, bun, anevoie, cu răbdare, niciodată, oțelul.*
7. Analizați sintactic și morfologic propoziția: "*Se face agurida miere*".
8. Precizați valoarea verbului "*se face*" în cele două situații prezentate în text. Alcătuiți un enunț în care verbul să aibă altă valoare.
9. Specificați valoarea morfologică din text a cuvântului "*bine*". Alcătuiți enunțuri cu alte două valori gramaticale.
10. Explicați scrierea sintagmei "*Nu fi*" în comparație cu "*Să fii*".

Parabola biblică

(T_4) Se dă textul:

"29. Însă el, răspunzând, a zis tatălui său: Iată de atâția ani îți slujesc și niciodată n-am călcat porunca ta. Și mie niciodată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu prietenii mei.

30. Dar când a venit acest fiu al tău, care ți-a mâncat averea cu desfrânatele, ai înjunghiat pentru el vițelul cel îngrășat.

31. Tatăl însă i-a zis: Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sunt.

32. Trebuia însă să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat."

("Noul Testament. Evanghelia după Luca", 15.1-32)

A. 1. Prezentați tema discuției dintre tată și fiu. Enumerați reproșurile pe care fiul cel mare le face tatălui.

2. Spuneți-vă părerea!
   De ce credeți că fiul cel mare folosește sintagma *"acest fiu al tău"* când se referă la fratele lui?
3. Numiți sentimentele de care este animat fiul cel mare.
4. Arătați ce semnificație dobândesc în text cele două perechi finale de antonime.
5. Identificați în primul verset o structură conținând o repetiție și explicați rolul expresiv al acesteia.
6. Extrageți din fragmentul dat două exemple de inversiuni și arătați valoarea lor stilistică.
7. Indicați care este modul de expunere utilizat în text.
8. Comentați răspunsul tatălui într-o scurtă compunere.
9. Desprindeți învățătura parabolei.
10. Demonstrați că fragmentul citat aparține unei parabole.

B.

1. Scrieți sinonimele cuvintelor: ***a sluji, poruncă, a se veseli, a învia, a afla.***
2. Alcătuiți trei enunțuri prin care să ilustrați polisemantismul cuvântului "***a călca***".
3. Precizați, prin intermediul unui sinonim, ce sens are în text cuvântul "***a mânca***".
4. Extrageți din text trei cuvinte și notați antonimele lor.
5. Identificați în text două cuvinte derivate, un cuvânt compus și un cuvânt obținut prin schimbarea valorii gramaticale. Specificați, unde este cazul, elementele componente.
6. Precizați valoarea verbului "***a fi***" în versetul 31.
7. Specificați ce este ca parte de vorbire cuvântul *"cel"* și arătați ce rol morfologic are.
8. Explicați semnele de ortografie și de punctuație din versetul 31.
9. Scrieți valoarea gramaticală și funcția sintactică a termenilor: ***însă, răspunzând, îți, ta, acest, îngrășat, totdeauna, mort.***
10. Indicați modurile și timpurile formelor verbale prezente în fragment. Explicați semnificația acestora.

Literatura cultă

1. Imnul

(T5) Se dă fragmentul:

> "Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
> Româna națiune, ai voștri strănepoți,
> Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
> «Vieață-n libertate ori moarte!» strigă toți."
>
> (A. Mureșanu – *"Deșteaptă-te, române!"*)

A.

1. Numiți procedeul poetic utilizat la începutul strofei.
2. Explicați ce semnificație dobândește în poezie evocarea celor trei personalități legendare.
3. Extrageți din text două epitete și o enumerație, precizând apoi rolul lor expresiv.
4. Transcrieți structura care conține o metaforă și explicați sensul acesteia.

5. Precizați trei trăsături morale care îi caracterizează pe urmașii marilor voievozi. Arătați ce însușiri îi leagă pe aceștia de iluștrii lor înaintași.
6. Comentați ultimul vers al strofei.
7. Arătați efectul stilistic obținut prin antepunerea epitetului "*române*" față de substantiv și prin inversiunea "*ai voștri strănepoți*".
8. Selectați un vers care să indice prezența eului liric.
9. Precizați măsura, ritmul și rima versurilor.
10. Arătați cărei specii literare îi aparțin versurile și demonstrați prin două argumente opțiunea voastră.

B.
1. Indicați sinonimele neologice ale cuvintelor: *a privi, măreț, umbră, libertate, moarte, viață.*
2. Construiți enunțuri cu omonimele cuvintelor "*vine*", "*armate*".
3. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului "*român*".
4. Ilustrați, în enunțuri diferite, patru funcții sintactice ale substantivului "*strănepoți*", altele decât cea prezentă în text.
5. Precizați în ce caz sunt substantivele din primul vers și argumentați.
6. Indicați modul verbului utilizat în primul vers și valoarea lui expresivă.
7. Motivați semnele de ortografie și de punctuație din ultimul vers.
8. Analizați morfo-sintactic cuvintele: *priviți, româna, națiune, ai voștri, toți.*
9. Copiați adjectivele din text și arătați valoarea lor stilistică.
10. Extrageți din text un substantiv colectiv și arătați ce valoare expresivă dobândește acesta în asociere cu substantivul la plural "*strănepoți*".

2. Oda

(T6) Se dă textul:

"Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte!
Dragii mei vultani de câmpuri, dragii mei șoimani de munte!
Am cântat în tinerețe strămoșeasca vitejie,
Vitejie fără seamăn pe-acel timp de grea urgie
Ce la vechiul vostru nume a adaos un renume
Dus pe Dunăre în Mare și din Mare dus în lume!

Vin acum, la rândul vostru, să v-aduc o închinare,
Vin cu inima crescută și cu sufletul mai tare,
Ca eroi de mari legende, vin să vă privesc în față,
Voi, nepăsători de moarte, disprețuitori de viață,
Ce-ați probat cu-avântul vostru lumei pusă în mirare
Că din vultur vultur naște, din stejar stejar răsare!..."

(V. Alecsandri – *"Oda ostașilor români"*)

A.
1. Spuneți cui este închinată această poezie.
2. Desprindeți trei însușiri ale ostașilor români cântate de poet și ilustrați-le prin exemple. Precizați prin ce figuri de stil sunt exprimate aceste însușiri în poezie.

3. Arătați la ce poezii face aluzie V. Alecsandri în versul:
   "Am cântat în tinerețe strămoșeasca vitejie".
   Notați titlul unei poezii scrisă pe această temă.
   Explicați sensul sintagmei *"strămoșeasca vitejie".*
4. Indicați ipostaza în care apare autorul în această poezie.
5. Interpretați semnificația versului: *"Vin cu inima crescută și cu sufletul mai tare".*
6. Precizați care este rolul expresiv al invocației retorice. Selectați versurile prin care poetul se adresează ostașilor români.
7. Analizați semnificația poetică a trei importante mijloace artistice utilizate de poet în exprimarea sentimentelor sale.
8. Explicați titlul poeziei pornind de la fragmentul reprodus.
9. Desprindeți în câteva enunțuri semnificația construcției: *"însemnați cu stea în frunte"*. La ce operă literară vă face să vă gândiți o asemenea formulare?
10. Comentați ultimele două versuri din fragmentul dat. Precizați de asemenea elementele de prozodie corespunzătoare acestor versuri.

B.

1. Alcătuiți două enunțuri cu sensurile diferite ale cuvintelor: "*închinare*", "*a proba*", "*a răsări*".
2. Scrieți sinonimele neologice ale următoarelor cuvinte și construcții: *fără seamăn, urgie, renume, nepăsători de moarte, a proba, avânt.*
3. Extrageți cinci cuvinte care conțin diftongi și două cuvinte care conțin hiaturi.
4. Transcrieți versurile care exprimă locul demn pe care îl ocupă în lume poporul român datorită însușirilor sale. Extrageți din acestea substantivele comune și proprii, subliniind răsunetul internațional al faptelor de arme ale românilor.
5. Alcătuiți propoziții cu omonimele cuvântului "*vin*".
6. Indicați modul și timpul verbelor utilizate și explicați semnificația utilizării lor.
7. Identificați valoarea morfologică a cuvintelor "*mei*", "*mele*" și motivați valoarea lor expresivă în text.
8. Extrageți din text trei cuvinte obținute prin schimbarea valorii gramaticale. Precizați valoarea gramaticală din care s-a efectuat conversia.
9. Explicați modul de formare și elementele componente ale cuvintelor: *însemnat, șoiman, tinerețe, strămoșesc, renume, nepăsător, mirare.*
10. Analizați morfo-sintactic cuvintele: *ai țării, nostru, pe Dunăre, mai tare, ce.*

3. Psalmul biblic

(T_7) Se dă textul:

"3. Când privesc cerurile, lucrul mâinilor Tale, luna și stelele
pe care Tu le-ai întemeiat, îmi zic:
4. Ce este omul ca să-Ți amintești de el? Sau fiul omului,
ca să-l cercetezi pe el?
5. Micșoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri, cu mărire
și cu cinste l-ai încununat pe el.
6. Pusu-l-ai pe dânsul peste lucrul mâinilor Tale, toate
le-ai supus sub picioarele lui."

("Vechiul Testament – Psalmul 8 (al lui David)")

A. 1. Comentați ultimele două versete ale psalmului.
2. Explicați ce sentimente încearcă poetul față de Dumnezeu.
3. Interpretați semnificația și rolul expresiv al procedeului artistic utilizat în versetul 4.
4. Indicați trei figuri de stil utilizate în textul psalmului.
5. Demonstrați că acest fragment aparține unui psalm biblic.

B. 1. Indicați forma specială a pronumelui personal utilizată în text.
2. Arătați la ce se referă poetul prin construcția *"lucrul mâinilor Tale"*.
3. Selectați formele inverse ale verbului și explicați rolul expresiv al acestora.
4. Alcătuiți două enunțuri cu sensurile cuvântului *"a întemeia"*.
5. Notați sinonimele termenilor: *a întemeia, a privi, a-și aminti, mărire, cinste, a supune.*

4. Meditația

(T8) Se dă textul:

"Tare sunt singur, Doamne, și pieziș!
Copac pribeag uitat în câmpie
Cu fruct amar și cu frunziș
Țepos și aspru-n îndârjire vie.
....
În rostul meu tu m-ai lăsat uitării
Și mă muncesc din rădăcini și sânger.
Trimite, Doamne, semnul depărtării,
Din când în când, câte un pui de înger,
Să bată alb din aripă la lună,
Să-mi dea din nou povața ta mai bună."

(T. Arghezi – *"Psalm [Tare sunt singur, Doamne, și pieziș]"*)

A. 1. Selectați versurile din care reiese că poetul se simte părăsit și uitat de Dumnezeu.
2. Spuneți-vă părerea! Atitudinea și tonul poetului față de divinitate sunt de implorare sau de înfruntare? Argumentați.
3. Explicați ce dovezi așteaptă poetul de la Dumnezeu și de ce îi sunt necesare.
4. Extrageți din text o invocație retorică și explicați rolul expresiv al acesteia.
5. Descoperiți rolul expresiv al adresării directe și căutați mărcile în planul expresiei.
6. Comentați epitetele care conturează trăsăturile eului liric.
7. Realizați într-o scurtă compunere descrierea eului liric simbolizat printr-un *copac ciudat* așa cum se desprinde din aceste versuri. Descoperiți semnificațiile morale care se ascund în spatele figurilor de stil.
8. Desprindeți sentimentele încercate de eul liric în sintagmele *"îndârjire vie"*, *"mă muncesc din rădăcini și sânger"*.
9. Arătați într-o scurtă compunere care sunt sentimentele pe care le trăiește eul liric în raport cu divinitatea, cum apare sfâșierea lui lăuntrică.
10. Găsiți două argumente prin care să arătați că această poezie este o operă lirică, o meditație.

B.
1. Notați sinonimele cuvintelor: *singur, pieziș, rost, a se munci, povață.*
2. Arătați ce este surprinzător în asocierea termenilor "*copac pribeag*" și ce efect expresiv se obține.
3. Precizați valoarea morfologică în text a cuvântului "*alb*". Ce figură de stil s-a obținut? Alcătuiți enunțuri cu două valori gramaticale diferite.
4. Indicați forma de genitiv singular articulată hotărât a cuvintelor: *îndârjire, rădăcină, aripă, povață.*
5. Arătați cum s-au format termenii: *frunziș, țepos, îndârjire, a sângera.*
6. Alcătuiți propoziții cu omonimele cuvântului "*vie*".
7. Rescrieți ordinea normală a următoarelor construcții: "*Tare sunt singur; Doamne, și pieziș!*", "*câte un pui de înger; / Să bată alb din aripă*".
   Arătați care este efectul expresiv al acestor ruperi sintactice.
8. Analizați sintactic și morfologic propoziția din primul vers al fragmentului dat.
9. Indicați valoarea morfologică și funcția sintactică a termenilor: *țepos, semnul, depărtării, din când în când, câte un, din nou, ta.*
10. Explicați punctuația și rolul ei expresiv în primul vers citat.

5. Elegia

(T_9) Se dă textul:

"Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri
Și niciodată n-or să vie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară
Povești și doine, ghicitori, eresuri,
Ce fruntea-mi de copil o-nseninară,
Abia-nțelese, pline de-nțelesuri –
Cu-a tale umbre azi în van mă-mpresuri,
O, ceas al tainei, asfințit de sară."

(M. Eminescu – "*Trecut-au anii...*")

A.
1. Arătați care este tema acestei poezii.
2. Spuneți despre ce timp își amintește poetul. Caracterizați pe scurt această epocă pornind de la textul poeziei.
3. Spuneți-vă părerea! Ce sentiment încearcă omul matur amintindu-și de vârsta minunată a copilăriei? Motivați.
4. Extrageți din text simbolurile caracteristice celor două vârste și încercați să le descifrați sensurile.
5. Explicați semnificația versului: "*Abia-nțelese, pline de-nțelesuri*"; raportați-o la universul copilăriei, la imaginația copilului.
6. Selectați un epitet, o repetiție și o metaforă, precizând valoarea lor artistică.
7. Comentați primul vers, subliniind valoarea expresivă a figurilor de stil utilizate.
8. Interpretați versurile:
   "*Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară*
   Povești și doine, ghicitori, eresuri.
   Ce fruntea-mi de copil o-nseninară."

9. Identificați elementele caracteristice prozodiei.
10. Argumentați că poezia citată este o elegie.

B.
1. Transcrieți fonetic cuvintele: *lungi, ghicitori, ceas.*
2. Alcătuiți enunțuri cu sensul propriu și sensul figurat al termenului "*a mișca*".
3. Indicați sinonimele termenilor: *șesuri, a încânta, eresuri, a însenina, înțelesuri, în van, a împresura, taină, asfințit.*
4. Identificați o formă de viitor popular.
5. Explicați rolul cratimei ("*mă-ncântă*") din punct de vedere fonetic și morfologic.
6. Alcătuiți două enunțuri în care cuvântul "*iară*" să aibă valori gramaticale diferite.
7. Scrieți forma de genitiv singular articulată hotărât a substantivelor: *poveste, doină, ghicitoare, frunte, umbră, taină, seară.*
8. Analizați morfo-sintactic cuvintele: *mi, de copil, -nseninară, n-or să vie.*
9. Explicați rolul expresiv al formelor de plural întâlnite în versul:
   "Povești și doine, ghicitori, eresuri."
10. Indicați părțile de propoziție prezente în primul vers și prin ce sunt exprimate.

6. Arta poetică

T10 Se dă textul:

"E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune,
Înșirând cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

Dar când inima-ți frământă
Doruri vii și patimi multe,
Ș-a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,

Ca și flori în poarta vieții
Bat la porțile gândirii,
Toate cer intrare-n lume
Cer veșmintele vorbirii."

(M. Eminescu – "*Criticilor mei*")

A.
1. Indicați trăsăturile falsei poezii, utilizând citate din text.
2. Identificați trei însușiri ale adevăratului poet, ilustrându-le cu versuri.
3. Pornind de la versurile date, încercați să definiți adevărata poezie.
4. Arătați la ce se referă poetul în versurile:
   "Înșirând cuvinte goale
   Ce din coadă au să sune."
5. Extrageți din poezie un exemplu de epitet, comparație, enumerație, metaforă și personificare, precizând valoarea lor expresivă.
6. Explicați semnificația versului: *"Cer veșmintele vorbirii."*

7. Indicați elementele de prozodie ale poeziei.
8. Interpretați ultima strofă a poeziei.
9. Argumentați că poezia este o *"artă poetică"*, referindu-vă la raportul creator-creație.
10. Precizați ce atitudine are eul liric față de falșii poeți.

B.

1. Alcătuiți enunțuri cu omonimele cuvintelor: *"vii"*, *"cer"*, *"minte"*.
2. Construiți enunțuri în care cuvântul *"mult"* să aibă trei valori gramaticale diferite.
3. Transcrieți în topică normală ultimele două versuri din strofa a doua.
4. Precizați funcțiile sintactice ale verbelor din prima strofă aflate la moduri nepredicative.
5. Alcătuiți trei propoziții în care verbul la infinitiv să aibă alte funcții sintactice decât cele din text.
6. Specificați valoarea stilistică a adjectivelor din versurile:
   "Doruri vii și glasuri multe."
7. Analizați morfo-sintactic cuvintele: ***nimic, ți, minte, pe toate, vorbirii.***
8. Arătați ce reprezintă din punct de vedere morfologic sintagma *"e ușor"* și precizați funcția ei sintactică.
9. Construiți enunțuri cu trei sensuri diferite ale cuvântului *"a bate"*.
10. Despărțiți prima strofă în propoziții și specificați felul acestora.

GENUL EPIC

Literatura populară

Balada populară

(T_{11}) Se dă textul:

"Manea mi-o videa,
Inima-i plângea,
Și iar se-nchina,
Și iar se ruga:
– Suflă, Doamne,-un vânt,
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munții să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt
Un vânt pre pământ,

Paltini că-ndoia
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia,
Și amar de ea,
Iată c-agiungea!"

("*Monastirea Argeșului*")

A.
1. Desprindeți din fragment o trăsătură dominantă a lui Manole și argumentați cu versuri.
2. Arătați ce trăsături morale dovedește Ana în acest fragment. Motivați.
3. Explicați versul: *"Inima-i plângea"*. Arătați motivele.
4. Precizați care este figura de stil pe baza căreia este construit tabloul de natură.
5. Descrieți tabloul de natură prezentat în text.
6. Extrageți câte un exemplu de invocație retorică, repetiție, inversiune, hiperbolă și arătați rolul expresiv al acestora.
7. Explicați rolul expresiv al punctuației în versurile:
   "Nici c-o înturna!"
   "Și amar de ea,
   Iată c-agiungea!"
8. Arătați prin ce modalitate este realizat ritmul alert și tensionat al relatării.
9. Specificați ce moduri de expunere sunt utilizate în acest fragment.
10. Motivați participarea afectivă a autorului popular la drama eroilor.

B.
1. Explicați rolul expresiv al pronumelui personal de persoana întâi singular (*"mi"*).
2. Precizați ce părți de vorbire sunt cuvintele *"și"*, *"iară"*. Arătați ce rol dobândesc în narațiune.
3. Alcătuiți două enunțuri în care cuvântul *"și"* să aibă alte valori gramaticale decât cea din text.
4. Există un șir de verbe utilizat o dată la un anumit mod și timp, iar altă dată la moduri și timpuri diferite. Specificați-le și arătați valorile acestora.
5. Arătați ce valoare morfologică are cuvântul *"o"* în text. Alcătuiți trei enunțuri cu valori gramaticale diferite de cea din text.
6. Specificați ce este ca parte de vorbire cuvântul *"iată"* și arătați valoarea lui expresivă în narațiune.
7. Alcătuiți două enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului *"a închina"*.
8. Notați sinonimele cuvintelor: *a despuia, a răsturna, a înturna, a se îndura, a ajunge.*
9. Indicați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor: *se ruga, (ruga)-i, mereu, iată, pe drum, amar, de ea.*
10. Rescrieți în topica obișnuită primele cinci versuri care conțin ruga lui Manole.

Literatura cultă

1. Balada cultă

(T12) Se dă textul:

"Sălbatecul vodă e-n zale și-n fier
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer.
Și vodă-i un munte."

(G. Coșbuc – *"Pașa Hassan"*)

A.
1. Precizați prin ce modalitate și de către cine este înfățișat voievodul român în aceste versuri.
2. Interpretați șirul de hiperbole și valoarea lor expresivă în realizarea portretului.
3. Notați trei însușiri ale eroului care se desprind din aceste versuri. Motivați-le.
4. Extrageți două metafore din text și comentați-le.
5. Notați detaliile fizice ale portretului și comentați ecourile în plan moral ale acestora.
6. Selectați versurile care conțin aliterația și subliniați rolul expresiv al acesteia.
7. Analizați elementele de prozodie. Arătați diferențele în planul expresiei dintre balada cultă și cea populară.
8. Arătați din ce perspectivă este privit voievodul român (de aproape/ de departe/ de jos / de sus etc.).
9. Realizați într-o scurtă compunere portretul voievodului așa cum se desprinde din aceste versuri.
10. Indicați ce fel de secvență este aceasta în cadrul baladei și pe ce mod de expunere se bazează.

B.
1. Explicați ce semnificație are în text cuvântul *"sălbatec"*(ul). Alcătuiți o propoziție în care termenul să aibă alt sens.
2. Arătați cum s-a format cuvântul "*a zurui*".
3. Scrieți sinonimele cuvintelor: *crunt, gigantic, vorbă, bardă*.
4. Alcătuiți enunțuri cu omonimele cuvântului "*poartă*".
5. Indicați valorile gramaticale ale verbului "*a fi*" în text.
6. Construiți o propoziție în care verbul "*a ajunge*" să aibă altă valoare gramaticală decât cea din text.
7. Rescrieți versul al treilea în topica obișnuită și explicați valoarea expresivă a inversiunii.
8. Analizați sintactic și morfologic propoziția din ultimul vers.
9. Citați o secvență din vers unde întâlnim o structură eliptică. Precizați ce parte de propoziție lipsește.
10. Menționați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor: *(zalele)-i, gigantică, o cupolă, pe frunte, tunet, din stânga*.

2. Poemul

(T13) Se dă textul:

"Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeața din obraz.
Cui place să roșească, roșească... eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc
Și vreu cu fața albă senin să mă sfârșesc,
Ca dup-o viață lungă, ferită de rușine,
Mormântul meu să fie curat și alb ca mine!
Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țărâna-i fie!
La trai fără mustrare și fără prihănie."

(V. Alecsandri – *"Dan, căpitan de plai"*)

A.
1. Pornind de la fragmentul citat, exprimați în câteva enunțuri crezul bătrânului oștean.
2. Arătați cui datorează bătrânul Dan aceste principii de viață și ce procedeu literar utilizează poetul pentru a le aduce în prezentul narațiunii.
3. Explicați în câteva rânduri semnificația simbolică a albului, precizând valorile stilistice ale cuvântului "*alb*".
4. Selectați o structură care conține două metafore și explicați sensul acestora.
5. Extrageți versul care cuprinde o repetiție și arătați valoarea expresivă a acesteia.
6. Precizați modalitatea și procedeul de caracterizare utilizate în acest fragment.
7. Desprindeți trei trăsături ale eroului și motivați-le într-o scurtă redactare.
8. Precizați rolul expresiv al enumerației și epitetului și ilustrați-l cu exemple din text.
9. Indicați ce mod de expunere este utilizat în fragment.
10. Explicați rolul expresiv al punctuației în versurile având contur exclamativ. Gândiți-vă la sentimentele trăite de erou.

B.
1. Marcați semivocalele în cinci cuvinte din text care conțin diftongi.
2. Notați sinonimele termenilor: *a trăi, secul, strămoșesc, a se sfârși, a depinde.*
3. Explicați sensul expresiilor "*fără mustrare*" și "*fără prihănie*".
4. Extrageți din text o construcție care demonstrează oralitatea stilului.
5. Precizați valoarea gramaticală în text a cuvintelor: *viteaz, alb, senin.* Alcătuiți câte un enunț prin care să ilustrați o valoare morfologică diferită de cea din text.
6. Selectați din text trei cuvinte derivate și două cu valoare gramaticală schimbată.
7. Indicați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor: *obraz, cui, a mea, curat, ca mine, așa, și.*
8. Precizați valorile prezente în text ale verbelor: *a fi, a avea, a vrea.*
9. Extrageți primul predicat nominal din text, apoi rescrieți-l.
10. Precizați cazul și funcția sintactică a substantivului "*Ștefan*".

3. Nuvela

(T14) Se dă textul:

"D. Lefter e liniștit. (...)

El ascunde-n sân, între flanelă și piele, într-un plic de pânză, cele două bucățele de hârtie tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci. Surâzând pe această reminiscență vizuală, se încheie la jiletcă fără pripă, se așază în jețul său de mușama și așterne cu mâna sigură, pe o coală de hârtie ministerială, următoarea compoziție, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie:

«Domnule Ministru,

Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul ale serviciului.

Vă rog dar respectuos să binevoiți a-mi primi demisia din postul ce ocup la acest onor minister.

Binevoiți, etc.

Eleutheriu Popescu"

A.
1. Explicați gestul eroului de a ascunde cât mai bine *"cele două bucățele de hârtie"*.
2. Specificați la ce face aluzie scriitorul în citatul: *"...tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci."*
3. Explicați ce reflectă în plan sufletesc și ce valoare stilistică au următoarele notații: *"fără pripă"*, *"bine"*, *"sigură"*.
4. Descrieți într-o scurtă compunere trăirile personajului analizând gesturile, fizionomia și acțiunile acestuia.
5. Comentați *"bogata ironie"* ascunsă de demisia lui Lefter Popescu.
6. Indicați elementele specifice cererii prezente în demisia personajului. Ce fel de text reprezintă demisia?
7. Precizați două trăsături ale eroului desprinse din text și motivați-le.
8. Extrageți din fragment trei figuri de stil și explicați rolul lor expresiv.
9. Copiați citatele care ilustrează intervenția naratorului și arătați care este atitudinea acestuia față de întâmplările prezentate.
10. Numiți modul de expunere prezent în text și specificați rolul acestuia.

B.
1. Notați trei exemple de neologisme din text.
2. Scrieți sinonimele cuvintelor: *liniștit, reminiscență, pripă, jeț, laconic, compoziție, delicat, respectuos.*
3. Alcătuiți două propoziții cu sensuri diferite ale cuvintelor *"a așterne"*, *"compoziție"*.
4. Scrieți antonimele cuvintelor și expresiilor: *pierdut, a se încheia, fără pripă, bine, sigur, laconic, bogat, respectuos.*
5. Selectați trei cuvinte care conțin hiat și două cu diftongi.
6. Arătați valoarea morfologică a cuvântului *"bine"* în text și alcătuiți două enunțuri cu valori diferite.
7. Indicați formele de genitiv singular articulat hotărât ale substantivelor: *pânză, bucată, hârtie, muchie, farfurie, jiletcă, mușama, mână, ironie, sănătate.*
8. Precizați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor: *două, conabiu, pe veci, surâzând, această, său, care, i, atâta, de tot felul.*
9. Specificați funcția sintactică a infinitivului din text și alcătuiți patru propoziții cu alte funcții sintactice posibile ale acestuia.
10. Alcătuiți toate tipurile de numerale cardinale formate de la numeralul *"doi"*.

4. Povestirea

(T15) Se dă textul:

"– Într-adevăr... îi răspunse într-un rând moș Leonte; cal ca al dumitale nu se găsește să umbli nouă ani, la toți împărații pământului! Numai pielea lui câte parale face! Când mă gândesc, m-apucă groaza...

– Să știi dumneata, prietine Leonte! strigă răzășul zbârlindu-și mustața tușinată. Asemenea cal uscat și tare nu știe de nevoie, nici de trudă. La mâncare se uită numai c-un ochi și nu se supără când îl las neadăpat. Și șaua parcă-i crescută dintr-însul. Aista-i cal dintr-o viță aleasă. Se trage dintr-o iapă tot pintenoagă, cu care m-am fudulit eu în tinerețele mele și la care s-a uitat cu mare uimire chiar măria sa Vodă Mihalache Sturza...

– Cum s-a uitat cu uimire, cucoane Ioniță? Era tot așa de slabă?

– Se-nțelege. Asta-i o poveste pe care aș putea să v-o spun, dacă m-ascultați...

– Cum să n-ascultăm, cucoane Ioniță? Mai ales o poveste din vremea lui Mihail Vodă Sturza!

– Și mai ales din vremea tinereților mele... răspunse răzășul, serios. Pe vremea aceea, tot în acesta loc ne aflam, în preajma focurilor și a carălor cu must, cu alți oameni care acuma-s oale și ulcele; și-n jurul nostru umbla Ancuța cealaltă, mama acesteia, care și ea s-a dus într-o lume mai puțin veselă. În vremea aceea stam eu năcăjit foarte, într-o zi, în ușa hanului, cu oale în mâna stângă și cu frâul iepei în dreapta... Și Ancuța cealaltă ședea ca și asta, tot în locul acela, rezemată de ușorul ușii, și asculta ce spuneam eu... Ce voi fi spus atunci nu mai știu, – au fost vorbe care au zburat ca și frunzele de toamnă..."

(M. Sadoveanu – *"Hanu Ancuței"*)

A.
1. Realizați rezumatul acestui fragment.
2. Prezentați elementele care individualizează cele două planuri narative și ilustrați-le cu exemple (loc, timp, personaje etc.).
3. Specificați care sunt elementele comune celor două planuri narative realizând coerența textului.
4. Arătați care sunt procedeele prin care comisul Ioniță stârnea curiozitatea și interesul celor care-l ascultau.
5. Explicați sensul următoarelor citate: *"La mâncare se uită numai c-un ochi"; "șaua parcă-i crescută dintr-însul".*
6. Prezentați într-o scurtă compunere însușirile neobișnuite ale calului comisului Ioniță, argumentându-le cu citate din povestire.
7. Precizați ce sentimente încearcă Ioniță comisul când vorbește despre calul său.
8. Specificați procedeul literar utilizat de narator în aducerea în prezent a unui timp și a unor întâmplări îndepărtate.
9. Arătați sentimentele pe care le trăiește comisul când vorbește de trecut.
10. Indicați trei trăsături ale comisului desprinse din fragment și motivați-le.

B.
1. Selectați din text expresiile pe care le utilizează moș Leonte pentru a descrie calul. Ce atitudine reflectă vorbele lui moș Leonte?
2. Scrieți sinonimele cuvintelor: (cal) *uscat, tare, trudă, a se supăra,* (viță) *aleasă, a se uita, a se fuduli, uimire, a umbla, năcăjit, a ședea, vorbe, poveste.*
3. Explicați sensul expresiilor *"a fi oale și ulcele", "a se duce într-o lume mai puțin veselă".*

4. Motivați rolul punctelor de suspensie care însoțesc replicile comisului (3 motive).
5. Extrageți din text două regionalisme și două cuvinte populare.
6. Selectați din text un epitet dublu, o comparație, o repetiție și o enumerație.
7. Extrageți din text câte un exemplu de adjectiv propriu-zis și adjectiv provenit din alte părți de vorbire, precum și tipurile de adjective pronominale prezente în text.
8. Selectați câte un exemplu din fiecare tip de pronume prezent în text, specificați felul acestuia și funcția lui sintactică.
9. Precizați ce timpuri verbale se asociază celor două planuri narative și motivați.
10. Analizați sintactic și morfologic propoziția: *"Era tot așa de slabă?"* Precizați felul propoziției după criteriile învățate.

5. Amintirile

T16 Se dă textul:

"Și, scurt și cuprinzător, sărut mâna mătușei, luându-mi ziua bună, ca un băiet de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat, mă șupuresc pe unde pot și, când colo, mă trezesc în cireșul femeiei și încep a cărăbăni la cireșe în sân, crude, coapte, cum se găseau. Și cum eram îngrijit și mă sileam să fac ce-oiu face mai degrabă, iaca mătușa Mărioara, c-o jordie în mână, la tulpina cireșului.

– Dar bine, ghiavole, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; scoboară-te jos, tâlharule, că te-oiu învăța eu!

Dar cum să te cobori, căci jos era prăpădenie! Dacă vede ea și vede că nu mă dau, zvârr! de vro două-trei ori cu bulgări în mine, dar nu mă chitește. Apoi începe a se aburca pe cireș în sus, zicând: "Stăi, măi porcane, că te căptușește ea, Mărioara, acuș!" Atunci eu mă dau iute pe-o creangă, mai spre poale, și odată fac zup! în niște cânepă, care se întindea de la cireș înainte și era crudă și până la brâu de naltă. Și nebuna de mătușa Mărioara, după mine, și eu fuga iepurește prin cânepă, și ea pe urma mea, până la gardul din fundul grădinei, pe care neavând vreme să-l sar, o cotigeam înapoi, iar prin cânepă, fugând tot iepurește, și ea după mine până-n dreptul ocolului pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de laturi iar gard, și hârsita de mătușa nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului! Cât pe ce să puie mâna pe mine! Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ; căci, să nu spun minciuni, erau vro zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s-au ales nimica."

(Ion Creangă, *"Amintiri"*)

A.
1. Realizați rezumatul fragmentului.
2. Explicați care sunt raporturile dintre autor, narator și personaj în textul dat.
3. Selectați din text câte un exemplu pentru a ilustra comicul de situație, de limbaj și de caracter.
4. Precizați patru modalități prin care se realizează ritmul alert al narațiunii.
5. Desprindeți din text trei trăsături ale lui Nică și motivați-le.
6. Realizați caracterizarea mătușii Mărioara așa cum apare în acest fragment. Indicați modalitățile de caracterizare utilizate.
7. Indicați trei procedee care reflectă oralitatea stilului și ilustrați-le printr-un citat din text.

8. Arătați rolul expresiv al epitetelor și comparațiilor în descrierea situației. Sprijiniți-vă afirmațiile pe citate extrase din text.
9. Explicați efectul produs de apelativele următoare: *"ghiavole"*, *"tâlharule"*, *"porcane"*.
10. Precizați ce valoare dobândesc în text expresiile: *"nebuna de mătușa Mărioara"*, *"hârsita de mătușa"* (trei aspecte).

B.

1. Scrieți sinonimele corespunzătoare în text următoarelor cuvinte și expresii: *a se șurupi, a cărăbăni, a se sili, jordie, prăpădenie, a chiti, a se aburca, a căptuși, a cotigi, ocol, a da palancă la pământ.*
2. Alcătuiți trei enunțuri cu sensurile diferite ale cuvântului *"crud"*.
3. Extrageți din text cuvântul care se repetă cel mai des. Precizați valoarea expresivă a acestuia (trei aspecte).
4. Selectați din fragment două forme de viitor popular.
5. Indicați valoarea gramaticală și funcția sintactică a cuvintelor: *iaca, scăldatul, prăpădenie, în sus, crudă, iepurește, vro, zece, de care, nimica.*
6. Notați ce sens dobândește în text cuvântul *"îngrijit"*. Alcătuiți un enunț în care cuvântul să aibă un sens diferit.
7. Extrageți din fragment trei interjecții și precizați rolul lor expresiv.
8. Extrageți verbele la moduri nepersonale și indicați funcția lor sintactică.
9. Alcătuiți enunțuri cu formele: *"odată / o dată"*.
10. Precizați valoarea verbului *"a fi"* în exemplul următor: *"erau vro zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă și deasă cum îi peria"*.

6. Romanul

(T17) Citiți fragmentul următor:

"Moromete, după ce urlă astfel cu ochii ieșiți din cap, făcu un pas repezit și lung și porni spre ușă. Apucă de clanță violent și vru să se ducă, dar din tindă se întoarse la fel de vijelios cum ieșise și continuă să urle:

– Atâta timp cât mă vedeți că trăiesc, ori faceți cum zic eu, ori dacă nu, să plecați. Am muncit și am trudit și am luat pământul de la ciocoi ca să trăiți voi mai bine! De ani de zile mă zbat să nu vând din el, să plătesc fonciirea fără să vând, să vă rămâie vouă întreg, orbilor și sălbaticilor la minte! Și am plătit mereu, n-am vândut nici o brazdă și acum săriți la mine și la ăștia, că v-am furat munca voastră! Pământul rămas întreg, Paraschive, smintitule, acolo e munca voastră! Bolnavule după avere! Ai vrut să te însori cu a lui Bodîrnache că avea pământ mult și te-ai făcut de râs. O să-ți mănânce capul averea, să ții minte de la mine!

Cuvintele din urmă fuseseră rostite atât de tare, încât se pierdură într-o răgușeală stinsă și neputincioasă. Omul era de nerecunoscut.

– Ce v-am făcut eu vouă și ce nu v-am dat, Paraschive și Nilă? Nu s-a muncit și nu s-a împărțit aici în casă tot ce-am avut? De unde să vă dau eu mai mult dacă atâta e? Vreți să mă jupuiți pe mine de piele? An de an am dat din colț în colț când intra percitorul în casă. An de an m-am dat peste cap să nu vând din pământ.! Am trăit cu toții desculți și dezbrăcați, nimeni n-a mai avut mai mult! Ce vreți voi de la mine, nenorociților? Să ies la drumul mare și să jefuiesc? Să iau vita omului din bătătură și să mă țin de procese ca alții? Asta vreți voi?

Și cu aceste cuvinte Moromete deodată tăcu. Se așeză pe pat și începu să clatine din cap la dreapta și la stânga, cu ochii lucioși, parcă desfigurat. «Vai ce nenorocire, o, ce lucru groaznic...». Dar nu mai avea putere să spună aceste cuvinte. Își ridică brațele spre cer și le lăsă izbindu-și cu ele genunchii. În curând nu se mai putu îndura nici pe sine, se ridică și ieși. Năucit, Nilă se luă după el și îl ajunse pe prispă:

– Acum unde te duci?

– O, mi-e sufletul plin de bucurie, Nilă! îi răspunse. Mă duc să mă laud!"

(Marin Preda, *"Moromeții"*)

A.

1. Explicați în câteva enunțuri care este poziția lui Ilie Moromete în familie și ilustrați-o cu exemple din fragmentul dat.
2. Descrieți într-o scurtă compunere viața familiei Moromete cu toate greutățile îndurate, așa cum este oglindită în cuvintele tatălui.
3. Precizați care sunt idealurile pentru care a trudit toată viața Ilie Moromete.
4. Arătați ce acuzații le aduce Ilie fiilor săi mai mari. Motivați, pornind de la citate din text.
5. Explicați cum încearcă pentru prima oară Moromete să-i convingă pe feciorii lui că este nepărtinitor în familie.
6. Spuneți-vă părerea! Acceptă Moromete ce îi reproșează feciorii săi mai mari? Consideră tatăl că putea face mai mult pentru aceștia?
7. Analizați gesturile, tonul și acțiunile lui Ilie Moromete.
8. Explicați stările sufletești pe care le trăiește tatăl. Selectați construcțiile care notează stările sufletești ale personajului, urmăriți sentimente și gradarea acestora.
9. Interpretați ultima replică din fragment.
10. Spuneți-vă părerea! Trăiește Ilie Moromete o dramă? Argumentați.
11. Comentați citatul: *"Vai ce nenorocire, o, ce lucru groaznic..."*. Arătați ce mod de expunere apare în acest citat.
12. Interpretați citatul: *"În curând nu se mai putu îndura nici pe sine, se ridică și ieși."*

B.

1. Precizați valoarea verbului *"a rămâne"* în text. Alcătuiți o propoziție cu altă valoare gramaticală.
2. Indicați valoarea gramaticală a cuvântului *"ori ... ori"* și valoarea lui expresivă în text.
3. Extrageți din text câte două exemple de locuțiuni verbale și adverbiale.
4. Scrieți antonimele cuvintelor: *desculț, dezbrăcat, bine, a vinde, tare, neputincios, mult, a tăcea.*
5. Extrageți două repetiții și precizați rolul lor.
6. Notați sinonimele cuvintelor și expresiilor: *vijelios, a se zbate, a se da peste cap, a jefui, a îndura, năucit, a se lăuda.*
7. Construiți enunțuri în care cuvântul *"a se zbate"* să aibă diferite sensuri.
8. Despărțiți în silabe cuvintele: *vijelios, violent, genunchii, bătătură, lucioși, năucit.*
9. Transcrieți fonetic cuvintele: *ochii, muncit, ciocoi, mănânce, neputincioasă.*
10. Explicați scrierea prefixului în cuvântul *"dezbrăcați"*.

BIBLIOGRAFIE

1. *** *Dicționar antologic de literatură română*, vol. I, II, București, Ed. Nova 2001, 1995.
2. *** *Istoria literaturii române*, vol. I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964.
3. *** *Istoria literaturii române*, vol. II, coord. Em. Petrovici ș.a., București, Ed. Academiei, 1968.
4. *** *Istoria literaturii române*, vol. III, coord. Al. Philippide ș.a., București, Ed. Academiei, 1973.
5. Balotă, Nicolae, *Opera lui Tudor Arghezi*, București, Ed. Eminescu, 1979.
6. Belenki, M., S., *Despre mitologia și filozofia Bibliei*, București, Ed. Politică, 1982.
7. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Minerva, 1982.
8. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu*, București, Ed. pentru Literatură, 1969.
9. Călinescu, G., *Opere*, vol. 13, București, Ed. Minerva, 1970.
10. Ciopraga, Const., *Personalitatea literaturii române*, Iași, Ed. Junimea, 1973.
11. Cristea, Valeriu, *Interpretări critice*, București, Ed. Cartea Românească, 1970.
12. Crohmălniceanu, Ov., S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, II, București, Ed. Minerva, 1974.
13. Dobrogeanu-Gherea, C., *Studii critice*, vol. III, București, Ed. Socec, 1897.
14. Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Eminescu – cultură și creație*, București, Ed. Eminescu, 1976.
15. Eliade, Mircea, *Studiu de etnologie și metodologie*, Iași, Ed. Junimea, 1992.
16. Gafița, Mihai, *Studii de istorie literară*, București, Ed. Eminescu, 1979.
17. Hanță, Al. (coord.), *Modele de analize literare și stilistice*, București, Ed. Albatros, 1989.
18. Ibrăileanu, Garabet, *Note și impresii*, Iași, 1920.
19. Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Minerva, 1989.
20. Maiorescu, Titu, *Critice*, vol. I, II, București, Ed. pentru Literatură, 1967.
21. Martin, Aurel, *Poeți contemporani*, București, Ed. pentru Literatură, 1967.
22. Micu, Dumitru, *Opera lui Tudor Arghezi*, București, Ed. pentru Literatură, 1965.
23. Munteanu, George, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1980.
24. Nicolescu, Aurel, *Observații asupra limbii scriitorilor români*, București, Ed. Albatros, 1971.
25. Oprea, Al., *5 prozatori iluștri, 5 procese literare*, București, Ed. Albatros, 1971.
26. Piru, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981.
27. Popescu, Florentin, *O istorie anecdotică a literaturii române*, vol. I, II, București, Ed. Saeculum I.O. / Ed. Vestala, 1999.
28. Roman, Ion, *Caragiale*, București, Ed. Tineretului, 1964.
29. Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române*, vol. II, III, București, Ed. Minerva, 1972, 1987.
30. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. I, II, București, Ed. Cartea Românească, 1976.
31. Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, vol. I, II, București, Ed. pentru Literatură, 1968.
32. Ungheanu, Mihai, *Marin Preda, vocație și aspirație*, București, Ed. Eminescu, 1973.
33. Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, București, Ed. Albatros, 1977.
34. Vianu, Tudor, *Scriitori români*, vol. II, București, Ed. Minerva, 1970.
35. Vrabie, Gheorghe, *Eposul popular românesc*, București, Ed. Albatros, 1983.
36. Zaciu, Mircea (coord.), *Scriitori români*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978.

În periodice

37. Cărtărescu, Mircea, *Cum m-am trezit pe lume,* în *Lettre internationale/ Ediția română/ Nr. 29/ primăvara 1999,* București, Fundația Culturală Română.
38. Constantinescu, Pompiliu, *Ion Pillat: Satul meu,* în *Ritmul vremii,* an I, nr. IV, mai 1925.
39. Martin, Aurel, *George Coșbuc,* în *Gazeta literară,* XIII, nr. 35 (722), 1 septembrie 1966.
40. Rebreanu, Liviu, *George Coșbuc,* în *Lumina,* II, nr. 251, 14 mai 1918.
41. Vârgolici, Teodor, *Sentimentul istoriei în lirica lui George Coșbuc,* În *Ramuri,* IX, nr. 2 (92), 15 februarie 1972.

Colecția Cogito

42. *Proverbe și cugetări armenești*, București, Ed. Albatros, antologie de Sergiu Selian, 1979.
43. *Munca reflectată în proverbele lumii*, ediție îngrijită de Mircea M. Duduleanu, Ed. Albatros, 1972.
44. *Spicuiri din înțelepciunea spaniolă*, ediție îngrijită de Medeea Freiborg, București, Ed. Albatros, 1976.
45. *Proverbele lumii despre calități și defecte*, ediție îngrijită de Mircea M. Duduleanu, București, Ed. Albatros, 1978.
46. *Proverbe, cugetări, definiții despre educație*, ediție îngrijită de Eusebiu Mihăilescu, București, Ed. Albatros, 1978.
47. *Antoine de Saint-Exupéry, Gânduri*, culegere de Anghel Ghițulescu, București, Ed. Albatros, 1985.
48. Cilibi Moise, *Apropouri*, antologie de Ion Dianu, București, Ed. Albatros, 1982.
49. *Cugetări franceze*, ediție îngrijită de Elena Gorunescu, București, Ed. Albatros, 1982.
50. *Proverbe și cugetări latine*, ediție îngrijită de Vasile D. Diaconu, M. Marinescu-Himu, București, Ed. Albatros, 1976.

CUPRINS

Avizată de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului nr. 24925/25.01.2001

Elaborată în conformitate cu **noul curriculum** şcolar şi urmărind toate textele literare de bază din cele trei manuale alternative, **Să dezlegăm tainele textelor literare, Clasa a VII-a** îşi propune să abordeze operele vizate pornind de la noțiuni de teorie literară, tratate clar şi concis.

Pe lângă pregătirea curentă, lucrarea asigură şi pregătirea elevilor în perspectiva Tezelor cu subiect unic, printr-un set de exerciții pentru evaluare în ultima parte a lucrării, acoperind toată tematica prevăzută în **Programa la limba şi literatura română**, aprobată de M.E.C.T.

Se urmăreşte prin aceasta fixarea competențelor de comunicare formate, precum şi familiarizarea elevilor cu cerințele şi exigențele unei evaluări la nivel național.

Astfel, acest îndrumător pentru studiul la clasă şi la pregătirea Tezelor cu subiect unic este un instrument eficient în sprijinul pregătirii elevilor.